

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 2

Antti Seppälä

Todellisuutta kuvaamassa – todellisuutta
tuottamassa

Työ ja koti television ja vähän
radionkin uutisissa

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Paulaharju-salissa
toukokuun 24. päivänä 2003 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2003

Todellisuutta kuvaamassa – todellisuutta tuottamassa

Työ ja koti television ja vähän
radionkin uutisissa

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 2

Antti Seppälä

Todellisuutta kuvaamassa – todellisuutta
tuottamassa

Työ ja koti television ja vähän
radionkin uutisissa

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2003

Editors

Raimo Salokangas

Department of Communication, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo and Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

ISBN 951-39-1454-2 (nid.), 978-951-39-5126-9 (PDF)

ISSN 1459-4323 (nid.), 1459-4331 (PDF)

Copyright © 2003, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2003

ABSTRACT

Seppälä, Antti

Describing Reality – Producing Reality. Discourses of work and home in television and on a small scale in radio news.

Jyväskylä: University of Jyväskylä 2003, 211 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323 (nid.), 1459-4331 (PDF); 2)

ISBN 951-39-1454-2 (nid.), 978-951-39-5126-9 (PDF)

Diss.

The name of this study comes from two dimensions of reality that news seem to have. News aim at describing reality, but while doing that they also produce social reality by giving a certain view to the world. This study aims at demonstrating how that happens with the concepts of work and home.

The main research questions of this study are: what are work and home, how are they constructed, what other views, perspectives or concepts are being constructed by and with the use of the concepts, and what changes appear in the context of these concepts when moving in a timeline from mid-sixties to 21st century.

Theoretical background and methodology of this study arise from constructivism and discourse analysis. One objective of the study is also to find ways and to use discourse analysis to analyse television images, something that has been done rather seldom. The result is that discourse analysis can be used with television images. Discourses in this study are seen in a Foucaultian way to be practices that systematically form the objects of which they speak, but the discourse analysis, or the study as a whole, is not Foucaultian.

The object of analysis is mainly YLE television news items on work and home, both handpicked and a result from a random sampling, from a time period between 1965 and 2000. Also some YLE radio news items and MTV3 television news items are analysed.

On discourses of work it becomes apparent that work is still considered to be something physical, and that there still are rather strict gender boundaries between different types of jobs. Also the power of labour unions and the organisations of the employers on even the legislation on work is clearly visible in the material. Majority of the news items concerned with work have explicit connections to the labour market system.

On discourses of home it can be seen that home is still the private sphere. News do not go to people's homes, even the word is seldom mentioned, and if it is mentioned it is usually in connection with country. When comparing foreign and domestic news however, a clear distinction between "us" and "them" can be seen in the news on home. In Finland homes and houses are being built, in other countries homes are being wiped away by wars or natural catastrophes. In short news show daily why and how the old saying that "being born a Finn is like winning the lottery" is accurate and correct.

The main result or finding of this study however is the rise of individualism during the research period. This becomes apparent at the early 1990s, when individuals make a sharp break into news. Before that time individuals, even when they spoke in first person, still spoke in the voice of a collective. The change is so sharp and thorough, that it has in this study been named "the great change". This change is visible especially in the news on work, but can also be found in the news on home.

Keywords: discourse, discourse analysis, news, television, work, home, individualism

Author's address

Antti Seppälä
Yleisradio
P.O. Box 3
FIN-40101 JYVÄSKYLÄ

Supervisors

Professor Raimo Salokangas
Department of Communication
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Professor Heikki Luostarinen
Department of Communication
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Reviewers

Professor Tom Moring
Svenska social- och kommunalhögskolan
Helsinki University, Helsinki, Finland

Docent Juhani Wiio
Yleisradio

Opponent

Professor Tom Moring
Svenska social- och kommunalhögskolan
Helsinki University, Helsinki, Finland

ESIPUHE

Monet henkilöt ja yhteisöt ovat panoksellaan vaikuttaneet siihen, että tämä tutkimus on tullut tehdyksi.

Yhteisöistä haluan kiittää ensinnäkin Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitosta ja siellä erityisesti journalistiikan oppiainetta. Laitoksella vallitseva hyvä ja avoin henki ovat erinomaisia kannustimia ajoittain varsin yksinäistäkin tutkimustyötä tehdessä.

Professori Raimo Salokankaan ymmärtävä, kannustava ja rauhoittava suhtautuminen tutkimusprojektin erilaisissa tukos- ja kriisivaiheissa on ollut tärkeää, ja hänen kommenttinsa ovat parantaneet lopputulosta huomattavasti. Professori Heikki Luostarisen ansiosta tutkimus on saanut kiinteämmän ja sujuvamman rakenteen kuin mihin itse olisin kyennyt. Samoin hänen huomautuksensa ovat avanneet silmiäni sellaisille ongelmille, joita olen ollut liian lähellä itse tunnistamaan.

Kiitokset myös Suomen Akatemialle, jonka mediakulttuurin tutkimusohjelmasta tämä tutkimus muodostaa oman pienen osansa.

Ilman Yleisradion ja MTV3:n myönteistä ja avointa suhtautumista tämä tutkimus ei olisi ollut mahdollinen. Molemmat avasivat arkistonsa ja antoivat työvoimaansa käyttööni. Ajallisen jatkumon haravointi ja materiaalin kokoaminen ei olisi onnistunut ilman näiden kahden yhtiön panosta.

Tutkijakollegoitani Johanna Sumiala-Seppästä ja Turo Uskalia haluan kiittää keskusteluista, jotka ovat olleet tärkeitä tutkimuksen prosessin edetessä ja ajatteluni muovautumisessa. Kiitos myös toimimisesta ”koehenkilöinä” kun uusia ajatuksia tai tuloksia piti testata.

Lopuksi tahdon kiittää perhettäni arvokkaasta kannustuksesta ja myös kärsivällisyydestä työtään tekevää tutkijaa kohtaan.

Jyväskylä, 28.3.2003

Antti Seppälä

SISÄLLYS

1	ALUKSI	9
1.1	Taustaa	9
1.2	Tutkimuksen rakenteesta ja valinnoista	14
1.3	Kaksijakoinen tiede	16
1.4	Yleisradio ja MTV	21
2	KESKEISET KÄSITTEET	27
2.1	Uutinen	27
2.2	Koti	31
2.2.1	Koti ja perhe	31
2.2.2	Koti ja työ	32
2.2.3	Patriarkaalin kulttuurinen rakenne	33
2.2.4	Koti, asunto, asuinpaikka	34
2.3	Työ	35
2.3.1	Mitä työ on?	35
2.3.2	Työn merkitys	36
2.3.3	Työkulttuuri	37
2.3.4	Työn makrotaso	38
3	DISKURSSI JA DISKURSSIANALYYSI ELI TEORIA JA METODI	40
3.1	Diskurssi	40
3.1.1	Diskurssin paikka ja historia	40
3.1.2	Kaksi tapaa lähestyä diskurssia	43
3.1.3	Todellisuuden eri luonteet	46
3.1.4	Mitä diskurssi on ja mitä se ei ole	51
3.1.5	Teksti ja konteksti	59
3.1.6	Kuva ja diskurssi	65
3.2	Diskurssianalyysi	73
3.2.1	Diskurssianalyysin olemus	73
3.2.2	Diskurssianalyysi tässä tutkimuksessa	76
3.2.3	Otanta	82
4	UUTISTEN KOTI	85
4.1	Kodin aiheet	85
4.1.1	Se on uutinen kun kotoa lähdetään	86
4.1.2	Informaatioyhteiskunnan vastamyrkyt	92
4.1.3	Julkisen ja yksityisen raja: kotiovi	95
4.2	Kodin kuvat	96
4.2.1	"Me" ja "ne" eli miten on lottovoitto syntyä Suomeen	96
4.2.2	Julkinen ja yksityinen: missä kodit?	104
4.3	Kodin uutisten puhe	112
4.3.1	Koti, julkinen ja yksityinen	112

4.3.2	Minä - me - ne, eli puhuja-asetat	115
4.4	Me - ne -diskurssi monella tasolla	120
5	UUTISTEN TYÖ	123
5.1	Työn aiheet	123
5.2	Kuvien työ	130
5.2.1	Muuttuvat työn kuvat eli suuri murros	130
5.2.2	Työn esiintymisten määrä kuvissa	137
5.2.3	Työn esiintymisten ajalliset määrät kuvissa	140
5.2.3.1	Fyysisissä töissä	140
5.2.3.2	Koneiden käyttäjät ja sairaanhoitajat	142
5.2.3.3	Henkisissä töissä	146
5.2.3.4	Suomalainen työ	148
5.3	Puhetta työstä	150
5.3.1	Uutisten haastatteluosuudet	150
5.3.2	Minusta, meistä ja niistä	152
5.3.3	Toimittajan uutispuhe ja työ	160
5.4	Uutisjutun rakenteen diskursiiviset ulottuvuudet	161
5.4.1	Jälkeen suuren murroksen paketoitirakenne	161
5.4.2	Kansa murroksen kahta puolen	167
5.5	Työssä korporaatioiden alla	176
5.5.1	Aiheiden korporaatiot	176
5.5.2	Korporatiivisuuden ihmiset	180
5.5.3	Korporaatiot ja yksilö ajassa	184
5.5.4	Kenen joukoissa seisot?	189
6	LOPUKSI	192
	SUMMARY	199
	LÄHTEET	202

1 ALUKSI

1.1 Taustaa

Jokainen tutkimus lähtee uteliaisuudesta, mielessä olevasta kysymyksestä tai ongelmasta, halusta saada vastaus. Tuo ongelma tai kysymys saattaa hyvinkin olla liian laaja lähestyttäväksi sinällään, yhden tutkimuksen puitteissa. Silloin aihetta ja ongelmaa on rajattava riittävästi, jotta siitä tulisi sopivan kokoinen tutkittavaksi, jotta siitä saisi kiinni ja jotta olisi ylipäättään mahdollista saada vastaus. Niin tämänkin tutkimuksen tapauksessa.

Olen aina ollut kiinnostunut itsestäänselvyyksistä, siitä mitä ne loppujen lopuksi ovat ja millä tavoin ne ovat itsestäänselvyyksiä. Kiinnostukseni itsestäänselvyyksiin liittyy nimenomaisesti sellaisiin itsestäänselvyyksiin, jotka toisella katsomalla eivät sitä kenties olekaan. Esimerkiksi painovoima ja sen olemassaolo ei kuulu tällaisten itsestäänselvyyksien piiriin. Olen kiinnostunut sosiaalisesti muodostuneista itsestäänselvyyksistä, sosiaalisista totuuksista ja kulttuurisista merkitysrakenteista.

Toisekseen, olen kiinnostunut kielestä, sen olemuksesta ja tavoista käyttää sitä erilaisiin tarkoituksiin ja erilaisiin tuloksiin. Kielellä ja itsestäänselvyyksillä on selkeä yhteys, nimenomaan kielen avulla luodaan ja muokataan sitä minkä hyväksymme totena ja totuutena. On olemassa lukematon määrä mahdollisia tapoja puhua ja ajatella jostakin asiasta ja aihealueesta, mutta vain muutamat näistä tavoista ovat todella käytössä. Kielellä ajattelin alun perin vain sanallisia kieliä. Paneutuessani asiaan käsitykseni on laajentunut abstraktimmaksi, käsite 'kieli' kattaa tässä tutkimuksessa koko merkitysvälitteisen toiminnan kentän. Käytän kuitenkin sanaa 'kieli' tutkimuksen sisällä eri paikoissa hieman eri laajuisissa merkityksissä. Asiayhteydestä selvinnee minkä laajuisesta kielestä kulloinkin on kyse.

Tutkimukseni taustalla oleva ajattelu pohjautuu väljästi Michel Foucault'n ajatteluun, erityisesti ajatukseen siitä, että diskurssit ovat käytäntöjä, jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita (Foucault 1972, 49). Tämä yksittäinen ajatus oli se kimmoke, josta koko tutkimusidea lähti keräytymään auki, joka kiteytti intuitiivisen oletukseni sosiaalisen todellisuuden ja kielen suhteesta. Niinpä

käännyin tarkastelemaan diskurssiajattelua. Tahdon kuitenkin tähdentää tässä, että en ole tekemässä 'foucaultlaista' tutkimusta tai diskurssianalyysia. Foucaultin nimi ja ajatukset esiintyvät tekstissäni, mutta Foucault ei ole mitenkään erityisen keskeinen teoreetikko siinä esityksessä diskurssiksi, joka tässä tutkimuksessa on käytössä. Foucault ei ole erityisen keskeinen, vaan eipä taida olla kukaan muukaan. Olen kerännyt ajatuksia eri suunnista, pitäen mielessäni alkuperäiset tutkimuskysymykseni, ja koettanut kehittää sellaista teoreettista apparaattia jolla voisin saada kysymyksiini vastauksia.

Toinen puoli, ne itsestäänselvyydet, kulttuuriset rakenteet, jotka arjessa hyväksymme useimmiten sellaisenaan, kyseenalaistamatta tai miettimättä, kaipasi myös rajaamista. Itsestäänselvyyksien olemuksen ja rakentumisen yleinen taso ei tuntunut lähestyttävältä: minun oli siis rajattava kohdetta tutkittavampaan muotoon.

Lähdin lähestymään rajausta tutkimusprojektin kokonaisuuden kautta (Suomen Akatemian mediakulttuurin tutkimusohjelman projekti "Yhteinen kansallinen kulttuuri – mahdollomuusko?"). Tässä tapahtui ensimmäinen rajausta. Tarkastelemani käsitteet tulisivat liittymään jollakin tapaa kansalliseen.

Ryhdyin pohtimaan tarkemmin kansallista kulttuuria ja niitä tekijöitä jotka mahdollistavat tällaisen kokonaisuuden. Hyvin pian mieleeni juontui kotiuskonto-isänmaa -käsittekolmikko. Siinä tuntui olevan sellaisia palasia, joita olin hakemassakin, perustavia totuuksia ja itsestäänselvyyksiä ihmisten elämässä.

Samalla kun tämä kokonaisuus tuntui antoisalta, se tuntui myös tuulahdukselta menneestä ajasta. Sekularisoituneessa yhteiskunnassa uskonnolla ei enää ole samanlaista asemaa kuin mitä sillä on ennen teollistumista ollut. Isänmaakin tuntuu nykyiseen hieman hurmahenkiseltä.

Koti, uskonto ja isänmaa olivat kuitenkin pitkään olleet yhteiskunnalle hyvin keskeisiä voimia. Kolmikko yhdisti samaan pakettiin yksityisen (koti), julkisen (isänmaa) ja henkisen (uskonto). Ryhdyin pohtimaan mahdollisia nykyisiä vastineita näille kolmelle käsitteelle.

Totesin pian, että koti on edelleen koti, ja yhteiskunnan keskeisiä pilareita. Isänmaan tilalle sovittelin kansallisvaltiota ja kansakuntaa, joka kuvastaa mielestäni isänmaan käsitteen nykyistä tilaa. Uskonnon tilalle sen sijaan ei tuntunut löytyvän mitään muuta joka ajaisi saman paikan moraalisen-filosofisena tukijalkana. Lähimmäiseksi pääsi talous, joka täyttää monia uskonnon tunnuspiirteitä mutta on samalla maallinen. Talous, kuten uskonto, on yliyksilöllinen, ja kielenkäytössä siihen vedotaan voimana, jota vastaan on mahdotonta kamppailla ja joka on omalakinen. Talouteen liittyy tiettyjä "maallisen pyhän" ja "maallisen palveluksen" piirteitä, mikäli tällaiset analogiat sallitaan.

Talouksikin on käsitteenä niin laaja, etten saanut sitä sovitettua yhteen kodin ja kansakunnan kanssa. Keskustelujen tuloksena päädyin rajaamaan talouden työhön, lähinnä siksi, että työ yhdistää tehokkaasti yksittäisen ihmisen talouden järjestelmään. Lisäksi työ on yhteiskunnan toiminnan kannalta eittämättä varsin keskeinen asia.

Pohtimisen ja keskustelujen tuloksena päädyin siis kolmeen yhteiskunnan kannalta keskeiseen käsitteeseen: työhön, kotiin ja kansakuntaan. Näiden käsitteiden

den valinta perustui vanhaan koti-uskonto-isänmaa -ketjuun, jonka eräänlaiseksi nykyvastineeksi työ-koti-kansakunta -ketjun konstruoin.

Kun ryhdyin tarkastelemaan ja pohtimaan käsittekolmikkoa lähemmin, huomasin ettei kansakunta oikein istunutkaan joukkoon. Mitä enemmän tätä jakoa ajattelin, sitä enemmän kansakunta alkoi tuntua ylimääräiseltä, kolmannelta pyörältä. Tämä tunne juontui lähinnä kansakunnan työstä ja kodista eroavaan luonteseen.

Työ ja koti ovat yksilölle kaksi keskeistä elämänpiiriä, jotka myös vaikuttavat toisiinsa. Ihminen menee kotoaan töihin ja töistään kotiin. Joskus ihminen jäisi töihin tai kotiin, jos toiselta voisi. Työssä ja kotona ihminen myös viettää eniten aikaansa. Kotona ja työpaikoilla rakennetaan myös ne monasti keskeisimmät ihmis-suhteet. Työ ja koti ovat tärkeitä tutkimuskohteita yksinkertaisesti siksi, että ne ovat sekä ihmisyksilön elämän että yhteiskunnan olemassaolon kannalta niin keskeisiä. Oman kiinnostuksen alueensa muodostaa se kuinka uutisten kaltainen julkinen instituutio suhtautuu sellaiseen tärkeään mutta yksityiseen asiaan kuin kotiin.

Työn ja kodin voi nähdä myös julkisen ja yksityisen sfäärin näkökulmasta. Kansakuntakin toki kuuluu julkiseen sfääriin, mutta vähemmän henkilökohtaisella tasolla kuin työ ja koti. Työn ja kodin voi nähdä toimivan yksityisen ja julkisen sfääreinä nimenomaan yksilötasolla. Kansakunnan taso taas on eittämättä kollektiivi.

Työ ja koti liittyvät tiukasti yksilön elämään. Kansakunnan rooli yksilön elämässä ei ole niin merkityksellinen, se on enemmänkin taustalla vaikuttava. Näkisin niin, että työtä ja kotia koskevasta puheesta voi tiettyyn rajaan asti tehdä päätelmiä kansakunnan olemisesta ja arvoista. Näen johtopäätökset mahdollisiksi juuri sen vuoksi, että työ ja koti ovat sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti niin keskeisellä sijalla. Tämä johtopäätösten tekeminen ei toimi toisin päin, kansakuntaa tarkastelemalla ei voi tehdä johtopäätöksiä työn tai kodin olemuksesta. Niiden tärkeydestä kenties, muttei siitä mitä ne ovat.

Näitä reittejä, lyhyesti kerrottuna, päädyin nyt käsillä olevaan tutkimuksen rakenteeseen, ongelmanmäärittelyyn ja metodiikkaan. Tutkimuksessa tarkastellaan kuinka kahdesta yksilölle keskeisestä piiristä: työstä ja kodista, on puhuttu suomalaisissa television ja radion uutisissa. Taustaoletuksena on, että uutispuheen kautta tulee näkyväksi miten näitä asioita on kansallisesti ymmärretty ja millaisia merkityksiä niihin on kytketty. Tutkimuksen metodiikka nousee diskurssiajattelusta.

Tutkimus toimii kolmiossa, jonka kulmat ovat uutiset, sosiaalinen todellisuus ja diskurssi. Näistä uutiset tarjoavat materiaalin, diskurssiajattelu metodiikan ja sosiaalinen todellisuus ajatuksellisen taustan. Sosiaalisen todellisuuden ja sen muodostumisen näen varsinaisena tutkimuskohteena. Sosiaalinen todellisuus sinällään, kaikessa laajuudessaan, tulee esille tarkastelun kohteeksi valittujen käsitteiden kautta ja osittain teoreettis-metodologisessa osassa. Toki on niin, ettei uutisten voi väittää edustavan sosiaalista todellisuutta kokonaisuutena, vaan uutisten välittämänä osana siitä. Myös uutiset ovat kulttuurisesti muodostunut konstruktio, lähtien aina siitä mikä ylipäänsä on uutinen ja mikä ei ole. Tämä ajattelutapa sijoittaa tutkimukseni kulttuurisen uutistutkimuksen piiriin (esim. Pietilä 1995, 6-15).

Chaim Perelmanin (1982) argumentaatioteorian mukaan määrittelemättömälle yleisölle puhuva voi ottaa lähtökohdikseen vain sellaisia asioita, joista ollaan yhtä mieltä. Mahdollinen tulkintatapa tälle teorialle on, että uutisten kautta on mahdollista lähestyä niitä asenteita, arvoja ja mielipiteitä, joita työhön ja kotiin on Suomessa liitetty. Samaa sanoo myös Jürgen Habermas (1987, 70) todetessaan, että kommunikaatiossa yhteinen tieto konstituoii yhteisymmärryksen, joka yhteisymmärrys puolestaan tarkoittaa, että osapuolet pitävät tietoa pätevänä ja täten intersubjektiivisesti sitovana. Kommunikaatiota ei voi olla olemassa jollei osapuolilla ole riittävän samankaltaista käsitystä asioista ja niiden tiloista, riittävän samanlaisia tapaa määritellä ja jäsentää todellisuutta (Christians & Carey 1989, 364). Toisaalta tässä on otettava huomioon, että yhteiseen tietoon kuuluu myös tieto ja tietoisuus uutisten luonteesta lajityyppinä, mikä eittämättä vaikuttaa siihen kuinka syvältä luotaavia johtopäätöksiä uutisista voi koko kansakunnan arvo- ja asenneilmapiiristä tehdä.

1960-luvulta nykyaikaan tultaessa on suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtunut paljon. 60-luvun lopun ja 70-luvun laaja muuttoliike maalta kaupunkeihin muutti työn ja perheen asemaa radikaalisti. Taloudessa muun muassa 80-luvun ylikuumeneminen ja sitä seurannut 90-luvun alun romahdus ovat vaikuttaneet niin kotiin kuin työhönkin. Nämä muutokset heijastuvat mediapuheeseen, josta ne on diskursseja tarkastelemalla mahdollista kaivaa esiin.

Keskityn siis hahmottelemaan muutamaa seikkaa tarkastelemieni käsitteiden: työn ja kodin, olemisessa television ja vähän radionkin uutisissa:

- Mitä nämä käsitteet ovat? Millaisia rakenteita on nimen takana? Mistä puhumme kun puhumme niistä?
- Millä keinoin nämä käsitteet ovat konstruoituneet sellaisiksi kuin ovat? Millaisia strategioita on ollut käytössä, kun käsitteet ovat konstruoituneet?
- Millaisia muutoksia käsitteissä ja niiden konstruoinnin tavoissa mahdollisesti on tapahtunut ajassa?
- Miksi käsitteet ovat konstruoituneet juuri sellaisiksi kuin ovat?

Tutkimuksen tausta on siis konstruktionismissa, todellisuus on sosiaalisesti konstruoitu entiteetti, joka myös muuttuu ja muokkautuu sosiaalisesti. Uutiset taas ovat keskeinen julkisen keskustelun foorumi, jossa konstruoinnin voi mielestäni hyvin perusteiden olettaa näyttäytyvän. Lisäksi uutiset ovat itsestäänselvyksien tutkimiseen otollisia, koska niissä on sanottava lyhyesti, jolloin kaikki minkä voi ajatella olevan itsestäänselvyys jätetään selittämättä. Tiedotusvälineillä yleensä ja uutisilla erikseen on valta ja voima tarjota meille kulttuurisia määrittelyjä asioista, joihin meillä ei ole muuta kontaktia kuin median kautta välittynyt. Uutiset ovat osaltaan sosiaalisen todellisuuden määrittelijöitä, uutisten valta on todellisuuden olemuksen määrittelyn valtaa (Baym 2000, 2).

Lähtökohtaan itsestäänselvyksien näkyviksi tulemisesta tulee kuitenkin suhtautua tietyllä varauksella. Uutisten tekijät, toimittajat, tekevät työtään oman ryhmänsä sisällä. Ollakseen alansa arvostettu ammattilainen toimittajan on tiedettävä kuinka uutisia tehdään, ja etenkin kuinka niitä ei tehdä, tunnettava formaatti ja kulttuurinen rakenne nimeltä 'uutinen'. Tämä tieto ei ole oppikirjoista opittavissa, vaan se on osa toimittajuuden kantavaa rakennetta, se opitaan toimittajaksi tulemi-

sen ohessa. Siksipä sitä vastaan on erittäin vaikea toimia, vastaan toimiminen olisi 'huonoa toimittajuutta'. Lisäksi toimittajat ovat varsin keskiluokkaista väkeä, tekevät siistiä (enimmäkseen) sisätyötä ja nauttivat kohtuullista korvausta menetetyistä vapaa-ajasta. Nämä ovat ne silmälasit, joiden läpi toimittajat katsovat, ja lasit tietenkin vaikuttavat siihen miltä maailma näyttää ja mitä siitä ylipäättään nähdään (Bourdieu 1999, 30). Valtaosa suomalaisista tosin elää vastaaventyypistä elämää, mutta toimittajuus, journalismi kulttuurisena rakenteena on oma – voisi ehkä jopa rohkeasti sanoa – maailmankatsomuksensa.

Tältä pohjalta katson uutisten edustavan kansakunnan tasolla melko pitkälle mutta ei täysin yleistettävissä olevaa arvo- ja ajatusrakennetta. Katsomuksessa on toki ongelmansa, mutta suhteeni noihin ongelmiin selviää tuonnempana.

Uutiset voi nähdä myös omana diskurssinaan. Itse näen uutiset eräänlaisena diskurssien sulatusuunina, jossa monenlaiset yhteiskunnan ja elämän osa-alueita koskevat diskurssit kohtaavat ja jossa ne sulatetaan ja muokataan uutismuotoon (Pietilä 1995, 109). Vähintäänkin uutinen sulattaa aina kaksi diskursiivista ympäristöä: uutisdiskurssin ja sen instanssin tai toimijan diskurssin, josta uutisena ilmaistava asia nousee. Sulattaminen ja muokkaaminen eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että alkuperäiset diskurssit lakkaisivat olemasta. Ne muuttavat muotoaan toiseksi, mutta samalla säilyvät; kyse on siis dekontekstualisaatiosta ja rekontekstualisaatiosta, kontekstuaalisesta siirtymästä.

Toisaalta kontekstimuutos muovaa nähdäkseni myös itse diskursseja. Kontekstin ollessa erottamaton osa diskurssia, myös diskurssi muokkautuu ainakin osittain toiseksi siirtyessään uuteen kontekstuaaliseen ympäristöön. Jonkin asteinen muodonmuutos tapahtuu väistämättä kun diskurssi siirtyy tai sulatetaan osaksi uutisdiskurssia. Siirron jälkeen se on osittain sama, osittain ei. Uutisdiskurssi taas ei voi olla olemassa sinällään, vaan sen olemassaolon ehto ovat muut diskurssit, jotka siihen transformoidaan.

Itse asiassa näen uutiset hedelmällisenä kohteena nimenomaan siksi, että ne sulattavat ja muokkaavat kohtaamansa tekstit ja diskurssit uutisiksi yhdenmukaisesti näin niiden ulkoista olemusta ja samalla muuttaen niitä. Toisaalta tästä seuraa, ettei aina ole mahdollista erottaa kenen puheista tai diskurssista milloinkin on kyse. Toimittaja kerää tietonsa erilaisista lähteistä, ja toimittajan puhe koostuu näin eri lähteistä kootusta tekstimateriaalista lisätynä toimittajan omalla sidonnalla ja kenties kommentoinnilla. Kommentiksi voi tietenkin lukea myös sen mitä toimittajan tekstiin päättyy ja mitä ei.

Utisiin omana diskursiivisena rakenteenaan liittyy myös se, että tietyt asiat ovat uutisia ja jotkin toiset eivät. Nämä valinnat ja jaottelut eivät ole luonnollisia siinä mielessä, että luonnossa esiintyisi jokin uutisen ja ei-uutisen välinen raja, vaan rajat ovat ihmistekoiset ja sijaitsevat sosiaalisessa todellisuudessa. Käytännön uutistyötä tehdessä uutisvalinnat tehdään paljolti tunteen perusteella, professionalisoitumisen myötä syntyvän näppituntuman pohjalta. Uutiskriteerejä on määritelty sekä teoreettislähtöisesti että käytäntöjä tarkastellen, mutta mikään näistä määrittelyistä ei kovin tarkkaan vastaa käytännön uutisvalintaa. Teoreettiset uutiskriteerit ovat luonteeltaan normatiivisia, ne kertovat millä perusteilla uutisia pitäisi valita, ja näillä perusteilla on taas omat aatteelliset ja ideologiset lähtökohdat.

sa. Käytäntöön perustuvat määritelmät taas eivät kykene tavoittamaan ajallis-paikallis-kontekstuaalisesti muuttuvaa kokonaisuutta.

Tässä työssä en kovin syvällisesti puutu uutisen määrittelyyn liittyviin ongelmiin. Todettava kuitenkin on, että uutisen määrittely on ongelmallista. Jo kahden peruslähestymistavan, normatiivisen ja deskriptiivisen, ero tuottaa huomattavan määrän ongelmia. Normatiivisella uutisen määrittelyllä pyritään määrittelemään mitä uutisten tulisi olla, jolloin se ei määrittele sitä mitä uutinen on; kun taas deskriptiivinen määrittely pyrkii kuvaamaan sitä mitä ne ovat, jolloin se on väistämättä jälkijunassa. Itseni näen liikkuvan jossain näiden lähestymistapojen välillä, toisaalta kuvaten uutisia, toisaalta kyseenalaistaen sitä mitä tai millaisia ne ovat.

Spekulatiivisin osa tulee olemaan listassa viimeisenä mainittu: miksi käsitteet ovat konstruoituneet juuri sellaisiksi kuin ovat. Tällaisten syiden esittäminen – ainakin yleispäteväenä yhtenä ja ainoana totuutena – on vaikeaa, jos ei suorastaan mahdotonta.¹ Asenteeni on samantapainen kuin Egon Friedellillä (1989, 23)² ‘Uuden ajan kulttuurihistoriassa’:

... kun ... historiankirjoitus otaksuu voivansa yhtä tieteellisesti selvittää syyn ja vaikutuksen kuin luonnontiede, se ... pettää itseään. Historiallinen syysuhteisuus on tykkäänään selvittämättömissä, siinä on niin monta jäsentä, että se sen johdosta meille menettää syysuhteisuuden luonteen. Sitä paitsi ovat fysikaaliset liikkeet ja niiden lait suoranaisen vaarinoton avulla todettavissa, kun taas historiallisia liikkeitä ja niiden lakeja käy uudistaminen ainoastaan mielikuvituksessa: edelliset voidaan alati perästäpäin tarkistaa, jälkimmäiset vain mielikuvituksessa luoda. Sanalla sanoen ainoa tapa tunkeutua historialliseen syysuhteisuuteen on taiteilijan tie, luova elämys.

Tutkimuksessa on aina jokin aineisto, joka on suhteessa kysymyksenasetteluun. Karkeasti jakaen tutkimuksella voidaan pyrkiä joko selittämään jokin tietty ilmiö, tai nostamaan esiin jonkin ilmiön tai ilmiöiden olemassaolo. Nämä ilmiöt voivat olla joko ennalta jollakin tavalla tunnettuja tai täysin uusia ja tuntemattomia. Tässä tutkimuksessa keskityn nostamaan ilmiöitä esiin. Mahdollisien syiden kartoittaminen jää selvästi ohuemmaksi.

Olen siis tarkastelemassa aineistosta löytyviä sosiaalista todellisuutta rakentavia ulottuvuuksia. Näiden ulottuvuuksien olemassaolon syyt ovat tutkimukseni tarkastelun ja selitysvoiman ulkopuolella. Siinä näkökulmassa ja teoreettisessa viitekehityksessä, jonka olen tähän tutkimukseen omaksunut, syyt eivät ole niin tärkeitä kuin seuraukset. Se, että jokin ilmiö selitetään, ei poista itseään ilmiötä.

1.2 Tutkimuksen rakenteesta ja valinnoista

Jokaisen tutkimuksen taustaan kuuluu suuri joukko karsintaa ja valintoja, jotka tehdään laajalta osin erilaisten oletusten perusteella, kulttuurisen tietämyksen pohjalta. Näihin valintoihin ja karsintaan kuuluvat jo aiheen ja lähestymistavan valin-

¹ Esimerkiksi Pertti Töttö on sitä mieltä, että laadullisen tutkimuksen alaa on nimenomaan ‘mitä’ ja ‘miten’ -kysymyksiin vastaaminen. ‘Miksi’ -kysymykset kuuluvat Tötön katsannossa pikemminkin määrällisen tutkimuksen selvitettäviksi. (Töttö 1997, 128-129.) Tosin moni historioitsija on asiasta eri mieltä...

² Friedell kirjoitti ‘Uuden ajan kulttuurihistorian’ alun perin 1927-31.

nat, joiden taustalla puolestaan vaikuttaa tutkijan käsitys tieteestä ja todellisuudesta. Varsin huomattava osa karsinnasta ja valinnoista tapahtuu tiedostamatta, itsensänselvyyksien kautta. Osa valinnoista taas on pitkällisten ja tuskallisten prosessien tulosta. Olen pyrkinyt tekemään karsintaa ja valintoja pitäen mielessä aiemmin esittämäni suhteellisen yksinkertaiset kysymykset.

Olen jakanut tämän tutkimuksen kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa selvitetään työn taustaa, keskeisiä käsitteitä, metodologiaa ja kuvaillaan aineistoa. Toinen osa keskittyy analyysiin, kertomaan siitä mitä aineistossa on, millaisin ajatuspoluin sitä on tulkittu ja mitä tulkintoja saatu aikaan. Näin ensimmäinen osa rakentaa pohjan toiselle. Toisen osan lopuksi esitän lisäksi omat kriittiset huomioni tästä tutkimuksesta, sekä aiheita jatkotutkimukseen. Pidän periaatteessa parempana rakennetta, jossa metodi-, teoria-, analyysi-, ja tulososat ovat toisiinsa kietoutuneita. Tein kokeilun tuon tyyppisellä rakenteella, ja totesin että vaikka pidänkin sitä parempana, se ei joko sovi minulle tai se ei sovi tähän tutkimukseen.

Tutkimusta tehdessäni olen kokenut jonkinlaisen tieteenfilosofisen siirtymän. Työskennellessäni olen löytänyt itsestäni sellaisen konstruktionistin, jonka olemassaolosta en ollut tässä laajuudessa tietoinen ennen törmäämistä muutamiin tieteenfilosofisiin perusongelmiin. Näiden ongelmien pohtiminen on kääntänyt ajattelua käsitteiden tarkasta määrittelystä enemmän niiden sumearajaisuuden ja määrittelyn vaikeuden suuntaan, ja työssä näkynee näiden kahden ajattelutavan henkinen kädenvääntö niin eksplisiittisenä kuin implisiittisenäkin. Tuonnempana tässä pääluvussa esittelen sitä tieteenfilosofista pohjaa, jolla liikun.

Työtä, kotia ja uutista käsittelevässä toisessa luvussa näkyy miksi mainittu ajattelullinen siirtymä tapahtui. Tässä luvussa pyrin käsitteenmäärittelyihin. Käsitteenmäärittelyyn liittyvät ongelmat olivat päätekiä ajattelutapani muovautumisessa: huomasin, että tähän tutkimukseen liittyvien käsitteiden tyydyttävä määrittely on ainakin minulle mahdotonta, enkä ole löytänyt muiltakaan määritelmiä joiden kanssa tuntisin oloni mukavaksi.

Luvussa 3 käyn läpi diskurssin olemusta erilaisten lähestymistapojen valossa. Samalla tarkastelen muutamia diskurssiteoriaan yleisesti ja sen soveltamiseen liittyviä ongelmia. Tutkimusmetodin ja otannan kuvaus sisältyy myös lukuun 3. Luvut 1, 2 ja 3 muodostavat tutkimukseni ensimmäisen, taustaa luovan osan.

Toisen osan muodostavat luvut 4, 5 ja 6. Luvuista 4. ja 5. keskittyvät aineiston analyysiin ja tulkintaan. Viimeisessä luvussa, luvussa 6, pyrin yleisemmän tason yhteenvedoon sekä uudelleen hahmottamaan tutkimukseni sijaintia tieteen kentällä.

Historiallisen kontekstoinnin määrä tässä tutkimuksessa on vähäinen. Keski-tyn nimenomaan kaivamaan ulos asioita joita aineistossa on, en niinkään selittämään sitä miksi ne ovat siellä. Katsantokannasta riippuen tätä voi joko pitää puutteena tai sitten ei. En kuitenkaan näe mahdolliseksi sitä, että selitettäisiin miksi ennen kuin tiedetään mitä.

En kuitenkaan pidä diskursseja reaalihistoriasta ja reaalitodellisuudesta irrallisina kokonaan autonomisina kokonaisuuksina. Niitä on kuitenkin mahdollista analysoida, tulkita ja konstruoida myös ilman reaalihistoriallisen kontekstin läsnäoloa. Diskurssiteoriassa sellaisena kuin sen tässä tutkimuksessa tuon esiin diskursseilla on subjektin ominaisuuksia. Niinpä ne ovat myös toimijoita. Toimijoina ne

ovat kuitenkin riippuvaisia muista toimijoista, eivät täysin itsenäisiä ja autonomisia.

Joissain kohdin reaalihistoriallinen konteksti nousee tässäkin tutkimuksessa esiin. Nämä nostot olen tarkoittanut esimerkinomaisesti kiinnitoiksi reaalityodellisuuden ja historialliseen kontekstiin. Kontekstuaaliset ja reaalityodelliset tekijät nousevat tekstiini silloin kun ne sopivat esimerkeiksi. Lisäksi olen pyrkinyt tuomaan työhöni kontekstuaalista ja reaalihistoriallista ulottuvuutta YLE:n ja MTV:n institutionaalisen historian, tieteenfilosofian sekä työn ja kodin käsitteiden avaamisen kautta.

Diskursiivista todellisuutta tai sosiaalista todellisuutta ei omaksumani näkemysten mukaan voi erotella reaalityodellisuudesta muutoin kuin analyysia varten. Tämän analyttisen eron olen tässä tutkimuksessa tehnyt. Kysymys siitä miksi diskurssit ovat sellaisia kuin ovat on kuitenkin noussut vahvemmaksi ja vahvemmaksi sitä mukaa kun tutkimukseni on edennyt.

Aineisto ulottuu ajassa vuodesta 2000 taaksepäin vuoteen 1965. Tämä ei johdu siitä, että olisin rakentamassa varsinaista aikasarjaa tai ajallista pitkäaikaista. Ajallisessa jatkumossa tapahtuva muutos diskursseissa on kuitenkin mahdollinen, ja hankkimalla aineisto jossa on ajallinen jatkumo, mahdollistuu myös tähän ulottuvuuteen liittyvien tulosten saaminen. En siis ole valinnut ajallista jatkumoa siksi että tietäisin siellä olevan jotakin, vaan katsoakseni onko siellä jotakin, ja jos on niin mitä. Samalla ajallisen jatkumon läsnäolo materiaalissa antaa vertailupohjaa lähemmäs 2000-lukua sijoittuvaan aineistoon, jolle muutoin voisi olla sokea.

Analyysissäni en kaikilta osin ota lainkaan kantaa ajalliseen ulottuvuuteen. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, ettei ajallisesta ulottuvuudesta ole löytynyt mitään analysoitavaa tai tulkittavaa. Erikseen en tästä mainitse.

Työn ja kodin analyyseissä on eroa siltä osin, että en tule kodin yhteydessä tarkastelemaan joitakin asioita joita olen tarkastellut työn yhteydessä ja päinvastoin. Tämä johtuu siitä, ettei näissä asioista ole jommankumman tarkasteluni kohteen osalta ole löytynyt mitään analysoitavaa.

Analyysilukuun sisältyy jonkinasteista hajanaisuutta. Tämä johtuu siitä, että tulokset itsessään ovat hajanaiset. Vaikka aineisto jakaantuukin luontevasti kolmeen osaan, näistä osista nousevat tulokset eivät jakaannu yhtä siististi. Tältä osin voin vain pahoitella sitä, etten ole kykenevä tehokkaampaan jäsentelyyn, ja toivoa lukijalta kärsivällisyyttä.

1.3 Kaksijakoinen tiede

Niin sanottu popperilainen³ ajattelu katsoo, että tieteellisen teorian on oltava tarkka: yhdenkin teoriaan sopimattoman havainnon tulee johtaa teorian toteamiseen vääräksi. Tämä edellyttää teorian olevan luonteeltaan sellainen, että se on osoitet-

³ Tässä lienee syytä todeta, että en viittaa popperilaisuudella suoraan itseensä Karl Popperiin ja hänen ajatuksiinsa, vaan siihen voimakkaaseen positivismiin koulukuntaan, joka pitkälti perusteli itsensä Popperin avulla.

tavissa vääräksi. Lisäksi sen on ennustettava jotakin, esimerkiksi sanottava, että tietyissä olosuhteissa tapahtuu jotakin, tai että jotakin ei voi tapahtua. (Popper 1995; ks. myös esim. O'Hear 1992, 5, 6, 8, 23, 91; Pietilä 1983, 79-82; Pihlström 1997, 9, 12, 16-17; Woolgar 1993, 16-18.) Tällainen ajattelu soveltuukin eksaktiin tieteseen, sellaiseen kuten vaikkapa matematiikkaan tai fysiikkaan. Ihmistieteiden kanssa asiat ovat kuitenkin hieman toisin, kenties kyse on jopa erilaisista määrittelyistä sille mikä on totuus, erilaisista totuusteorioista.

Ongelmat nousevat jo siitä yksinkertaisesta seikasta, että käsitteet eivät ole yksiselitteisiä eivätkä neutraaleja. Ne eivät ole yksiselitteisiä eivätkä neutraaleja yhdessä ajassa, saatikka ajallisessa jatkumossa. Niinpä esimerkiksi sanalla 'tiede' on tarkoitettu eri aikoina erilaisia asioita. (esim. Woolgar 1993, 17-18; Koskiahon 1990, 152; Pietilä 1983, 1.) Samoin kun jotakin ryhdytään määrittelemään, se tehdään – milläpä muilla kuin – toisilla käsitteillä. Tästä taas seuraa, että tarkka määrittely on mahdotonta, koska se edellyttäisi kaikkien käsitteiden määrittelemistä. Tällainen määrittely puolestaan johtaa hermeettisesti suljettuun käsitejärjestelmään, joka lisäksi on laajuudeltaan ääretön. Määrittelemättömiä käsitteitä jää aina (O'Hear 1992, 7; Woolgar 1993, 32).

Toisekseen popperilainen järjestys edellyttää, että teoria ottaa tietyt ilmiöttyypit kattavan universaalien lain muodon. Tämä laki ei salli poikkeuksia eikä tila-aika-ulottuvuuden rajaamista. Teoria, joka ei sulje pois mitään on popperilaisessa ajattelussa epistemologisesti irrelevantti (O'Hear 1992, 8, 23). Tämä tarkoittaa myös sitä, että teoria suuntautuu tulevaisuuteen, että sillä on ennustava ulottuvuus. Ennustava ulottuvuus tietenkin sisältyy myös universaalien lain ajatukseen; jos laki on universaali, se toteutuu aina ja kaikkialla, myös tulevaisuudessa. (Popper 1995, 35-37).

Syy siihen että tässä popperilaisuutta esittelen ei ole se, että noudattaisin tätä varsin ankaraa tieteen määritelmää, vaan tismalleen päinvastainen. Tutkimukseni ei popperilaisen ajattelun sisällä voi saada tieteellisen teorian statusta, sillä siitä puuttuvat edellä esittelemäni popperilaisen tieteellisen teorian ominaispiirteet. Sen sijaan tutkimukseni liittyy toisenlaiseen perinteeseen, perinteeseen joka tiukasti popperilaisiin kriteereihin ei ole tiedettä eivätkä sen teorian tieteellisiä.

Popperilainen tieteen ja teorian määritelmä on kuitenkin vain yksi monien joukossa⁴, itse asiassa näkisin sen nimenomaan yrityksenä ratkaista demarkaation ongelma, eli kysymys siitä mikä on tiedettä ja mikä ei; mikä erottaa tieteen muusta toiminnasta. Mikäli popperilainen teoriakäsitys vallitsisi vaikkapa valtio-opissa tai historiassa, melkoista osaa nykytutkimuksesta ei lainkaan tehtäisi. Valtio-opin perinteeseen kuuluvat 'klassikkojen' tulkinnat ja uudelleentulkinnat. Nämä tulkinnat on hyvinkin mahdollista käsittää teorioiksi, mutta mahdollisuutta niiden falsifioinnille en näe. Ne ovat joko parempia tai huonompia, laajemmin hyväksytyjä tai hylättyjä, menestyviä tai ei-menestyviä, mutta ne eivät ole 'oikeita' tai 'väärä'. Lähinnä ne ovat erilaisissa konteksteissa ja kehityksissä erilaisina aikoina tapahtuvia merkityksellistämisen prosesseja ja tulkintoja.

⁴ Esimerkiksi Thomas S. Kuhn (1994) kehittää tieteen edistymistä sekä teorioiden rakentumista ja muuttumista hieman toisella tavalla kuin Popper. Näkisin niin, että Popper kehittää normatiivista tieteen ideaalia, kun taas Kuhn tarkastelee enemmän sitä kuinka asiat ovat edenneet.

Popper ei kuitenkaan sano, ettei hänen ei-tieteelliseksi katsomaansa työtä pitäisi tehdä eikä hän väheksy tai halveksi sitä. Hän vain vetää tieteen ja ei-tieteen rajan paikkaan, jossa se sulkee pois esimerkiksi filosofian: se mikä ei ole falsifioitavissa ei täytä tieteellisen teorian kriteerejä. Mikäli Popperin ajattelua pidetään teorian teoriasta, se ei ole popperilaisessa mielessä tieteellinen, koska sitä ei voi falsifioida. (O'Hear 1989, 56, 58.)

Diskurssianalyysi ei istu popperilaiseen teoria- ja tiedekäsitykseen, vaan jää sen ulkopuolelle. Diskurssianalyysissä ei etsitä tarkkoja luonnonlainomaisia sääntöjä, jotka pätevät aina ja kaikissa tilanteissa, vaan säännönmukaisuuksia. Tämä tarkoittaa (esimerkiksi) sellaisten kielen kulkujen etsimistä, jotka esiintyvät aineistossa usein, ja nousevat esiin useammin hallitsevina. Diskurssianalyytikko etsii kielen käytön säännönmukaisuuksia ja kuvaa niitä. (Brown & Yule 1983, 22-23.)

Kuten kaikki diskurssien parissa työskentelevät, edustan toisenlaista tiede- ja teorianäkemyksiä kuin Popper. Näkemykseni mukaan tiede ei tutki todellisuutta sinällään, vaan siitä konstituoitunutta kohdetta. Tiede havainnoi objekteja, joilla on nimet ja ominaisuuksia, luokittelee ja tulkitsee niitä. Mutta se ei – eikä tämä olisi mahdollistakaan – tutki näitä objekteja *an sich*, vaan aina jossakin kehityksessä. Laajasti tätä näkemystä voisi nimittää konstruktionistiseksi. Perusajatus on se, että tieto ja sen kohde on erotettava toisistaan. Tieto ei ole kohteeseen sisältyvä ominaisuus vaan konstruktio, selitys havaituista tai mahdollisesti muulla tavoin tiedoksi hankituista kohteen ominaisuuksista (Pihlström 1997, 69; Pietilä 1983, 215). Tämä näkemys on perustavasti erilainen kuin popperilainen näkemys. Popperilaisena näkemys ei toisaalta ole varsinaisesti vastaan konstruktivistista näkemystä, se vain pitää sitä ei-tieteenä. Erityisesti Popper hyökkää muka-tiedettä vastaan. Siis sellaista, joka näyttää tieteeltä, mutta ei ole sitä (O'Hear 1989, 58).

Tieteen yleisen tason määritelmänä hyväksyn Veikko Pietilän (1981, 91) esittämän määritelmän, joka jakaa tieteen kahteen suuntaukseen, joista toinen pyrkii selvittämään toistuvien tapahtumien yleiset lainalaisuudet, ja toinen kuvaamaan, tulkitsemaan ja ymmärtämään ainutkertaisia sellaisenaan toistumattomia tapahtumia. Määritelmä on varsin avoin ja kuvaileva, mutta näkisin niin, että tieteen määritelmän tuleekin olla avoin. Avoimuus kun tarkoittaa muutoksen mahdollisuutta, ja sellaisen tiede tarvitsee. Itse kuljen jossakin pietiläläisten ääripäiden välillä, sillä uutiset eivät ole ainutkertaisia toistumattomia tapahtumia, vaan niitä tulee jatkuvasti. Sen sijaan yksittäiset uutiset ovat sellaisenaan toistumattomia yksittäistapauksia. Yksittäisten sellaisenaan toistumattomien tapahtumien joukosta koetaan siis nostaa esiin yleisemmän tason ilmiöitä.

Tutkimukseni tuloksena esitän kuvauksia tarkastelemieni käsitteiden käyttäytymisestä radion ja television uutisissa tiettyinä ajanjaksona. Mikäli tätä kuvausta haluaa ja voi nimittää teoriaksi, on tämä teoria rajoiltaan sumea, se ei kerro tarkkaa totuutta eikä ennusta tarkasti mitään. Itse asiassa se ei voikaan ennustaa, koska kyseessä ei ole luonnonlainomainen sääntö, vaan kuvaus jo tapahtuneesta. Enemmänkin tämä teoria tai kuvaus osoittaa likimääräisesti suunnan ja alueen, jolla liikutaan, hieman kuin jos puhuttaisiin maapallosta, ja sanottaisiin, että Suomen alueella ollaan.

Idealistisesti ajatellen tällaisilla tutkimuksilla voidaan kenties koota tarpeeksi tietoa, jotta yleisempiä ennustavia lakeja voidaan muodostaa. Nämäkään lait tus-

kin ovat ennustuksissaan tarkkoja, kuten vaikkapa alkeishiukkasfysiikan säännöt, vaan luonteeltaan samankaltaisia kuin tässä esittämäni kuvaus: suuntaa antavia.

Itse en osaa tarkoin arvioida sitä millaisin havainnoin tässä kehittämäni kuvaus, analyysi ja tulkinta osoitettaisiin vääräksi, mutta jos sama tutkimusasetelma toistetaan, ja aineisto valitaan samoin ehdoin, mutta siten että se ei ole sama, ja saadaan eri tulokset, on tämä tutkimus syytä arvioida uudelleen ja tarpeen vaatiessa ilmoitettava, etteivät tulokset sellaisenaan päde. Tämä taas tarkoittaa sitä, että jonkin asteinen falsifikaatio tapahtuu, mutta että falsifioinnin ehdot ovat epäselvät eikä se ole ehdoton. Tiukasti ajatellen taas sellaista kuin 'jonkin asteinen falsifikaatio' ei voi olla olemassa. Jos jokin on väärin (siinä mielessä, että se on havaintojen vastaista) niin se on väärin, ei jonkin verran väärin.

Mitä virkaa on teorialla tai tutkimuksella, joka ei ennusta mitään? Mihin tieteen ulkopuoliseen sellaista voi käyttää, mihin soveltaa? Tähän vastaisin ensinnä vastakysymyksillä 'tarvitseeko teoriaa tai tutkimusta aina käyttää johonkin?', ja 'ensin määriteltäköön käyttäminen'. Toisekseen: maailma on kovin sotkuinen paikka kun sitä lähemmin tarkastelee, ja uskon tämän tyyppisen tutkimuksen tuovan selvyyttä siihen kuinka ihmisyyhteisöt rakentuvat, kuinka ne pitävät itseään koossa ja muuntuvat. Tämä selvyys on arvokasta aivan sinällään, ennustamatta mitään, tuottamatta voittoa kenellekään.

Kaikelle tieteelle on yhteistä pyrkimys maailman tai sen osan hahmottamiseen tai selittämiseen. Tämä ei kuitenkaan voi olla tieteen ainoa määritelmä, muutoin runouskin tulisi määrittelyksi tieteeksi. Mutta kun määrittelyihin lisätään systemaattisuus ja pyrkimys objektiivisuuteen, ollaan jo tieteen laajan määritelmän äärellä. En kuitenkaan usko, että mitään universaalia ajassa, tilassa ja kontekstissa muuttumatonta ydintä on olemassa. Tiede on monimuotoinen ja muuttuvainen konstruktio. Olennainen kysymys tässä lienee 'mikä erottaa tieteen muusta toiminnasta'. (esim. Woolgar 1993, 15; O'Hear 1989, 54). Tämä demarkaatioksi nimetty ongelma on edelleen olemassa, eikä sitä ilmeisesti ole mahdollista kokonaan ratkaistakaan. Ratkaisuyritykset tuottavat uusia kysymyksiä, ja johtavat lopulta jo mainittuun määrittelyn ongelmaan.⁵

Olen monasti ihailnut lintuparven yhtenäistä lentoa, kuinka koko parvi voi yhtäkkisesti muuttaa suuntaansa tai muotoaan ilman että sattuu yhteentörmäyksiä. Suunnanmuutos kulkee läpi parven sellaisella nopeudella, että se ei voi johtua jokaisen linnun reaktiosta viereisen linnun suunnanmuutokseen. Jotain samankaltaista saattaa tapahtua ihmisyyhteisöissä, esimerkiksi siinä kokonaisuudessa jota kuvataan termillä 'yleinen mielipide'. Voiko näille muutoksille luoda matemaattisen kaavan, joka kuvaa ne? Kenties, mutta sille kaavalle ei liene vielä pohjaa, riittävä ymmärrystä niiden mekanismien toiminnasta, jotta niitä yleensä voitaisiin ryhtyä laskemaan (tosin esimerkiksi fysiikan piirissä on tehty myös tismalleen päinvastoin, laskettu jotta saavutettaisiin ymmärrys mekanismien toiminnasta). Vielä senkin jälkeen kun (ja jos) pohjaa on riittävästi, asia saattaa osoittautua sellaiseksi, ettei siitä oikein ole laskettavaksi.

⁵ Tieteen tunnusmerkeistä lyhyesti esim. Soininen 1995, 12-13. Jo tästä tunnusmerkistöstä saa hyvän kuvan siitä millaisia ongelmia määrittely tuottaa.

Tulokset, jotka tässä työssä esitän, eivät ole sellainen elegantti tiivistys, kuten vaikkapa fysiikan yhtälöt parhaimmillaan. Mihinkään vastaavaan ei nyt käsillä olevan tutkimuksen piirissä pystytä, mikä ei johdu tutkijan kyvyttömyydestä, vaan tieteenalojen, tutkimisen tapojen ja tutkimuskohteiden erilaisesta luonteesta.

Matematiikan ja fysiikan edustajat näyttävät jostakin syystä pohtivan teorian olemusta kenties useammin kuin ihmistieteiden parissa työskentelevät. Rolf Nevanlinna kirjoittaa teorian erilaisista olemuksista seuraavasti.

Ne (Nevanlinna käyttää termiä 'henkitieteet'. AS.) kohdistuvat ilmiöihin, joissa ihmisen toiminta ja sen vaikutukset ovat etualalla. Tutkittava aineisto on tällöin ilmiöiden laatuun ja runsauteen nähden niin moninaista ja differentioitunutta, että jo kuvailevan yleiskatsauksen luominen usein on miltei ylivoimaista. Sitä vaikeampaa tällaisilla aloilla on havaita yleispäteviä säännönmukaisuuksia (esim. "historian lakeja"). Kriittinen, analysoiva ja syntetisoiva tarkastelu tutkimuksen tällaisilla aloilla rajoittuukin sellaisten tyyppillisten, merkitsevien piirteiden tai periaatteiden osoittamiseen ja korostamiseen, jotka johtavat vaikeasti hallittavan, runsaan ilmiömaailman parempaan käsittämiseen. Luonnollista on, että tällaisten vaikeaselkoisten yhteyksien muodostamien kokonaisuuksien läpivalaisu ei voi onnistua yhtä täydellisesti kuin eksaktissa luonnontutkimuksessa. Mutta mitä tässä suhteessa menetetään, sen korvaa tutkittavaan aineistoon liittyvä suurempi mielenkiinto. Tämä tietysti edellyttää, että tutkimus ei rajoitu valikoimattomaan aineiston keruuseen, vaan että sitä on ohjaamassa valikoiva hyvä aisti, näkijän silmä, joka kykenee erottamaan jyvät akanoista ja kiinnittää huomion todella merkitseviin näkökohtiin (Nevanlinna 1964, 11-12)

Englannin kielessä on tähän oivasti soveltuva käsitteellinen erottelu. Yhtäällä on *science* ja toisaalla *studies*. Science on juuri eksaktia, suurelta osin kokeisiin perustuvaa luonnontieteiden metodiikkaan pohjaavaa tiedettä, studies taas perustuu enemmän pohdiskeluun ja perusteltujen päätelmien ja päättelyketjujen esittämiseen. Siinä missä science tähtää hypoteesien (usein tilastolliseen) testaamiseen ja monasti popperilaiseen falsifikaatioon, studies pyrkii ymmärrykseen (Fortner & Christians 1989, 374). Science-studies -jako ei kuitenkaan ole tiukan mustavalkoinen, ne eivät edusta ääripäitä, vaan kuten useimmissa muissakin asioissa ne ovat huomattavalta osin päällekkäisiä.

Science, luonnontieteet, edustaa logiikkaa, jossa väittäminen on joko tosi tai epätosi, oikein tai väärin. Studies -logiikassa taas sama toden ja epätoden ero ei toimi yhtä terävänä kuin sciencessä. Väittämiin ja tuloksiin ei voi päteä toden ja epätoden erottaminen, koska tämän tyyppisen tutkimuksen piirissä toden ja epätoden eroa ei voida millään tavoin osoittaa. Koska kyse on merkitysrakenteista ja niiden tulkintoista, ei oikeaa ja väärää tulkintaa ole tosi-epätosi -mielessä olemassa. On olemassa erilaisia tulkintoja, jotka voivat elää ja olla olemassa yhtä aikaa minkään niistä siitä kärsimättä.

Suomen kielestä science-studies -jako puuttuu. Meillä on sekä tosi-epätosi -logiikkaa noudattavaa tutkimusta että tutkimusta joka toimii tosi-epätosi -logiikan ulkopuolella. Nähdäkseni tämä tekee suoranaista vääryyttä molemmille tieteen puolille, mutta erityisesti tulkitsevalle studies-tieteelle. Näin siksi, että tiede -sanalla on Suomessa käsittääkseni käsitetty enemmän juuri tosi-epätosi -logiikan piiriin kuuluvaa tieteen aluetta kuin studies-tiedettä. Näin samat odotukset ja oletukset kuin luonnontieteissä ulottuvat myös studies-tutkimukseen, johon ne eivät sovi. Studies-tutkimus ei mitenkään voi täyttää toden ja epätoden logiikasta lähteviä tieteen vaatimuksia.

Sen sijaan että edes pyrkisin hakemaan jonkinlaista luonnonlakia, esitän kuvauksen tai kuvauksia eräiden sosiaalisten konstruktioiden olemuksesta tietyinä ajanjaksona. Tämä kuvaus ei esitä väitteitä reaalityodellisuuden suhteen, muutoin kuin siten, että se kuvaa sosiaalisia konstruktioita. Syiden selittäminen ei enää kuulu tämän kuvauksen piiriin, vaan on enemmänkin hypoteesien muodostamista. Nämä hypoteesit ovat vielä vähemmän verifioitavissa kuin kuvaus, niillä pyrin osoittamaan tiettyjä yhteyksiä reaalityodellisuuden ja tarkastelemieni käsitteiden olemuksen muutoksien välillä, mutta en väitä, että niiden välillä tiukasti ottaen vallitsisi kausaalisuhde. Tällaisten väitteiden esittäminen tässä tutkimuksessa käyttämäni aineiston perusteella olisi älyllisesti epärehellistä.

1.4 Yleisradio ja MTV

Osana tutkimukseni kontekstuaalista taustaa tarkastelen tässä lyhyesti YLE:n⁶ ja MTV:n institutionaalista historiaa, siltä osin kun se on tutkimukseni kannalta merkityksellinen. Joihinkin kontekstuaalisiin tekijöihin palaan myöhemmin analyysivaiheessa silloin kun analysoitava aineisto antaa siihen aiheita, eli kun uutisinsti-tuutiolla on tulkintojen kannalta erityistä merkitystä.

YLE on parlamentaarisesti – toisin sanoen poliittisesti – valvottu instituutio. Eduskunta valvoo YLE:ä hallintoneuvoston kautta, ja hallintoneuvoston paikat määräytyvät poliittisin perustein kutakuinkin eduskunnan paikkajakauman mukaan. Samoin etenkin YLE:n johtajanpaikat on perinteisesti jaettu poliittisin perustein, jopa niin, että sopivuus on kävellyt pätevyys yli. Sittemmin, 1990-luvulla, YLE:n johtajavalintoja on painotettu kohti pätevyyttä.

Samalla kun YLE on poliittisesti valvottu, on se myös valtion omistama. Niinpä etenkin Neuvostoliiton ollessa olemassa, ei ollut ulkopoliittisesti lainkaan sama mitä YLE ja MTV lähettivät. (Salokangas 1996, 323; Arstila & Siekkinen 1990, 79.) MTV, vaikkei samalla tavoin suoraan valtiollis-poliittinen ollutkaan kuin YLE, joka tapauksessa lähetti ohjelmiaan YLE:n rakentamissa ja omistamissa verkossa ja YLE:n toimiluvalla ‘apuyhtiönä’, jonka tehtävänä oli ohjelma-ajan täyttämisen lisäksi hankkia YLE:lle rahaa mainosten avulla. Niinpä MTV on laskettava YLE:n kanssa samaan piiriin kuuluvaksi aina vuoteen 1994 saakka, jolloin MTV sai oman toimiluvan. Näin siitäkin huolimatta, että YLE ja MTV institutionaaliselta pohjaltaan poikkesivat ja poikkeavat edelleen varsin paljon toisistaan. Samoin MTV:tä sitoivat samat säännöt ja ohjeet kuin YLE:ä. (Arstila & Siekkinen 1990, 70; Nordenstreng & Wiio 1986, 91.)

Tämän tutkimuksen tarkastelujakso alkaa niin kutsutusta Reporadion kaudesta. Kausi on saanut nimensä YLE:n pääjohtajana 1965–1969 toimineen Eino S. Revon mukaan. Revon pääjohtajakausi YLE:ssä osui voimakkaiden yhteiskunnallisten muutosten aikaan. Muuttoliikkeet kulkivat Suomessa pohjoisesta etelään, idästä länteen ja maaseudulta kaupunkeihin. Samalla Suomesta muutettiin paljon

⁶ “YLE” on vähintäänkin puolivirallinen lyhenne Yleisradio Oy:stä.

Ruotsiin, leveämmän leivän toivossa. Muuttoliikkeiden ristiaallokon kanssa samanaikaisesti muuttui myös Suomen ammattirakenne. Pienviljelijä pientilallaan ei enää kyennyt elämään alkutuotannosta, niinpä heistä tuli (enimmäkseen) työläisiä kaupunkeihin, teollistuvan Suomen tarpeisiin. Yhdessä yhteiskunnallisten muutosten kanssa tapahtui myös politiikan, poliittisuuden ja politisoinnin läpilyönti yhteiskunnan kaikille sektoreille, eikä tiedonvälitys poikennut tästä läpilyövästä kuluista.

Samoihin aikoihin, tarkemmin 1960-luvun alkupuolelle, osuu myös television yleistymisen suomalaiskodeissa (Hellman 1999, 110; Ilmonen 1996, 192; Arstila & Siekkinen 1990, 66). Televisio näytteli oman osansa uuden elämänmuodon raamien etsinnässä, sen yhtenä funktiona oli tarjota yhteisyyttä ja jaettuja kokemuksia niille, joilla ei ollut enää yhteistä eikä yhteisöä uudessa ympäristössä (ks. esim. Kortteinen 1982). Joukkotiedotuksessa televisio ylitti perinteisen radion yhteisten kokemusten ja puheenaiheiden lähteenä.

Vaikka Eino S. Repo vaihdettiinkin 1969 Erkki Raatikaiseen, voi Reporadion ajan katsoa ulottuvan vuoteen 1973 (Salokangas 1996, 268, 289). Reporadion aikaa leimasi poliittinen kuohunta sekä YLE:n sisällä että sen ympärillä. Kuohunta johtui lähinnä 'uudistajien' ja 'perinteen' törmäyksestä, joka olisi tapahtunut ennemmin tai myöhemmin riippumatta siitä miten YLE:ä johdettiin ja mitkä olivat ne taustaoletukset ja ajatukset, joitten vallitessa ohjelmia tuotettiin, sillä pohjimmiltaan kyse oli sukupolvenvaihdoskitkasta. Eräs kitkaa aiheuttanut tekijä oli suhde ulkopoliittikkaan. 1950-luvulla YLE:ssä oltiin ulkopoliittikan suhteen erittäin varovaisia, mutta 1960-luvulla taloon tuli uusi sukupolvi, jolla kokonaisuudessaan voi katsoa olleen selvästi vähemmän pidäkkeitä kuin edeltävällä sukupolvella. (Salokangas 1996, 212-213.)

Samaan aikaan YLE:ssä informaation käsite nousi entistä keskeisemmälle sijalle strategisessa suunnittelussa. Pitkän tähtäyksen suunnittelu (PTS) toi mukaan informatiiviset uutiskriteerit, jotka pähkinänkuoressa pyrkivät älylliseen aktivointiin tarjoamalla todellisuudesta todistusaineistoa, jonka pohjalta vastaanottajat saattoivat tehdä johtopäätöksensä. Tarkoituksena oli hegemonian muuttaminen kohti asioiden todellista tilaa. Hegemoniana pidettiin tuolloin, suurin piirtein kuten nykyäänkin, vallitsevia uskomuksia ja totuuksia. Samalla panostettiin uutis- ja ajankohtaistoiminnan kehittämiseen. (Hemánus 1989, 11; Kiuru 1990, 41; Salokangas 1996, 170.) Implisiittisesti tuolloinen määrittely, hegemonian muuttaminen kohti asioiden todellista tilaa, sanoo ettei hegemonia kuvannut asioiden todellista tilaa, mikä puolestaan implikoi, että ne joiden tarkoituksena oli hegemonian muuttaminen kohti asioiden todellista tilaa myös tiesivät mikä asioiden todellinen tila oli.

Sanasta 'hegemonia' voi lukea ulos vasemmistolaisen suuntauksen, eikä tämä ole ajasta kiinni, siitäkkin huolimatta, että Kaarle Nordenstreng on todennut Reporadio olleen enemmänkin porvariliberaali kuin vasemmistolainen (Nordenstreng 1989, 26)⁷. Vasemmistolaisuus on kuitenkin se, millä YLE:ä yleensä ja Reporadiota erityisesti, tuolloin lyötiin. Toisaalta samaan aikaan kun YLE sai ryöppyjä liiasta

⁷ Nordenstrengin teosta pidetään kuitenkin myös apologiana ja asioiden selittämisenä parhain päin.

vasemmisto-orientaatiostaan, sitä ryöpytettiin myös vääränlaisesta suhtautumisesta Neuvostoliittoon. Tämä kuvastaa vasemmiston tuonaikaista jakautumista erilaisiin fraktioihin, joiden suhde kommunismiin, sosialismiin ja Neuvostoliittoon oli erilainen. Vasemmistolaisuus ja 'vääränlainen' suhtautuminen Neuvostoliittoon voivat tietenkin elää yhtäaikaan samassakin paikassa, mutta ristiriidassa keskenään vaatimukset kuitenkin olivat, siinä mielessä että ryöpytykset väänsivät YLE:ä kummalliseen solmuun. Yhdet halusivat enemmän sitä, mitä toisten mielestä piti olla vähemmän. Nykyisinhän entistä Neuvostoliittoa ihannoiva vasemmistolaisuus katsotaan vääränlaiseksi suhtautumiseksi vasemmistolaisuuteen.

Ulkopolitiikalla oli suuri merkitys YLE:ssä. Muun muassa Radiouutisten perustamisen yhtenä erityisperusteena käytettiin juuri ulkopoliitikkaa ja tarvetta saada oma tarkkailija ulos (Salokangas 1996, 178-180). Ulkopoliitikkaa ei tässä suhteessa kuitenkaan pidä ylikorostaa, sillä erityisesti uutisiin ei arvostelu juuri kohdistunut eikä ulkopoliitikka ollut erityisen keskeinen argumentti Radiouutisten tarpeellisuutta perusteltaessa.

Radiouutiset saatiin perustettua ankarana mutta nopean työstämisen jälkeen 1965, eikä ankara työstäminen suinkaan päättynyt siihen, että Radiouutiset saatiin perustettua. Poliittinen paine ja epäilyt Radiouutisia kohtaan jatkuivat kovina, ja odotukset olivat sen mukaiset (Salokangas 1996, 184). Radiouutiset onnistui pääosin täyttämään osin ristiriitaisetkin odotukset, ja sai enimmäkseen kiitosta sellaisten ulkopoliittisesti hankalienkin aiheiden kuin Vietnamin sodan ja Tsekkoslovakiassa miehityksen uutisoinnista (Salokangas 1996, 186-187). Moitteet ovat tulleet enemmänkin jälkikäteen (esim. Haataja ym. 1996, 6).

TV-uutisia taas arvosteltiin 1960-luvulla kovastikin. Ilkein kritiikki sanoi, että TV-uutiset vain luki huonosti valittuja STT:n printtejä. Informatiivisuuden periaatteiden ja uutis- ja ajankohtaistoimintaa korostavien linjausten jälkeen television uutis- ja ajankohtaisohjelmat organisoitiinkin uudelleen vuonna 1967, jolloin ajankohtaisohjelmat sekä urheilu-uutiset näkivät päivänvalon (Salokangas 1996, 192).

Eino S. Revon jälkeen YLE:n pääjohtajaksi nousi siis vuonna 1969 Erkki Raatikainen. Raatikainen aloitti YLE:ssä kauden, josta näkee ja kuulee monasti käytettävän nimeä 'normalisoinnin kausi'. Tämän kauden alkuaika on parasta katsoa vielä kuuluvaksi Reporadion aikaan, vaikka pääjohtaja vaihtuikin. Reporadion kaudenhan voi katsoa päättyneen 1973, kun viimeinen laajempi 'punaohjelmakeskustelu' käytiin (Salokangas 1996, 286, 289). Katson ajan pääjohtajan vaihtumisesta vuoteen 1973 kuuluvan vielä Reporadion kauteen, sillä tuolloin Reporadio ajettiin alas. Varsinainen Reporadio tietenkin päättyi pääjohtajavaihdokseen, mutta tilanne saatiin "normalisoitua" vasta vuoteen 1973 tultaessa.

Raatikaisen johtaman Reporadion kaudella muutamia ohjelmia lopetettiin tai hyllytettiin poliittisten syiden vuoksi (Salokangas 1996, 275-281). Lopetusten ja hyllytysten oli tarkoitus nimenomaan 'normalisoida' tilannetta. 'Normalisointi' viittaa tietenkin sanana siihen, että YLE:ssä tapahtui ennen tätä kautta jotakin epänormaalia. Tätä epänormaalia oli juuri se poliittisuus, jota YLE:ssä tuolloin ilmeni. 'Normalisoinnilla' tarkoitettiin lähinnä YLE:n poliittisuuden vähentämistä. Käytännössä se ei kuitenkaan vähentynyt, vaan YLE oli tämän jälkeen entistä enemmän poliittisesti ohjattu. Ohjelmien lopettaminen poliittisten syiden vuoksi on tietenkin myös erittäin poliittinen teko.

Kun Revon pääjohtajakaudella olivat YLE ja politiikka/poliitikot vastakkain, 1970-luvulla politiikka voitti (Salokangas 1996, 146). Kun YLE:n uutisia 1960-luvun taittuessa 1970-luvuksi syytettiin poliittisesti värittyneiksi, jo 1974 puhuttiin YLE:stä harmaaksi normalisoituna. Harmautena nähtiin se, etteivät ohjelmat enää nostaneet samanlaista keskustelua YLE:n ulkopuolella kuin aiemmin. 1976 voitiinkin jo todeta, ettei uutisten luotettavuutta enää kyseenalaistettu. (Salokangas 1996, 296, 314.) Tosin uutiset eivät keskeisesti tulilinjalla ja keskustelun kohteena missään vaiheessa olleetkaan.

Politiikan ja poliitikkojen valtaa 1970-luvun YLE:ssä kuvaa hyvin kysymys rekrytoinneista. Johtajanpaikkoja jaettiin avoimesti poliittisten mandaattien perusteella, mutta mandaattijattelu levisi yhtiön hierarkiassa alemmaskin, käytännössä ainakin kaikille ohjelmatyötä tekeville tasoille. YLE:n hallintoneuvoston työjaosto, joka oli hallintoneuvoston varsinainen työrukkanen, esitti hallintoneuvostolle, että rekrytoinneissa tulisi ottaa huomioon myös paikkaan ehdolla olevien poliittinen kanta. Tämän esityksen hallintoneuvosto 1974 hyväksyi. Hyväksyntää seurasi kuitenkin laaja julkinen kritiikki, jonka seurauksena asia nostettiin hallintoneuvostossa uudelleen pöydälle. Ja pöydälle se sitten loppujen lopuksi jäikin. (Salokangas 1996, 261-262.)

Vaikka YLE:n hallintoneuvosto virallisesti hiljaa hautasikin poliittisen kannan vaikutuksen rekrytointeihin, todellisuudessa poliittinen kanta kuitenkin vaikutti, riippuen siitä kuka rekrytoinnista kulloinkin oli päättämässä (Salokangas 1996, 263-265; ks. myös Haataja ym. 1996, 82). On kuitenkin vaikea ajatella, että YLE:n toimittajat tai yleisempi rekrytointi olisi ollut ulkopuolella 1970-luvulla vallinneen julkipoliittisuuden. Ajan henkeen kuului se, että jokaisella 'täytyi' olla julkinen poliittinen kanta. Jos jollakulla ei ollut julkista poliittista kantaa, sellaisen asettivat muut hänen kannettavakseen, joten oli parempi valita itse puolensa.

Keskustelu YLE:n paikasta, toiminnasta ja roolista oli 1970-luvun loppupuolella kapeakatseista sekä YLE:n sisällä että sen ulkopuolella. Keskustelut kävivät edelleen Revon jälkeisen 'normalisoinnin' ja väitetyin vasemmistovinouman ympärillä. (Kiuru 1990, 14.)

1970-luvulla tapahtui paljon YLE:een ja MTV:hen vaikuttavia asioita, niin talojen sisällä kuin niiden ulkopuolellakin. YLE:n sisällä vuonna 1978 synnyttiin illan uutis- ja ajankohtaisohjelmien blokki paljolti nykyisen kaltaisena (Salokangas 1996, 312-315). Uudelleenjärjestelyn syynä olivat pitkälti uutisten ja ajankohtaisohjelmien väliset koordinoitioingelmat. Koordinoitioingelmat eivät tosin päättyneet tähän uudelleenjärjestelyyn (Salokangas 1996, 316). 1970-luvun lopulla myös YLE:n TV 2:sta tuli varsinaisesti valtakunnallinen (Hellman 1999, 131).

YLE:n ja MTV:n suhteen merkittävä muutos oli myös MTV:n uutiskampanjan alku. 1976 MTV:n edustajat olivat alkaneet puhua poliitikoille oman uutistoimituksen ja -lähetyksen saamisesta MTV:lle. 1977 hanke tuli julkisuuteen. MTV:n uutishanke oli myös tärkeä taustatekijä YLE:n uutis- ja ajankohtaistoiminnan uudelleenjärjestelyille. 1981 YLE:n hallintoneuvosto hyväksyi sopimuksen MTV:n omista uutisista, tosin kahden vuoden koeajalle. Samana vuonna MTV:n uutiset myös aloittivat lähetyksensä. MTV:n uutisten tuloa voi hyvinkin nähdä merkkinä siitä, että YLE:ssä oli arvioitu yleistä ilmapiiriä ja viestintäilmastoa erityisesti, ja todettu markkinoiden tulevan myös YLE:n käytännön monopolissa olleeseen sähköiseen

viestintään. YLE oli arvioinut asemansa, ja todennut, että siitä oli tuleva yksi toimi- ja muiden markkinatoimijoiden joukossa. (Salokangas 1996, 249-250, 314, 318, 321.)

MTV:n uutisten ilmaannuttua eetteriin, YLE:n TV-Uutisissa tapahtui muutos: ne liukuivat tyyllisesti kohti MTV:n uutisia. YLE:n TV-Uutisten jutut lyhenivät ja lähetysten sähköpitoisuus kasvoi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että MTV:n uutiset olisivat olleet ”paremmat”, vaan samaan aikaan kuin YLE:n uutiset liukuivat tyyllisesti kohti MTV:n uutisia, MTV:n uutiset liukuivat tyyllisesti kohti YLE:n uutisia (Salokangas 1996, 321; Sinkko 1982). Ilmeisesti molemmat hakivat toisiltaan vaikutteita parantaakseen omaa suoritustaan. Kilpailijalta pyrittiin omaksumaan ja oppimaan niitä ominaisuuksia, joissa oma tuote katsottiin heikommaksi. Ylipäättään 1980-luvun kuluessa uutis- ja ajankohtaisohjelmat tulivat television prime timessa yhä keskeisemmiksi ja tärkeämmiksi (Hellman & Sauri 1989, 98).

Etenkin 1970-luvulla YLE oli ollut Reporadion aikojen vuoksi tiukassa poliittisessa valvonnassa. 1980-luvulla valvonta alkoi hellittää, mikä näkyi myös YLE:n ohjelmissa. Esimerkiksi ”Näin naapurissa” -ohjelma (aiemmin ”Naapurineljännes”) muuttui tyyliään ja tavoiltaan kohti sitä journalismia, jota ajassa yleisemminkin harjoitettiin (Hellman 1999, 176; Salokangas 1996, 324). Sen aiempaa tyyliä on nimitetty jopa neuvostopropagandaksi (Haataja ym. 1996, 93). Tämä muutos kertoo myös Neuvostoliiton vaikutuksen lievenemisestä YLE:ssä, ja kenties Neuvostoliiton vaikutuksen lievenemisestä laajemminkin. 1970-luvulla Neuvostoliittosuhte oli ollut arka paikka niin YLE:ssä kuin muuallakin, jopa siihen mittaan asti, jota myöhemmin on kuvattu itsesensuurina. (esim. Haataja ym. 1996, 96-148; Salokangas 1996, 206-207, 326, 328, 330-331.)

1970-luku ei kuitenkaan noin vain hävinnyt YLE:stä. Vielä 1990-luvun alkuvuosina YLE:ssä oli voimassa vuoden 1972 Ohjelmatoiminnan Säännöstö (OTS), joka oli laadittu Reporadionaikaisen PTS-suunnittelun suuntaviivojen mukaan, osittain liki suoraan PTS-mietintöjä lainaten. OTS uusittiin lopulta vuonna 1992. (Salokangas 1996, 348). OTS:ä ei kuitenkaan pidä yliarvioida, toimittajien keskuudessa sille ei ole kovinkaan paljoa painoa annettu (Aula 1991, 52). Tosin tämä ei tarkoita sitä, etteikö OTS olisi ollut eräänlaisena taustalla vaikuttavana tekijänä suhteessa jokaisen YLE:n toimittajan työhön.

1985 alkoivat selvittelyt ja tunnustelut kolmanneksi televisiokanavaksi. Hie- man tämän jälkeen alkoi YLE:n johdossa saada muotonsa ajatus mainoksista vain yhdellä kanavalla. Tähän asti MTV oli lähettänyt ohjelmansa ja siis myös mainoksensa YLE:n kahden kanavan sisälle sijoitetuissa omissa aika-aukoissaan. Pohtimisen, kääntelyn ja vääntelyn jälkeen kolmas televisiokanava toteutui lopulta vuonna 1986. (Salokangas 1996, 395, 407.) MTV ja kolmas kanava sulautuivat lopullisesti toisiinsa vuonna 1993, jolloin myös MTV:n ohjelmat siirtyivät kolmannelle kanavalle.

MTV:n ja kolmoskanavan sulautumisen aikoihin YLE rukkasi TV 1:n uutis- ja ajankohtaisohjelmien blokin struktuurin uuteen uskoon, luotiin ”Uutistunti”. Uudistusta ja sen vastaanottoa voi parhaiten luonnehtia sanalla fiasko. Uusi järjestys karkotti katsojat, ja varsin nopeasti uutistunnista palattiin vanhoihin jo 1970-luvulta tuttuihin uutis- ja ajankohtaisohjelmien uomiin. (Salokangas 1996, 426-428.) Tällöin myös katsojat palasivat (Vahvaan Yleisradioon 1993, 4).

Myös 1990-luvulla yhteiskunnassa myllätettiin. Suomi syöksyi 1980-luvun lopun taloudellisen nousun ajasta kaikkien aikojen lamaan, mikä nostatti työttömyyden pilviin. Muuttoliike kiihtyi Reporadion ajan vauhtiin, työelämässä siirryttiin pysyvistä työsuhteista pätkätoihin, koulutus ei enää taannut työpaikkaa, konkursseja tehtiin tuhansia vuodessa. Kun lamasta 1990-luvun puolivälin tienoilla päästiin nousun puolelle, huomattiin että pysyvää vahinkoa oli tapahtunut. Monet olivat jo pudonneet kärryiltä, ja valtion ja yritysten talous näytti erkaantuneen yksityishenkilöitten taloudesta. Vaikka talouden mittarit näyttivät ylöspäin vuodesta 1993 lähtien, ei laman päättymisen näkyneet kansalaisen tasolla.

1990-luvulla aloitti lähetyksensä myös neljäs televisiokanava, joka samalla oli toinen kaupallinen kanava.

YLE:ssä havahduttiin 1990-luvun alkuvuosina huomaamaan MTV:n tunkeutuminen YLE:n alueelle, julkiseen palveluun. Samaan aikaan YLE:ssä painotettiin entistä enemmän viihteen merkitystä. Sama ilmiö, joka aiemmin oli nähtävissä uutisissa, tuli nyt näkyväksi koko yhtiön tasolla: YLE kallistui kohti MTV:ta ja päinvastoin. Samalla tehtiin selvää työnjakoa ja profiilieroja TV 1:n ja TV 2:n välille. TV 1 edustaa jollakin tapaa 'vanhaa' YLE:ä, sen uutis- ja ajankohtaispainotus on vahva, ja sillä on selkeä pyrkimys 'laatuun'. TV 2 taas on enemmän viihteellä elävä kanava, erityisesti kotimainen viihde sijoitetaan kakkoselle, lukuun ottamatta ykkösen merkkituotantoja.

Ohjelmien kehittämistä YLE:ssä pohtinut työryhmä korosti erityisesti yleisösuhteen tärkeyttä: "On tunnettava yleisö" kuten eräs työryhmän raportin otsikoista kuului (Vahvaan Yleisradioon 1993, 3-4). 1990-luvulla YLE ja sen aatteet olivatkin kulkeneet melkoisen matkan informatiivisen ohjelmapolitiikan ajasta. Tuon matkan voi tiivistää sanomalla, että yleisön opettamisesta oli siirrytty sen palvelemiseen.

Suhteellisen läheisessä tulevaisuudessa televisio- ja radioalan suurin haaste lienee digitaalitekniikkaan siirtyminen. Samalla muokkaantunevat uusiksi myös lähetettävän ohjelman ja ohjelmantuotannon rakenteet, digitaalisuus kun tarjoaa mahdollisuuksia joita analogisella tekniikalla ei ole. Luultavimmin noita mahdollisuuksia myös pyritään käyttämään. YLE:llä on suunnitteilla muun muassa ympärivuorokautinen uutiskanava televisioon. Digitalisoinnin ja sen mukanaan tuomien muutosten näen kytkeytyvän johdonmukaisena jatkeena yleisöjen palvelemisen ideaan.

YLE:n ja sähköisen viestinnän suhteen 2000-luvun alku on mitä mielenkiintoisinta aikaa. Suunnitelmia ja strategioita on tehty ja kritisoitu. Kaikki eivät jaa niitä näkemyksiä, jotka YLE:n johdossa ja liikenneministeriössä ovat vallalla. Kun samaan aikaan muutetaan niin konkreettisia tekemisen tapoja, jakelutekniikkaa kuin organisaatiotakin, kitka saattaa jossakin vaiheessa kasvaa kovaksi. Lisäksi YLE ei toimi viestinnän kentällä yksin. Lupamaksujen legitiimisydestä muistetaan kysellä liki taukoamatta, samalla kun politiikassa pohditaan mitä julkinen palvelu kenties tarkoittaa. Sähköisen viestinnän kentän tulevaisuus on tätä kirjoittaessani varsin epäselvä.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Uutinen

Kun tutkimukseni aineisto muodostuu uutisista, ja työ muutoinkin liikkuu kolmiossa, jonka yhdessä kulmassa ovat uutiset, lienee paikallaan tarkastella myös uutisen olemusta. Uutisiin pätee pitkälti sama demarkaation ongelma kuin tieteeseenkin: missä kulkee uutisen ja ei-uutisen raja. Kuten tieteen ja ei-tieteenkin raja, on myös uutisen ja ei-uutisen rajalla sumea alue. Tämä sumeus estää täsmällisen määrittelyn. Tässä käyn läpi muutamia selkeämmällä keskialueella liikkuvia asioita uutisen olemuksesta.

Vaikka lähdenkin tässä siitä, että uutisten kautta on mahdollista tarkastella kulttuurisia rakenteita ja diskursseja laajemminkin, tämä yleistettävyyys on rajallinen. Jotta voisi uutisia tutkimalla väittää tutkivansa yhteiskunnallista ymmärrystä yleensä, olisi uskottava siihen että uutiset ovat kuin maailman eteen asetettu peili, joka heijastaa maailman kuvan sellaisena kuin maailma on. Vaikka uskonkin siihen, että ainakin useimmilla journalisteilla on vilpitön pyrkimys maailman heijastamiseen sellaisena kuin se on, en kuitenkaan usko että se voi onnistua. Joillakin journalisteilla tämä pyrkimys ja luja usko sen onnistumiseen vaikuttaa olevan kuin laput silmillä: usko siihen, että raportoi vain tosiasiat ja kertoo tapahtumat sellaisina kuin ne olivat peittää alleen sen, että uutinen on aina konstruktio. (Schudson 1997, 7-10.) Niinpä uutisia tutkiessaan ei voi hyvällä omallatunnolla väittää tutkivansa kulttuuria tai yhteiskuntaa yleensä, vaikka uutisilla kulttuurinen ulottuvuutensa onkin.

Uutinen on konstruktio, se on kulttuurinen muoto ja sosiaalisen tiedon muoto (esim. Allan 1999, 4; Berkowitz 1997, xii; Ettema et al. 1997, 44; Carey 1986, 159). Tämä kulttuurinen muoto lähtee siitä väitteestä, että uutinen on faktoja, tosiasioita. Korostaessaan tosiasialuonnettaan muun muassa olemalla ilmaisematta tiedon epävarmuutta tai epävarmuuden astetta uutiset itse asiassa hämärtävät todellista olemustaan konstruktioina, kertomuksina maailmasta ja tapahtumista. Käytännössä useimmat ihmiset hahmottanevat uutisten luonteen kertomuksina, mutta ovat tavallaan uutisten armoilla, sillä uutiset ovat kuitenkin kertomuksista luotettavimpia (Allan 1999, 87).

Tässä keskityn nimenomaan journalistiseen uutiseen. Uutisella journalistisessa mielessä tarkoitan niitä uutisia, jotka julkaistaan jossakin journalistisessa tuotteessa, erillisenä niistä tapahtumista tai asioista, joista huudahdetaan "sepäs vasta uutinen!". Nämä voivat tietenkin olla samoja, mutta eivät välttämättä. Uutinen on uutinen, journalistisessa mielessä, silloin kun se näyttää uutiselta ja on julkaistu journalistisessa tuotteessa.

Ennen julkaisua tapahtuu tietenkin niiden asioiden ja tapahtumien valikointi, jotka uutisina julkaistaan⁸. Ennen julkaisua ne eivät ole uutisia. Valikointi onkin se taso, jossa asiat ja tapahtumat muuttuvat uutisiksi. Kysymys "mikä uutinen on?" onkin mahdollista esittää muodossa "mitä uutisena esitetään?". Tämä kysymyksen muodon muuttaminen ei kuitenkaan helpota vastaamista; näyttää nimittäin siltä, että kysymykseen ei voi vastata yleisellä ja abstraktilla tasolla tavalla joka ei sisällä kehäpäätelmiä tai johda uusiin yhtä hankaliin kysymyksiin (Romano 1986, 42-43).

Kulttuurisena muotona uutinen pakenee määrittelyä, samalla tavoin kuin määrittelyä pakenee vaikkapa taide. Uutisen määrittelyä on väistely toteamalla esimerkiksi että uutinen on se mitä uutiseksi sanotaan, tai että uutiset ovat niitä mitä lehdissä taikka muissa uutisvälineissä uutisina esitetään. Määrittelyä on väistetty monissa tutkimuksissa myös jättämällä se kokonaan tekemättä tai tekemällä se vain hyvin yleisellä tasolla. Kuitenkin myös näistä tutkimuksista kokonaisuutena on hyvinkin mahdollista lukea ulos kirjoittajan tai kirjoittajien näkemys uutisen olemuksesta.

Uutisen määrittely objektiksi, jota sanotaan uutiseksi ei tietenkään ole varsinainen määritelmä, samoin kuin ei määrittely julkaisuforumillakaan. Nämä eivät itse asiassa määrittele mitään, vaan vain toisin sanoen toteavat määrittelyn vaikeuden. Toisaalta niissä on totta toinen puoli, sillä uutinen ei ole uutinen mikäli sitä ei esitetä uutisena ja uutisen kannalta oikeassa ympäristössä. Tähän määrittelyn hankaluuteen on kaksi peruslähestymistapaa, joita voisi kuvata henkilökeskeiseksi ja yleistyskeskeiseksi⁹. Molemmissa on omat ongelmansa.

Yleistyskeskeinen lähestymistapa on pohjaltaan filosofinen, se etsii uutisen abstraktia yleisellä tasolla liikkuvaa määritelmää uutisen olemuksesta, siitä mitä uutisena esitetään. Mahdollisia vastauksia on monia, niitä voivat olla vaikkapa "yleiselle keskustelulle tärkeitä asioita", "tärkeitä prosesseja", "ihmisten elämään vaikuttavia asioita" tai "tärkeitä tapahtumia" (esim. Volkmer 1999, 19; Stephens 1988, 9). Tällaisten määrittelyjen ongelma on se, että ne johtavat uusiin hankaliin kysymyksiin: "kuka päättää mitkä asiat ovat yleiselle keskustelulle tärkeitä tai mitkä prosessit ovat tärkeitä?", "kenen ihmisten elämään vaikuttavia asioiden pitäisi olla, kuinka suuri pitäisi ihmisryhmän tai vaikutuksen olla ennen kuin kyse on uutisesta?", "mitkä tapahtumat ovat tärkeitä, ja kenelle?", "entä asiat, jotka eivät ole tapahtumia, eivätkö ne voi olla uutisia?". Yleistyskeskeinen lähestymistapa on kuitenkin tärkeä jo sen vuoksi, että vastausten nostamat uudet kysymykset ovat

⁸ David Manning Whiten vuoden 1950 klassikkoartikkeli portinvartijasta on edelleen inspiroivaa luettavaa. (White 1997 63-71 (uudelleenjulkaisu).)

⁹ Vaikka käytän työssäni useastikin erilaisia kahtiajakoja, en tarkoita että maailma olisi näiden jakojen mukainen. Kahtiajaot ovat yksinkertaistuksia, jotka auttavat minua ymmärtämään ja hahmottamaan asioita. Ne ovat analyyttisiä apuvälineitä, eivät maailman kuva.

tärkeitä. Vastausten hakeminen näihin kysymyksiin tuo lähemmäs journalismin ytimen ymmärtämistä kuin uutisen määrittelyn yritykset.

Henkilökeskeinen lähestymistapa on luonteeltaan pragmaattinen. Se lähtee siitä, että uutinen on määrittelemätön, mutta tunnistettavissa. Perusväittämä on: "en osaa määritellä uutista, mutta tunnistan uutisen kun sellaisen näen". Tämä lienee kohtalaisen lähellä monen käytännön journalistin uutisen määritelmää, mikäli hän sellaista on lainkaan pohtinut. 'Määritelmän' ongelma on tietenkin siinä, ettei se loppujen lopuksi määrittele yhtään mitään, vaan nojaa subjektiiviseen intuitiiviseen tietoon, hiljaiseen tietoon, kulttuuristen rakenteiden sisäistämiseen. Tällaisena se tukee journalismin eläviä myyttejä, vaikkapa tarinoita ihmisistä joilla on "ylittämätön uutisena". Samalla se mystifioi uutisen maagiseksi kappaleeksi, johon vain uutismaailmaan vihityillä on pääsy. Uutinen on siis läpinäkymätön syvärakenne, josta edes uutisia tekevillä ei ole kovin tarkkaa käsitystä. Puhutaan tärkeistä uutisista, mutta silti ei ole selvää mitä uutiset ylittää ovat. (Allan 1999, 61; Hall 1973, 181¹⁰.) Kun ei tiedetä mitä uutiset ovat, on niiden mahdollinen tärkeyskin vähintään epämääräistä, määrittelyä pakenevaa.

Kun totean että uutinen pakenee määrittelyä, en tarkoita sitä moitteeksi sen paremmin uutisille kuin määrittelijöillekään. Pikemminkin päinvastoin: osa uutisen ja etenkin laajemmin journalismin voimasta on nimenomaan siinä, että se voi reagoida. Mikäli uutinen olisi kovin tiukkaan määritely, sille olisi samalla luotu kiinteät rajat joita se ei voisi ylittää. Uutisella on toki olemassa rajat nytkin, mutta tuo raja-alue on sumea, yksiselitteisesti ei voida uutisen ja ei-uutisen rajaa vetää (paitsi kenties se, että jos se ei ole uutisissa, se ei ole uutinen). Raja-alueella on paljon sellaista, joka voisi olla uutisissa, mutta ei syystä taikka toisesta ole: vilkas uutispäivä (mikä se sitten onkin), deadline tuli eteen, ei saatu kuvaa, ei vain tuntunut uutiselta... (esim. Tanner 1999, 7.)

Se, että sumea raja-alue antaa journalismille mahdollisuuden reagoida, ei tietenkään tarkoita sitä, että se reagoisi, ei ainakaan tietoisesti. Mahdollisuuden olemassaolo on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, muutoin journalismista menisi mieli, hieman samaan tapaan kuin taiteelta menisi mieli jos se alistettaisiin jollekin täsmälliselle ja tarkkarajaiselle määritelmälle.

Universaalin määritelmän ongelmaan ratkaisun voisi tarjota uutisen tilannekohtainen määrittely. Tilannekohtaisessa määrittelyssä uutista määritellään sen sosiaalisen kontekstin suhteen, jossa uutisvalintaa tehdään (Dunwoody 1997, 155). Samoin uutinen on myös historiallinen luokka. Uutisella on eri aikoina tarkoitettu eri asioita (Schudson 1995, 38-39.) Tällaisten määritelmien rajoituksena on kuitenkin juuri niiden paikallisuus, ne eivät tarjoa yleistä tietoa uutisen olemuksesta. Samalla ne nostavat esiin kysymyksen siitä, voiko edes olla olemassa yleistä tietoa uutisen olemuksesta, muutoin kuin ajallisesti, paikallisesti ja kontekstuaalisesti rajatulla kentällä, ja onko järkevää vaatia universaalia määrittelyä uutiselle.

¹⁰ Lainattu Schudsonin (1997) mukaan.

Utinen on muotoutunut sellaiseksi, että se tarvitsee koukun, ripustimen, johon uutinen sijoitetaan (esim. Eliasoph 1997, 235). Esimerkiksi käy vaikkapa 17.10.2002, asunnottomien päivä Suomessa. Käytännössä jokaisessa uutisvälineessä oli uutisia ja/ tai muihin journalismin lajityyppeihin kuuluvia juttuja asunnottomista ja asunnottomuudesta. Sen sijaan ennen ja jälkeen 17.10.2002 tällaiset jutut olivat harvinaisuuksia, paitsi tietenkin edellisenä asunnottomien päivänä. Asunnottomien päivä oli se ripustin, johon jutut voitiin kiinnittää. Itse ongelma, asunnottomuus, ei ollut millään tavoin erilainen kuin se oli kuukautta tai puolta vuotta aiemmin. Tuolloin vain ei ollut koukkuja johon juttu olisi ripustettu.

Ripustin on muodostunut journalismin omaksi konventioksi, kulttuurisen muodon ominaisuudeksi, yhdeksi uutisen määrittelijäksi. Itse asunnottomien päivä on ei-tapahtuma ja ei-uutinen, se on keksitty ja luotu nimenomaan julkisuustarkoituksessa, ja 'kaikki' tietävät milloin se on. (Ettema et al 1997, 38; myös Sigal 1973.) Asunnottomien päivän kertominen uutisena on kuin kertoa uutisena se, että on Sadun ja Säteen nimipäivä. Tässä näyttäytyykin julkisuuden ja julkisuuden hakijoiden symbioottinen suhde: journalismi yleensä ja uutiset erityisesti tarvitsevat tapahtumia koukuiksi, joihin ripustaa juttunsa. Julkisuutta tarvitsevat taas tietävät tämän, ja he tekemällä tekevät koukkuja, joihin juttu voidaan kaikkia uutistoimitamisen kulttuurisia konventioita noudattaen ripustaa.

Kukaan journalisti tuskin on sitä mieltä, etteikö asunnottomuus olisi ongelma ja sellaisena jutun väärti. Mutta jos asunnottomuusjuttua menee ehdottamaan ilman että ilmiselvää koukkuja on olemassa, kysymys koukusta, uutisesta, tulee heti. Asunnottomuushan ei sinällään ole uutinen, sillä se on ollut olemassa koko ajan. Siitä on kerrottu, joten siitä ei tarvitse kertoa uudelleen. Ei vaikka se saattaisi olla tärkeämpi asia kuin jokin muu, josta uutisissa kerrotaan, koska tämä jokin muu on uusi asia. Toisaalta uutisiin lähtökohtaisesti, jo nimeä myöten, liittyy uutisuuden ulottuvuus. On journalismin muiden lajityyppien asia kertoa vanhoista tärkeistä asioista. Uutisissa tarjottavan informaation, vaikka se koskisi vanhoja asioita, tulisi olla jossakin mielessä uutta.

Uutiset kaiken kaikkiaan ovat tulkinnan ja tietoisuuden materiaalia. Uutisen vastaanottoa säätelevät ihmisen olemassa olevat kognitiiviset rakenteet ja se mitä media tarjoaa. Tässä se mitä media tarjoaa muuttuu ja muokkaantuu kognitiiviseksi rakenteeksi, joka taas on vaikuttamassa myöhemmän media-aineiston tulkintaan. (Kepplinger & Daschmann 1997, 1.) Paitsi uutiset, myös yksilön omat suorat ja muualta hankitut kokemukset ja tiedot vaikuttavat, mutta monissa asioissa media on pääasiallinen tai suorastaan ainoa tiedon lähde, jolloin kognitiiviset rakenteet perustuvat pääasiassa aiempaan mediatarjontaan. Kuten Kepplinger ja Daschmann (1997, 1) toteavat, "... katsojat tulkitsevat informaation uusista tapahtumista vanhojen tapahtumien kontekstissa, jotka taas muodostuvat pääosin aiemmasta mediatarjonnasta".

Tässä yhteydessä katson uutisen olevan tiedon välittämiseen pyrkivän kulttuurisen muodon. En usko, että uutiselle kyetään esittämään universaalia määritelmää joka kertoisi tarkasti uutisen ominaisuudet läpi tilan ja ajan. Uutinen muotona on sidottu kulttuuriin, konventioihin ja konteksteihin, ja sellaisena se on myös muuttuva.

2.2 Koti

2.2.1 Koti ja perhe

Tutkaillessani kotia käsittelevää kirjallisuutta huomasin, ettei kodista voi puhua puhumatta myös perheestä. Tämä monimutkaistaa kodin käsittelyä, sillä samaan yhteyteen on kytkettävä toinen monimutkainen käsite. Samalla 'perhe' -käsitteen alle on kytkettävä myös itseksensä asuvat, sillä muutoin tulisi määritelleeksi heidät kodittomiksi. Näkisin niin, että koti on perheen tapahtumisen keskeinen paikka. Tai hienommin sanottuna koti on perheideologian materiaalistunut raami (Junkala 1995, 9). Täten puhuttaessa perheestä, puhutaan usein myös kodista, ja päinvastoin.

Monet näyttävät käyttävän kotia ja perhettä jopa synonyyminomaisesti, mikä mielestäni on liioittelua, sillä perhe on muutakin ja muuallakin kuin kotona. Mikäli ne olisivat synonyymeiksi käypiä, ei erillisiä sanoja tietenkään tarvittaisi. Synonyymeja ne eivät kuitenkaan voi olla, jo siitä yksinkertaisesta syystä, että koti on niin henkisesti kuin fyysisestikin tila, kun taas perhe on henkilöiden välisiä suhteita, ja siten tila vain henkisesti. Erillisyyttä todistaa myös se, että kielessä kuin kielessä molemmille on oma sanansa. En myöskään halua sitoa kotia tiettyyn fyysiseen paikkaan, vaan katsoa sitä nimenomaan merkitysrakenteena (esim. Silverman & Peräkylä 1990, 294).

Erityisesti uusperheiden lisääntyttyä perheen ja kodin rajat ovat muuttuneet epäselvemmiksi. Koteja voi olla kaksi tai useampiakin, samoin perhe laajenee yhden kodin ulkopuolelle. Perinteinen ydinperhe ei enää voi olla perheen lähtökohmainen malli, vaikka se edelleenkin on se yleisin malli.

Menneisyydessä, 1900-luvun alkupuoliskolla, Suomessa vallitsi kotikultti. Koti ylennettiin palvonnan kohteeksi, ja tuota palvonnan kohdetta hallitsi äiti. Äiti olikin luonnollinen kodin vaalija, sillä tuolloin naisten ansiotyö ei ollut yhtä yleistä kuin nykyään. Kotikultti vahvistui etenkin II maailmansodan jälkeen 1940-luvulla, jolloin koti nähtiin selkeästi kiireen ja työn vastakohtana. Samaan aikaan avioliitosta, eli käytännössä perheestä ja kodista tuli henkilökohtaisen tyyssija elämässä. (Haavio-Mannila ym. 1984, 60, 73, 105)

1960-luvulle tultaessa hedonistiset pyrkimykset haalensivat kotikultin, kotikultin familistisen diskurssin haastoi uusi individualistinen diskurssi. Kaksi vastakkaisista kotinäkemystä ajautui vastakkain. Familistisessä näkemyksessä ja diskurssissa korostetaan kodin ja perheen arvoa yksilön ylitse, esimerkiksi protestanttisen seksuaalimoraalin tai vanhempi-lapsi -suhteen voi katsoa tukevan familististä käsitystä. Kaiken kaikkiaan familistisessä näkemyksessä pyritään vahvistamaan perheyhteisön sitovuutta ja ensisijaisuutta yksilöön nähden. Individualistinen näkemys ja diskurssi taas toimivat päinvastoin korostaen yksilön erillisyyttä perheestä. Esimerkiksi romanttinen rakkauskäsitys on selkeästi individualistinen. Familistinen ja individualistinen eivät tietenkään esiinny sellaisenaan, vaan kyseessä on aina yhdistelmä, sekoitus molempia (Haavio-Mannila 1984, 39-46, 295.)

Perhe on kuitenkin tärkeä elämänpiiri. Suurimmalla osalla suomalaisista elämäntavoitteet ovat perhesuuntautuneita (Kinnunen et al. 1995, 23). Samalla kun elämäntavoitteet ovat, tai ainakin niiden sanotaan olevan perhesuuntautuneita, työ on kuitenkin tärkeä tyytyväisyyden lähde.

Koti ja perhe ovat ideologisia instituutioita, niihin liittyy merkityksiä, jotka ohjaavat toimintaa ja olemista (Haavio-Mannila 1984, 38). Koti ja perhe sijaitsevat sekä objektiivisessa että sosiaalisessa todellisuudessa, ja nämä molemmat todellisuudet kommunikoivat ja vaikuttavat toisiinsa diskurssien keinoin. Kodin voi nähdä vapauden alueena, kun tarkastellaan sen suhdetta politiikkaan ja poliittisuuteen. Poliittisuuden käsitteellä viitataan tässä nykyajattelussa yleistyneeseen käsitykseen kaiken poliittisuudesta. Tässä ajattelussa vapaus on siellä missä ei ole poliittista. Mikäli koti ja perhe, intiimin alue, politisoidaan ja tuodaan julkisen (keskustelun) piiriin, minne tuo vapaus silloin enää menisi? Kodin perustamisen sinällään voi nähdä poliittisen piiriin kuuluvana päätöksenä, jossa tehdään rajanveto julkisen ja yksityisen välille. (Ojakangas 1999, 236.)

Kotia on kuitenkin jatkuvasti kiskottu julkisen piiriin. Kun koti oli vielä tuotantoyksikkö, se oli samalla luontevasti osa tuotantoyhteiskuntaa, mutta silti yksityinen. Yhtenä keskeisenä tekijänä kodin tuomisessa julkiseksi on toiminut puhtausajattelu. Puhtaus ja hygieenisuus ovat ajatuksenakin vasta reilut sata vuotta vanha, niin pitkään on tunnettu mikrobit ja taudinaiheuttajat pääpiirteissään sellaisina kuin me nytkin ne tunnemme. Kodin tuominen hygienian kautta julkisen ja myös poliittisen piiriin tapahtui asettamalla puhtausnormeja, jotka kodin tuli täyttää, ja keskustelemalla laajasti siitä kuinka nuo normit parhaiten täyttyisivät ja jopa ylittyisivät. (Saarikangas 1998, 199, 214.)

Hieman näkökulmasta riippuen voi väittää perheen muuttuneen vain vähän jopa vuosisatojen näkökulmasta (Haavio-Mannila 1984, 37), tai katsoa sen käyneen läpi suuren muutoksen sukuperheestä ydinperheeseen ja nyt jo osittain ydinperheen ohikin takaisin yhteisöllisen perheen suuntaan.

2.2.2 Koti ja työ

Työ ja koti nähdään helposti jatkumon ääripäinä. Yhdeltä kannalta näin onkin, mutta työ ja koti kietoutuvat toisiinsa liian tiukasti ollakseen tämän kaltaisessa tutkimuksessa perusteellisesti toisistaan erotettuina. Työ ja koti ovat kuitenkin keski-vertaokuisen kaksi tärkeintä, tai ainakin eniten aikaa vievää elämänpiiriä. Olen tässä päätenyt käsittelemään kotona ja kodin hyväksi tehtävää työtä kodin yhteydessä, sillä nämä työt ovat silmissäni osa kotia ja kuuluvat osana kotiin. Käsitteellisesti kyse on tietenkin työn ja kodin vuorovaikutuksesta, mutta vuorovaikutusjako tuntuu tässä yhteydessä keinotekoiselta. Olen siis päätenyt pitämään palkkatyön tai muun elannon eteen tehtävän työn erillään työstä laajempänä käsitteellisenä kokonaisuutena.

Naisille työn ja kodin yhtäaikainen samuus ja erillisuus näyttävät miehiä voimakkaammin. Edelleenkin naiset käyttävät kotitöihin miehiä enemmän aikaa, joten kahden palkkatyössä käyvän perheessä naisen työpäivä jatkuu kotona pidemmälle kuin miehen. Samoin perheellä on suurempi merkitys naisen työuran suunnittelun tai suunnittelemattomuuteen kuin miehen. (Haavio-Mannila 1984, 20,

216.) Erot kotitöiden määrässä miehillä ja naisilla ovat mitä todennäköisimmin vähentyneet sitten vuoden 1984, mutta tuskin täysin tasoittuneet. Samoin naisen velvollisuudet kotia ja perhettä kohtaan ovat edelleen enemmän sidotut kotiin kuin miehen. Ajatus miehestä perheen elättäjänä elää edelleen, vaikka puolisoista molemmat olisivatkin töissä. Kun mies on perheenelätyksensä tehnyt, on mies tehnyt osansa perheen eteen.

‘Mieheys’ ja ‘naisuus’ ovat syviä kulttuurisia rakenteita, joiden muuttuminen käy vitkaan. Vaikka kaupungistumista on jatkunut jo vuosikymmenet, ei kaupungistumisen ja mieheyden ja naiseuden rakenteiden kohtaaminen kotona ole mitenkään ajasta poistunut ongelma. Sitä että muutos on meneillään voi tuskin kukaan kiistää, ei myöskään sitä, että tuo muutos on välttämätön tai vastustamaton. Yhteiskunnallinen olosuhdemuutos on tässä tapahtunut paljon rivakammin kuin kulttuuristen rakenteiden on mahdollista muuttua.

Työ ja koti kietoutuvat siis yhteen jo siinäkin, että kotona on töitä. Nämä kodin työt, kodinhoidolliset työt, miksi tahansa niitä kutsutaankin, ovat osa arkea. Merkittävään osaan tässä nousevat mies- ja naisidentiteetit ja niiden suhde kotitöihin. Nämä identiteetit vaikuttavat siihen ‘onnistuuko’ koti vai ei. Myös kodin (asunnon) tyyppi vaikuttaa. Mikäli asuntotyyppi on sellainen, jossa ei ole tarjolla ns. miesten hommia, on patriarkaalisen kotikuvan sisäistänyt mies heikoilla: elämästä tulee helposti tyhjää (esim Kortteinen 1982, 189-190). Kerrostaloasunnot ja asuntoyhtiöt ovat tyypillisesti sellaisia asuinmuotoja, joissa suuri osa ‘miesten töistä’ on ulkoistettu huoltoyhtiölle tai talonmiehelle. Normaalisissa kerrostaloasunnossa ei kovin pitkäksi aikaa riitä näperreltävää ja laiteltavaa. Tästä työnjaosta syntyvät paineet on ratkaistava jollakin tavalla: joko miehen on pystyttävä ylittämään kulttuurinen kuilu ja aidosti hyväksyttävä ‘naisten työt’ myös itselleen arvokkaiksi, tai löydettävä muunlaisia sisältöjä palkkatyön ulkopuolella olevaan aikaan.

2.2.3 Patriarkaalinen kulttuurinen rakenne

Vaikka kaupunkilaissukupolvina olisi takana jo muutamakin, vaikuttaa patriarkaalinen kulttuurinen rakenne kodeissa edelleen. Patriarkaalinen rakenne perustuu maatalousyhteiskunnan aikaiseen sosiaaliseen rakenteeseen, jossa mies oli omistaja/tuottaja, ja vaimo avustava perheenjäsen ja työtoveri, toisin sanoen koti oli tuotantoyksikkö, työpaikka, ei levon ja helpotuksen paikka. (Kolbe 1994, 343; Kortteinen 1992, 234.) Samalla kun agraariyhteiskunnasta siirryttiin teollisuus- ja palveluyhteiskuntaan, myös kodin rooli muuttui tuotantoyksiköstä tunne-elämän keskuksiksi. Tähän rooliin koti ei ole kuitenkaan vielä loppuun asti taipunut: Pitkäaikainen rooli tuotantoyksikkönä vaikuttaa edelleen. (Salavuo 1982, 89-90.) Juuri tähän rooliin perustuu ajatus miehestä kodin aineellisten puitteiden takaajana ja naisen rooli kodin muiden piirteiden ylläpitäjänä.

Muutos olemisessa johon rakenne perustuu muuttaa tietenkin itse rakennetta. Kulttuuriset rakenteet eivät kuitenkaan muutu kivuttomasti, vaan kyseessä on yleensä enemmän tai vähemmän kriisiytyvä tilanne. Kun maatalousyhteiskunnasta on siirrytty palkkatyön yhteiskuntaan, on patriarkaalisen rakenteen ollut pakko taipua. Kivuttomasti sekään ei ole käynyt.

Patriarkaalisessa rakenteessa mies on määräävässä asemassa, mutta rakenne perustuu kuitenkin yhteisyyteen ja jakamiseen. Pääjaettavana on työ. Palkkatyön yhteiskunnassa taas koti ja perhe eivät enää ole työyksiköitä ja rakennu työtöve-ruuteen, vaan kotia pitävät koossa tunnesiteet. Kun vaimo palkkatyöläistyy, miehellä ei ole eikä voikaan enää olla patriarkaalisen rakenteen mukaista elättäjän funktiota perheessä. Tällöin, mikäli patriarkaalinen rakenne on perheessä sisäistetty, seuraa kriisi kun rakenteen tuotannollinen perusta ja samalla sen perustelu murtuu. (Kortteinen 1982, 196, 181, 230, 234.) Naisen hoidettavaksi tulee kodin lisäksi myös elättäminen. Koti on juridisesti yhteinen, mutta vaimon 'laittama', vaimo on se joka pitää kodista huolen. Jos vaimo tämän lisäksi myös elättää, patriarkaaliselta rakenteelta on jalat alta. Yhdenlaiseen elämänmuotoon syntynyt toimintatapa ei onnistukaan toisentyypisessä elämässä.

Patriarkaatin murroksessa kriisiytyy nimenomaan miehen asema. Naisen asema käy toki tukalaksi kasvaneen työtaakan alla, mutta kriisissä on mies, jonka elämänsisältö tyhjenee kun nainen tulee tontille. Mies ei ole enää välttämättömyys. Naisen asema kriisiytyy hieman toista kautta. Koti ei ole Suomessa mitenkään erityisen hyvässä huudossa, verrattuna Keski-Eurooppaan, ja ansiotyöstä on Suomessa tullut ihmisarvon mittari (Kolbe 1994, 343). Tämä näkyy esimerkiksi siitä, että sanassa 'kotiäiti' on negatiivinen vivahde, joka kertoo ettei henkilö oikeastaan muuhun pystykään.

Nuorehkoissa perheissä ainakin kaupungeissa patriarkaalinen rakenne lienee jo varsin laimentuneessa muodossa. Ei kuitenkaan kannata kuvitella, että se olisi hävinnyt, kulttuurin voima-aika on vielä liian lähellä. Tämän päivän kolmekymppisten isistä moni ei ole vaihtanut lastensa vaippoja, tai pahemmin osallistunut kotitöihin muutenkaan. Malli ei voi olla vaikuttamatta, vaikka sen kuinka tiedostaisi.

2.2.4 Koti, asunto, asuinpaikka

Myös koti ja asunto ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa, mutta synonyymejä nekkään eivät ole, vaikka Suomessa on tunnuttu niin katsottavankin (Kolbe 1994, 339). Vaikka ihmisellä olisi asunto, voi hän silti olla tavallaan koditon, mikäli asuntoon ei liity niitä psykologisia ulottuvuuksia jotka tekevät kodista kodin. Samoin asunto ei ole koti ennen kuin joku asuu siinä, jos silloinkaan. Asunnot ovat fyysisiä objekteja, asumisyksiköitä joita voidaan tuottaa ja rakentaa, kotia taas ei voi rakentaa. Vasta asuminen tekee asunnosta kodin, asunto tulee kodiksi tekemisen kautta. Tästä seuraa myös se, että koti on ensisijaisesti naisen paikka, naiset kun edelleen tekevät kotitöitä enemmän kuin miehet (Saarikangas 1998, 216). Kun tuotetaan asuntoja, ei välttämättä tuotetakaan koteja. Mikäli asuntotuotantoa ryhdyttäisiin ajattelemaan kotien tuottamisena siten että pyrittäisiin tuottamaan asuinyksiköitä, jotka antavat mahdollisimman hyvät edellytykset kodin syntymiselle, asuntotuotanto saattaisi olla erinäköistä kuin mitä se nyt on.

Kotiin vaikuttaa muukin kuin sen tarkka fyysinen sijainti, asunto. Ympäröivä alue ja sosiaaliset suhteet työntyvät myös kotiin. Asuinalueen luonne ja laatu vaikuttavat kodin luonteeseen. 1960- ja 1970-lukujen lähiörakentamisen aikana pyrittiin tuottamaan halpaa asumista, joka samalla sopisi mahdollisimman hyvin ole-

massa oleviin tavara- ja työvoimamarkkinoihin, kompaktin rakentamisen katsottiin sopivan myös erityisesti pääkaupunkiseudun yhtenäisen työmarkkina-alueen luonteeseen. (Kortteinen 1982, 31-32.) Samalla lähiöt vauhdittivat patriarkaalisesta kulttuurisen rakenteen murtumista tai ainakin kriisiytymistä.

2.3 Työ

2.3.1 Mitä työ on?

Se mitä kulloinkin työnä pidetään, liittyy kuhunkin aikakauteen, sen yhteiskuntaan ja oloihin. Itse asiassa työ kävisi esimerkiksi siitä mitä tarkoittaa diskurssien puhuntansa kohdetta muokkaava ominaisuus. Samalla kun se mitä työnä pidetään syntyy sosiaalisesti yhteiskunnasta ja ajasta, on työ ollut – ainakin viime- ja kuluvalle vuosisadalla – keskeinen yhteiskuntaa, sen kehitystä ja rakennetta määräävä tekijä. (Malaska & Salminen 1994, 10; Tuomi 1997, 26.) Vaikkapa vanhustenhuolto ei ole suinkaan aina ollut palkkatyötä. Työtä kyllä, mutta se on katsottu kodin normaaliksi askareeksi, sarjaan ‘huushollin pystyessä pitämisen’.

Työtä käsitteenä ei yleensä sen kummemmin määritellä. ”Työ on se, minne työssäkäyvät aamuisin menevät, ja tulevat säädetyn ajan jälkeen taas kotiinsa” lieenee kaupungissa asuvalle kohtalaisen yleinen työn määrittely, eikä asiaan tarkemmin paneuduta. Kuitenkin vaikkapa maatilalla työn ja vapaa-ajan erottaminen on selvästi hankalampaa, kun tuottava ja tuottamaton toimivat erottamattomassa kokonaisuudessa (Koskiahho 1984, 99-100). Samoin etätyötä tehdessä työn ja muun ajankäytön raja hämärtyy, kotitöistä nyt puhumattakaan. Työ on siis määriteltävä toisin, yleisemmällä tasolla. Käsite on laaja, eikä syy ole sitä vain suomen kielessä, vaan itse käsitteen moniulotteisuudessa. Moniulotteisuudesta todistavat myös ne lukuisat yhdyssanat, joiden osana on ‘työ’. (Kirjonen 1984, 15.)

Työ ei ole samaa kuin palkkatyö, muutenhan tätä yhdyssanaa ei edes tarvittaisi. Työksi on luettava sellaisiakin tekemisen muotoja, joista ei makseta palkkaa (esim. Malaska & Salminen 1994, 82-83). Työtä voi katsoa vaikkapa tietoisena tehtävän suorittamiseen tähtäävänä inhimillisen energian käyttönä (Kirjonen 1984, 15), tai että työ on ”hyvien asioiden tekemistä vastavuoroisesti toisille yhteisön jäsenille siten, että jokaisen yhteisön jäsenen on mahdollista osallistua vastavuoroisuuteen” (Malaska & Salminen 1994, 10). Työ onkin sitä mitä työksi sanotaan. Tietenkin tässäkin on rajoitteensa, aivan mitä tahansa ei voi kirkkain silmin väittää työksi ja aidosti ihmetellä, kun muut eivät väitettä hyväksy.

Edellä esitellyistä työn määritelmistä etenkin jälkimmäinen on varsin abstrakti ja myös jossain määrin kyseenalainen. Määrittely kytkee työn vastavuoroisuuteen ja muihin yhteisön jäseniin tavalla, joka ei pidä paikkaansa kaikissa sellaisissa tilanteissa jotka itse luokittelen työksi. Katson, että työtä voi olla myös sellainen toiminta, johon ei liity vastavuoroisuutta ja jota ei tehdä toisille. Toki tässäkin voi saivarrella sanoen, että ihmisen itselleen tekemä työ tuottaa tälle ihmiselle itselleen vaikkapa hyvää oloa, joka sitten heijastuu kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa, mutta polku venyy turhan pitkäksi. Yksin asuvan ihmisen oman kotinsa

eteen tekemä työ käynee esimerkiksi. Ei sitä tehdä toisille, eikä siihen liity vasta-
vuoroisuutta, mutta vaikea sitä on muuksikaan kuin työksi väittää.

Toisessa määrittelyssä taas työssä on kyse ihmisen tietoisesta toiminnasta ja energian käyttämisestä päämäärän saavuttamiseen. Tämäkään ei laajasti ottaen ole pätevä määritelmä, mutta ihmistyöstä puheen ollen se tuntuu pätevältä. Jos työtä katsotaan laajemmin, se ei tietenkään ole pätevä, sillä tekeehän esimerkiksi sydän työtä täysin ihmisen tietoisuuden siihen vaikuttamatta. Ihmistyötä se kuitenkin kuvaa varsin hyvin ja kattavasti, ottaen mukaan myös sellaiset selvästi palkkatyön ja palkkatyönomaisen toiminnan ulkopuolelle jäävät toiminnot kuin harrastukset.

Työn ja harrastuksen erottaminen toisistaan ei oikein käykään päinsä kuin yhdistämällä työ ja palkkatyö. Väittäisin, että valtaosa harrastuksista on sellaisia, joista joku muu saa palkkaa. Yhden harrastus on toisen palkkatyö. On tietenkin harrastuksia, jotka eivät ole kenenkään palkkatyö, vaikkapa pilkkiminen, ei siitä kukaan palkkaa saa. Mutta jos laajennetaan hieman ja puhutaankin kalastuksesta, niin jo löytyy palkkatyöläisiä tai yrittäjiä.

Arkipäivän intuitiivinen määrittely työstä vaatiikin, että työn on oltava sel-
laista, että siinä voi käyttää itseään joidenkin itsensä ulkopuolella olevien esineel-
listen tai rahallisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Muu ei ole työtä, vaan jotain
muuta. (Kortteinen 1982, 141.) Intuitiivisella määrittelyllä tarkoitan tässä niitä mää-
rittelyjä joita ihminen käyttää ilman käsitteen sisällön tietoista pohdintaa. Jokin on
työtä, jokin muu ei, ja asiat vain ovat niin. Joku toinen ihminen saattaa painottaa
asioita vähän toisin: mikä yhdelle on työtä, ei toiselle olekaan.

2.3.2 Työn merkitys

Työn merkitys ihmisille on eri aikoina ollut varsin erilainen. Antiikin Kreikassa
työtä pidettiin karkeana toimintana, joka ehkäisee hyveen harjoittamista; se oli so-
pivaa orjille. Hebrealaiset taas katsoivat työn olevan raadantaa syntien vuoksi.
Varhaiskristityille työ oli rangaistus synneistä, mutta samalla myös keino tavoitella
lähimmäisenrakkauden päämääriä. Lisäksi varhaiskristityt katsoivat työn olevan
eduksi ruumiin ja sielun terveydelle. Luther puolestaan näki työn elämän perusta-
na ja osana Jumalan palvelemista; ammatti oli Lutherin näkemyksessä kutsumus.
Kalvinistit katsoivat työtä myös jumalnäkökulmasta, heidän mukaansa oli Jumalan
tahto, että kaikki tekevät työtä. Työn tuotokset taas tuli käyttää uuden työn tuot-
tamiseen. Liberalismin taloustieteilijöille työ oli yksilöllisen omistuksen avain, jolla
säädeltiin kansojen valtasuhteita. Työn päätavoite oli pääoman kartuttaminen. Re-
nessanssifilosofoille työ oli elämän tyydytyksen saavuttamisen väline. Työhön liit-
tyi heillä myös luovuuden ja käsityötaidon arvostus. Marxille ja Engelsille työ ja
ihminen olivat yhtä. Heidän mukaansa yksilön persoonallisuuden kehitystä sääte-
livät tehdyn työn materiaaliset ehdot. Tältä perustalta Marx ja Engels kritisoivat
kapitalistista tuotantotapaa siitä, että se alistti ihmiset persoonattomiksi eläimiksi.
(Kirjonen 1984, 35-36¹¹; Koskiaho 1984, 92-98.) Nykyisin työ näyttäisi lähestyvän
mielenkiintoisella tavalla renessanssin työajattelun ydintä, elämäntyydytystä

¹¹ Kirjonen on muokannut taulukkonsa teoksesta Tilgher, A. 1962: *Work: What it has Meant Through the Ages*. New York.

(Haavio-Mannila 1984, 16). Luovuus on yksi tämän tyydytyksen olennainen osa. Käsityötaidon arvostuksen kanssa taas taitaa olla vähän niin ja näin.

Työllä on ihmiselle kolme ulottuvuutta: aineellinen, sosiaalinen ja henkinen. Aineellisessa ulottuvuudessa työ on väline aineellisten tarpeiden tyydyttämiseen, erikoistuneessa yhteiskunnassa tosin välillisesti, harva kun pystyy itse työllään tuottamaan kaiken tarvitsemansa, saatikka haluamansa. Työn kautta ollaan (usein) yhteydessä muihin, luodaan sosiaalisia kontakteja ja jäsennytään yhteiskuntaan, tullaan lauman jäseniksi ja hankitaan asema. Henkinen ulottuvuus on vaikeammin määritettävissä, mutta lähinnä sitä voisi luonnehtia ihmisen tarpeeksi toimintaan sinällään, luontaiseen pyrkimykseen käyttää kykyjään. Tätä pyrkimystä voi kutsua myös 'itsensä toteuttamiseksi'. (Wilenius 1990, 79.)

2.3.3 Työkulttuuri

Taloudellisesti menestyneiden yhteiskuntien keskeisimpiä yhteisiä tekijöitä on vahva työkulttuuri. Työkulttuuri tarkoittaa lyhyesti sanottuna ihmisten suhdetta työhön ja sitoutumista yhteisiin tulostavoitteisiin. Suomea on pidetty – ja pidetään edelleen – vahvan työkulttuurin maana, suomalaisten pysyvimmät arvot ovat yhteisöllis-sosiaalisia, ja työn ja perheen merkitys korostuu muita maita enemmän. (Kasvio & Nieminen 1999, 177-178; Rantanen 1997.) Suossa, kuokassa ja Jussissa kiteytyy jotain olennaista suomalaisesta työkulttuurista, ja samalla kenties jotain myös työkäsityksestä. Työ ei ole mitään mukavaa, vaan se on suoranaista raadantaa (ks. myös Kortteinen 1997). Suomalaisen työkäsityksen voi nähdä katsovan työtä itseisarvona välinearvon sijaan (Tuomi 1997, 27), "Enää ei tehdä työtä jotta tuotettaisiin, vaan tuotetaan, jotta tehtäisiin töitä" (Gorz 1982, 36)¹²

Suomen verraten vahva työkulttuuri näyttäisi kuitenkin olevan jonkinlaisessa murroksessa. Työ arvona sinänsä on heikentynyt, työuraa ei enää pidetä samanlaisena itsestään selvyytenä kuin aiemmin (Kasvio & Nieminen 1999, 179). Muutos on huomattavissa 1980-luvulta alkaen, samoista ajoista, jolloin taloudellistumisen kriittikki alkoi nousta vahvemaksi (Koskiahho 1984, 101).

Tiettyjä ristiriitoja työn arvoon liittyvistä tutkimuksista kuitenkin löytyy. Samalla kun toiset tutkimukset puhuvat arvon laskusta, on työ edelleen 'kunnian kenttä', kuten Matti Kortteinen on kirjansa (Kortteinen 1997) nimennyt. Kirjan nimi onkin suorastaan erinomaisen hyvä: se kertoo kahdella sanalla tutkimuksen olennaisen löydöksen. Kortteisen haastattelemat palkkatyötä tekevät kertovat suurta tarinaa uhrautumisesta työn eteen, jopa niin pohjattomasta uhrautumisesta, että oma terveys on vähemmän tärkeää kuin työ ja sen tehdyksi saaminen (esim. Kortteinen 1997, 48).

Kenties työn luonteen muutos on näkyvissä siinä, että kun aiemmin työ oli selvästi toimeentulon väline, se on nykyisin myös itsensä toteuttamisen väline. Itsensä toteuttaminen ja työstä pitäminen eivät vielä 40-50 vuotta sitten ei kuuluneet työhön. Itsekin olen työelämään siirryttyäni ihmetellyt, kun töissä onkin mukavaa. Minulla on siis ollut työstä jokin muu esioletus, johon ei kuulu työstä pitäminen.

¹² Lainattu Tuomen (1997, 27) mukaan.

Samaan aikaan kuitenkin puhutaan, että työ on aiemmin tuottanut yleisestä elämäntyydytyksestä suuremman osan kuin nykyisin, että nykyisin muut elämänalueet ovat nostaneet merkitystään työhön verrattuna (Haavio-Mannila et al. 1984, 18). Kuitenkin omat keskusteluni edellisen sukupolven kanssa väittävät, ettei työ mikään elämäntyydytyksen kannalta merkittävä alue sinällään ollut, vaan materiaalisena toimeentulon väline. Nykyisin työn päämerkitys on työssä itsessään, sen kiinnostavuudessa, palkka on tärkein vain harvalle. (Haavio-Mannila et al. 1984, 16).

Muutos työn painopisteessä on tapahtunut samaan aikaan kuin muutto maalta kaupunkeihin ja toimihenkilöistyminen, eli elämäntavan muutos maalais- tai työläiskodista porvariskotiin. Nopean muutoksen aika oli viidentoista vuoden jaksosta vuodesta 1960 vuoteen 1975. Samalla työn luonne muuttui tavarantuotannosta uusintamiseen, esimerkiksi koulutukseen ja terveydenhuoltoon. 1970-luvulla yksityissektorin työpaikkojen määrä ei noussut lainkaan. Työpaikkojen määrän kasvu tapahtui kokonaan valtion ja kuntien varassa, mikä tarkoittaa nimenomaan palvelusektorin työpaikkojen lisääntymistä. Samaan aikaan palkkatyö yleensäkin lisääntyi, ja yrittäjäyys ja oman kotitalouden hoito vähenivät. (Haavio-Mannila et al. 1984, 11, 34-35, 77.) Monessa tapauksessa siirryttiin sellaiseen palkkatyöhön, jota ennen oli tehty kotona ilmaiseksi. Yhteiskunta otti palkkatyön avulla hoidettavakseen aiemmin muulla tavoin hoidettuja elämänalueita.

Työn ja talouden suuri arvo yhteiskunnassa on monessa yhteydessä saanut osakseen kritiikkiä. Esimerkiksi työn ja perheen suhteessa nähdään ristiriita, jossa perhe kärsii työn hyväksi (esim. Kasvio 1997, 21; Kinnunen et al. 1995, 2, 17). Samoin siinä missä työ ja hyvinvointi on aiemmin samastettu toisiinsa, on niiden välillä nyttemmin nähty ristiriita, joka nousee pitkälti hyvinvoinnin kvantitatiivisten määrittelyjen kyseenalaistamisesta. Esimerkiksi kvantitatiivisten hyvinvoinnin määrittelyjen kyseenalaisuudesta sopii vaikkapa bruttokansantuote. BKT ei tee eroa hyvinvointia lisäävien ja sitä vähentävien toimien välillä. Vakava sairastuminen tai kiven paaskaaminen näyteikkunan läpi kasvattavat kansantuotetta, mutta hyvinvointi vähenee. (Tuomi 1997, 37-38.)

2.3.4 Työn makrotaso

Kansantalous on perinteisesti jaettu kolmeen: primaarisektoriin eli maatalouteen ja muuhun alkutuotantoon, sekundaarisektoriin eli tuotantoon ja teollisuuteen ja tertiärisektoriin eli palveluihin. Nykyisellään jakoon on lisätty neljäs ulottuvuus, kvinaarisektori eli informaatioala. (Malaska & Salminen 1994, 72; Rahkonen 1996, 54.) Uuden sektorin voi katsoa merkitsevän joko sitä, että se on kasvanut ulos muista; tai että tällainen uusi mitta-alue on haluttu tehdä, koska tätä alaa halutaan erityisesti seurata ja tuoda esiin. Kvinaarisektorin seuraamisen ja erityisesti sen sopivan määrittelyn avulla on helppoa esimerkiksi osoittaa Suomi tietoyhteiskunnaksi.

Samoihin aikoihin kun työkuultuuri on Suomessa muuttunut, on muuttunut myös elinkeinorakenne, joka puolestaan määrää mitä töitä kulloinkin tehdään ja kuinka paljon. Suomen elinkeinorakenne on vuoden 1945 jälkeen muuttunut Euroopan ennätysvauhtia maataloudesta teollisuuden kautta palveluihin ja edelleen

informaatioyhteiskuntaan. (Malaska & Salminen 1994, 18, 20-21, 37; Rahkonen 1996, 54; Rantanen 1997, 88.)

Suomessa teollisuustuotannon arvo ylitti maataloustuotannon arvon 1930-luvulla. Jalostuksen työvoimaosuus taas ohitti alkutuotannon 1960-luvun puolivälissä. Verraten nopeasti seurasi palvelujen aika: palvelujen työvoimaosuus ohitti teollisuuden jo 1970-luvun lopulla. Samaan aikaan maatalouden työvoimaosuus väheni jatkuvasti. Teollisuuden työvoimaosuus taas kasvoi aina 1970-luvulle saakka. 1970-luvun jälkeistä aikaa voi luonnehtia jälkiteolliseksi murrosajaksi, jolloin teollisuudesta siirryttiin palveluihin. Myös tuotannon tehokkuus kasvoi: samaan aikaan kun tuotanto kasvoi, tuotannon työvoimaosuus laski. Vuodesta 1985 lähtien informaatioalat ovat (tilastokeskuksen luokituksen mukaan) olleet suurin työllistäjä, joten tällä perusteella voi katsoa Suomen olleen tietoyhteiskunta tuosta vuodesta lähtien. (Malaska & Salminen 1994, 18, 20-21, 37; Rahkonen 1996, 54; Rantanen 1997, 88.)

Käsitys Suomesta tieto- tai informaatioyhteiskuntana on tosin kaukana yksimielisestä. Erimielisyydet juontuvat lähinnä tiedon ja informaation määrittelystä, sekä siitä mitkä ammatit luetaan informaatioammateiksi. Tieto ja informaatio kun ovat käsitteellisesti eri asioita. Samoin tietoyhteiskunnalla viitataan nimenomaan teoreettis-analyyttisen tiedon merkityksen kasvuun, ei siihen, että yhä suuremmalla osalla palkkatyötä tekevistä työnkuvaan sisältyy uuden informaatioteknologian käyttöä (Rahkonen 1996, 54-55).

3 DISKURSSI JA DISKURSSIANALYYSI ELI TEORIA JA METODI

3.1 Diskurssi

3.1.1 Diskurssin paikka ja historia

Tutkimukseni metodina tai ajatuksellisena kannattimena ovat siis diskurssiteoria ja diskurssianalyysi. Tässä luvussa tarkastelen käsityksiä diskurssista ja diskurssianalyysistä ja sen tavoitteista.

Diskurssi on ajatuksellisesti ja erilaisilta perustoilta erinomaisen laajalle kurottava kokonaisuus. Diskurssia käsittelevän kirjallisuuden määrä on valtava, eikä ole tässä pyrkinyt minkäänlaiseen bibliografiaan, vaan muodostamaan itselleni ja tutkimuskysymyksiini soveltuvan pohjan. Samalla kun esittelen diskurssiajattelua, puen sanoiksi sen, mitä diskurssilla itse ymmärrän. Tämä muodostamani ymmärrys diskurssista on samalla myös metodi. Diskurssin luonteesta johtuen näen diskurssianalyysin metodina niin, että diskurssianalyysiä käyttävän tutkijan on paneuduttava diskurssin käsitteeseen ja diskurssiajatteluun syvällisesti, jolloin tutkijasta itsestään tulee metodi. Aineiston lukeminen, analyysi ja tulkinta tapahtuvat tuon diskurssin ajatuskehysten läpi. Tästä seuraa tietenkin se, että diskurssianalyysi on aina enemmän tai vähemmän subjektiivista, lähtökohdiltaan hermeneuttista tulkitsevaa toimintaa.

Diskurssin idean tavoittaminen tälle tutkimukselle sopivaan muotoon oli varsin vaivalloinen prosessi. Diskurssi tuntui saippuapalalta, joka lipesi kädestä aina kun siitä luuli saaneensa otteen. Käsite avautui niin moniulotteisesti ja moneen suuntaan, yhteyksiä erilaisiin muihin teoreettisiin käsitteisiin ja konstruktioihin nousi jatkuvasti esiin aina silloin kun luuli tavoittaneensa jotain kiinteää ja pysyvää. Pitkällisen lukemisen ja pohtimisen jälkeen tässä oleva diskurssia käsittelevän tekstin määrä tuntuu varsin vähäiseltä. Lopputulemana taas on yksi uusvanha käsitys ja näkemys diskurssista.

Sari Pietikäinen (2000, 56) huomauttaakin, että olisi kenties parempi puhua diskurssintutkimuksesta kuin varsinaisesta diskurssianalyysistä. Sen verran erilai-

sia lähestymistapoja diskursseihin ja diskurssianalyysiin on sovellettu. Puhe diskurssintutkimuksesta edellyttäisi nähdäkseni kuitenkin suhteellisen yleisesti hyväksyttyä näkemystä siitä mitä diskurssit ovat, eikä tällaista jaettava näkemystä ole. Toki diskurssintutkimuksesta on mahdollista puhua samalla tavoin kuin diskurssistakin puhutaan, ilman että niille on yhteistä määritelmää.

Olen jättänyt tähän lukuun tarkoituksella näkyviin ajattelullisen prosessin eri vaiheita siinä toivossa, että näiden vaiheiden näkyminen – siitä huolimatta, että se saattaa tehdä tekstistä paikoin hieman ristiriitaisen oloista – tekisi ymmärrettävämmäksi sekä diskurssikäsitteistäni että sen miten olen siihen päätenyt.

Diskurssiteoria ja diskurssianalyysi näkivät päivänvalon 1960-luvun ja 1970-luvun taitteessa. Diskurssiajattelun taustalta löytyvät voimakkaimpina vaikuttajina venäläinen formalismi (esim. Volosinov ja Bahtin) ja ranskalaisperäinen strukturalismi (Saussure)¹³. Etenkin saussurelainen ajatus kielestä merkitysten muodostumisen paikkana on diskurssiajattelussa vahvasti mukana. Saussurelaiseksi tulkitsemisen myös esimerkiksi sellaiset johdannaiset kuin Barthesin tulkinnat ja analyysit merkitysten muodostumisesta ja merkkien luonteesta sekä muun semiotiikan kentän. Diskurssiajattelu muodostaa synteisiä formalismin ja strukturalismin välille, tuoden kuitenkin mukaan oman näkemyksensä kielen ja rakenteiden luonteesta.

Nähdäkseni diskurssiajattelu eroaa strukturalismista ja formalismista keskeisesti siinä, että diskurssit nähdään dynaamisina, muuttuvina kokonaisuuksina (esim. Norris 1982, 4-5, 24-25; Ramey 1998, 2). Siinä missä strukturalismi rakenteen keskiöön nostaessaan törmää tuon universaalien rakenteen muodostamaan muuriin, muuriin joka sulkee inhimillisen toiminnan ja merkityksenmuodostamisen sisäänsä, diskurssiajattelu lähtee siitä, että muuri on muuttuva. Se sulkee edelleen sisälleen inhimillisen toiminnan ja merkityksenmuodostamisen mahdollisuudet, mutta ei staattisesti. Toiminnan ja merkityksenmuodostamisen kautta ehdot voivat muuttua, rakenne tulla toisenlaiseksi.

Diskurssiteorian kytkökset niin vanhaan kuin uuteenkin retoriikkaan ovat vahvat (van Dijk 1988, 17-19; Connell & Mills 1985, 32; Schriffrin 1987, 3). Kytkös retoriikkaan vie diskurssiajattelun taustat niinkin pitkälle kuin antiikin Kreikkaan. Yhteys ei tietenkään ole mitenkään suora, mutta selkeästi olemassa. Sekä retoriikassa että diskursseissa on kyse kielestä ja asioiden tekemisestä kielen avulla.

Retoriikan ja diskurssien välillä on eroa jo kielen olemuksen suhteen. Retoriikka toimii luonnollisten kielten piirissä, kun taas diskurssiajattelu kattaa käytännössä kaiken merkitysvälitteisen toiminnan. Kreikkalaiset eivät tietenkään aikoinaan nähneet tekemistään diskursseina tai ajatelleet samalla tavoin kuin nykyisin diskursseista ajatellaan, mutta nykyajasta taaksepäin katsoen perinteen yhteydet ovat selvät. Pelkistetysti sekä retoriikassa että diskursseissa rakennetaan sosiologista todellisuutta, tehdään asioista tietyn näköisiä, vaikutetaan. Suurin ero on siinä, että retoriikassa kyse on tietoisesta toiminnasta ja taidosta, tietoisesta vaikuttamisesta, kun taas diskurssit ovat vaikuttamassa siihen mitä ylipäänsä voi sanoa. Diskurssit kasvavat ihmiseen ja ovat tiedostamattomia. Näkisinkin retoriikan osa-

¹³ Diskurssiajattelun tausta on toki moniaammalla. Esimerkiksi sosiologia, filosofia, kirjallisuuden tutkimus, historia, politologia ja antropologia ovat kantaneet kortensa kekoon. Lyhyt esittely esim. Slembrouck 2001.

na diskurssia, osana sitä kokonaisuutta, jonka kautta diskurssit toimivat ja näyttäytyvät.

Tieteenkuvallisesti diskurssiajattelu kytkeytyy hermeneuttiseen ymmärtämisen traditioon¹⁴. Diskurssi on sosiaalisen toiminnan ymmärtämiseen ja hahmottamiseen pyrkivä käsite, vaikka itse käsite itsessään onkin, paradoksaalista kyllä, kovin vaikeasti ymmärrettävä ja hahmoton. Diskurssiajattelun ja diskurssianalyysin avulla askarrellaan perinteisten hermeneuttisten kysymysten parissa, sellaisten kuin merkitykset ja niiden muodostuminen, sosiaaliset arvot tai toiminnan merkitys (Anderson 1998, 208). Diskurssianalyysin ytimessä ovatkin juuri tulkinta ja ymmärtäminen.

Toisaalta diskurssiajattelu eroaa hermeneutiikasta, koska siinä ei (välttämättä) pyritä selittämään diskurssilla mitään diskurssinulkoista. Tekstit eivät olekaan väylä mihinkään tekstinulkoiseen, mihinkään hermeneuttisiin merkityksiin, vaan tarkastelun kohteena on ensisijaisesti sosiaalisen todellisuuden rakentaminen. (esim. Husa 1995, 4.) Itse lähestyn asiaa kuitenkin epäortodoksisesti, ja aion esittää myös joitakin yhteyksiä tekstin, diskurssin ja sosiaalisen ympäristön välillä.

Diskurssista puhuttaessa on aina välttämätöntä määrittellä mistä oikeastaan puhutaan. Itse käsite 'diskurssi' yksinään, ilman määrittelyä on käytännössä hyödytön, ilmaisukyvytön, mitäänsanomaton, niin paljon erilaisia sisältöjä tuolle yhdelle käsitteelle on annettu (esim. Husa 1995, 2; Schriffrin 1987 1-3). Erilaisten sisältöjen mukana käsitteen merkitykset ovat hävinneet, ja siitä on tullut jonkinlainen yleistermi, jota voi käyttää aina kun ollaan tekemisissä puheen, tekstien tai laajemmin merkitysvälitteisen toiminnan kanssa.

Vain aavistuksen kärjistäen voikin sanoa, että ainoa diskurssin erilaisia määritteitä yhdistävä tekijä on kommunikaatio. Kommunikaatio taas liittyy tässä katsannossa kieleen sen laajassa merkityksessä, jolloin kommunikaatiossa on kyse merkitysvälitteisestä toiminnasta yleensä¹⁵. Tämä taas laajentaa kommunikaation osittain ei-intentionaaliseen toimintaan, jollaisena sitä yleensä ei nähdä. Esimerkiksi arkkitehtuuri ei ainakaan kaikissa tapauksissa ole intentionaalista kommunikaatiota, mutta silti se kommunikoi. Esimerkkinä tästä vaikkapa sosialismin tai natsismin arkkitehtuuri, joiden kommunikaatiivinen ja merkityksiä välittämään pyrkivä ulottuvuus on varsin selkeä (esim. Gans 1983, 304). Samoin kielenkaltaisuuden, merkityksellistämisen ja sosiaalisen todellisuuden konstruoinnin kautta voi tarkastella myös vaikkapa musiikkia (Shapiro 2001).

Kommunikaatio tässä merkityksessä saattaa olla muutakin kuin suoraan ihmisten välistä toimintaa, se voi tapahtua vaikkapa ajan ylitse. Tämä vain näyttönä siitä, kuinka kauas on mentävä, jotta termin 'diskurssi' kaikille relevanteille määritelmille löydetään yhteinen nimittäjä. Yhteiseksi nimittäjäksi katson sosiaaliset käytännöt. Tämä yhteinen nimittäjä taas laajentaa diskurssin liki kaikkialle ihmis-

¹⁴ Hermeneuttisesta perinteestä enemmän esim. Gadamer 1985 ja Kusch 1986, lyhyempää esitelyä kaipaaville esim. Pietilä 1981, 90-126.

¹⁵ Käytän tässä sellaisia termejä kuin 'kieli', 'puhe' ja 'teksti' niiden sanakirjamäärittelyjä laajemmissa merkityksissä. En kuitenkaan ajattele niin, että esimerkiksi arkkitehtuuri on kieli, vaan että arkkitehtuuri on tietystä näkökulmasta kielen kaltainen, että arkkitehtuuria on mahdollista ja tarpeellistakin tarkastella kielen kaltaisena oliona, jolla on diskursiivinen ulottuvuutensa.

toimintaan, sillä sosiaaliset käytännöt ovat läsnä liki kaikkialla. En tarkoita, että nämä käytännöt olisivat diskurssia, vain diskurssia ja ainoastaan diskurssia, vaan että niillä on diskursiivinen ulottuvuus.

Keskeinen tekijä diskurssin käsitteen kehittymisessä epämääräiseksi lienee se, ettei se koskaan ole niin kovin selkeä ollutkaan. Diskurssia on määritelty paljolti sen kautta mitä se *ei* ole (esim. Mills 1997, 1-4). Toinen tärkeä tekijä on epäilemättä se, että diskurssin käsite on hyvin hedelmällinen ja moneen suuntaan aukeava. Niinpä eri aloilla ahkeroinvat tutkijat ovat adoptoineet käsitteen ja muokanneet sitä tarvitsemaansa suuntaan ja alun perinkin hahmottaneet sen eri tavoin, jolloin mitään yhtenäistä näkemystä diskurssista ei voikaan olla. Jäljempänä perustelen myös sitä, miksi näen hyvänä sen vallitsevan tilanteen, että diskurssi on käsitteenä epämääräinen ja sumearajainen. Siitäkin huolimatta, että tämä sumearajainen, epämääräinen ja yleisen ajattelun rajat ylittävä käsite on pakottanut jättämään omaankin tekstiini lieviä ristiriitaisuuksia ja aukkoja.

Toiselta puolen tarkastellen diskurssin käsitteen laajuuden voi nähdä myös osoituksena sen tärkeydestä, tärkeydestä nimenomaan diskurssin käsitteen pohjalta olevan yhteisen kautta. Tämä pohja kiteytyy siivekkääseen sanontaan ”niin on jos siltä näyttää”. Sanontaan vain tulee jatkoksi kysymyksiä: ”no miltä oikein näyttää?”; ”miksi näyttää siltä kuin näyttää?”; ”miten näyttää siltä kuin näyttää?”.

Kun diskurssi on käsitteenä epämääräinen, siitä seuraa että käsitteestä johdettu tutkimusmenetelmä, diskurssianalyysi, on yhtä lailla hahmoton. Diskurssianalyysi ei olekaan mikään varsinainen tutkimusmetodi, vaan enemmänkin tutkijan ajattelumetodi, tapa ajatella ja lähestyä erilaisia aiheita (Pietikäinen 2000, 56; Connell & Mills 1985, 32; Hoikkala 1990, 145; Potter 1988, 40). Tätä tarkoitin aiemmin todetessani, että diskurssianalyysia tehdessä tutkija on metodi: sisäistetty diskurssiajattelu johtaa tietyn tyyppiseen systemaattiseen luentaan, ja mitä paremmin tutkija kykenee eksplikoimaan diskurssikäsitteensä, sen ymmärrettävämiksi tulevat tulkinnat sekä tutkijalle itselleen että tutkimuksen lukijoille. Johdonmukaiset ja ymmärrettävät tulkinnat ovat tietenkin se, mikä diskurssianalyytikolla on tärkeimmässään. Toki erilaisia yksilöityjä metodisia työkalupakkeja diskurssianalyytikolle on koottu ja tehty, mutta mikään niistä ei kata koko diskurssianalyysin kenttää tai edes merkittävää osaa diskurssianalyysiksi laskettavaa tai itsensä laskevaa tutkimusta. Useimmiten konkreettisen diskurssianalyysin tavat nousevatkin enemmän tutkimuskysymysten, aineiston ja tutkijan vuoropuhelussa kuin diskurssianalyysin ”metodioppaista”.

3.1.2 Kaksi tapaa lähestyä diskurssia

Todettuani edellä, että diskurssia on usein määritelty kertomalla mitä se ei ole, sovellan tätä menetelmää hieman itsekin. Diskurssiin on monia lähestymistapoja, mutta kaksi perusteiltaan erilaista suuntausta nousee selvästi esiin. Toinen niistä on lingvistik-rakenteellinen, ja toinen sosiologinen. Sosiologisen lähestymistavan tausta on strukturalismissa ja semiotiikassa, lingvistik-rakenteellisen perinteisessä lingvistiikassa (esim. Husa 1995, 4). Lähestymistapoja valaisee Minna-Riitta Luukan jottelu:

SOSIOLOGIAN DISKURSSI

Kuvauksen fokus: yhteisö

Diskurssi: tapa hahmottaa tietoa ja sosiaalisia käytänteitä

Yhteisö sellaisena kuin diskurssi sen paljastaa

Diskurssin tuottaminen osana yhteisön toimintaa

Miten diskurssi yhteisössä rakennetaan, miten diskurssi rakentaa yhteisöä
Luukka 1995, 48

KIELITIETEEN DISKURSSI

Kuvauksen fokus: kieli

Diskurssi: puhuttu tai kirjoitettu teksti, keskustelu tms. kirjallinen tuote

Diskurssi sellaisena kuin se tilanteessa ilmenee

Diskurssin tuottaminen ja eteneminen vuorovaikutustilanteessa

Millainen diskurssi on ja miten se rakennetaan

Lingvistik-rakenteellinen lähestymistapa diskurssiin on struktuurikeskeinen. Lyhyesti ilmaistuna tämä ajattelutapa näkee diskurssit nimenomaisesti kielessä ja kielen tihentymissä. Diskurssit ovat tässä katsantokannassa kielen yksiköitä, jotka ovat lauseen yläpuolella, hieman samaan tapaan kuin lauseet ovat kielen yksiköitä, jotka ovat sanojen yläpuolella. Tieteenaloista tällaisen diskurssiajattelun edustajia löytyy lähinnä perinteisen lingvistiikan piiristä. (Mills 1997, 132; Schriffrin 1994, 20, 339.) Määrittely on varsin kielikeskeinen, eikä nähdäkseen tee oikeutta diskurssin käsitteen laaja-alaisuudelle. Toki tästä ajattelutavasta ponnistavia, mutta laajemmalle ulottavia tutkijoita on. Oma alkuperäinen lähtökohtani oli koko lailla lingvistik-rakenteellinen, mutta totesin sen kiinnostuksen kohteideni tarkastelun kannalta epätydyttäväksi, tosin paljon tästä alkuperästä kulkee mukana. Tarkoitukseni ei ole tällä väheksyä lingvistik-rakenteellisella otteella tutkivia, vaan ainoastaan todeta se, että itse näen diskurssin käsitteen laajempiana, ja että tämä ote ei sovellu niihin kysymyksiin joihin olen etsimässä vastauksia. Toisiin kysymyksiin se sopii.

Diskurssi lauseen yläpuolella olevana kielen rakenteena on kuitenkin hieman ongelmallinen ajatus. Mikäli diskurssi todella on lauseen yläpuolella oleva tekstin rakenne, se tuntuu ainakin toistaiseksi olevan ihmisällyn tavoittamattomissa; hyväksytyjä teoreettisia kuvauksia tästä rakenteesta ei ole. (Schriffrin 1994, 28-29.) Nähdäkseen mikäli lauseen yläpuolella oleva rakenne on olemassa, se on mahdollista erotella esiin ja kuvata. Näin ei yrityksistä huolimatta toistaiseksi ole saatu tehtyä. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö siinä joskus onnistuttaisi.

Ei kuitenkaan voida sanoa ettei teksteissä olisi lauseen yläpuolella olevaa rakennetta. Tekstit rakentuvat johdonmukaisesti, ja kun ne rakentuvat johdonmukaisesti, on takana oltava jonkinlainen säännönmukainen järjestys ja tunnistettavien elementtien muodostama kokonaisuus¹⁶: interaktioiden malli syntyy ainoastaan jos toimintojen sarjat eivät ole satunnaisia (Habermas 1987, 68). Tämä kokonaisuus, lauseen yläpuolella oleva tekstin rakenne, voi tietenkin olla niin monimuotoinen ettei sitä oikein piirtoheitinkalvolle saa vangittuakaan. Tuskin rakenne kuitenkaan

¹⁶ Esimerkiksi yhden kappaleen sekoitettujen sanojen sijoittaminen oikeaan järjestykseen ei ole kummoinenkaan tehtävä (Nunan 1993, 4). Sen sijaan jos sotketaan pidempi pätkä tekstiä, tehtävä vaikeutuu eksponentiaalisesti, osin tietenkin palasten lisääntymisen takia. Jos pidempi teksti jaetaan kappaleisiin ja sekoitetaan kappaleet, ei järjestäminen taaskaan ole kovin vaikeaa. Tässä on kuitenkin kyse nimenomaan sana- ja lausetason järjestyksestä.

niin monimutkainen on etteikö sitä voisi tutkimuksen keinoin lähestyä, enemmän tai vähemmän tyydyttävästi. Kenties kyse onkin sopivien menetelmien ja käsitteiden puuttumisesta. Tai kenties kukaan ei vain vielä ole saanut kuningasideaa koko rakenteen luonteesta.

Pidän kuitenkin sosiologisen ajattelun kenttää lingvististä parempana sijainna diskurssin katseluun. Sosiologisessa ajattelussa nähdään diskurssit kielen käyttönä sosiaaliin, referentiaaliin ja ekspressiivisiin tarkoituksiin (Schriffrin 1994, 339), eli kielen käyttönä yhteisössä. Tämä määritelmä, samoin kuin määritelmä lauseen yläpuolella olevasta tekstin rakenteesta on liian yleisellä tasolla sanoakseen oikeastaan muuta kuin sen, että kielestä ja kommunikaatiosta on kyse. On siis syytä tarkastella määritelmää hieman lähemmin.

Omalla kohdallani kiinnostus diskurssiin heräsi yhdestä Michel Foucault'n lauseesta. Tuossa lauseessa Foucault toteaa diskurssien olevan ei vain merkkiryhmiä, vaan käytäntöjä jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita (Foucault 1972, 49)¹⁷. Ajatus jäi askarruttamaan mieltäni, sillä se tuntui merkittävältä ja avasi uusia näköaloja: puhe tekee jotain todellisuudelle. Sisäistetty arkikäsitteyshän lienee se, että puhe ja kieli jollakin tapaa seuraavat todellisuutta, ovat sen kuvia kommunikaatiossa, ja pyrkivät kuvaamiseen. Näin on arkikommunikaatiossa oltavakin. Jatkuva kyseenalaistaminen ja epäileminen estäisivät jaettujen muodostumien syntymisen, jolloin itse kommunikaatio muuttuisi mahdottomaksi. Loppujen lopuksi kaikessa muussa kuin kohteidensa osalta diskurssintutkimuksenkin on nojattava jaettuihin merkityksiin, sillä tutkimuksen on kommunikoitava, ja se kommunikoi nimenomaan jaettujen merkitysten kautta. Joka ainoaa käsitettä taas ei millään voi määritellä.

Osittain kieli onkin kuvaamisen väline, muttei kokonaan. Kieli ei koskaan ole, eikä voikaan olla, todellisuuden 'omaa'; kieli ei pelkästään kuvaa todellisuutta, vaan myös vaikuttaa käsityksiin siitä (Pekonen 1991, 41, 43). Samoin uutisten tekeminen on todellisuuden konstruointia, ei sen kuvaamista (Tuchman 1978, 12). Pyrkimys kuvaamisen ja objektiivisuuteen ei tarkoita sitä että siihen päästäisiin, eikä se että siihen ei päästä tarkoita ettei siihen pitäisi pyrkiä.

Nähdäkseni sekä lingvististä että sosiologista ajattelutapaa diskursseista tarvitaan. Itse ymmärrän diskurssin kuuluvan luonnollista kieltä laajempaan kokonaisuuteen, jossa diskurssin olennainen elementti on konstruktivistinen. Diskurssi ei ole diskurssi, mikäli sillä ei ole todellisuuteen potentiaalisesti vaikuttavaa ulottuvuutta. Luonnollinen kieli on toisaalta niitä keskeisiä, ja pragmaattisesti ajatellen helpommin analysoitavia, pintoja joissa diskurssi nousee esille.

Vaikka puhunkin tässä luonnollisista kielistä, diskurssiajattelu pätee kaikkiin kieliin, toisin sanoen kaikkeen merkitysvälitteiseen toimintaan, oikeastaan jopa kaikkeen sosiaaliseen toimintaan, sillä sosiaaliseen toimintaan liittyy aina ja ilman poissulkemisen mahdollisuutta merkitysvälitteisyys (Pietikäinen 2000, 63). Esimerkiksi vaikkapa 'arkkitehtuurin kieltä' on mahdollista tarkastella diskurssianalyttisesti. Michel Foucault'n teosta *Tarkkailla ja rangaista* (Foucault 1980a) voi pitää diskurssianalyttisenä tarkasteluna vallan ilmentymistä etenkin rangaistus-

¹⁷ Käsite on tosin laajasti jaettu, itse asiassa koko konstruktionistinen katsannon tapa edellyttää tämän tyyppistä hahmotusta.

käytännöissä¹⁸. Kuten Foucault'n teokset yleensäkin, myös tämä nimenomainen teos on varsin monitulkintainen ja -ulotteinen. Foucault, vaikka diskurssiajattelun klassikko onkin, ei itse analysoinut luonnollisten kielten tekstejä, vaan suuntasi diskurssianalyysin diskurssin muihin ilmenemismuotoihin. Samalla *Tarkkailla ja rangaista*, samoin kuin vaikkapa *Madness and Civilization* (Foucault 1973), osoittaa diskurssiajattelun läheisen suhteen kulttuurihistoriaan¹⁹.

Lingvistisen ja sosiologisen diskurssiajattelun lähentämistä toisiinsa ajaa muun muassa Norman Fairclough (1992, 1997), ja itsekin näen tämän yhdistelmän hyvänä²⁰. Etenkin uutistutkimukselle uskon sosiologisen ja lingvistisen diskurssinäkömyksen yhdistelystä olevan hyötyä. Uutiset kun ovat kollektiivinen ja sosiaalista ylläpitävä väline, joka operoi kielellä. Uutiset ovat osa jaettua kokemusmaailmaa, joka toimii yhteisöllisyyden osana. Kulttuurisena muotona uutinen lienee yksi tunnistettavimmista: uutiset ympäri maailmaa näyttävät suurin piirtein samalta.

3.1.3 Todellisuuden eri luonteet

Todellisuuskäsityksiin vaikuttaminen on käytännössä todellisuuden tekemistä, itse todellisuuteen vaikuttamista. Ihmisellä ei ole mahdollisuutta kohdata "paljasta todellisuutta", jos sellaista ylipäättään edes on. Sen sijaan ihminen kohtaa todellisuuskäsityksen, sosiaalisen todellisuuden. Kun siis vaikutetaan todellisuuskäsitykseen, vaikutetaan siihen, minkä ihminen kokee todellisuutena, "paljaan todellisuuden" lähimpään vastineeseen, siihen mikä ihmiselle on todellisuus.

Intuitiivinen käsitys kielen luonteesta lienee se, että kieli olisi ensisijaisesti informaation vaihdon ja siirtämisen väline. Tällainen käsitys kielen luonteesta on nimetty transaktionaaliseksi, eikä tätä käsitettä ole syytä ryhtyä uudelleen nimeämäänäkään. Transaktionaalinen kielinäkemys unohtaa kuitenkin usein kokonaan kielen toisen puolen, vastinparinsa interaktionaalisuuden. Kielen tämä puoli toimii sosiaalisten suhteiden luoja, ylläpitäjänä ja vahvistajana. (Brown & Yule 1983). Transaktionaalinen ja interaktionaalinen kielen funktio on kuitenkin mahdollista erottaa toisistaan vain tarkasteltaessa kieltä teoreettis-analyttisesti. Konkreettista kieltä ja kielen käyttöä konkreettisesti analysoitaessa eron tekeminen on käytännössä mahdotonta, tai ainakin mielivaltaista, sillä niin suuri osa kielestä kat-

¹⁸ Myös näkemyksiä siitä, että Foucault sitoisi diskurssin käsitteen rajatumpaan kielen alueeseen on esitetty (esim. Husa 1995, 4). Itse näen asian kuitenkin juuri päinvastoin, foucault'lainen ajattelu kattaa kielen laajassa mielessä.

¹⁹ Vaikka käytänkin tässä Foucault'n ajatusta oman ajatteluni taustana tai pohjana, ei esittämäni diskurssikäsitteet tai tekemäni analyysi missään tapauksessa ole foucault'laista. Olen kiinnostunut merkityksistä, jotka taas Foucault'in tuotannossa eivät näyttele kovinkaan suurta osaa. Foucault on enemmänkin kiinnostunut siitä, mitä jäljempänä nimitän prosessi-diskurssiksi. Foucaultia kiinnostavat enemmän genealogiat, käsitteiden synty ja historia, itseäni taas merkitykset. Nämä ovat kuitenkin kietoutuneet toisiinsa niin ettei niitä voi erottaa toisistaan.

²⁰ Faircloughista ja muistakin kriittisen diskurssianalyysin edustajista on tosin todettu, että heidän sosiologinen ulottuvuutensa on enemmänkin manifesti kuin käytännössä toteutuva; että kriittinen diskurssianalyysi itse asiassa lähtee lingvivistisistä perusteista (esim. Pietikäinen 2000, 65-66).

taa molemmat funktiot. Kieltä käytettäessä transaktionaalisuus ja interaktionaalisuus kulkevatkin väistämättä käsi kädessä.

Mitä todellisuuden tekeminen sitten tarkoittaa? Näen sen tarkoittavan sitä, että puhe, diskurssi, tuottaa jotakin sellaista, jota ilman sitä ei olisi. Tuo jokin muu voi olla monenlaista, se voi olla käsite ja sen määrittely, ilmaisu tai vaikutus (esim. Mills 1997, 17) tai jotain muuta. Jos sama asia halutaan sanoa toisin, voi todeta että diskurssi järjestää sosiaalista todellisuutta ja tekee siitä tietynnäköistä, muodostaa käsitykset ja jäsenyykset todellisuudesta tietynlaisiksi. Tämä muodostaminen on perimmäiseltä luonteeltaan sosiaalista ylläpitävää, kollektiivilla täytyy olla perusasioista yhtenevät käsitykset, jotta se ylipäätään voi toimia. Varovaisestikin arvioiden voi sanoa, että tämä yhtenevyys, sosiaalinen järjestys, tuotetaan kielellä, sitä ylläpidetään kielellä ja sitä muutetaan kielellä²¹.

Tämä ei tietenkään tarkoita, että puhe kulkisi jollain tapaa todellisuuden edellä. On erotettava toisistaan kaksi todellisuuden lajia: objektiivinen todellisuus tai ”paljas todellisuus”²² ja sosiaalinen todellisuus²³. Objektiivinen todellisuus ei tarkoita ”luonnontieteellistä todellisuutta”, vaan luonnontieteellinenkin todellisuus” on osa sosiaalisen todellisuuden rakennetta. Diskurssit vaikuttavat nimenomaan sosiaalisen todellisuuden puolella. Sosiaalinen todellisuus taas on sitä, mikä yhteisössä on sosiaalisesti määrittynyt todellisuudeksi (Dellinger 1995a, 6), eli sitä miltä asiat näyttävät ja kuinka niistä on mahdollista ajatella, mikä on jonkin tietyn objektin luonne. Tähän samaan rakenteeseen sisältyvät myös asioiden muuttamisen ja säilyttämisen mahdollisuudet ja niiden rajat, samoin kuin vaihtoehdot tai niiden puuttuminen. Käytännössä sosiaalinen todellisuus on se, jonka ihmiset kohtaavat todellisuutena.

Sosiaalinen todellisuus on merkitysten todellisuus. Asioita on ja tapahtuu täysin sosiaalisesta olemisesta ja sosiaalisesta todellisuudesta riippumatta: sydän lyö riippumatta siitä miten se määritellään, galaksimme liikkuu avaruudessa ilman että sosiaalisella todellisuudella tai tietoisuudella on sen kanssa tekemistä, puu kaatuu metsässä (äänellä tai ilman), mutta sosiaalinen todellisuus ei siihen vaikuta. Tapahtumien ja objektien olemassaolo ei riipu kielestä, mutta vain kielessä ja sosi-

²¹ Esimerkiksi Altheide & Snow (1979, 12, 237) menevät jopa niin pitkälle, että väittävät sosiaalisen todellisuuden syntyvän mediassa. Tämä lienee kuitenkin, ainakin osittain, poleemiseksi tarkoitettu kärjisty.

²² Objektiivinen todellisuus on käsitteenä ongelmallinen. Objektiivista todellisuutta ei voi havaita suoraan, eikä sen olemuksesta näin voi olla minkäänlaista yksimielisyyttä, edes teoriasa. Objektiivista todellisuutta voi lähestyä vain havaintojen kautta, ja kaikki havainnot taas tapahtuvat sosiaalisen todellisuuden piirissä. Havainnoinnin välineet suunnitellaan aina vähintäänkin implisiittisesti sen mukaan mitä oletetaan havaittavan tai mitä halutaan havaita. Suoraa kosketusta objektiiviseen todellisuuteen ei ole. Diskurssit rajoittavat objektien havainnointia ja niiden ymmärtämistä. Havainnointi tapahtuu diskurssien asettamissa rajoissa. Diskurssia luonnehtii ”..definition of a legitimate perspective for the agent of knowledge and the fixing of norms for elaboration of concepts and theories”. (Foucault 1980b, 199.) En tässä puutu pidemmästi todellisuuden luonteen filosofisiin ongelmiin.

²³ Tässä olen jakanut todellisuuden kahtia, mutta se voidaan jakaa myös kolmeen eri lajiin. Ensimmäinen on maailma 1, joka sisältää aineelliset fyysiset kappaleet, tapahtumat ja prosessit. Maailma 2 taas sisältää ihmismielen, yksilöllisen tajunnan tilat ja tapahtumat. Maailma 3 taas muodostuu niistä asioista, jotka ihminen sosiaalisen toiminnan kautta luo ja saa aikaan. (Niiniluoto 1995, 11.) Maailma 3 on se, mistä tässä puhun sosiaalisena todellisuutena. Maailmaan 2 en kiinnitä huomiota, koska sillä ei ole tässä yhteydessä suoraa merkitystä.

aalisessa todellisuudessa tapahtumiin ja objekteihin liittyy merkityksiä (Väliverro-
nen 1998, 18-19; Lehtonen 1996, 30; Pietilä 1995, 11). Kivi on kivi, mutta sosiaalisessa todellisuudessa sen merkityksiä voivat olla vaikkapa taideteos, rakennusaine, este tai tutkimuskohde (esim Laclau & Mouffe 1985, 108).

Katson siis, että on olemassa toisaalta todellisuus ("paljas todellisuus") ja toisaalta todellisuutta koskeva tieto ("sosiaalinen todellisuus"). Tämä tosin perustuu metafyyssiseen uskomukseen, sillä katson myös, että paljaasta todellisuudesta ei ole mahdollista saada tietoa, vaan että tiedonsaantimahdollisuudet ovat aina yhteydessä johonkin teoreettisluonteiseen tapaan hahmottaa maailmaa. Aina on jokin hypoteesi, lähtökohta, konteksti, ideologia tai muu, joka väistämättä vaikuttaa saatun tietoon tai jopa tuottaa osan siitä. Suhtautumiseni on siis hyvin samantyyppinen kuin Immanuel Kantilla (esim. Kant 1997 [1783], 44-45, 76-80,).

Haluan edelleen tähdentää niitä yhtäläisyysmerkkejä, jotka vedän sosiaalisen todellisuuden ja sen todellisuuden välille, jota yleensä nimitetään todellisuudeksi. Todellisuus hahmottuu meille vain ja ainoastaan merkityksenannon, kontekstoinnin ja luokittelun prosessien kautta, jolloin se mitä tässä nimitän objektiiviseksi tai paljaaksi todellisuudeksi ei ole saavutettavissa. Ilman merkityksenannon prosessia tapahtumaa ei inhimilliselle tietoisuudelle ole olemassakaan, kaikilla tapahtumilla on merkityksellistetty ulottuvuutensa, joka puolestaan on kytköksissä diskursseihin.

Sosiaalisen todellisuuden tarkastelua kutsutaan myös konstruktionismiksi eli merkitysrakenteiden tutkimiseksi. Lyhyesti sanottuna tässä tutkimustavassa tarkastellaan yhteiskunnallista ja sosiaalista todellisuutta kielen kannalta. Perimmäisenä kysymyksenä leijuu se, kuinka kielessä ja käytännöissä ilmenevien käsitteerottelujen ja ajatuskehysten avulla rakennetaan sosiaalista todellisuutta²⁴ (Alasuutari 1996, 17). Sosiaalisen todellisuuden keskeinen ero objektiiviseen todellisuuteen on se, ettei sosiaalinen todellisuus ole sama kaikille. Yleinen oletamus objektiivisen todellisuuden luonteestahan on nimenomaan se, että se ei riipu millään tavalla havaitsijasta, tai oikeastaan että havaitsija on osa objektiivista todellisuutta, ja havaitessaan myös vaikuttaa siihen. Sosiaalinen todellisuus taas on rakennettu ja rakentunut. Kun olosuhteet muuttuvat, tämä heijastuu diskurssiin, mutta myös päinvastoin. Diskursseissa ja puhetavoissa tapahtuvat muutokset voivat objektiivointia tai ne voidaan institutionalisoida toiminnan ja ajattelun tavoiksi (Alasuutari 1996, 245). Tässä onkin linkki sosiaalisen todellisuuden ja objektiivisen todellisuuden välillä. Toiminta tapahtuu aina sosiaalisen todellisuuden lisäksi myös objektiivisessä todellisuudessa. Tätä kautta diskurssit tulevat vaikuttaneiksi myös objektiiviseen todellisuuteen.

Konstruktionismin katsotaan olevan relativistinen ajattelutapa: kaikki tieteelliset tosiseikat ovat ihmistoiminnan tulosta, ne ovat ensisijaisesti merkitysrakenteita, konstruktiota, vaikka sijaitsevat tietenkin myös objektiivisessä todellisuudessa. Konstruktionismin relativistisuus taas on jaettavissa kahtia 'realistiseen' ja 'irrealistiseen' suuntaukseen. 'Realistisessa' konstruktionismissa katsotaan, että objektiivinen todellisuus määrää mitä tieteellisiksi tosiasioiksi voidaan nostaa. 'Realistisen'

²⁴ Sosiaalista todellisuutta käsittelevän kirjallisuuden klassikko on Berger & Luckmann 1995 (alkuteos on ilmestynyt 1966).

konstruktionismin näkemystä vastaan on helppoa argumentoida sillä, että tiede itsessään on konstruktio ja merkitysrakenne. On olemassa tietyt pelisäännöt, osin eksplisiittiset, osin implisiittiset, siitä mikä on tiedettä ja mikä ei. Näiden merkitysrakenteiden puitteissa tuotetaan myös tieteelliset tosiseikat, eli kaikki tiede on vain tai ainoastaan ihmistoiminnan tulosta. Foucault'n voi perustellusti lukea 'irrealistisen' konstruktionismin piiriin, kuitenkin niin, että kyseessä on metodologinen näkökulma, ei väite todellisuuden perimmäisestä luonteesta tai siitä onko todellisuudesta mahdollista saada tietoa vai ei. Diskurssianalyysin yhteydessä metodologinen valinta on perusteltu, tarkoituksenahan on tutkia nimenomaan objektien olemista ja muovautumista ihmistoiminnan tuloksena käsitteellisessä ulottuvuudessa, ei eritellä objektiivisen todellisuuden olioita. (Kusch 1993, 160-161.)

Yhteiskunnallinen ilmapiiri toimikoon esimerkkinä sosiaalisesta todellisuudesta. Yhteiskunnan ilmapiiriä ei voi päätellä yhteiskunnan olosuhteista ja tilanteesta ajassa, vaan se juontuu suurelta osin siitä miten tuo tilanne nähdään, minkälaisia merkityksiä siihen liitetään. Tämä merkityksenmuodostus on luonteeltaan sosiaalista. Yhteiskunnallinen ilmapiiri oli vaikkapa 1960-luvun Suomessa tyystin toisenlainen kuin 1970-luvun lopun Suomessa. Yhteiskunnan tilanteessa oli toki objektiivisenkin todellisuuden puolella tapahtunut muutoksia, mutta nuo muutokset eivät olleet likimainkaan niin syviä kuin sosiaalisen todellisuuden, yhteiskunnallisen ilmapiirin, muutokset. Esimerkiksi muutos yhteisökeskeisestä kollektivistisestä ajattelusta yksilökeskeiseen individualismiin on selvästi suurempi kuin itse yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset antaisivat aiheutta olettaa. Ilmapiiriin muutokseen lopullisesti vaikuttavat tekijät ovat suurelta osin hämärän peitossa, mutta on tietenkin selvää, että yhteiskunnan tilanteen muutokset heijastuvat myös ilmaisiin. Suoraa kausaliteettia ei tässä suhteessa kuitenkaan ole.

Konkreettisempänä esimerkkinä voi esittää yhden tämän tutkimuksen kohteista, kodin ja perheen. 1970-luvulla perhe-elämä kollektiivisella tasollaan koki melkoisen muutoksen, etenkin avoliitot yleistyivät, ja samalla kasvoi avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä. Tarkemmin katsomatta tämän muutoksen voisi olettaa johtuvan tuolloisesta rakennemuutoksesta, muuttoaallostaa maaseudulta kaupunkeihin. Mutta näin ei olekaan, vaan pikemminkin päinvastoin. Perhe-elämän muutoksen toteuttivat nimenomaan alkuperäiset kaupunkilaiset. Prosessina muutos kulki kutakuinkin siten, että yhteiskuntarakenteen muutos aloitti myös aatteellisen uudelleenarvioinnin, toisin sanoen diskurssimuutoksen, joka myöhemmin näyttäytyi suodattuneena kotiin ja perheeseen. Aatteellinen uudelleenarviointi taas tapahtui jo 1960-luvulla ja sen voimakkaasti individualistisissa keskusteluissa, jotka sitten joitakin vuosia myöhemmin näkyivät konkreettisissa elämänvalinnoissa individualistisempien perheratkaisujen yleistymisenä.²⁵ (Haavio-Mannila et al. 1984, 87-88.)

Edellä kuvatussa tapauksessa tulee näkyviin myös se miten diskurssit todellisuutta muokkaavat. Ei voi hyvällä omallatunnolla väittää, että diskurssit loisivat muutokset yksinään, vaan kyse on monimutkaisesti yhteenkietoutuvasta vyyhdes-

²⁵ Individualistisilla perheratkaisuilla tarkoitan tässä familistisen eli perhekeskeisen tradition osittaista murtumaa, joka johti avoliittojen yleistymiseen 1970-luvulla (Haavio-Mannila et al. 1984, 87-88)

tä, jota ei voi selittää yhdellä tai parilla syyllä ja jota ei oikein voi purkaa kausaliitteettien ketjuksi tai janaksi. Joka tapauksessa uudet käytännöt eivät muovaudu, eivätkä voikaan muovautua, ilman diskurssien myötävaikutusta ja diskurssien itsensä muokkaantumista. Diskurssien avulla perustellaan ja luodaan pohjaa konkreettisille muutoksille toimimisen tavoissa, jos ei muuten niin kyseenalaistamalla vanhaa ja tuomalla vaihtoehtoisia malleja näkyviksi. Tässä mielessä diskurssit ovat äärimmäisen poliittisia. Kun keskusteluun tuodaan vaikkapa mainitut individualistiset näkökulmat, ja jos ja kun niiden paremmuus syystä tai toisesta iskostuu retoriikkaan ja diskurssiin, käytännöt muuttuvat.

Diskursseilla, niin sosiaalisessa todellisuudessa kuin ne sijaitsevatkin, on siis vaikutuksia objektiiviseen todellisuuteen. Nämä vaikutukset syntyvät sosiaalisen todellisuuden kautta, ihmistoiminnan tuloksena. Avaimena on se, millaisia merkityksiä maailman oliolle annetaan ja kuinka niitä näiden merkitysten kautta käsitellään. Käsittelemisen tavat syntyvät ja muokkautuvat merkitysten kautta.

Muokattavat ja muokkautuvat reaali maailman oliot ovat ihmistoiminnan tulosta, sellaisina siis tulosta sosiaalisen todellisuuden olemuksesta, ja sitä kautta ainakin osittain diskursseista. Sellainen kokonaisuus kuin yhteiskunta on eittämättä luonteeltaan sosiaalinen ja kulttuurinen, joten diskursseilla voi mielestäni hyvällä syyllä olettaa olevan melkoisia vaikutuksia tähän kokonaisuuteen ja siihen kohdistuvaan toimintaan, niin poliittiseen kuin muuhunkin. Vaikkapa Suomen ja Yhdysvaltain yhteiskunnat eroavat toisistaan monilta osin, ja osaa näistä eroista voi hyvinkin lähestyä diskurssien kautta. Esimerkkinä mainittakoon vain yksilön Suomeakin korostuneempi²⁶ asema Yhdysvaltain yhteiskuntaa koskevassa diskurssissa.

Sosiaalisen todellisuuden ja yhteiskunnallisen todellisuuden kytkeytyminen toisiinsa diskurssien kautta tekee tietenkin diskursseista varsin poliittisen asian. Tätä valaisee esimerkiksi keskustelu hyvinvointivaltiosta, jos sitä voi edes keskusteluksi sanoa. 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun hallituksissa on istunut, ja tätä kirjoittaessani istuvat parasta aikaakin, oikeisto ja vasemmisto verraten sulassa sovussa. Tämän oikeiston ja vasemmiston välisen sovun on nähdäkseni saanut aikaan läpikulkeva hyvinvointivaltioideologia. Sekä oikealla että vasemmalla pidetään hyvinvointivaltiota enimmäkseen hyvänä asiana, hyvänä nimenomaan sellaista hyvinvointivaltiota, joka Suomeen on luotu. Oikeisto ja vasemmisto kykenevät istumaan samassa hallituksessa, koska niillä on sama diskursiivinen peruspremissi: hyvinvointivaltio; tarkemmin materiaallinen hyvinvointivaltio.

Kyse on myös asemista ja vallasta. Kun hyvinvointivaltio on suomalaisessa yhteiskunnassa poliittisesti läpikäyty ideologia, enemmistö niistä joilla on 'asema' on sisäistänyt tämän ideologian. Myös heidän 'asemansa' on enemmän tai vähemmän kiinni hyvinvointivaltiossa. Niinpä he puolustavat omaansa vähintään yhtä paljon kuin heikompaansa, jonka heikomman puolustamisen ajatuksen varaan hyvinvointivaltio on rakennettu.

Hyvinvointivaltiodiskurssi on Suomessa niin vahva, että se on hegemonisessa asemassa ja näyttää tukahduttavan keskustelun, mikä taas on huono asia. Niin

²⁶ Kirjoitan tässä tietoisesti "Suomeakin korostuneempi", sillä olen sitä mieltä, että Suomessa 2000-luvun alussa vallitseva diskursiivinen ympäristö on varsin yksilökeskeinen.

kuin muutkin yhteiskunnallisesti keskeiset konstruktiot, myös hyvinvointivaltio tarvitsee käsitteellistä uudelleenarviointia. Käsitteellisen uudelleenarvioinnin toinen puoli taas on se, että se aina vaikuttaa diskursiiviseen kenttään. Mutta näin nähdäkseni pitääkin olla, saavutuksia on jatkuvasti arvioitava ja arvioitavat uudelleen, vain siten rakenteet voivat mukautua yhteiskunnallisesti muuttuviin tilanteisiin.

3.1.4 Mitä diskurssi on ja mitä se ei ole

Diskurssi on sosiaalisesti rakentunut tapa lähestyä tiettyä aihealuetta, sosiaalisesti ja kulttuurisesti organisoitunut tapa puhua (Schriffrin 1994, 39; Selby 1995, 210). Toisaalta diskurssin voi nähdä olevan myös juuri nuo sosiaaliset rakenteet jotka *tuottavat* tietyn tavan lähestyä aihealuetta, että diskurssi on nimenomaan se sosiokulttuurinen struktuuri, joka toimii pakottavana rakenteena ja tuottaa näin tietynlaista puhetta. Tällainen näkemys on lähellä strukturalismin kielirakennetta, ratkaisevan eron näen siinä, että diskurssi ei ole universaali vaan dynaamisesti muuttuva ja muutettavissa oleva kokonaisuus. Ihmiset soveltavat diskursseja, ei niin päin että kieli puhuu ihmistä. Diskurssien dynamiikan mekaniikka taas on selvittämättä.

Diskursseja pakottavina rakenteina voisi verrata näkökykyyn. Ihminen näkee tietyt säteilyn aallonpituusalueet, valon. Valon lisäksi on säteilyn aallonpituusalueita jotka eivät näy, lähimpänä näkyvää valoa ovat infrapuna ja ultravioletti. Samalla tavoin kuin ultravioletti ei näy, ei näy myöskään diskurssien pakottavuus, niiden valta. Silti voimme todeta näiden rakenteiden olemassaolon, koska näemme niiden seuraukset.

Toisin kuin säteilyä, pakottavia rakenteita ei voi mitata laitteiden avulla. Niinpä olemme diskurssien pakottavien rakenteiden tutkimuksessa ja pohdiskelussa samassa tilanteessa kuin säteilyn suhteen oltiin ennen kuin soveliaat mittalaitteet kehitettiin. Jonkin ilmiön, vaikkapa lämmön, olemassaolo tunnettiin, mutta sen syyt olivat konkreettisen tutkimuksen ulottumattomissa. Niinpä ainoana mahdollisuutena lähestyä diskurssien pakottavia rakenteita ovat ilmiöt, seuraukset. Näen niin, että tärkeän osan seurauksista muodostavat itsestäänselvyudet: asiat ovat niin kuin ovat, koska ne ovat niin kuin ovat. Jokin vain yksinkertaisesti *on* jollakin tavalla, (yleensä) ei tule mieleenkään kysyä miksi se on niin kuin on, voisi-ko se olla jollakin toisella tavalla, tai edes miten se loppujen lopuksi on.

Pelkkiin seurauksiin tukeutuminen tekee tutkimisesta ja selittämisestä hankalaa. Itse ilmiö, johon haluttaisiin päästä käsiksi, on piilossa. Tiedetään, että seurauksille on syy tai syitä, mutta kausaalisuhteista ei voida olla varmoja. Ei voi edes sanoa ovatko seurauksina pidetyt seurauksia ollenkaan, ei ainakaan ennen kuin asiaa on tarkasteltu systemaattisesti ja luotu jonkinlainen teoria taikka malli, joka selittää seurauksina pidetyt. Tällöinkin selitys saattaa olla täysin virheellinen, on saatettu tuottaa vastaukset jo kysymyksiä esitettäessä, ja ollaan vielä enemmän hukassa kuin lähdetessä.

Mainituista seikoista seuraa, että diskurssi on konstruktio ja sellaisena luonteeltaan hypoteesinomainen. Diskurssien olemassaoloa tai olemattomuutta ei voida kokeellisesti todentaa, vaan ajattelu on konstruoitu näkyvän varaan. Näkyvän

perusteella tehdään päätelmiä ja konstruoidaan näkymätöntä. Kaikki riippuu hypoteesin menestyksellisyydestä ilmiöiden tulkinnan välineenä. Pyrkimyksenä on siis luoda malli, joka menestyksekkäästi selittää havaitut ilmiöt, niiden olemuksen ja muutokset.

Diskurssit eivät siis ole konkreettisia objekteja, vaan konstruktioita. Tutkija konstruoi diskursseja selittämään sosiaalista maailmaa ja sen tapahtumia. Hän rajaa ja merkityksellistää esiin objektin, jonka hän nimeää diskurssiksi. Tämä ei tarkoita ettei rakenteita ja voimia olisi olemassa muualla kuin tutkijan päässä. Se tarkoittaa, ettei noista voimista ja rakenteista saa kiinni teoretisoimatta niitä, ja teoretisointi on aina malli, joka nojaa käsitteisiin, jotka puolestaan ovat aina ja väistämättä epätarkkoja. Mallien tarkoituksena on tehdä voimista ja rakenteista näkyviä ja ymmärrettäviä, tehdä niistä ajattelun kohteita, mitä ne eivät ole mikäli niitä ei ole käsitteellistetty.

Malli ei kuitenkaan ole sama kuin voimat ja rakenteet, vaan niiden abstrahoitu kuvajainen käsitemaailmassa. Rakenteet ja voimat taas sijaitsevat käsitemaailman ulkopuolella, jolloin niiden kontekstointi käsitemaailmaan aiheuttaa sen, että vastine ei voi olla identtinen alkuperäisen kanssa. Tämä täytyy hyväksyä jo lähtökohtana: kuvajainen ei ole eikä voi olla sama kuin objekti jota se kuvaa. Kuun kuvajainen tyynen veden pinnalla muistuttaa kovasti kuuta, mutta se ei ole kuu. Samoin konstruoidut diskurssit eivät ole niitä, jotka ovat olemassa, elävät villoin ja vaikuttavat käsitemaailman ulkopuolella. Konstruoidut diskurssit ovat noiden rakenteiden kuvajaisia, vieläpä rajattuja kuvajaisia, jotka eivät millään voi käsittää kaikkea sitä mitä diskurssiin kuuluu.

Kieli ei vain toimi kontekstissa, vaan jokainen lausuma myös muokkaa ja rakentaa sitä kenttää johon se kuuluu (Alasuutari 1996, 21; Schriffrin 1994, 134). Diskurssi on siis se tietty tapa, jolla jokin sosiaalisen todellisuuden alue tai sosiaalinen käytäntö luodaan ja representoidaan (Fairclough 1997, 77, 101; Fairclough 1992, 3). Diskurssin täsmällisen määrittelyn ongelma juontuu ainakin osittain siitä, että sosiaalisen todellisuuden ja sosiaalisten käytäntöjen käsitteet ovat niin laajoja ja monisyisiä, ettei niistä voi luoda yhtä aikaa tarkkoja ja tyydyttäviä määritelmiä.

Diskurssi on myös toimintaa. Kaikilla lausumilla paitsi kuvataan, myös tehdään jotakin (Jokinen et al. 1993, 41), ja lausumatta jättämisillä jätetään tekemättä; sanominen on tekemistä. Ilman toimintaulottuvuuden mukanaoloa diskurssi ei ole diskurssi, vaan se on jotakin muuta. Diskurssista puhutaan nimenomaan silloin kun kieltä tarkastellaan sosiaalisen *toiminnan* muotona (Fairclough 1997, 31, 75 (korostus AS)). Kyse ei kuitenkaan ole muodon ja sisällön erottelusta, vaan sosiaalisen toiminnan muoto sisältää aina vuorovaikutuksen, kommunikaation, ja siten merkitysvälitteisyyden (Hoikkala 1990, 142). Diskurssi on nimenomaisesti merkitysten välittämiseen liittyvä kokonaisuus, se on sekä toiminnan että esittämisen muoto (Pöntinen 1995, 52), eikä muotoa ja sisältöä voi diskursseja tarkastellessa erottaa toisistaan. Kommunikaation analyysin pellolla diskurssi on tietenkin vain yksi sarka, muilla saroilla muodon ja sisällön erottaminen käy päinsä ja on jopa välttämätöntä.

Muodon ja sisällön kokonaisuus tarkoittaa jotakin kommunikaation muotoa, merkitysvälitteistä toimintaa. Toimintaluonne kertoo myös diskurssista todellisuuden vaikuttavana tekijänä. Lausumat muokkaavat sitä kenttää johon ne kuuluvat,

ja tekevät näin kentälle asioita. Tekeminen saattaa ulottua, ainakin välillisesti, sosi-
aaliseen todellisuudesta myös objektiivisen todellisuuden puolelle.

On paikallaan todeta myös eräs tärkeä seikka siitä mitä diskurssi ei ole, mutta
mihin se kohtalaisen usein sotketaan. Diskurssi ei ole sama kuin teema tai aihe. Ei
ole olemassa erillistä 'prinsessadiskurssia' jolla puhuttaisiin prinsessoista, tai 'ten-
nisdiskurssia' jota käytettäisiin kun aiheena on tennis. Näistä asioista, kuten muis-
takin, on mahdollista puhua monista eri viitekehyksistä käsin. (Foucault 1972, 32;
Mills 1997, 48, 62; Valtonen 1998, 98.) Diskurssiksi ei voikaan katsoa vaikkapa ten-
nistä puheenaiheena, sen sijaan diskurssiksi voi lukea sen viitekehysten jossa ten-
niksestä tilanteesta puhutaan. Diskurssien tunnistamiseksi onkin löydettävä objek-
tien, ilmaisun muotojen, käsitteiden, teemojen tai teorioiden väliset riippuvuus- ja
vuorovaikutussuhteet (Kusch 1993, 62).

Diskursiivinen muodostuma koostuu totena esitetyistä lausumista (Husa
1995, 3). Diskursiivista muodostumaa ei erota muista muodostumista sen yhtenäis-
syys tai normaali rakenne, ei käsitearkkitehtuuri tai perustavat filosofiset valinnat.
Sen sijaan eron tekevät säännöt, jotka pätevät kaikissa tilanteissa kaikille diskursii-
visen muodostuman objekteille, operaatioille, käsitteille ja teoreettisille vaihtoeh-
doille. Diskursiivinen muodostuma on olemassa, jos tällainen sääntöjärjestelmä on
mahdollista määritellä. (Foucault 1991, 54.) Tätä määritelmää on syytä tarkentaa
ajan suhteen, sillä diskurssit ovat dynaamisia kokonaisuuksia jotka muuttuvat
ajassa. Hieman konkreettisemmin tämä tarkoittaa diskurssia kenttänä, mahdolli-
suuksien tilana, jota itse diskurssi olemuksellaan ja syvästi sisäistetyillä säännöil-
lään rajoittaa. Kenttä itse estää itsensä ulkopuolelle menemisen.

Diskurssi liikkuu siis käsitteenä yleisemmällä tasolla kuin teema tai aihe.
Teema tai aihe on yhden erillisen tekstin ominaisuus, sen sijaan diskurssi ei ole.
Diskurssissa on kyse kehyksestä, raameista joihin asia tai ilmiö sijoitetaan, vallitse-
vasta ajattelusta jonkin ilmauksen tai ilmausryhmän valinnan takana. Vaikka dis-
kurssin voi tunnistaa myös yhdestä erillisestä tekstistä, tämä tunnistaminen voi
tapahtua vasta kun diskurssi on konstruoitu esiin laajemmasta kokonaisuudesta
tekstejä. Yhden yksittäisen tekstin diskurssilla yksinään ei nähdäkseen ole juuri
yleisempää merkitystä, kuten ei yksittäisen tekstin diskurssien erittelyilläkään, en-
nen kuin ne tuodaan laajempaan yhteyteen.

Kun tarkastellaan konkreettista puhetta, vaikkapa turkistarhaajien ja turkis-
ten vastustajien puhetta turkiseläinten kasvattamisesta, voidaan tästä puheesta
erotella lukuisia eri diskursseja, kuten Pirita Juppi (2002, 195-222) on tehnyt. Vain
varsin hienosyisellä jaottelulla päästään niin pitkälle kuin "turkistarhaajadiskurs-
siin" tai "kettutyttödiskurssiin", ja on jossain määrin epäselvää voivatko nämä var-
sinaisesti diskursseja ollakaan, missä kulkee diskurssin ja puhetyylin ero. Ylei-
semmällä tasolla, jota pidän diskursseissa tärkeämpänä kuin hyvin hienojakoista
luokittelua, diskursseiksi voi nostaa vaikkapa talous- ja elinkeinodiskurssin ja
luontodiskurssin, joiden aladiskursseina "turkistarhaajadiskurssi" ja "kettutyttö-
diskurssi" liikkuvat. Konkreettisen puheen sisällä on aina lukemattomia diskursse-
ja, ja mainituista kahdesta puhumisen tavasta diskursseja on mahdollista nostaa
esiin epälukuisia määriä keskenään yhtäaikaan eläviä diskursseja, joista osa on ristirii-
dassa keskenään.

Toisaalta diskurssit ovat konstruktioita, joille tutkija antaa nimet. Tässä katsonnossa vaikkapa kettutyttödiskurssi on hyvinkin mahdollinen, konstruoidulle ja ominaisuuksiltaan määritellylle diskurssille tarvitsee vain antaa tämä nimi ja perustella nimen käyttö.

Jo tästä tosiseikasta, että yhdessäkin tekstissä on epälukuisia määrä diskursseja, seuraa diskurssianalyysin tietynlainen subjektiivisuus tieteellisenä metodina. Tätä subjektiivisuutta tulee tutkijan mahdollisuuksiensa mukaan pyrkiä vähentämään tarkastelemalla aineistoa joka on riittävän laaja. Kysymykseen siitä kuinka laaja riittävä aineisto diskurssianalyysissä on palaan tuonnempana, todettakoon kuitenkin että menetelmällinen työläys asettaa tiettyjä rajoja aineiston koolle.

Diskurssianalyytikon on tunnistettava, hyväksyttävä ja tunnustettava se, että hänen esiin nostamansa diskurssit ovat konstruktioita, joku muu saattaisi nostaa samasta tutkimuskohteesta, jopa samasta aineistosta esiin toisenlaisia diskursseja. Tässä hypoteettisessa 'kaksi tutkijaa - yksi aineisto - kahdet tulokset' -tilanteessa ei kuitenkaan ole ristiriitaa, vaan se liittyy tekstien luonteeseen merkityspotentiaaleina. Kahden tutkijan eri tuloksista toiset eivät siis ole vääriä ja toiset oikeita, vaan ne vain ovat erilaiset. Ne eivät sulje toisiaan pois, vaan ainakin parhaassa tapauksessa täydentävät. Diskurssia ei ole ennen kuin se konstruoidaan esiin, sitä ennen on vain nimetön ja tuntematon rakenne. Esiin konstruoitu ja nimetty diskurssi ei ole se sama joka vaikuttaa käsitemaailman tuolla puolen.

Kyse on relativismista. Pitkälle viedyissä relativismissa kaikki käy, mutta näin ei suinkaan ole laita diskurssien suhteen. Diskurssiteorian kautta on mahdollista osoittaa mitkä diskurssit ovat perusteltuja ja järjellisiä konstruktioita ja mitkä eivät. Tämän vuoksi diskurssiteoria ja diskurssianalyysin metodit on tärkeää selostaa, sillä nimenomaan niiden kautta voidaan tarkastella tulkintojen perusteita ja todeta niiden ja konstruoitujen diskurssien oikeutus. Näin diskurssien relatiivisuus on suhteellista, suhteessa diskurssiteoriaan. Mikäli tutkija konstruoi esiin diskursseja, jotka toinen tutkija voi osoittaa toisarvoisiksi, epäolennaisiksi tai jonkin muun diskurssin johdannaisiksi, on selvää että molempia tuloksia ei voida pitää samanarvoisina. Diskurssianalyysin relativistisuus on siis relatiivista sekin (esim. Hemánus 1995, 34).

Näillä eväillä voi jo päätyä tarkempiin määrittelyihin diskurssin olemuksista, määrittelyihin, jotka sisältävät edellä käsitellyt olennaisiksi katsomani elementit.²⁷ Ensinnäkin diskurssi on *ne säännöt*²⁸ ja *menettelytavat, joitten puitteissa tietyt yksittäisissä teksteissä ilmenevät diskurssit tuotetaan*. Tämä tarkoittaa niitä rakenteita, jotka

²⁷ Diskurssille on annettu hyvinkin monimutkaisia määrittelyjä. Eräs jossa ilmeisesti vähillä sanoilla pyritään luomaan kattavaa määritelmää, kuuluu käännettynä seuraavasti: diskurssi on ...”suhteellisen diskreetti sosiaalisesti konstruoitu kenttä merkityksellistämislle, jotka sekä tuottavat että ovat tuotetut strukturoivassa ja strukturoidussa sosiaalisten suhteiden järjestelmässä, joka tuottaa erityisen kentän tai alueen todellisuutta, jota aluetta ei voi erottaa merkitysten, tiedon ja vallan järjestelmistä” (Conell & Mills 1985, 40, käänös AS). Määritelmässä ei oikeastaan ole muuta vikaa kuin se, että se pitää lukea muutamaan kertaan ennen kuin siitä saa kiinni.

²⁸ Säännöillä en tarkoita tässä mitään eksplisiittisesti normatiivista järjestelmää, vaan enemmänkin säännönmukaisuuksia. Säännönmukaisuudet ovat sääntöjä siinä mielessä, että niiden mukaan toimitaan vaikkakaan mitään normia ei ole eksplikoitu. Silti nämä säännönmukaisuudet ovat sääntöjä, koska niiden rikkomisen seuraukset ovat vähintään sanktionomaisia.

tuottavat tietyissä teksteissä ilmeneviä diskursseja, jotka puolestaan ovat säännön- mukaisia merkityssuhteiden systeemejä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta. (Jokinen et al. 1993, 27; Mills 1997, 62.) Nämä määritelmät kuvaavat diskurssin kaksoisluonnetta toisaalta tekstejä muokkaavina rakenteina ja toisaalta rakenteita muokkaavina teksteinä. Yleisellä tasolla määritelmät voi yhdistää toteamalla että diskurssi on *tietyn todellisuuden osa-alueen tietynlainen konstruktio* (Hellsten & Pöntinen 1997, 61). Kuten aiemminkin tuli todettua, diskurssit ulottavat sosiaalisten käytäntöjen ja niiden muokkaamisen kautta vaikutuksensa myös objektiivisen todellisuuden puolelle.

Vaikka olen edellä käynyt läpi diskurssin olemusta, ja päätynyt tätä kautta määritelmiin, on näitä määritelmiä syytä avata uudelleen, jotta tietyt määritelmistä aukeavat uudet kysymykset ja suhteeni niihin saisivat muodon. Ensimmäinen määritelmä, diskurssi rakenteena, ei tarkoita lauseen yläpuolella olevia tekstin rakenteita, vaan sääntöjä, joiden puitteissa itse teksti tuotetaan tai tuottuu tietynlaiseksi. Diskurssi on siis ne mekanismit, joitten toiminnan tuloksena tekstistä tulee sellainen kuin tulee. Tässä määrittelyssään diskurssi ei siis ole niinkään itseensä tekstiin kuin sen tietynlaiseksi muodostumiseen liittyvä kokonaisuus.

Toinen määrittely, diskurssi merkityssuhteiden järjestelmänä, on lähempänä tämän tutkimuksen otetta. Kiinnostukseni pääkohteena on nimenomaan se minkä näköiseksi todellisuus konstruoituu, ja miten tämä rakentuminen tapahtuu. Käytän tässä tietoisesti passiivimuotoa, sillä en usko kenenkään yksittäisen toimijan aktiivisesti kykenevän konstruomaan todellisuutta tietynlaiseksi. Tämä ajatus taas perustuu nimenomaan ajatukseen diskurssista taustalla vaikuttavana rakenteena, jonka ulkopuolelle ei voi astua. Todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Mills 1997, 75) ikään kuin itsestään, samaan tapaan kuin markkinavoimat toimivat. Joillakin yksittäisillä toimijoilla on enemmän vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia kuin toisilla, mutta kenenkään hallussa kokonaisuus ei ole. Konstruoinnin suuntaan ja yksityiskohtiin voi toki vaikuttaa, ja juuri tätä tekevät mielipidevaikuttajat luomalla uusia käsitteitä ja maailman tarkastelun tapoja, joiden avulla voidaan todellisuudesta tuoda näkyviin aiemmin piilossa olleita asioita, tuoda asioita ja näkemyksiä sosiaalisen todellisuuden piiriin.

Näkisin esimerkiksi erilaiset kyseenalaistavat vastadiskurssit enemmänkin valtakurssista kumpuavina kuin uusina aktiivisesti konstruoituina diskursseina. Vastadiskurssien lähtökohta on jo kirjoitettuna valtakurssiin, ne ovat ei-valtakurssseja, katselevat maailmaa samojen silmälasien läpi, kenties eri suuntaan, mutta samoilla lasilla. Osa vastadiskursseista on myös jo olemassa olleita diskursseja, joita sovelletaan uudessa ympäristössä tai aihealueella, jolla niitä ei aiemmin ole tavattu. Kuitenkin, kuten diskurssien luonteeseen kuuluu, vastadiskurssit vaikuttavat myös valtakurssiin, valtakurssin on otettava ne tavalla tai toisella huomioon, mikä taas johtaa diskurssin muuttumiseen. Muuttumisen strategioina voivat toimia esimerkiksi sulauttaminen, jossa valtakurssi sulauttaa vastadiskurssin muodossa tai toisessa itseensä, tai kieltäminen, jossa valtakurssi reagoi vastadiskurssiin kiistämällä tavalla tai toisella sen perustan.

Kokonaan uudet diskurssit taas ovat asia erikseen. Voi jopa kyseenalaistaa sen, onko uusia diskursseja lainkaan olemassa, vai ovatko nekin vain variaatioita vanhoista. Tässä ajattelutavassa tulee raja vastaan viimeistään siinä kun siirrytään

tietoisuuden rajan tuolle puolen: kun ei ole tietoisuutta, ei ole merkityksenmuodostusta, ei sosiaalista todellisuutta eikä näin ollen diskurssejakaan. Tästä taas seuraa, että diskurssit sijaitsevat ajassa ja sosiaalisessa, jolloin niillä väkisin on jonkinlainen historia, jolla historialla taas on enemmän tai vähemmän selkeä alkupiste. Uuden diskurssin synty, samoin kuin vanhojen muuttumisen dynamiikka olisi mielenkiintoinen tutkimusalue. Toisaalta on mahdotonta sanoa milloin jokin vanha diskurssi on muuttunut niin paljon ettei se enää ole sama kuin ennen, ja on täten uusi diskurssi. On myös vaikeaa väittää, että vaikkapa psykiatrinen diskurssi olisi ollut olemassa aina, tai että se olisi variaatio jostakin aiemmin eläneestä tai edelleen elävästä diskurssista (Foucault 1991, 54). Näin diskurssi edellyttää aina tietyn todellisuuden osa-alueen käsitteellistä konstruointia.

Diskurssiajattelun puitteissa kysymyksen uuden diskurssin synnystä voi ohittaa toteamalla että uusi diskurssi syntyy siinä vaiheessa kun se nimetään ja kirjataan sen ominaisuudet. Näin asia onkin, ainakin irrealistisen konstruktionismin näkökulmasta. Näkökulma on pätevä siinä kuin jokin muukin. Itse kuitenkin katson, että diskurssit ovat olemassa nimeämisestä ja ominaisuuksien kirjaamisesta riippumatta, objektiivisessa todellisuudessa vaikuttavina mekanismeina. Sosiaali- seen todellisuuteen ne siirtyvät siinä vaiheessa kun ne osoitetaan ja nimetään, jolloin ne saavat merkityksen ja tulevat näkyviksi ja käsiteltäviksi. Objektiivisen todellisuuden diskurssit eivät ole samoja kuin esiin konstruoidut.

Diskurssia merkityssuhteiden järjestelmänä voi yksinkertaistetusti sanoa kielenkäytön tavaksi (Bruun et al. 1989, 162). Diskurssi on kuitenkin enemmän kuin pelkkää kieltä, kielen kautta diskurssia lähestyttäessä on siitä mahdollista tulkita ulos yhteiskunnallisia rakenteita. Yhteiskunnan rakenteilla tarkoitan tässä niitä vallitsevia totuuksia, realiteetteja ja arvolähtökohtia joiden puitteissa todellisuu- desta ja sen muuttamisesta keskustellaan (Alasuutari 1996, 245). Vallitsevat totuudet, realiteetit ja arvolähtökohdat taas ovat rakentuneet dis- kurssiivisesti, ja ne myös muuttuvat diskursiivisesti. Merkityssuhteiden järjestelmänä diskurssi on myös rakenne ja prosessi, mikä puolestaan laajentaa sen ulos määrittelystä kielen käytön tavaksi. Merkityssuhteiden järjestelmänä diskurssi näyttäytyy kokonaisuutena, joka ohjaa ja säätelee kielen käytön tapoja.

Huomattavaa tässä yhteydessä on, että todellisuutta ja sen muuttamista koskeva puhe kohdistuu nimenomaan objektiiviseen todellisuuteen. Myös tässä tulee näkyviin diskurssien potentiaalinen vaikutus objektiiviseen todellisuuteen, ihmiset järjestävät objektiivisen todellisuuden olosuhteita itselleen niiden merkitysten mukaan, joita heille on diskursiivisesti luotu, ja joita diskurssit heille luovat. Sanonta ”paljon puhetta, vähän tekoja” asettuu tässä uuteen valoon, sillä kaikki puhe on myös tekoja, ja nämä teot tuottavat toisia tekoja. Sikäli sanonta on oikeassa, että yleensä tarvitaan paljon diskursiivisia tekoja ennen kuin päästään tekoihin siinä mielessä kuin ne ilmeisestikin sanonnassa ymmärretään.

Diskursseina puhutaan siis myös niistä kielen käytön taustarakenteista, toisin sanoen yhteiskunnallis-sosiaalisista struktuureista, jotka tekevät kielessä ilmenevistä diskursseista juuri sellaisia kuin tekevät. Tällöin tullaan takaisin kaksitasoiseen diskurssin määritelmään, jonka mukaan diskurssi on yhtäältä ne sosiaaliset rakenteet, jotka tavallaan pakottavat tuottamaan tietyn ominaisuuksin varustettua tekstiä; toisaalta taas diskurssi on nimenomaan nuo tekstin ja kielen määrättyt omi-

naisuudet. Kumman näkemyksen tutkija omaksuu tai kumpaa puolta hän painottaa riippuu tutkimuksen fokuksesta. Sosiaalis-yhteiskunnalliset rakenteet kuitenkin muuttuvat suurelta osin 'kieli-diskurssin' kautta, ja 'rakenne-diskurssi' taas muuttaa 'kieli-diskurssia'. Samoin kuin objektiivinen todellisuus ja sosiaalinen todellisuus ovat riippuvaisuussuhteessa toisiinsa, ovat riippuvaisuussuhteessa myös 'kieli-diskurssi' ja 'rakenne-diskurssi'.

Diskurssilla tarkoitetaankin yhtäältä sitä vuorovaikutteista prosessia, jossa merkityksiä ja sosiaalista todellisuutta tuotetaan tai jossa ne tuottavat itsensä, tuon prosessin mekanismeja ja säännönmukaisuuksia, ja toisaalta diskurssi-termiä käytetään tarkoittamaan tämän prosessin lopputuloksia (Lehtonen 1996, 69). Jo tämä perinteisiä rajoja ylittävä kaksijakoisuus on omiaan tekemään diskurssin käsitteestä vaikeasti omaksuttavan. Joissakin muissa kielissä tämä kaksijakoisuus on kenties helpompaa ylittää, sillä esimerkiksi englannin kielessä sana *discourse* on sekä verbi että substantiivi (Pietikäinen 2000, 62).

Koska diskurssi-termiä on käytetty niin tarkoittamaan niin monia asioita moneen suuntaan avautuvalla kentällä, on termi menettänyt erottelukykyyään ja tullut myös tätä kautta vaikeaselkoiseksi. Niinpä koko termin uudelleenarviointi ja määrittely olisi paikallaan. Tämä ei kuitenkaan onnistu kenenkään mahtikäskyllä, vaan sen on tapahduttava kuten käsitteiden muokkautumisen yleensäkin, käytön kautta. Tässä taas ajaututaan paradoksiin, sillä juuri käyttö on tehnyt käsitteestä sellaisen kuin se on. Diskurssi on huomattu käyttökelpoiseksi konstruktioksi, mutta tästä käyttökelpoisuudesta seurannut käyttö on kuljettanut sitä kohti käyttökelvottomuutta. Näyttäisi siltä, että jonkinlainen käsitteellinen ero 'kieli-diskurssin' ja 'rakenne-diskurssin' välillä voisi olla paikallaan. Nyt samalla sanalla tarkoitetaan molempia, mikä ei käsitteen selkeyden ja erottelukyvyn kannalta ole hyvä tilanne.

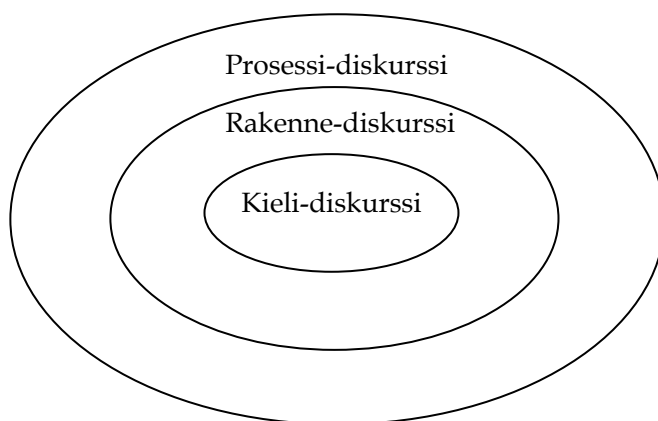
Eräs mahdollinen käsitteellisen erottelun tapa on tarkastella noiden kahden diskurssin tason positioita. 'Rakenne-diskurssi' sijaitsee sosiaalisen todellisuuden puolella, ja on pitkälti jopa päällekkäinen sen kanssa. Sosiaalinen todellisuushan on nimenomaan merkitysrakenteita. Kuitenkaan 'rakenne-diskurssi' ei ole sama kuin sosiaalinen todellisuus, vaan sosiaalinen todellisuus kattaa laajemman alueen. 'Rakenne-diskurssi' kattaa diskurssin määrittelyn mukaisesti ne sosiaalisen todellisuuden osa-alueet, jotka ovat aktiivisia ja aktiivisesti vaikuttavia. 'Rakenne-diskurssi' kattaa täten ne sosiaalisen todellisuuden osat, joilla on pakottava vaikutus, eli ne osat jotka määräävät merkitysvälitteistä toimintaa tai vaikuttavat siihen. 'Kieli-diskurssi' taas on se diskurssin osa, joka on konstruoitavissa ulos merkitysjärjestelmien ilmentymistä, teksteistä. Tässä järjestelmässä tulisivat käsitteellisesti erotetuiksi prosessi ('rakenne-diskurssi') ja lopputulos ('kieli-diskurssi'), mikä jo selkiyttäisi asioita kovasti. Jako kaipaa paljon tarkempaa teoreettista määrittelyä, jo pelkästään sosiaalisen todellisuuden pakottavien osien määrittely on laaja ja haastava tehtävä, mutta esittämäni jako kelvannee diskurssin käsitteen helpommaksi pilkkomisen perustaksi.

Mikäli diskurssin käsitettä nyt koskaan ryhdytään pilkkomaan, on pilkkomisessa oltava tarkkana jotteivät palaset lennä liian kauas toisistaan. Diskurssin käsitteen hedelmällisyys on suurelta osin juuri siinä tavassa, jolla se ylittää normaalit teksti-objektin ja prosessin väliset rajat. Liiallinen uudelleenmuokkaaminen johtaisi tämän ylittävyyden katoamiseen, ja sitä kautta käsitteen selityskyvyn heik-

nemiseen. Tekstin ja sen tuottamisen rakenteiden väliin nousisi jälleen muuri, mikä tietenkään ei ole toivottavaa. Jos ja kun diskurssin käsitettä pilkkoo, on palaset kyettävä myös tuomaan takaisin yhteen. Olisi kyettävä tekemään käsiteanalyysi ja sen jälkeen synteesi.

Diskurssit ovat kiinteässä yhteydessä valtaan²⁹. Aina kun jonkin muuttamiseen tai säilyttämiseen tarvitaan enemmän kuin muuttamisen tapauksessa säilyttämiseen ja säilyttämisen tapauksessa muuttamiseen, mukana on valta. Myös diskurssien muuttumisessa ja syntyemisessä on siis mukana valta. Aiemmin kuitenkin väitin, että diskurssia ei tee kukaan, missä siis valta on? Esitän vastauksena, että valta on pakottavissa rakenteissa, 'rakenne-diskurssissa' (jolle toivoisin keksiväni paremman nimen). Ihmiset kollektiivina, sosiaalisena yksikkönä tai yksiköinä, muokkaavat 'rakenne-diskurssia' 'kieli-diskurssin' avulla, tosin ei intentionaalisesti. Tässäkin analogia markkinavoimiin on paikallaan: myös markkinavoimat toimivat kollektiivin toiminnan tuloksena, ja toimivat tavoin joita kukaan yksittäinen markkinoiden toimintaan tavalla tai toisella osallistuva ei ole tarkoittanut. Toiminta syntyy suuren yksittäisten intentionaalisten tekojen joukon ei-intentionaalisenä ja ei-hallittavana summana.

Kieli-diskurssin ja rakenne-diskurssin lisäksi diskurssilla on kolmaskin ulottuvuus, prosessi-diskurssi. Prosessi-diskurssi yhdistää kieli-diskurssin ja rakenne-diskurssin muutokset sisältäen säännönmukaisuudet tässä järjestelmässä. Prosessi-diskurssi kertoo diskurssien muutoksesta ajassa ja tilassa, miten ja mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että rakenne-diskurssista tulee sellainen kuin tulee, ja miksi kieli-diskurssista tulee sellainen kuin tulee. Tässä järjestelmässä vaikutukset eivät kulje vain siten, että sisempi kehä on ulommalle alisteinen, vaan vaikutukset kulkeutuvat molempiin suuntiin. Oheinen kuvio on siis vain karkeahko hahmotelma.

Diskurssin ulottuvuudet

Uutisten suhteen kyse on myös määrittelyn vallasta. Uutiset ovat ainoa kosketuspinta moniin asioihin ja ilmiöihin, joten ne myös konstruoivat kuvat ja mielteet

²⁹ En avaa vallan käsitettä tässä tämän pidemmälle. Valtaa käsittelevää kirjallisuutta on tarjolla runsaasti (esim. Fornäs 1998 79-87; Dowding 1996; Mann 1995; Valta - näkymätön labyrintti 1992; Varis 1982 vain muutamia mainitakseni), Jyväskylän yliopiston kirjasto tuottaa hakusanoilla 'valta' ja 'power' yli kaksi tuhatta nimekettä.

kohteistaan. Vaikka ihmisellä olisikin omakohtainen kosketus asiaan, uutiset ja tiedotusvälineet tuovat oman muokkaavan osansa ihmisen omaan konstruktion asiasta.

Tämän käsitteellisen matkailun jälkeen olen päätyneet oikeastaan samaan mistä lähdinkin: diskurssit ovat käytäntöjä, jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita (Foucault 1972, 49). Huomio diskursseista käytäntöinä on tärkeä osa diskurssiteoriaa strukturalismista erottelevista tekijöistä. Ihmiset käyttävät käytäntöjä, mutta samalla käytännöt käyttävät ihmistä. On kovin vaikeaa toimia vastoin käytäntöjä.

Selventääkseni asioita vielä hieman, haluan purkaa Foucault'n diskurssimääritelmää esittääkseni kuinka sen ymmärrän. Ensinnäkin diskurssit ovat siis käytäntöjä. Tämän katson tarkoittavan, että ne ovat toiminnan ja olemisen tapoja, jotka ovat sosiaalisesti määräytyneitä, eli sisältävät merkityksiä. Käytäntö on sekä prosessi että lopputulos, ja sellaisena se on osa yhteisöä koossapitävää sosiaalista liimaa. Toisekseen, määritelmään kuuluu systemaattisuus. Tämän näen synonyymisena järjestelmällisyyden kanssa. Kyse ei kuitenkaan ole mekaanisuudesta, vaan dynaamisesti muuttuvasta systemaattisuudesta. Muokkaaminen taas on tässä tiukasti yhteydessä systemaattisuuteen. Dynaamisessa prosessissa systemaattinen muokkaaminen kohdistuu jatkuvasti muuttuviin kokonaisuuksiin, jolloin muokkaantuminen saa jatkuvasti uusia muotoja. Tässä yhteydessä systemaattisuus tarkoittaa jatkuvuutta ja vääjäämättömyyttä. Puhunnan kohteista taas voi sanoa, että diskurssit puhuvat metakielenä, merkitysjärjestelminä ja sosiaalisen prosessina. Käytännöt ovat kieltä ja toimivat suhteessa ja osana merkitysjärjestelmiä muodostaen monimutkaisen tila-aika -suhteiden verkon. Samalla puhunnan kohteet voivat hyvinkin olla objekteja tai ideoita, kuten valtio, demokratia, eläin, työ taikka koti. Puhe kohteesta muokkaa sitä.

3.1.5 Teksti ja konteksti

Jotta diskurssin käsite olisi vielä hiukan hankalampi, liittyy siihen toinen kompleksinen konstruktio: konteksti. Kuten ei diskurssin, ei myöskään kontekstin olemus ole mitenkään yksiselitteinen, eikä kukaan tunnu oikein lopullisesti tietävän mitä konteksti on, tai luomaan sille määritelmää (esim. van Dijk 2000, 291). Kuitenkin kyse on monellakin tutkimuksen alalla varsin keskeisestä käsitteestä. En oleta kykeneväni tyhjentävään kontekstin määrittelyyn, enkä lähde sellaista hakemaan, mutta muutaman sanan tämä käsite ansaitsee.

Laajasti ottaen konteksti tarkoittaa niitä tekstinulkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tekstin tulkintaan (Heikkinen 1999, 68). Tämä määrittely on nähdäkseni laajennettava koskemaan myös tekstin tuottamista silloin kun tarkastelun kohteena on tekstin tuottaminen ja siihen liittyvät tekijät (esim. van Dijk 1999, 291; Helland 1993, Koch 1990). Diskurssiajattelun puitteissa tässä määrittelyssä on ongelmana se, että on vaikea sanoa mitkä oikeastaan ovat tekstinulkoisia tekijöitä ja mitkä kuuluvat sisäpuolelle, etenkin kun diskurssi käsitteenä ylittää tekstinulkoisen ja tekstinsisäisyyden rajat. Edelleen, tarkasteltaessa likipitään mitä tahansa ihmistoimintaa, konteksti on aina mukana. Kaikki tapahtuu jossakin yhteydessä ja joidenkin oletusten, olosuhteiden ja historian läsnä ollessa. Tästä päästäänkin kontekstin

laajaan määritelmään, joka määrittää kontekstin asiayhteydeksi. Tämäkään ei asiaa selkiytä, sillä yhteyksiä on aina loputtomat määrät.

Kontekstia voi verrata vaikkapa valokuvaan. Samalla tavalla kuin valokuva esittää tietyn rajatun kappaleen maailmasta, näkymän, myös teksti esittää tietyn näkymän. Kuitenkin maailma jatkuu kuvan ympärillä samalla tavoin kuin maailma jatkuu tekstinkin ympärillä. Kuva tai teksti esittää tiettyä rajattua ja määriteltyä osaa todellisuudesta, mutta ei ole siitä irrallinen, vaikka siltä joskus näyttääkin. Kun tämän tutkimuksen materiaalina ovat uutiset, on kontekstiajattelua siis sovellettava niihin. Uutiset ovat tekstejä siinä kuin mitkä tahansa muut tekstit. Ne esittävät maailmasta kappaleen jostakin tietystä näkökulmasta, ja niiden faktuaalisuuttakin on punnittava nimenomaan tästä lähtökohdasta.

Journalismia yleensä ja uutisjournalismia erityisesti on usein syytetty pirstaleisuudesta ja kontekstien puuttumisesta, eikä tätä käy kokonaan kiistäminenkään. Toisaalta kyse on myös uutisten luonteesta ja tunnusomaisesta muodosta. Kontekstin eksplisiittisen esille tuominen vaatisi lisää tilaa ja aikaa, jolloin uutiset eivät enää olisikaan uutisia. Eksplisiittinen kontekstointi on radiossa ja televisiossa annettu ajankohtaisohjelmien tehtäväksi. Kuitenkin konteksti ja tausta on uutisessa aina mukana, väkisinkin. Kaikki tekstit kuljettavat mukanaan kontekstia, kyse onkin eksplisiittisen, selittävän kontekstoinnin ja implisiittisen, mukana kulkevan kontekstoinnin erosta. Uutisten konteksti onkin yleensä osa vastaanottajan yleistä tietämystä. Uutiset tapahtuvat jatkumossa, jossa saman asian ympärillä saatetaan kaarrellaan pidemmällä ajalla ja paljonkin. Näin oletuksena on, että vastaanottaja tuntee jo kontekstin (vrt. Bourdieu 1998, 7-8).

Näkisin uutisten konteksteina myös analogiset tilanteet, joihin vastaanottajatulkitsijat vertaavat uutisia ja joilla he ankkuroivat asioita muistiinsa, tekevät ne tutuiksi. Katsoja etsii rinnastuksia, analogisia tilanteita ja asioita, joiden rakenteisiin uudet asiat on mahdollista sijoittaa. Näiden ei tarvitse olla omia kokemuksia, mutta niiden on oltava osa ihmisen omaa tietoisuuskarttaa. Osan asioista toimittajat sijoittavat valmiiksi tapahtumakontekstiin, viittaavat johonkin vastaavaan tapahtumaan, mutta ihmiset luovat yhteydet myös itse vaikka niitä ei heille valmiina tarjottaisikaan. Vastaanottaja-tulkitsija lisää informaatiota uutisista jo saamaansa (Kepplinger & Daschmann 1997, 8, 9).

Jonkin asteinen kontekstin puuttuminen uutisista on kuitenkin totta. Muutama viikon ulkomaanmatkalta kotiin palattua uutiset tuntuvat käsittämättömiltä, koska asiat eivät liity mihinkään, toisin sanoen koska konteksti puuttuu. Muutama päivä riittää kontekstin palauttamiseen, ja uutisten ulkopuolella oleva todellisuus tulee sulavasti osaksi uutisia, tai uutiset osaksi todellisuutta. Kyse on osaltaan myös siitä, että uutiset dekontekstualisoivat ja rekontekstualisoivat asioita ja tapahtumia joita ne esittävät, siirtävät niitä konteksteista toisiin (Baym 2000, 3; Altheide & Snow 1979, 90). Kun jotakin esitetään uutisena ja uutisissa, sen konteksti on väistämättä muuttunut, se on siirtynyt uuteen merkitysympäristöön. Tällöin ei voi väittää myöskään itse asian pysyvän täysin samana, sillä eri kontekstissa asia saa aina uuden värin. Merkitysympäristön muuttuessa myös itse merkitykset muuttuvat.

Tekstillä on siis aina konteksti, joka ympäröi sitä tilassa ja ajassa (Fornäs 1998, 184). Kun kontekstia ajattelee tarkemmin, ei tekstillä olekaan vain yhtä kontekstia,

vaan niitä on monia yhtä aikaa (Christians & Carey 1989, 363). Esimerkiksi uutisten konteksteina ovat muun muassa:

- paikka jossa uutisia seurataan
- mitä muuta uutisissa on, ennen ja jälkeen seurattavan uutisen
- vallitsevat yhteiskunnalliset olot ja tietämys niistä
- kyseiseen uutiseen liittyvät tiedossa olevat seikat
- keskustelut ennen uutisia ja niiden jälkeen
- tietämys uutisten tuotanto-olosuhteista ja tuotantoon vaikuttavista tekijöistä
- uutisten tuotanto-olosuhteet
- uutisinstituution rakenne

Konteksteja on muitakin kuin tässä luetellut. Itse asiassa niitä voi nostaa esiin liki loputtomiin. Jos kontekstia käsitellään tällä tavoin erittäin laajana kokonaisuutena, sen käsitteleminen tämällyyppisessä tutkimuksessa muuttuu erittäin vaikeaksi, jollei jopa suorastaan mahdottomaksi. Kontekstiksi kun voi nimittää erillisten kontekstien lisäksi koko sitä kokonaisuutta, joka tekstin ympärillä on, käytännössä kaikkea; koko kulttuuria.

Tietenkin jos konteksti katsotaan asiayhteydeksi, kaikki nämä osakontekstit yhdessä muodostavat varsinaisen kontekstin. Analyttisessä mielessä konteksti on mielestäni kuitenkin syytä paloitella pienempiin osiin, joiden merkittävyyttä ja mahdollisia merkitysvaikutuksia on helpompi lähestyä kuin kontekstia asiayhteytenä. Pitäydyn tässä siis useisiin konteksteihin, ja jätän metatason kontekstin takalalle.

Olenainen kysymys onkin mitkä konteksteista tai kontekstin osista ovat tärkeitä, mitkä selittävät uutisteksteissä esiintyviä diskursseja. Samoin on tärkeää, ettei kontekstiksi nähdä vain yhtä kontekstikokonaisuuden osasta. Kontekstin kokonaisuus syntyy kuitenkin monien eri kontekstien kohdatessa tekstin, tapahtuman, eleen, minkä tahansa minkä olemusta kontekstit kulloinkin ovat määrittämässä.

Kontekstin käsitettä on siis syytä hieman tarkentaa. Kovin pitkälle viety rajaaminen ja tarkentaminen eivät väkivaltaa tekemättä kuitenkaan onnistu, sillä kuten niin monen muunkin käsitteen kanssa, myös kontekstin käsitteen hedelmällisyys lähtee juuri sen laaja-alaisuudesta ja moniulotteisuudesta. Laaja-alaisuus ja moniulotteisuus taas ovat juuri ne tekijät, jotka tekevät käsitteen käyttämisestä hankalan. Suurelta osin kontekstin käsitettä näytetäänkin käytettävän sitä sen kummemmin määrittelemättä tai pohtimatta.

Teksti on siis aina kontekstissa, ja tekstin merkityspotentiaalit aktualisoituvat kontekstien kautta ja konteksteihin sidottuina (esim. Fornäs 1998, 184; Lehtonen 1996, 148-149; Pietilä 1995, 11; Christians & Carey 1989, 362). Vaikka näitä konteksteja ei sen tarkemmin tai laajemmin pohtisikaan, on niiden olemassaolosta ja mahdollisista vaikutuksista oltava tietoinen. Kuten kielen merkkien merkitykset riippuvat niiden suhteesta muihin merkkeihin, samoin tekstien merkitykset riippuvat

niiden suhteesta muihin teksteihin (Lehtonen 1996, 158). Muut tekstit ovat tietenkin myös eräs tietylle tekstille asettuva konteksti.³⁰

Teksteillä on periaatteessa ääretön määrä erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Käytännössä tulkintamahdollisuuksien määrä on kuitenkin suhteellisen suppea, sillä mahdollisuuksia rajaavat muun muassa diskurssit ja kontekstit. Tekstien sisältämät merkityspotentiaalit aktualisoituvat konteksteissa, ja eri konteksteissa saattavat aktualisoitua eri merkityspotentiaalit, sillä merkitykset ilmenevät aina suhteessa konteksteihin ja diskursseihin. Tämä taas tarkoittaa sitä, ettei tekstejä voi lukita mihinkään tiettyyn merkitykseen. Tekstit voivat kohdata mitä erilaisimpia konteksteja ja saada siten myös mitä moninaisimpia tulkintoja. (Lehtonen 1996, 149, 153, 156.) Mitä tahansa tulkintoja ne tietenkään eivät voi saada, sen estävät jo käsitteiden merkitysytimet. Sanat eivät edes pitkissä aikajakumoissa voi muuttaa merkityksiään ja sisältöjään niin paljon, että niistä voisi tulla aivan mitä tahansa. Tietenkin jos kuvitellaan miljooniin vuosiin ulottuva aikajakumo, niin täydellinen muuttuminenkin voisi olla mahdollista. Tämä kuitenkin irtautuu todennettavuuden ulkopuolelle.

Kontekstit ja diskurssit rajaavat valtaosan merkityspotentiaaleista esiin-nousemattomiksi, eli käytännössä ei-potentiaalisiksi joidenkin tiettyjen diskursiivis-kontekstuaalisten olosuhteiden vallitessa. Merkityspotentiaalien avautumisen rajautuminen onkin välttämätöntä, sillä ihmisyyhteisö toimii yhteisesti jaettujen riittävän samanlaisten tulkintojen varassa. Mikäli merkityspotentiaalien aktualisointuminen olisi rajatun sijasta täysin mielivaltaista, ei yhteisö voisi toimia, ei edes olla yhteisö, sillä yhteisön edellytys on riittävä määrä jaettua itsestään selvää. Tähän jaettuun itsestään selvään taas kuuluvat juuri diskursiivis-kontekstuaaliset olosuhteet. Tämä ei tarkoita etteivät merkityspotentiaalit olisi edelleen olemassa, ne vain uinuvat tekstissä odottaen oikeita olosuhteita noustakseen esiin. Tietenkin osa merkityspotentiaaleista on potentiaalisempia kuin jotkin muut, mutta esimerkiksi antiikin klassikoiden jatkuva uudelleenlukeminen perustuu juuri niiden erilaisten merkityspotentiaalien avaamiseen.

Toisaalta tulkinta on aina hävikkiä, potentiaalisia merkityksiä menetetään niiden tieltä, jotka aktualisoituvat. Muut merkityspotentiaalit jäävätkin piiloon aktualisoituvien alle.

Kyse onkin jonkinlaisesta tekstien kvanttimekaniikasta, jossa tekstin ydin tai merkitys on tietty todennäköisyysalue, jolle tulkitsijan tulkinnat sijoittuvat. Jotkin tulkinnat ovat selvästi todennäköisempiä kuin toiset, ja tietyn tulkinnan todennäköisyys vähenee jyrkästi kun etäännyttään suurimman todennäköisyyden alueelta. Silti hyvinkin kaukana suurimman todennäköisyyden alueesta olevat tulkinnat ovat edelleen mahdollisia, joskin hyvin epätodennäköisiä. Tämä kuvannee näkemystäni tekstien luonteesta merkityspotentiaaleina. Toinen kysymys onkin se, mihin mittaan asti tulkitsijat rajaavat merkityksiä ulkopuolelle samalla tavoin.

Konteksti saattaa vaikuttaa tekstin tai merkin tulkintaan voimakkaastikin. Esimerkiksi punainen väri saattaa eri yhteyksissä merkitä vaikkapa joulua, va-

³⁰ Osaa tekstien asettumisesta toisilleen konteksteiksi kuvataan erityisellä intertekstuaalisuuden käsitteellä, jolla tarkoitetaan lyhyesti tekstienvälisyyttä. Erityisesti intertekstuaalisuuden käsitettä käytetään kirjallisuudetutkimuksessa. (Intertekstuaalisuudesta esim Mitrache 1999; Interteksti ja konteksti 1998; Kristeva 1993.)

semmistolaisuutta, rakkautta tai kieltoa. Samoin persoonapronominin kohteen ymmärtäminen edellyttää kontekstuaalista tietoa: ei ole ketään 'sinää' jollei sanalla ole jotain kontekstia, ympäristöä, jossa 'sinä' -sana viittaa johonkuhun. Konteksteihin voikin tiivistyä laajoja määriä maailmaa koskevia tietoja ja oletuksia³¹. (Lehtonen 1996, 13, 158.) Näihin merkityksiin, tietoihin ja oletuksiin ei normaalisti kiinnitetä lainkaan huomiota. Ne ovat osa sitä itsestäänselvyyksien verkkoa, joka tekee jokapäiväisestä elämästä ja sosiaalisesta elämästä mahdollisen.

Myös tekstin tulkitsija³² on konteksti ja sisällä konteksteissa. Tulkitsijalla on aina jokin positio, josta käsin hän tekstiä tarkastelee. Sen paremmin tutkijan kuin kenenkään muunkaan ei ole mahdollista hypätä kontekstien ulkopuolelle tarkastelemaan 'tekstiä sinällään', sillä ilman konteksteja ei tekstiäkään ole. Hyppy kontekstien ulkopuolelle edellyttäisi suoraa yhteyttä objektiiviseen todellisuuteen, eikä sellainen ole mahdollinen. Lisäksi tekstien tärkein ominaisuus on sen merkityspotentiaalit, jotka sijaitsevat sosiaalisessa todellisuudessa, joten 'tekstin sinällään' tarkasteleminen merkitysulottuvuudessa, vaikka se mahdollista olisikin, olisi hyödytöntä. Se olisi samanlaista kuin heprean kieltä taitamattomalle tarkastella heprean kielisiä tekstejä.

Itse asiassa diskurssiajattelun kehyksessä mitään sellaista kuin 'teksti sinällään' ei ole olemassa, sillä tekstile oletetaan sisältö ja merkitykset. Teksti, sen sisältö ja merkitykset, syntyvät prosessissa, jossa osallisina ovat teksti, konteksti ja tulkitsija (esim. Levo-Henriksson 1994, 38-39; Hietala 1990, 18, 20; Ovaskainen 1990, 83). Merkitykset eivät ole tekstissä valmiina, vaan teksti sisältää laajan määrän potentiaalisia merkityksiä, joista jotkin aktualisoituvat tulkitsijan, tekstin ja kontekstin kohdatessa, ja vasta silloin. Tekstit tuotetaan ja tulkitaan aina kontekstissa, mutta tekstien tuottaminen ja tulkitseminen myös luo ja uudelleen järjestää konteksteja, jokseenkin samaan tapaan kuin lausuma muuttaa sitä diskurssin kenttää johon se kuuluu. (Lehtonen 1996, 155, 166.)

Tekstiin on yleensä sisään koodattu eräänlainen 'suositeltava lukutapa' (Hall 1984, 134). Suositeltavan lukutavan sisään koodaamisessa nimenomaan kontekstuaaliset oletukset ovat tärkeitä. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei tulkitsija voi esittää kovin jyrkkiä väitteitä tietyn tekstin sisällöstä ja syvimmästä merkityksestä, sillä merkitykset saattavat jollekulle muulle olla hyvinkin toisenlaiset, ja toisessa diskursiivis-kontekstuaalisessa tulkintatilanteessa aktualisoituvat merkityspotentiaalit voivat olla varsin erilaisia. (Anderson 1998, 212; Pietilä 1995, 16).

Onkin erotettava toisistaan tekstin sisältö ja sen merkitys (Anderson 1998, 211-212). Kun puhutaan 'tekstistä sellaisenaan', voidaan katsoa puhuttavan reaali maailman objektista, siis objektista johon ihmisellä ei ole käsiksi pääsyä. Ihmisellä

³¹ Joskus nämä tiedot ja oletukset tulevat näkyviin presuppositioissa. Presuppositioista esim. Seppälä 1998; Leiwo & Pietikäinen 1996; Lyons 1986; Levinson 1983.

³² 'Vastaanottaja' on terminä hieman ongelmallinen, sehän implikoi, että joku ottaisi tekstin tai muun vastaanotettavan vastaan sellaisenaan, 'tekstinä sinällään'. Samoin se implikoi, että tekstissä olisi vain yksi merkitys, jonka vastaanottaja sitten vastaanottaa. Sähköpostin vastaanottaja ottaa vastaan sähköpostin, mutta kun hän lukee sen, hänestä tulee tulkitsija. Käytänkin tässä 'vastaanottajan' asemesta termiä 'tulkitsija' tai 'vastaanottaja-tulkitsija', sillä vastaanottamisen prosessiin sisältyy aina ja väistämättä tulkinta. (Esim Fiske 1992, 62, Seppänen 2001, 14-15.)

on sen sijaan käsiksi pääsy tekstin merkitykseen tai merkityksiin, jotka ovatkin se olennainen osa. 'Teksti sellaisenaan' ei ole oikein mitään, koska siinä ei ole merkityksiä. Se ei näin ollen kytkeydy mihinkään, eikä sillä ole arvoa. Vasta tekstin luominen luo siihen merkityksiä ja luomisella tekee siitä merkityksellisen.

Tarkasteltaessa tässä esitetyjä diskurssiajattelun osa-alueita – sosiaalista todellisuutta, tekstiä ja kontekstia – rinnakkain tulee entistäkin selvemmäksi kuinka varovaisesti aiemmin esittämäni diskurssin käsitteen halkaiseminen 'rakennediskurssiin' ja 'teksti-diskurssiin' on tehtävä. Diskurssin käsitteen hedelmällisyys piilee osittain juuri sen monijakoisessa luonteessa. Diskurssin käsitteen avulla on mahdollista tunkeutua samanaikaisesti sekä tekstiin että kontekstiin erottelematta niitä 'sisäpuoleksi' ja 'ulkopuoleksi' niin, että konteksti on jossakin tekstin ulkopuolella. Mikäli sekä rakenne- että tekstiulottuvuutta ei diskurssia käsitellessä oteta huomioon, tämä rajoja ylittävä ominaisuus tarveltyy.

Huomioon on lisäksi otettava myös tekstien monitulkintaisuus ja se, että merkitykset syntyvät tekstin, kontekstin ja tulkitsijan vuorovaikutteisessa prosessissa. Diskurssi taas on kuin tekstiä, kontekstia, tulkitsijaa ja sosiaalista todellisuutta yhdistävä väliaine, joka dynaamisena elää ja tuottaa uudenlaisia tulkintoja ja tulkintaprosesseja. Eri suunnasta tarkasteltuna taas komposition jokin muu osapuoli voi olla se dynaaminen tekijä, joka saa aikaan liikkeen.

Kenties diskurssin käsitteellisessä sumearajaisuudessa onkin kyse syvään juurtuneesta ajatuksesta teksteistä objekteina, joita kuvataan substantiivilla, vaikka oikeampi tapa tarkastella tekstiä olisikin prosessi? Tämäkään ei tietenkään poista sitä tosiseikkaa, että diskurssi on käsitteenä vaikeaselkoinen, mikä taas johtuu sen monista toisistaan poikkeavista käyttötavoista.

Joka tapauksessa tarkasteluni kohteena ovat nimenomaan diskurssit, niiden muutokset ja muutosten strategiat. Muutosten syiden selvittäminen ei kuulu tämän tutkimuksen ensisijaisten tehtävien piiriin. Mikäli kuuluisi, kontekstien kartoitukselle tulisi uhrata paljon enemmän tilaa³³, sillä kontekstit ovat relevantti tapa lähestyä diskursiivisten muutosten syitä. Mikäli näin tekee ei kuitenkaan voi unohdtaa sitä, että kontekstin muutokset saattavat hyvinkin johtua diskurssimuutoksista.

Etenenkin tässä tutkimuksessa toisella tavalla ja toiseen suuntaan. Tarkoituksenani ei ole rekonstruoida konteksteja, ja sitten katsoa kuinka ne näkyvät teksteissä ja diskursseissa. Tarkastelen ensin tekstejä ja niistä esiin nousevia diskursseja, ja vasta tämän jälkeen etsin kontekstuaalisesta ympäristöstä diskursseja mahdollisesti selittäviä tekijöitä. Pysin siis ensin selvittämään mitä teksteissä on, ja sen jälkeen miksi siellä on sitä mitä on. Mikäli etenisin toisin päin, tarkastelisin esimerkiksi erilaisia murrosaikoja ja solmukohtia, kiistäisin samalla vähintään implisiittisesti diskurssien sosiaalista todellisuutta muokkaavan luonteen. Vähintäänkin muuttaisin tutkimukseni luonteen toisenlaiseksi, enkä enää kykenisi vastaamaan asettamiini kysymyksiin. Joihinkin muihin kysymyksiin ehkä, mutta en niihin, joihin olen lähtenyt tässä tutkimuksessa vastausta hakemaan.

Katson, että relevanttia kontekstia tai konteksteja ei tämältyyppisessä tutkimuksessa voi määrittää etukäteen. Kontekstuaalisen tiedon tarve syntyy prosessin

³³ Näin on tehnyt esimerkiksi Anssi Männistö väitöskirjassaan Islam-diskurssista länsimaissa (Männistö 1999).

edetessä, kun se mitä teksteissä on, alkaa hahmottua esiin (esim. Vainikkala 1998, 35). Kontekstilla ymmärrän tässä lyhyesti ja yksinkertaisesti sanottuna asiayhteyksiä, jotka valaisevat aktualisoituneitten merkityspotentiaalien ja esiin konstruoi-mieni diskurssien luonnetta.

3.1.6 Kuva ja diskurssi

Television uutiskuvan tulkinnasta on verraten vähän kirjallisuutta. Kuva televisio-uutisissa sivuutetaan näköjään hyvin vähällä tarkastelulla. Tähän on selityksensä, joka käy ilmi tuonnempana. Kummalliselta tuntuu se, että lehtikuvasta ja valoku-vajournalismista kirjallisuutta löytyy kohtalaisen helposti, mutta television kuva-journalismista ei. Tässä olenkin joutunut (tai saanut) kehittää omaa lähestymista-paani television uutiskuvaan. Osittain pohjaan tämän lähestymisen käytännön ko-kemukseen TV-uutisten tekemisestä, mutta varsinaisena kannattimena kuljetan edelleen käsitystäni diskursseista ja merkitysvälitteisestä toiminnasta.

Kun diskurssin kuvioon tuodaan mukaan kuva, on selvää ettei lähtökohtana voi olla lingvistinen diskurssiajattelu. Jotta diskurssiajattelusta olisi hyötyä tarkas-teltaessa myös visuaalisen ulottuvuuden sisältävää mediaa, tässä tapauksessa siis televisiota, on myös tekstin käsitteen katettava muutkin kuin luonnollisten kielten tekstit. Diskurssin määritelmä johon olen päätenyt kattaa nähdäkseni koko lailla hyvin myös visuaalisen diskurssin. Sen sijaan esimerkiksi van Dijk'in tyyppistä diskurssiteoriaa voi kritisoida siitä, että se rajaa diskurssin vain luonnollisten kiel-ten piiriin. Ellei sitten tulkitse van Dijk'ia varsin väljästi ja hae esimerkiksi uutisju-tusta visuaalisia lauseita ja kielioppia. Visuaalisen kieliopin hahmottelu saattaisi hyvinkin olla yrityksen väärä. Tämän tyyppisiä yrityksiä on tosin tehtykin jo, esim. Metz (1971) etsii abstraktia kielen järjestelmää elävästä kuvasta. Metz'n käsityksen mukaan kuvassa on kieli, joka on analoginen saussurelaisen kielijärjestelmän kans-sa. Samankaltaista käsitystä implikoi myös Lotman (1989, 31, 74-80).³⁴

Jos ovat luonnollisten kielten tekstit ambivalentteja ja avoimia tulkinnoille, vielä enemmän sitä ovat visuaaliset tekstit³⁵. Luonnollisten kielten tekstit ovat hel-pompia tulkita, niiden elementit ovat selkeämmät ja elementtejä on vähemmän kuin visuaalisissa teksteissä. Lisäksi visuaaliset tekstit ovat sattumanvaraisempia, kuvaaja ei voi asetella kaikkea mikä kuvassa näkyy, kun taas luonnollisten kielten kanssa hyvinkin tarkka miettiminen ja asettelu ovat mahdollisia. Audiovisuaalis-ten mediatuotteiden tekstuaalisuuden erityispiirre onkin juuri niiden moniaineksi-suus (Helén 1990, 60).

Toisinkin päin on argumentoitu. Filosofi Hanno Hardt (1991) väittää, että lu-keminen ja sanat ovat häviämässä kuville, koska kuvat vaativat vähemmän men-taalista prosessointia. Rohkenen olla eri mieltä. Kuvat vaativat vähintään samalla tavoin mentaalista prosessointia kuin sanatkin, mutta prosessoinnin luonne on eri-lainen. Kuvien prosessointi tapahtuu enemmän tiedostamattoman tasolla, koska

³⁴ Muitakin kuvan kielen teorian kehittäjiä on (esim. Saint-Martin 1990; Biederman 1987). Se, että nämä yritykset eivät ole kovinkaan tyydyttäviä ei poista itse ajatuksen merkittävyyttä: kuvilla on myös kielen kaltainen luonteensa.

³⁵ Esim. Messaris 1994.

kuvat katsotaan suoriksi representaatioiksi, kun taas sanojen representaatiotaso on abstrakti ja vaatii täten enemmän *tietoista* prosessointia (ks. Seppänen 2001, 15-16).

Vaikka kuvan mentaalinen prosessointi tapahtuuakin enemmän tiedostamattoman tasolla, on television kuvillakin oma kielioppinsa. Kieliopilla tarkoitan tässä teoriaa siitä miten kieli toimii. Tämä kielioppi on kieltä käyttävälle suurimmalta osin luonnostaan syntynyt, aivan kuten äidinkielen kielioppi tulee luonnostaan (enemmän tai vähemmän) oikein. Kielioppi eksplikoituna teoreettisena rakennelmana taas on kieltä käytettäessä opitun kieliopin kuvaus. Kielioppi on olemassa huolimatta ja riippumatta siitä onko se eksplikoitu vai ei. Luonnollisten kielten kielioppia on tutkittu, teoretisoitu ja kuvattu, ja sitä tunnetaan paljon pidemmälle kuin kuvan kielioppia. (Hodge & Tripp 1986, 43.) Kuvassa ja kuvan käytössä on joka tapauksessa omat perusratkaisunsa ja oma systematiikkansa, 'toimivat' tavat käyttää kuvaa, ratkaisut jotka näyttävät hyviltä siinä missä jotkin muut ratkaisut eivät. Tämä tietenkin pätee mihin tahansa symboliseen kommunikatiiviseen järjestelmään: jos ei tunne kieltä, ei viesteissäkään ole tolkkua.

Tässä kohden saatan kuulla lingvistien vastalauseen. Peruslingvistiikasta lähtien vastalauseeseen on syytäkin: kuvilla ei ole sanastoa, niillä ei ole kirjaimia, eikä tunnistettavaa syntaksia, siinä mielessä kuin niistä luonnollisen kielen yhteydessä puhutaan. Perusmielessä kieliopilla tarkoitetaan sitä järjestelmää, jossa sanoista kirjaimista muodostetaan sanoja ja sanoista lauseita. Kuvissa ei ole näitä kieliopin kannalta olennaisia yksiköitä lainkaan, joten myöskään kielioppia ei tässä mielessä voi olla olemassa. Käytän tässä hieman uhkarohkeastikin termiä 'kielioppi' kuvaamaan jotakin sellaista, jota ei yleisesti hyväksytä. Näin teen osoittaakseni luonnollisen kielen ja television uutisten kuvien funktionaalisesti samanlaista, kielen kaltaista, luonnetta merkitysten siirtäjänä ja välittäjänä.

Kuvan kielioppi toimii jonkinlaisella intuitiivisella tai professionalisoituneella tasolla. Kuvan kanssa työskentelevillä on tunne siitä, millä keinoilla he saavat aikaiseksi haluamansa vaikutelman, toisin sanoen millä keinoin he voivat välittää niitä merkityksiä joita he haluavat välittää. Samoin kuin luonnollinen kieli opitaan kuulemalla sitä ja käyttämällä sitä, kuvan kieli opitaan näkemällä sitä ja käyttämällä sitä. Taustalla taas on jaettu käsitys siitä mitä mikäkin merkitsee ja minkälaisia merkityksiä mitkään ilmaukset kantavat.

Intuitiivisen tason toisena nimenä voikin pitää professionalismin tasoa. Kuvan kanssa työskentelevät vain tietävät miten tulee toimia ja millaisia kuvia käyttää. Näistä kuvan käyttämisen tavoista, kuvan kieliopista vallitsee jonkinlainen sanaton sopimus niin ammattilaisten kuin vastaanottajien kesken. Ammattilaiset omaksuvat kuvan käytön osana professionalisoitumisprosessia, ja vastaanottajat katsomalla ammattilaisten tuottamia kuvia ja kuvavirtoja, luoden yhteyksiä samalla tavoin kuin sanat jossakin lapsuuden vaiheessa alkavat yhdistyä sanoihin ja myöhemmin kirjaimet äänteisiin.

Tietyiltä osiltaan kuvan kielioppi on eksplikoitavissa. Tämän osan kattavat erilaiset televisiotyön oppaat. Näihin kuuluvat sellaiset asiat kuin esimerkiksi suojaviiva tai leikkauksen perussäännöt, vaikkapa se että kun puhuvia henkilöitä leikataan katseet vastasuuntiin (toinen katsoo kuvan vasempaan reunaan ja toinen oikeaan) syntyy vaikutelma keskenään keskustelevista ihmisistä (esim. Holland

2000³⁶). Suuressa osassa näistä on kyse siitä, että kuvan editoinnilla, rajauksilla ja leikkauksella, matkitaan ihmisen luonnollisia havaitsemisen tapoja: järjestetään television kuvavirta näyttämään luonnolliselta ja sopimaan niihin arkipäivän havainnoinnin tapoihin, joissa jokainen meistä on väistämättä kiinni koko ajan. Aistiaan kun ei voi sulkea.

Samalla uutisten kuvavirrat ovat tietenkin myös epäluonnollisia, kuvilla ei ole sellaista jatkuvuutta kuin ihmisen näköhavainnoilla normaalisti on. Osa kuvan kieliopista onkin sääntöjä siitä kuinka arkihavainnoinnin kaavoja saa ja on sopivaa rikkoo. Näistäkin osista on vallittava riittävä yksimielisyys, ja rikkomisten on tappeluhahduttava aina riittävän samalla tavoin.

Ei kuitenkaan voida olettaa, että kuvalla olisi vain yksi kielioppi, ei edes yhdessä maassa (Hodge & Tripp 1986, 46). Länsimaisen ihmisen on liki mahdotonta ymmärtää intialaista elokuvaa, koska sen kielioppi on niin toisenlainen kuin mihin olemme tottuneet ja oppineet. Lisäksi myös kuvailmaisella on omat murteensa ja rekisterinsä, omat genrensä, diskurssinsa ja formaattinsa. Uutiset eivät näytä samalta kuin fiktiiviset televisiosarjat, aivan kuten luonnollisten kielten uutistekstit eivät kuulosta samalta kuin romaanit. Tästä syystä vaikkapa elokuvan kielen analysointiin tarkoitettut työkalut eivät sovi uutisille: ei Suomen kielen kieliopin avulla voi tarkastella Englannin kieltä, eivätkä romaanien analysoinnin työkalut sellaisenaan sovi uutisille. (ks. Jalonen 2002, 9-10, 50, 53-54.) Vaikka luonnollinen kieli voi olla samaa, kuvan kieli ei ole. Samalla muoto on osa kontekstia, osa tulkintaa, uutisen on oltava uutismuotoinen, muutoin sitä ei tulkita uutiseksi.

Uutisen ja elokuvan suuri ero näkyy jo niiden tulkitsija-asemissa. Elokuvan katsoja on eräässä mielessä toimija, hän katsoo muiden toimintaa. Uutisten katsoja taas on kohteen asemassa: hänelle puhutaan aktiivisesti ruudusta ulos, hän on kerroksen kohde. Elokuvassa ihmiset puhuvat keskenään ja katsoja seuraa; uutisissa katsojalle puhutaan suoraan. Elokuvissa katsotaan harvoin suoraan kameraan eli katsojaan, uutisankkureille taas tämä on pääsääntöinen katseen suunta. Elokuvan katsoja on piilossa oleva tirkistelijä, uutisten katsoja on tiedossa oleva katsoja ja kuulija, jolle viestintä avoimesti suunnataan. (esim. Baym 2000, 5.)

Audiovisuaalisissa mediatuotteissa luonnollisen kielen teksti ja audiovisuaalinen teksti toimivat myös toistensa konteksteina ja vaikuttavat näin merkitysten muodostumiseen (esim. Pietilä 1995, 185-191; Sallinen 1995, 151; Kanerva 1989, 5, 10; Lotman 1989, 96). Tämä tekee niin tekstien erillistulkinnasta kuin niiden yhteistulkinnastakin haastavan tehtävän: merkitykset, jotka nousevat esiin kun näitä tekstityyppejä tarkastellaan erillään, eivät välttämättä ole samat kuin ne jotka nousevat esiin niistä yhdessä. Audiovisuaalisen mediatuotteen merkityspotentiaalit ovat nimenomaan molempien yhdistelmässä, ei erillisissä osissa (vrt. Pietilä 1995, 145). Lisäksi kuvan ja tekstin yhdistelmä vaikuttaa siihen kuinka hyvin informaatio muistetaan (esim. Brosius & Donsbach 1996, 1; Newhagen 1998)

On oletettavaa, että puheen ja kuvan kieliopit yhdistää jonkinlainen metakielioppi, jonka puitteissa merkitykset kuvan ja sanan yhdistelmästä tuotetaan³⁷. Tätä

³⁶ Mainittu teos on vain yksi suuresta määrästä teoksia, jotka kartoittavat tätä aluetta.

³⁷ Veikko Pietilä (1995, 33-41) kehittää nähdäkseni samansuuntaisen ajattelun pohjalta kokonaista journalismin kielioppia. Samantyyppistä ajattelua voi mielestäni nähdä myös Pierre

metakielioppia taas ei kukaan ole systemaattisesti kartoittanut, mikä tekee tulkin-
tojen esittämisestä enemmän valistunutta arvailua kuin systemaattiseen teoriapoh-
jaan nojautuvaa tutkimustyötä. Tämä ei tarkoita, että tutkiminen olisi jotenkin ar-
votonta, vain sitä, että yhteistä edes jollakin tasolla hyväksytyä pohjaa tulkinnoille
ei ole olemassa. Teorian taas voi muodostaa myös systemaattisten tulkintojen kaut-
ta.

Metakieliopilla en tarkoita samanlaista kielioppia kuin luonnollisten kielten
kieliopeille on eksplikoitu ja jolla tarkastellaan ja tarkastetaan "oikeakielisuus" ni-
mistä olentoa. Tarkoitin merkitysten muodostumisen ja muodostamisen sään-
nönmukaisuuksia, niitä säännönmukaisuuksia joiden noudattaminen tekee yksi-
löille mahdolliseksi johonkin mittaan asti ymmärtää toisiaan. Näiden säännönmu-
kaisuusien on oltava olemassa, sillä muutoin televisio-ohjelmat olisivat merki-
tyssisällöltään mielivaltaisia, eivätkä siten viestintää lainkaan. Kaiken viestinnän
ydin on juuri merkityksissä ja niiden välittämisen säännönmukaisuuksissa, koko
viestintää ei voisi olla olemassa, jos viestinnän yllä ei leijuisi yhteisymmärrys vies-
tinnässä liikkuvista merkityksistä ja jos aktualisoituvat merkityspotentiaalit eivät
olisi pääpiirteissään niitä, joita viestinnän kulloinkin lähettävä osapuoli tarkoittaa-
kin niiden olevan.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kuvan kielioppi olisi samankaltainen kuin
puhutun kielen kielioppi. Itse asiassa katson, että näin nimenomaan ei ole: kuvan
kielioppi on sidoksissa kontekstiin ja muodostuu pitkälti tapauskohtaisesti. Yleisen
säännön hakeminen tuntuisi olevan yliyksinkertaistus, sillä näen kuvan ja sanan
metakielioppissa ja merkitysten muodostumisessa keskeisinä kontekstuaaliset ja
geneeriset tekijät. Kyse ei siis ole samanlaisesta järjestelmästä kuin puhutun kielen
kielioppi on, vaan erilaisin ehdoin toimivasta samaa funktiota toteuttavasta sys-
teemistä. Puhe kieliopista saattaa olla jopa jossain määrin harhaanjohtavaa, koska
järjestelmät ovat niin erilaisia. Rinnastamista sen sijaan pidän tarpeellisena.

Uskon kuitenkin jonkinlaisen järjestelmän olemassaoloon, jo yksinomaan siitä
syystä, että en näe mahdollisuutta järkevään merkitysten välittämiseen, jollei välit-
tämisen osapuolilla ole jossakin määrin samanlainen käsitys välitetyistä merkityk-
sistä. Muutoin syöksyttäisiin merkityksettömyyksiä välittämisen suohon, sillä
merkitysten välittämien on nimenomaan *jaettujen* merkitysten välittämistä, kom-
munikaation edellytys on että lähtevät merkitykset ja tulkitut merkitykset eivät ole
liian kaukana toisistaan.

Luonnollisen kielen tekstin ja visuaalisen tekstin erottaa toisistaan abstraktio-
taso. Luonnollinen kieli on perusluonteeltaan abstrakti. Kun luonnollisella kielellä
puhutaan vaikkapa työstä tai tuolista, niin mikäli puhe ei kohdistu juuri tiettyyn
työhön tai tiettyyn tuoliin, kyseessä on työn tai tuolin abstraktio, mielikuva, joka
puhetilanteen osanottajilla saattaa olla toisistaan poikkeava. Kun joskus käy niin,
ettei kommunikaatio toimikaan toivotulla tavalla, syntyy väärinymmärryksiä,
osasyynä saattavat olla toisistaan liian paljon poikkeavat abstraktiot.

Bourdieuin teoriassa journalismista kenttänä (Bourdieu 1998). Näen tällaisen ajattelun pitkälti
samankaltaisena kuin diskurssi merkitysrakenteena -ajattelun. Bourdieuin kenttä on hyvin
lähellä merkitysrakenteen käsitettä.

Kuva sen sijaan esittää konkreettista objektia. Kuvia voi käyttää symbolisesti, jolloin siirrytään korkeammalle abstraktiotasolle, kohti luonnollisen kielen tasoa ja mahdollisesti sen ylikin, mutta kuvassa on silti aina jokin konkreettinen objekti, jolloin siinä on symbolisen abstraktin tason lisäksi olemassa konkreettinen taso. Samoin käytettäessä kuvaa esittämään juuri tiettyä konkreettista objektia, myös symbolinen taso on aina olemassa. Perusluonne on tällöin kuitenkin konkreettinen: kun kuvassa on tuoli, siinä on juuri jokin tietty tuoli. Tai kun kuvassa on työ, siinä on juuri tietty työ, joka sulkee pois muut mahdolliset työt tai ainakin rajaa voimakkaasti niiden esiintymistä. Käytettäessä kuvassa tiettyä työtä kuvaamaan työtä yleensä, ollaan aina kiinni kuvan esittämässä tietyssä työssä ja sen välittämässä merkityksissä työn perimmäisestä luonteesta. Puheen suunta on yleisestä yksityiseen, kuvan taas yksityisestä yleiseen.

Kuva on, kenties juuri siksi että se on konkreettinen, faktuaalisesti uskottavampi kuin puhe (Brosius & Donsbach 1996, 1). Kuvien totuutta kyseenalaistetaan harvemmin kuin puhutun tai kirjoitetun tekstin, koska tekstin luonne konstruktiona on selvemmin esillä kuin kuvan. Puheesta tai kirjoituksesta tunnustetaan sen luonne reproduktiona, mutta kuva tuntuu näyttävän todellisuuden sellaisenaan. Kuva esittää sellaisenaan jotakin joka on olemassa, kirjoitettu tai puhuttu teksti on aina kulkenut tuottajansa tulkinta- ja reproduksio- ja reprodusointiprosessien läpi, kun taas kuva edustaa omilla silmillä näkemistä. Kuitenkin kuvatkin on rajattu ja valikoitu, niillä ei voi näyttää kaikkea.

Television uutisjutun kuvavalintoihin vaikuttavat monet seikat, joista yksi on se teksti, jonka kanssa kuvan on tarkoitus kulkea yhdessä. Toisaalla kuvavalintoihin vaikuttavat myös kuviin itseensä ja niiden peräkkäin editoimiseen liittyvät seikat.

Kuva voi liittyä sanaan eri tasoisesti. Brosius ja Donsbach (1996, 2) erottelevat kolme eri vastaavuuden astetta. Ensimmäisessä asteessa kuvien ja puheen välillä vallitsee voimakas vastaavuus, jolloin kuvat sananmukaisesti kuvaavat puheen. Toista vastaavuuden astetta Brosius ja Donsbach nimittävät standardiksi uutiskuvaksi. Tässä kuvamateriaali tähtää aitouden ja aktualisuuden varmistamiseen, ei aiheen näyttämiseen kuvin. Kolmas vastaavuuden taso taas ei ole vastaavuuden taso, vaan pikemminkin päinvastoin, sillä tällä tasolla kuvista ja puheesta ei löydy vastaavuutta.

Itse näkisin niin, että käytännössä kuva ja puhe vastaavat toisiaan ei yksittäisten otosten vaan jutun rakenteen tasolla. Jutun rakenne ja sisällölliset elementit saavat tukea kuvasta, joka ei suoraan esitä sitä mitä puhutaan, mutta jolla on selvä ja looginen yhteys puheen aiheisiin. Tämä tulee näkyviin erityisesti jutuissa, joissa valotetaan samaa asiaa useammalta kantilta. Kun juttu kertoo vaikkapa liukastumisonnettomuuksista, saattaa yksi osa jutusta käsitellä liukastumisten seurauksia ja toinen liukkauden estämistä. Normaalissa tapauksessa nämä lähestymiset aiheeseen muodostavat jutun sisään omat kokonaisuutensa, jotka myös kuvitetaan omilla kuvillaan: seurausosa voi saada kuvikseen vaikkapa kuvia terveystakeskuksesta ja liukkaudentorjunta seuraa hiekoitusautoa työssään. Juuri tämän kokonaisuuden ja kokonaisuuden vastaavuuden tason näen selvästi tärkeämpänä kuin sen mitä yksittäisten kuvien ja niiden kohdalla kuuluvan puheen vastaavuus on.

Moniin uutisaiheisiin ei ole olemassa tapahtumaa, jossa aihe näkyisi. Silloin toimittajan on keksittävä juttuunsa jotakin muuta kuvaa. Tämä 'jokin muu kuva' on ajattelussani lähellä Brosiuksen ja Donsbachin standardikuvaa. Nämä kuvat ovat jutussa lähinnä sen vuoksi, että kyseessä on televisio, jossa pitää olla kuva. Ne eivät kuvina kerro itse aiheesta mitään. Tyypillisesti standardikuvat liittyvät vaikkapa politiikan ja talouden uutisiin. Kuvissa nähdään ne, jotka päättävät tai neuvottelevat, ei sitä mistä päätetään tai neuvotellaan. Mielenkiintoinen ulottuvuus tässä onkin se, että kun kuvat eivät kerro siitä mistä puhe, niin mistä ne sitten kertovat? Millaista todellisuutta rakentavat ne uutisten standardikuvat, jotka näyttävät kravattikaulaisten miesten menevän mustiin autoihin tai niistä ulos, kravattikaulaisia miehiä kättelemässä toisiaan tai istumassa vakavina paperipinojen takana?

Tässä yhteydessä voisin tuoda mukaan perinteisen peircelaisen ikoni – indeksi – symboli -jaottelun³⁸. Näin en kuitenkaan tee, sillä en näe sen tuovan uutta sanottavaa tutkimukseeni. Uskon kuvan ja sanan suhteen olevan, ainakin tämän tutkimuksen kysymyksenasettelujen puitteissa, muualla kuin siinä abstraktiotasossa jolla kuva suhteessa sanaan liikkuu. Näen kuvan ja sanan suhteen nimenomaan kontekstoivana ja merkityksellistävänä: kuva aktualisoi sanasta merkityspotentiaaleja jotka muuten eivät kenties aktualisoituisi ja päinvastoin. Kuitenkin uutisissa merkityksellistävänä ulottuvuutena on ensisijaisesti sana, kuvaan upotetaan merkityksiä sanoin, voi jopa sanoa että kuvan merkityksiä tehdään puheella (esim. Corner 1996, 29; Levo-Henriksson 1994, 55; Hietala 1990, 27-28; Altheide & Snow 1979, 98.)

Televisiossa puhuttu teksti (tai kirjoitettu teksti, joka puhutaan) ja kuva toimivat yhteispelissä rakentaen kontekstia ja rajaten toistensa tulkinta-avaruuksia. Esimerkkinä vaikkapa YLE:n TV-Uutisille tekemäni juttu työajan jakamisesta. Jutun kuvituksena oli lehtileikkeitä, haastateltavien kasvoja ja työtä. Tuossa nimenomaisessa tapauksessa työn symbolina oli hoivatyö, kuvissa seurattiin sairaanhoitajaa työtehtävissään Helsingin Kallion terveystasemalla. Asiyhteydestä kävi selväksi ettei kyseessä ollut vain sairaanhoitajien työnajan jakaminen, vaan työajan jakaminen yleisemmälläkin tasolla, kaikkien palkkatyötehtävien suhteen. Kuitenkin kuvitus antoi puhutulle tekstille oman leimansa, samoin kuin puhuttu teksti kontekstoi kuvaa kertomalla muun muassa sen, että kyse oli symbolikuvasta. Mikäli kuva olisi ollut vaikkapa Masa-Yardsin Turun telakalta, jutun kokonaisvaikutelma olisi ollut toisenlainen.

Yhden jutun perusteella ei tietenkään voi tehdä johtopäätöksiä työn diskursista yleensä, siihen tarvitaan laajempi pohja. Television osalta aivan erityisen mielenkiintoiseksi nousee kuitenkin juuri luonnollisen kielen diskurssin ja kuvan diskurssin yhteispeli: puhuvatko ne samoin ja samasta asiasta, onko niiden diskurssi sama. Samoin mielenkiintoista on nähdä merkitysvaikutukset näiden kielten välillä: mitä merkityspotentiaaleja kuva avaa sanassa ja päinvastoin.

Koska uutisjutuissa useinkin käytetään tietyn aihealueen kuvia symbolisesti, kuvat välittävät taustalla olevia oletuksia kenties enemmänkin kuin tarkemman

³⁸ Esim. Peirce 1931-1958.

harkinnan mahdollistava luonnollinen kieli. Jos ajatellaan edellä kuvaamani jutun työn kuvasympölin valintaa, perustui tuo valinta tiettyyn kontekstuaaliseen ympäristöön ja jutun paikkaan muiden samaa aihetta käsittelevien tekstien joukossa. Keskeisimmin taustalla vaikutti työajan jakamisesta käyty keskustelu, joka oli pyörinyt nimenomaan sosiaali- ja terveystalan ympärillä. Kuvan avulla sijoitin siis jutun osaksi tätä keskustelua, osaksi työajan jakamisen kontekstia, vaikka puheessa liikuinkin osittain yleisemmällä tasolla. Samalla kun kuvavalintani kontekstoi juttua, se myös rajasi sen vaikutusalueita. Vaikka puhuttu teksti liikkui yleisemmällä tasolla, kuva käänsi aktualisoituvaa merkityspotentiaalia julkisen sektorin suuntaan.

Veikko Pietilä tarjoaa esimerkin merkitysten sijoittamisesta kuvaan puheella:

...(kuvassa, AS) "mies pelaa flipperia selostuksen kertoessa, että "tällä flipperillä...rikotaan lakia". Ensinäkemältä kuvan ja sanan suhde voi tuntua ikoniselta, jolloin sana vain kertoisi kuvan esittämästä toiminnasta, laittomasta flipperillä pelaamisesta, siihen mitään lisäämättä. Mutta jos kuvan irrottaa selostuksesta, sen esittämässä toiminnassa ei voi nähdä mitään laitonta. Vasta selostus tekee kyseisestä toiminnasta lainvastaisista, vasta se antaa sinänsä viattomalta näyttävälle flipperinpeluulle tämän merkityksen ja tuottaa siitä näin esimerkin keromaan asiasta." (Pietilä 1995, 189.)

Samalla tavoin tekstillä, lisätiedolla, on sijoitettu merkityksiä erääseen näkemääni valokuvateokseen, jonka kuvat esittävät pienehköä pahvilaatikkoa kodin eri paikoissa: takanreunuksella, sängyllä, pöydällä... Kuvat eivät sinällään ole mitenkään erikoisen näköisiä, taiteellisen hienosti valaistuja, väreiltään upeita, rajaukseltaan ja kompositioiltaan tarkkaan harkittuja tai muuta. Mutta kun kuviin lisätään tieto siitä, että pienehkö pahvilaatikko sisältää kuvaajan kuolleen miesystävän krematoidun tuhkan, kuvat saavat aivan uuden merkityksen, niiden sisältö muuttuu tyystin toisenlaiseksi ja arkinen muoto saa merkityksiä, joita pelkästä kuvasta on mahdotonta saada ulos.

Itse asiassa kuva sinällään ei joko sano juuri mitään, tai sanoo aivan muuta kuin mitä se kontekstissa tekee. Merkitykset sijoitetaan kuvaan puheella (esim. Bourdieu 1998, 19-20; Corner 1996, 29; Hietala 1990, 27-28; Altheide & Snow 1979, 98). Ulkomaan uutisissa näkee kohtalaisen usein varsin rauhallisen oloisia näkymiä "todistamassa" erilaisista kriiseistä tai väkivaltaisuuksista. Puhe upottaa kuvaan tämän merkityksen ja tekee siitä todistusaineistoaan, vaikka kuva ilman tekstiä ei kertoisikaan edes sen suuntaista kuin minkä todistusaineistona se yhteydessä puheeseen saa olla. Toisaalta tämän voi nähdä ilmauksena tekstistä kuvan monitulkintaisuuden rajoittajana tai kontrolloijana (Salo 2000, 100-101). Puheella ei kuitenkaan voi sijoittaa kuvaan mitä tahansa merkityksiä. Mikäli kuvan ja puheen merkitykset ovat ristiriidassa, kommunikaatio ei toimi. Puheella voi siis sijoittaa kuvaan vain rajallisen määrän merkityksiä. Samoin jos kuva ja puhe ovat tyystin irrallaan toisistaan, ne eivät kommunikoi yhdistelmänä.

Tekstin voi myös nähdä olevan nimenomaan kuvan ja sanan yhdistelmä, jolloin kuva ja sana ovat tekstin osia, joita ei voi merkitysulottuvuuksia muuttamatta irrottaa toisistaan. Näin on nähdäkseni laita televisiouutisten suhteen. Teksti on juuri kuvan, puheen ja muiden äänten yhdistelmä, ei vain puhe. Kuvalla on merki-

tyksensä, ja kuvan intuitiivis-professionaalisen käytön ja tulkinnan luonteen vuoksi nuo merkitykset ovat merkityksellisiä.

Sanalla on siis uutisissa ylivalta kuvaan nähden, tämä lähtökohta hyväksyttävään. Kun televisiouutisissa katsotaan merkityksiä tuotetavan kuvaan puheen avulla, mikä loppujen lopuksi on kuvan asema? Onko kyse kuvitetusta radiojutusta, jossa haastateltavan nimeä ei tarvitse sanoa koska sen voi laittaa tekstinä kuvaan? En usko asian olevan näin. Nähdäkseni kuvien merkitykset eivät vain ole yhtä ilmeisiä kuin puheen, mutta niillä on ainakin osittain aivan oma merkitysulottuvuutensa, joka näyttäytyy esimerkiksi juuri siinä, ettei kuvaan voi puheella sijoittaa mitä tahansa merkityksiä.

Oma merkitysulottuvuus tulee esiin myös silloin kun teksti ei suoraan osoita kuvaan, kuten Pietilän esimerkki edellä osoittaa. Kuvan oma merkitysulottuvuus nousee tärkeäksi erityisesti silloin, kun kuva "elää omaa elämäänsä" ilman että puhe viittaa siihen tai se viittaa puheeseen.

Kuvan ja luonnollisen kielen yhdistämistä merkityskokonaisuuksiksi tekee jokainen normaalissa televisionkatselutilanteessa. Merkityskokonaisuuksien muodostamisen systematiikasta ja mekaniikasta ei kuitenkaan ole kyetty luomaan mallia tai teoriaa, joka sen selittäisi. Systematiikan on kuitenkin oltava olemassa, muuten merkitysten muodostaminen television tarjonnasta ei ylipäätään olisi mahdollista. Sekä televisio-ohjelmien tekijöillä että niiden katsojilla on oltava hallussaan yhteisesti jaettu koodisto, tulkinta-avain tai säännöstö, jonka puitteissa merkityksiä televisio-ohjelmista tuotetaan. Kuten on laita kirjoitettujen ja puhuttujenkin tekstien suhteen, ei tämäkään säännöstö ole jäykkä ja yksiselitteinen, vaan yksilö- ja tilannekohtaisesti varioiva. Variointi ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei tätä kokonaisuutta voisi ja pitäisikin tutkimuksen keinoin lähestyä. Sitä nimenomaan pitäisi lähestyä, sillä juuri tämä kuvan ja sanan yhteismerkityksen mekaniikan ja systematiikan ymmärryksen puuttuminen on televisiotutkimuksen keskeisiä aukkoja. Ylipäätään koko kuvatutkimuksen teoreettinen pohja ja metodiikka ovat vielä käytännössä olemattomat.

Television uutisissa kuvaan vaikuttaa sekin, että jutun lopullinen kuvitus on monen tekijän töiden summa. Ainoa, joka yleensä kulkee jutun mukana aiheen saamisesta jutun valmistumiseen saakka, on toimittaja. Toimittaja käy yleensä kuvaajan mukana kuvauspaikoilla, ja saattaa erityisesti pyytää jotakin tiettyjä kuvia. Suurimman osan kuvista kuvaaja kuitenkin ottaa oma-aloitteisesti. Toimittaja on toki kertonut kuvaajalle jutun aiheen ja sen kantavan idean, punaisen langan. Näin ainakin pitäisi olla. Kun kuvausmatkalta palataan toimitukseen, toimittaja ottaa kuvatut nauhat haltuunsa, ja käy ne läpi tietääkseen mitä ja millaista kuvaa nauhoilla on sekä purkaakseen haastattelut. Tämän jälkeen toimittaja kokoaa käsikirjoituksen, jossa saattaa olla kuvaosuuskin melko pitkälle mietittynä. Yleensä kuitenkin ei ole, vaan toimittajalla on joitakin ideoita siitä mitä kuvan kanssa voitaisiin tehdä.

Tämän jälkeen toimittaja menee leikkaamoon saattamaan käsikirjoituksensa jutuksi. Tässä mukaan tulee toinen kuva-alan ammattilainen, leikkaaja. Yleinen tapa työskennellä leikkaamossa on toimittajan ja leikkaajan dialogi, jossa pohditaan mahdollisia kuvaratkaisuja. Leikkaaja ja toimittaja koostavat siis jutun ku-

vailmaisun enemmän tai vähemmän yhdessä. Lisäksi kolmantena tekijänä mukana saattaa olla graafikko, joka laatii juttua varten graafisia esityksiä.³⁹

Juttuja ei siis tehdä niin, että haettaisiin kuvaa valmiiseen käsikirjoitukseen ja kuvitettaisiin sitä. Yleensä kuva haetaan jonkin tietyn kantavaksi ajatellun idean pohjalta, tietämättä kuitenkaan vielä täsmälleen mitä jutussa tullaan sanomaan. Uutisjutuissa ei kuviteta sanoja eikä sanoiteta kuvia. Kuvan ja sanan suhde määräytyy melko sattumanvaraisesti. Toinen mahdollisuus ilmaista sama asia on tietenkin se, että kuvan ja sanan suhde määräytyy intuitiivisesti. Tämä ilmaisu ei mielestäni kuvaa riittävän hyvin uutisten kuvan ja puheen yhteen liittäminen satunnaisuutta.

3.2 Diskurssianalyysi

3.2.1 Diskurssianalyysin olemus

Sosiaalisen todellisuuden olemuksen tulkinnan yhtä haaraa kutsutaan diskurssianalyysiksi. Diskurssianalyysi taas pohjaa diskurssiteoriaan, eli käsitykseen siitä mitä diskurssit ovat. Ja kun diskurssilla on melkoinen määrä toisistaan enemmän tai vähemmän poikkeavia määrittelyjä, on myös erilaisia ja erilaisiin tuloksiin tähtääviä diskurssianalyysin tapoja määrättömästi. Diskurssianalyysi taas ei ole niinkään diskurssien analysoimista, vaan niitten etsimistä, konstruointia ja esille levittämistä. Diskurssianalyysi seuraa diskurssiteoriaa, teoriaa siitä mitä diskurssit ovat.

Diskursseista ei tule yrittääkään lukea objektiivista todellisuutta. Diskurssit ovat luonteeltaan sosiaalisia muodostumia, joten sosiaalisen ulkopuolella olevan todellisuuden tulkitsemiselle diskursseista ei ole perusteita. Tosin kuten aiemmin osoitin, sosiaalisen todellisuuden ja objektiivisen todellisuuden välinen raja on jonkin verran häilyvä, ja todellisuudet vaikuttavat toisiinsa.

Diskurssianalyysi ei olekaan mikään työkalupakki, josta löytyvillä työkaluilla sosiaalinen todellisuus avataan ja joiden avulla sen sisältöä sitten tarkastellaan. Enemmänkin diskurssiajattelu ja diskurssianalyysi ovat väljätköjä teoreettisia viitekehyksiä, joiden perusajatus on merkitysvälitteisen toiminnan tiettyjen piirteiden yksityiskohtainen tarkastelu, jossa korostetaan sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Mahdollisuuksia diskurssianalyysissä on hyvinkin erilaisten tekstuaalisten käytäntöjen tarkasteluun. (Hoikkala 1990, 8; Jokinen et al. 1993, 9-10, 17; Valtonen 1998, 96; Väliverronen 1998, 15) Kun pidetään mielessä tässä omaksumani laaja tekstikäsitys, on diskurssianalyysin käyttöalue erinomaisen laaja.

Teksteissä on harvoin vain yhtä merkitysjärjestelmää, oikeastaan voi huoletta sanoa ettei niissä ole koskaan vain yhtä merkitysjärjestelmää. Useat eri merkitysjär-

³⁹ Tämä televisiojutun tekemisen tapa näyttää tosin 2000-luvun alussa olevan murroksessa. Toimituksiin haetaan moniosajia, jotka sekä toimittavat, kuvaavat että leikkaavat juttunsa itse.

jestelmät nousevat esiin saman tekstin eri vaiheissa ja erilaisissa konteksteissa, osina erilaisia argumentatiivisia strategioita. Lisäksi tekstit ovat aina ambivalentteja ja avoimia erilaisille tulkinnoille. Tästä seuraa se, ettei diskurssianalyysin avulla ole mahdollista saavuttaa 'ainoa oikeaa tulkintaa', vaan tavoitteena on hyvin perusteltu ja systemaattinen tulkinta. Tämä tulkinta taas pohjautuu tutkijan ja aineiston väliseen dialogiin jossa tutkija kyselee aineistolta, ja koettaa saada sen vastaamaan. (Jokinen et al. 1993, 17-18; Mills 1997, 100.)

Myös tutkijan aineistostaan esiin nostamat diskurssit ovat konstruktioita. Tutkija konstruoi esiin sellaisia diskursseja, joita hän pitää merkittävinä, selittävinä ja johdonmukaisina. Toisista lähtökohdista samoin metodein ja samalla aineistolla etenevä tutkija saattaisi nostaa samasta aineistosta esiin joitakin muita diskursseja. Tämä ei tarkoita, että toinen olisi väärässä ja toinen oikeassa. Molempien tulkinnat voivat aivan hyvin olla yhtä oikeita ja yhtä johdonmukaisia.

Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki käy, että mitkä tahansa konstruktioit kävisivät diskursseista, ja että mitkä tahansa diskurssikonstruktioit olisivat yhtä mielekkäitä tai tärkeitä. Diskurssianalyysia voi kuitenkin pitää ei-eksaktina tietenteon tapana, ei-eksaktina siinä mielessä, että tulokset eivät ole yksiselitteisesti oikeita tai väärä. Samoin diskurssianalyysi on koko lailla puhtaasti kvalitatiivinen tapa tehdä tiedettä.

Vaikka diskurssianalyysi onkin ei-eksaktia ja kvalitatiivista, se ei tarkoita että sellaiset kvantitatiiviseen tutkimukseen yleisemmin liitetyt käsitteet kuin reliabiliteetti ja validiteetti olisivat diskurssianalyysin kohdalla sivuutettavissa. Ne ovat kuitenkin enemmän tutkimuksen taustalla ja tekijän ajatuksissa vaikuttavia tekijöitä kuin laskettavissa ja uloskirjoitettavissa olevia. Niihin liittyy sama tulkinallisuus kuin koko diskurssianalyysiin. Pelkistäen voisi sanoa, että liian pienestä aineistosta ei voi perustellusti tulkita mitään, ja jos aineisto ei ole edustava, ei tulkintoja voi silloinkaan tehdä. Missä sitten kulkevat pienuuden ja edustavuuden rajat on diskurssianalyysissa tapauskohtaista, eikä sitä yleensä voi laskea ja uloskirjoittaa. Peruseriaate on kuitenkin sama kuin kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleensäkin, kun aineistosta ei enää nouse esiin uutta, sitä on tarpeeksi.

Hedelmällisimmillään diskurssianalyysi on kun tarkastellaan käsitteitä ja asioita, joita pidetään itsestään selvinä, niin itsestään selvinä, ettei niiden olemusta, sisältöä ja rakentumista vaivauduta pohtimaan tai kyseenalaistamaan. Tällaisten itsestäänselvyyksien analyysi on vaikeaa niiden tuttuuden takia, juuri sen takia, että ne ovat itsestään selviä. Kun diskurssianalyysin perusideana on selvittää miten kielen avulla tehdään asioita, se on omiaan juuri kulttuuristen itsestäänselvyyksien avaamisessa ja vaihtoehtoisten ajattelun ja hahmottamisen tapojen avaamisessa vakiintuneiden tapojen esille tuomisen kautta. Itsestäänselvyyksien tutkimuksessa kysytään vaikkapa sellaisia kysymyksiä kuin "mitä savolaisuus on, kuinka se tuotetaan ja milloin". (Alasuutari 1993, 193; Dellinger 1995b, 148; Foucault 1986, 9; Valtonen 1998, 117.) Perustava kysymys on mitkä ovat jonkin tietyn objektin rajat, mistä oikein puhumme kun puhumme vaikkapa kodista (Foucault 1991, 54). Vielä pidemmälle voidaan mennä tarkastelemalla sitä, mitkä ovat objektin tilanne- ja kontekstikohtaiset rajat. Koti ei ole sama asia lasten puheessa kuin se on vaikkapa uutistoimittajien puheessa.

Diskurssianalyysin avulla voidaan myös tuottaa tietoa siitä miten jotkin todellisuuden versiot syrjäyttävät muut (Jokinen et al. 1993, 89). Sosiaalinen todellisuushan voi ainakin periaatteessa järjestyä äärettömän monella tavalla, mutta käytännössä jokin tai jotkin jäsennostavat vakiinnuttavat asemansa ja samalla joko kokonaan tukahduttavat tai vaimentavat muut mahdolliset jäsentämisen tavat (Jokinen et al. 1993, 11). Tällä tavoin diskurssien synty ja muokkaantuminen on myös sosiaalisen todellisuuden olemuksen järjestelyä, ilman yhteisymmärrystä ja itsestään selvyyksiä kun ei ole sosiaalistakaan. Diskurssit eivät tietenkään yksin määritä sosiaalista, vaan ne vaikuttavat toisiinsa (Valtonen 1998, 99). Sosiaalinen kietoutuu diskurssiin ja diskurssi sosiaaliseen erottamattomaksi kokonaisuudeksi.

Kuinka diskurssianalyysia sitten tehdään? Kysymykseen ei ole olemassa yhtä vastausta, ei kahta eikä kolmea. Näen diskurssianalyysin aineistolähtöisenä, jolloin diskurssianalyysia tehdään sillä tavoin kuin se kulloinkin käsillä olevaan aineistoon ja tutkimuskysymykseen parhaiten sopii. Perustana on kuitenkin aina oltava jokin teoria diskurssista ja diskurssin olemuksesta, jonka käsityksen kautta diskurssianalyysi etenee huolellisen lähiluvun ja merkityspotentiaalien pohdinnan kautta. Diskurssianalyysia tekevän on pohdittava sitä mitä tekstit loppujen lopuksi sanovat, mitä teksteissä on ja mitä niissä ei ole, kuinka tekstien pohja on rakennettu, mitkä asiat ovat itsestään selviä, millaiseen todellisuuskuvaan tekstit perustuvat

Esimerkiksi Teun A. van Dijk on kehittänyt diskurssien analysoimiseen systemaattisen menetelmän. Tämä menetelmä ei kuitenkaan kata koko diskurssin kenttää, enkä usko että mikään yksittäinen menetelmä koko kenttää voisikaan katata. van Dijkin diskurssianalyysi toimii diskurssin lingvistisellä alueella, se keskittyy erityisesti tekstien 'syvämerkitysten' uloskaivamiseen lauseen yläpuolella olevien rakenteiden tulkitsemisen kautta. Menetelmään voi nähdä sisältyvän impliittisenä oletuksen tekstin todellisista merkityksistä; tätä oletusta en itse allekirjoita. van Dijkin menetelmä ei ole yksioikoinen eikä helppo, mutta se on systemaattinen työkalupakki⁴⁰. van Dijkin työkalut eivät kuitenkaan sovi tämän tutkimuksen kysymyksenasetteluun. Olenkin yhdistellyt suhteellisen vapaasti erilaisia diskurssinäkömystyksiä ja diskurssianalyysiin kytkettyjä keinoja, pitäen ohjenuoranani tässä pääluvussa sanoiksi pukemiani ajatuksia diskurssin luonteesta.

Norman Fairclough taas on esitellyt hieman toisenlaista diskurssianalyysin metodia. Fairclough'n metodi ei ole yhtä työkalunomainen kuin van Dijkin, vaan pikemminkin jäsennellympi versio diskurssianalyysin yleisestä kehyksestä. Fairclough'n diskurssianalyysi yhdistää kolme eri ulottuvuutta: makrososiologisen, mikrososiologisen ja lingvistisen. Makrososiologiasta tulevat sosiaaliset käytännöt suhteessa sosiaalisiin rakenteisiin, mikrososiologiasta ihmisten sosiaalisten käytäntöjen tuottaminen ja lingvistiikasta tekstin lähilukuun perustuva analyysi. (Fairclough 1992, 5, 72, 74; Fairclough 1997, 80; Hellsten & Pöntinen 1997, 58; Pöntinen 1995, 51.)

⁴⁰ Lyhyenä esittelyinä van Dijkin diskurssianalyysiin ks. Hoikkala 1990, laajemmin esim. Van Dijk 1988.

Oma ajatteluni ja lähestymistapani ovat suhteellisen lähellä Fairclough'n ajattelua, mutta käytännössä en hänen suurta projektiaan yritä toteuttaa.⁴¹

3.2.2 Diskurssianalyysi tässä tutkimuksessa

Vaikka diskurssianalyysi onkin sumearajainen ja jopa määrittämätön kenttä, ajattelun tapa enemmän kuin metodi, jokaisessa diskurssianalyyttiseksi mainitussa tutkimuksessa diskurssianalyysiä tehdään juuri jollakin tietyllä tavalla. Tämän tutkimuksen luonteeseen kuuluu, että diskurssianalyysi saa luonteensa ja muotonsa analyysiprosessin kuluessa. Niinpä vaikka tämä luku tässä tutkimuksessa sijoituu ennen varsinaista diskurssien analysointia, analyysin metodi on syntynyt työn edetessä.

Metodin muodostuminen on ollut liikkeellä koko tutkimuksen ajan. Jo ennen kuin katselin ensimmäistäkään materiaaliin kuuluvaa uutisjuttua, työstin tutkimuksen diskurssiteoriaa esittelevää osaa. Hyvin laajasti sanottuna diskurssiteoriaa käsittelevä osa on myös metodiosa, koska metodin voi kuvata myös aineiston katseluksi diskurssien teoreettisen kehyksen läpi. Aineiston kanssa työskentely taas on edennyt hermeneuttiseen tapaan; ensinnä esiymmärrys ja sen erittely, toisena metodinen vaihe eli aineiston systemaattinen erittely, ja viimeisenä tulkinta (Koskiahho 1990, 44).

Vaikka esiymmärrys-systemaattinen erittely-tulkinta -ketju implikoikin asioiden tapahtumista tietyssä järjestyksessä aikajakumolla, näin ei käytännössä ole. Tutkimukseen kuuluu monia erilaisia esiymmärryksen vaiheita, systemaattinen erittely ja tulkinta kulkevat käsi kädessä ja saattavat johtaa uuteen esiymmärrykseen jostakin sellaisesta josta tuota esiymmärrystä ei vielä aiemmin ollut.

Puhtainta esiymmärryksen hankintaa edustaa tutkimuksessani arkistojen penkominen ja kokonaiskuvan hankkiminen siitä mitä arkistoissa on. Samoin tätä vaihetta edustaa arkistojen läpikäymisen kautta löytyneiden kokonaisuuksien hahmottaminen ja näitten havaintojen kirjaaminen. Toinen esiymmärryksen hankkimisen vaihe on aineiston "tuijottaminen" ja litterointi. Tuijottaminen on toisaalta myös metodista toimintaa, sillä katselu tapahtuu konstruktionismin ja diskurssien teoreettisen viitekehyksen läpi, ja tämä teoreettinen kehikko myös tuottaa tietynlaisia tuloksia. Sama pätee litterointiin. Samalla kun aineisto tulee siirretyksi luettavaan muotoon, tulee myös käydyksi läpi joka ikinen sana ja kuva joka kussakin uutisjutussa on. Litteroinnin ohessa aineistoa tulee tarkastelluksi myös teoreettisen

⁴¹ Fairclough'n esittelee kahdeksan kokonaisuutta, joihin diskurssianalyytikon tulisi pureutua, jotta diskurssi tulisi kattavasti analysoiduksi. Nämä kohdat ovat lyhyesti: 1. Yhteiskunnan suurten muutosten vaikutus diskurssisiin; 2. Yksityiskohtaiset huomioidut kielestä; 3. Tekstin tuotannon ja kulutuksen käytäntöjen analyysi; 4. Tekstien ja käytäntöjen analyysin kytkeminen yhteiskunnalliseen kontekstiin tarkastelemalla mm. valtasuhteita; 5. Tekstien intertekstuaalisuuden tarkastelu; 6. Sekä representaation että sosiaalisen todellisuuden rakentumisen tarkastelu rinnakkain; 7. Kielen monitasoinen tulkinta (sanasto, kielioppi, ääntäminen, non-verbaaliset ilmiöt); 8. Tekstien ja yhteiskunnan suhteen dialektiikka. (Fairclough 1997, 50-51.) Fairclough itsekin toteaa, että kaikkien kohtien täyttäminen yhdessä tutkimuksessa on liikaa vaadittu. 'Miten media puhuu' -teoksessaan (1997) Fairclough liikkuu lähinnä kielen tasolla.

kehikon kautta. Näin koko esiyymmärryksenkin hankkiminen on myös metodista toimintaa.

Osana esiyymmärryksen hankintaa toimii myös runkokorttien tekeminen. Nämä kortit sisältävät sellaisia asioita kuin aihe, toimijat ja toiminta, puhujien asemat suhteessa puhuntansa kohteeseen (puhujia-asemat) sekä perustiedot jutun kuvasta. Kuvista en ole tehnyt otoslistauksia, vaan sen sijaan olen pyrkinyt kuvaamaan jutun ensisijaisen kuva-aineksen. Kuvan merkintänä runkokortissa voi olla vaikkapa "ruumiillinen työ - metsätyö".

Runkokortteihin tekemäni jako on samalla myös metodista toimintaa, ja tuottaa jo itsessään myös tutkimustuloksia. Näitä tuloksia käsittelen analyysiluvuissa tarkastelemalla aiheita, puhujia-asemia sekä työn osalta tekemisen luonnetta. Se että olen valinnut runkokortteihin juuri joitakin tiettyjä asioita tarkoittaa tietenkin myös sitä, että olen saanut tietoa nimenomaan näistä asioista. Siksi pidän tärkeänä myös vapaampaa aineiston kanssa oleilua ja katselua. Selkeästi jäsennetty materiaalin haltuunotto ja vapaampi perehtyminen tukevat toisiaan.

Runkokortit pohjaavat enemmänkin narratologiseen ajatteluun kuin suoraan diskurssiteoriaan. Taustalla vaikuttavat väljästi Pertti Alasuutarin (1993, 107; 1996, 32-33) A. J. Greimasin (1979) aktanttimallista soveltama versio sekä Ismo Silvon (1988, 39-56) myöskin Greimasin pohjalta johtama malli. Vaikka runkokortit eivät pohjaakaan diskurssiteoriaan, ne soveltuvat mielestäni diskurssianalyysia tekevän yhdeksi välineeksi. Ne tuottavat lyhyeen muotoon puetun kuvauksen kustakin jutusta, materiaalin helpommin käsiteltävässä muodossa.

Osana analyysiani olen tarkastellut myös uutisten aiheita. Uutiset eivät itse muodosta aiheitaan suoraan sanoiksi, joista voisi lukea ulos mitä uutisissa itsessään pidetään jutun varsinaisena aiheena, kuten vaikkapa sanomalehden otsikoissa tehdään. Niinpä se mitä radio- ja televisiuutisista aiheen tasolla tulee tarkastelleeksi on väistämättä jo tarkastelijan konstruktio, jolloin uutisen lisäksi tarkastelee myös omaa konstruktioitaan. Olen tässä päätenyt sellaiseen konstruktioon, jossa muodostan jokaisesta jutusta yhden virkkeen, joka kuvaa sen olennaisen sisällön. Tämä virke ei siis varsinaisesti ole uutisten itsensä tuottama, vaan konstruktio jonka olen luonut uutisten pohjalta voidakseni tutkia tiettyä uutisten ulottuvuutta.

Virkkeessäni pyrin kuvaamaan uutisjutun olennaisen sisällön. En yritäkään väittää, että tämä olennainen sisältö olisi sama kuin mitä toimittajalle kenties on annettu tehtäväksi silloin kun hän on toimeksiantonsa saanut tai mitä toimittaja itse katsoo tehneensä. En myöskään yritä väittää, että konstruoimani virke olisi lopullinen ja absoluuttinen, sillä sellaisen mahdollisuuteen en usko. Joku muu joillakin muilla lähtökohdilla voisi päätyä erilaiseen virkkeeseen. Sen sijaan väitän kyllä, että virkkeeni ovat yhteneviä itse jutun sisällön kanssa, mikä ei poista muiden vastaavasti yhtenevien virkkeiden olemassaolon mahdollisuutta. Itse asiassa liikun tässä kohtaa lähellä sitä mitä journalistit tekevät: muokkaan ja lyhennän toisten tuottamaa tekstiä pyrkien pitämään asiasisällön samana.

Tässä olisin tietenkin voinut ottaa käyttööni arkistojen arkistokortit, ja katsoa niiden kohtaa "aihe". Tämän teinkin, konstruoituani ensin uutista kuvaavat virkkeet. En halunnut mennä aiheisiin suoraan korttien kautta tekemättä omaa konstruointityötäni siksi, että arkistokortit ovat luodut arkistointitarpeisiin, eivätkä ne välttämättä kerro jutun luonteesta.

Arkistokorteissa on aihekuvauksena usein vain muutama sananen, tahi sitten jutun juonto toimii sen kuvauksena. Tämä taas saattaa johtaa hakoteille. Näin käy esimerkiksi tässä jutussa, josta arkistokortin mukainen aihetieto on ”Työllisyyslanteen paraneminen jatkuu edelleen. Työssä olevia oli tämän vuoden kesäkuussa 11000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Kuitenkin esimerkiksi tietotekniikka-ala kärsii edelleen työvoimapulasta, joskin pahin pula näyttää hellittävän”. Itse jutussa taas tapahtuu seuraavaa:

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Tietotekniikka-ala on ollut pitkään työmarkkinoiden pullonkaula. Huippuosajista käydään kiihtyvää taistelua, mutta nyt kun tietokoneiden millenniumongelmat on hoidettu koko alan työvoimapula näyttää rauhoittuneen ainakin hetkeksi.</p> <p>Haastattelu, toimitusjohtaja: <i>No nyt tässä alkuvuoden osalta ja vielä varmaan vähän loppuvuonnakin niin mä luulen että tällöisen perinteisen tietojenkäsittelyn alueella niin kapasiteetti ei ole täysin käytössä, koska vuoden 2000 jälkeen niin kysyntä ei ole ihan odotetusti käynnistynyt ja tuntuu siltä että täl hetkellä on vähän ylimäärästä kapasiteettia.</i></p> <p>Speak: Työntekijöille asetetuista laatuvaatimuksista kertoo jotain se, että millenniumongelmia hoitaneita ei mitenkään revitä uusiin töihin. He kun ovat perehtyneet liian vanhaan tekniikkaan. Jääkö sitten kortistoon päätyneille mitään mahdollisuuksia?</p> <p>Haastattelu, toimitusjohtaja: <i>Kortistossa sinänsä on aika paljonkin vielä tietotekniikkayrityksissä työskennelleitä ihmisiä, mutta ammattitaito on vanhentunut ja se vaatisi aika perusteellisen uudelleen koulutuksen ja monessa tapauksessa kynnyks sitten ihan yksilön tasolla on aika suuri sitten lähtee perusteelliseen uudelleen koulutukseen.</i></p> <p>Speak: Työttömyys on pysynyt kesäkuussa ennallaan. Se on hyvä tulos, kun samaan aikaan tukityöllistettyjä ja kurssitettavia on 18 000 aikaisempaa vähemmän. Töissä on nyt 11 000 ihmistä enemmän kuin vuosi sitten. Uudet työpaikat näyttävät menevän nuorille. Kortistosta väki siirtyy kesätöihin ja työttömyyseläkkeelle.</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Kaksi ihmistä istuu tietokoneiden äärellä, toinen puhuu puhelimesta. Puolilähikuva puhelimesta olevasta miehestä, sama kuin edellisen kuvan puhuja. Aukiveto hiirikädettä puolikuvaan tietokoneen ääressä istuvasta miehestä.</p> <p>Kaksi ihmistä tietokoneiden ääressä, monitorissa monta ikkunaa auki, samat ihmiset kuin ensimmäisessä kuvassa.</p> <p>Mies, puku päällä, toimistoympäristö, näyttää samalta kuin edellisten kuvien ympäristö.</p> <p>Mies, silmälasit, kääntyy kohti monitoria. Toimistoympäristö, laaja kuva, ei ihmisiä. Nainen, katsoo jotakin mikä ei näy kuvassa, päässä headset, puhuu. Laajempi kuva, edellisen kuvan nainen näkyy, etualalla toinen ihminen selin. Ylhäällä digitaalikirjainnäyttö</p> <p>Sama haastateltava kuin edellisessä haastattelupätkässä. Taustalla näkyvä digitaalinen näyttö identifioi tilan samaksi kuin missä edelliset kuvat on otettu.</p> <p>Ihminen selin, tekee jotakin tietokoneella, käyttää hiirtä.</p> <p>Lähikuva näppäimistöä näpyttävistä käsistä. Grafiikka työttömyysasteesta kesäkuussa 2000, grafiikassa näppäimistökirjaimista koottu sana ”työ”.</p>
---	---

Kortinmukainen aihe on siis työllisyyden paraneminen, kun taas juttu keskittyy lähes kokonaan tietotekniikka-alan työllisyysongelmiin. Juonnossakin näistä ongelmista tosin puhutaan, mutta pääasiaksi nousee työllisyystilanteen paraneminen. Jutussa asia on päinvastoin, tietotekniikka-ala nousee jutun pääasiaksi ja työllisyyden paraneminen todetaan lopussa liki samoilla tiedoilla kuin jo juonnossa.

Tietotekniikka-alan työvoimapula toki vahvistaa juonnossa kerrottua yleisen työllisyystilanteen paranemista, mikäli työllisyystilannetta lähestytään työntekijöiden näkökulmasta. Hyvä työllisyystilanne on työntekijöiden näkökulmasta se, että työhalukkaille on töitä. Työnantajien näkökulmasta asia ei ole aivan näin, koska jos työstä ei ole tekijöille pulaa, se johtaa työn teettäjille pulaan työn tekijöistä, jollainen tilanne seuraavan jutun mukaan oli 1990-luvun alussa.

Puhe:	Kuvat:
<p>Juonto: Puolet suomalaisista pitää ansiotyötä omaa elämäänsä häiritsevänä, mutta välttämättömänä pahana. Varsinkin monet miehet ja tehdastyöläiset jättäisivät työnsä, mikäli rahaa voisi saada muualta. Työnantajat joutuvat keksimään yhä enemmän keinoja saadakseen työntekijät pysymään yrityksissä.</p> <p>Speak: Yritysten henkilöstöpolitiikan suunnittelua varten tehty tutkimus osoittaa, että työn arvostus on selvästi laskenut. Yhä harvempi nauttii työstään, ja yhä useampi menee työhän vain koska on pakko. Suurin syy on useimmiten yrityksen johtamistapa.</p> <p>Haastattelu: <i>Siitä voi tulla hyvin suuria vahinkoja, jos ruvetaan ikään kuin hihhulimaisesti soveltamaan sanotaan nyt vaikka tulosjohtamisajattelua, niin siitä ei välttämättä seuraa mitään kovin hyvää.</i></p> <p>Speak: Naiset ja nuoret olisivat miehiä innokkaampia tekemään työtä, mutta tutkimus osoittaa, että heille ei anneta siihen riittävästi mahdollisuuksia. Naisten ja nuorten ammattitaitoa tuhlataan, koska yritysten johtajat ovat yleensä vähintään keski-ikäisiä miehiä. Tämän vuosikymmenen työntekijä kaipaa itsenäisyyttä, ja tietää, että työvoimasta kilpaillaan. Monilla nuorilla ja hyvin koulutetuilla on suuri halu päästä Suomesta pois. Parhaillaan ollaan siirtymässä työntekijän sanelupolitiikkaan, ja työnantaja voi vain yrittää tarjota parastaan.</p> <p>Haastattelu: <i>Melkein suosittelisin, että luovutaisiin henkilöstöpoliittisista ohjelmista, ja sen sijaan ihan joka päivä varataan aikaa siihen että mietitään näitä asioita ja pyrkii miettimään ja keskustelemaan ja ajattelemaan.</i></p> <p>Speak: Sellaisiakin ihmisiä vielä on, joille elämän tarkoitus löytyy työstä. Silloinkaan ei kaikki ole hyvin.</p> <p>Haastattelu: <i>No työnarkomaniahan on huono asia, se on terveydellisesti erittäin haitallista, sehän tarkoittaa ylisitoutumista, ja se ei pitkällä tähtäimellä oo kenenkään kannalta myönteistä.</i></p>	<p>Postia lajitellaan lokeroihin, erikokoisia kuvia, eri ikäisiä ja sukupuolisia ihmisiä</p> <p>Mies, ruskea pikkutakki ja villapaita, identifioimaton sisätila.</p> <p>Virkailija ja asiakas tiskin molemmin puolin, virasto. Toimistotyöntekijä tekee paperitöitä. Toimistotyöntekijä päätteen ääressä.</p> <p>Lähikuva sormista näppäimillä Laajempi kuva edellisestä työntekijästä.</p> <p>Aukiveto käytävässä, jossa sinisiä laatikoita.</p> <p>Sama haastateltava kuin edellisessä haastatteluosuudessa.</p> <p>Parturi sukii asiakkaan hiuksia.</p>

<i>Ei edes työnantajan kannalta? Ei edes työnantajan kannalta, tässä tilanteessa, jossa ei voida enää ajatella, että työntekijä vaihdetaan uuteen sitten kun se kuluu loppuun, koska tää työvoimavaranto on niin olennaisella tavalla supistumassa.</i>	
---	--

TV-uutiset 5.9.1990

Toki jonkinlainen tasapainokohtakin on olemassa, kohta jossa markkinat eivät ole myyjän eivätkä ostajan. Edellä olevista jutusta ensimmäisestä konstruoimani aihevirke kuuluu "Tietotekniikka-alalla työvoimapula on ongelma, muutoin työllisyys paranee", ja toisesta "Puolet suomalaisista on sitä mieltä, että ansiotyö on häiritsevä välttämätön paha, mikä on johtajien syy, mutta työntekijät ryhtyvät kohta äänestämään jaloillaan".

Koska aineistossa on paljon enemmänkin esimerkkejä siitä, että arkistokortin mukainen aihe ja itse juttu eivät tämän tutkimuksen kannalta tyydyttävällä tavalla pidä yhtä, päädyin konstruoimaan aihevirkkeet itse. Lisäksi vanhemmissa arkistokorteissa aiheet saattavat olla informaatioisällöltään koko lailla köyhiä. Arkistokortin kohdassa aihe saattaa lukea esimerkiksi "Työllisyyslakikomitean esitys". Omalla tasollaan tämäkin tietenkä kertoo asioita, mutta esimerkiksi mahdollisella positiivinen-negatiivinen -akselilla se ei sano mitään.

Konstruoin uutisista virkkeen, koska pelkkä yksi lause ei aina riittävästi ilmennä jutun eri ulottuvuuksia. Yhteen lauseeseen on vaikea saada mahtumaan syytä, tai mikäli syyn yhteen lauseeseen mahduttaisi, tulisi tuosta lauseesta helposti rakenteeltaan outo. Kieliopillisen oikeellisuuden kanssa tällä outoudella ei ole tekemistä, vaan outoudella tarkoitan sitä, että lauseesta tulisi rakenteeltaan monimutkainen lähinnä lauseenvastikkeiden takia.

Kun aineiston katselun ja yhä uudelleen katselun, aiheiden hahmottelun, runkokorttien tekemisen ja litteroinnin sekä litteroitujen juttujen läpikäymisen kautta on alkanut hahmottua esiin jotakin, jokin kokonaisuus, diskursiivinen muodostuma tai murros, olen siirtynyt tarkastelemaan nimenomaan tätä löytynyttä kokonaisuutta. Tässä vaiheessa olen pyrkinyt hahmottamani ilmiön tarkempaan analyysiin. Ensimmäinen kysymys tässä vaiheessa on ollut "onko tämä ilmiö todella siellä". Näin olen pyrkinyt vastaamaan kysymykseen "mitä".

Kun olen näkemääni ja kuulemaani epäilemällä tullut vakuuttuneeksi siitä, että aineistossa tuolta osin todella on jotakin, olen siirtynyt etsimään sen olemassaolon tekijöitä ja edellytyksiä; sitä "miten" ilmiö aineistossa on. Tähän vaiheeseen sisältyy erilaisten menetelmien käyttöä, niin määrällisten mittausten kuin merkitysanalyysienkin tekoa. Nämä menetelmät käyvät tarkemmin ilmi analyysiluvuissa aina kyseisessä kohdassa.

Aineisto jakautui luontevasti kolmeen analysoitavaan osaan. Nämä ovat aiheet, kuvat ja puhe. Aihe on kokonaisuus, joka kertoo valinnoista ja itse uutisen käsitteestä. Lisäksi se kertoo työn ja kodin kohdalla siitä millaisia asioita näihin kokonaisuuksiin uutisissa liittyy. Puheet ja kuvat taas kuljettavat informaatio- ja merkitysisällöt. Televisiossa on aina kuva, jolla on omat diskursiiviset ulottuvuutensa samalla tavoin kuin puheella. Puhe puolestaan on se, minne diskurssit usein

mielletään sijoittuviksi. On kuitenkin vaikea ajatella, että television uutisten diskursiivisia ulottuvuuksia tarkastellessa tarkastelisi vain puhetta.

Analyysissa käytän hyväkseni merkityspotentiaalin käsitettä sekä eräänlaista sisäislukijan vastinetta, jonka olen tässä nimennyt vastaanottaja-tulkitsijaksi. Merkityspotentiaalilla tarkoitan niitä mahdollisia merkityksiä, joita uutisessa on. Näitä kaikkia en tietenkään kykene aukaisemaan, eikä se nähdäkseni ole tarpeellistakaan. Pysin säilyttämään otteen, jota itse luonnehtisin potentiaalisesti oikeaksi katsojaksi, joka nähdäkseni jossain määrin vastaa narratologian sisäislukijaa. Tällä tarkoitan sitä, etten aio tunkeutua kovin pitkälle merkitysalueille, jotka edellyttävät täysin toisenlaista luentaa kuin normaali uutisten katsominen. Luennan on tietenkin oltava toisenlainen, muutoinhan tutkimisessa ei olisi mitään järkeä: samanhan saisi irti vain katsomalla uutisia niin kuin niitä yleensäkin katsomaan. Tarkoituksenani on kuitenkin pitää tulkinnat kohtuullisen maanläheisinä, en siis lähde avaamaan merkityspotentiaaleja, joilla en usko normaalissa uutisten katsomisessa olevan aktualisoitumisen mahdollisuutta.

Todellisessa katsomistilanteessa potentiaalin ja ei-potentiaalin rajanveto on tietenkin ongelma. Itse kun kuitenkin olen vain yksi katsoja, jolloin en millään voi olla varma mitä merkityspotentiaalin osat todella eivät aktualisoidu, ja mitkä osat ovat sellaisia jotka eivät aktualisoidu minulle. Tämän ongelman pyrin ratkaisemaan käsittämällä aktualisoitumisen mahdollisuuden hieman laajempaan kuin mitä se suoraan itselleni näyttäytyy. Toisekseen olen itsekin normaalista poikkeavassa katsomistilanteessa ja katsomisen tapani poikkeaa normaalista, joten minulle aktualisoituvat merkitykset eivät varmasti toisenlaisessa katsomisessa ja toisenlaisen teoreettisen apparaatin kautta nähtyinä olisi niitä, jotka aktualisoituvat. Nämä ristiriidat ovat sellaisia, etten voi väittää niitä ratkaisseeni, enkä oikein usko että niitä on mahdollistakaan ratkaista. Sen sijaan tietoisuus ristiriidasta rajaa sen vaikutusmahdollisuuksia.

Olen jäsentänyt tätä metodikuvausta vasta jälkeenpäin, kun olen jo tehnyt analyysin. Tämä kuvaa jollakin tavalla koko tutkimusprosessiani. Ensin jäsensin itselleni teoreettisen viitekehyksen, jossa toimin. Tämän jälkeen siirsin tämän teoreettisen kehikon metodiseksi välineeksi aineiston tarkasteluun. Aineiston tarkastelussa taas muodostin aineistosta näkymiä teoreettisen kehikon läpi. Kun operationalisoisin teoriaa, ei mielessäni ollut mitään tiettyjä tarkasteltavia asioita, joita erityisesti olisin uutisista etsinyt ja sitten pyrkinyt selittämään. Pysin siihen, että aineisto itse teoreettisen viitekehyksen läpi tarkasteltuna kertoisi asioita.

Analyysin metodin kovin tarkka kuvaus ei oikeastaan ole mahdollinen. Voi puhua katsomisesta, litteroinneista tai runkokorttien tekemisestä, mutta nämäkään eivät kykene muuhun kuin kertomaan miltä analyysityö ulkoapäin näyttää. Tulkintatyö on kuitenkin ajatusprosessi, jonka uloskirjoittaminen ei ole mahdollista. Petri Ruuska (2002, 25) kuvaa omaa analyysimetodiaan tavalla joka soveltuu hyvin tämänkin tutkimuksen metodin kuvaukseksi: "(m)ahdollisimman täsmällisesti kuvattuna metodi on seuraava: se on lukemista ja uudelleenlukemista, keskustelujen konstruointia, dekonstruointia ja rekonstruointia, jatkuvuuksien tarkkailua, kirjoittamista ja pohdintaa".

Tekemäni perusteella voin sanoa, että diskurssiteoria ja diskurssianalyysi – siinä muodossa kun olen ne tässä tutkimuksessa ymmärtänyt – toimivat ennalta

määrittelämättömien kokonaisuuksien etsimisessä ja hahmottamisessa myös kun tutkittavana on televisio. Työlästä tällainen tutkiminen toki on, mutta sikäli kun tiedän, tutkiminen on aina työlästä.

3.2.3 Otanta

Diskurssianalyysin kannalta otanta on tärkeä. Diskurssianalyysi on menetelmänä niin työläs, että aineiston massaa ei voi kasvattaa kovin suureksi. Mikäli taas otanta ei osu kohdalleen, on mahdotonta tietää ovatko tulokset oikean suuntaisia. Toisaalta yhden tutkimuksen perusteella on myös koko lailla mahdotonta tietää onko otanta kohdallaan vai ei. Tämän osoittaisi vain useampi samalla tavalla tehty tutkimus, joiden aineiston valinnan periaatteita olisi muutettu hieman toisistaan poikkeaviksi, tai tutkimuksen laajentaminen huomattavasti. Kenties kuitenkin kokonaiskuva on mahdollista saada ainoastaan useamman tutkimuksen kautta.

Pohtiessani alustavasti millaisia hakuja tekisin arkistossa, harkitsin keskityisinkö 'tavallisiin' päiviin vai tiettyjen toistuvien tapahtumien, esimerkiksi vapun ja äitienpäivän ympärille. Päästyäni arkistoon huomasin kuitenkin tämän pohdinnan turhaksi, sillä aineistoa ei oikein voinutkaan erotella tällä tavoin, se ei ollut toimiva erottelu tutkimuskysymyksiäni ajatellen, eikä se ollut toimiva tarjolla olevaa materiaalia ajatellen.

Kun uutisista on kyse, on jotakin uutisarvoista tietenkin noussut esiin. Uutinen edellyttää lähtökohtaisesti jotain tavalla tai toisella normaalista poikkeavaa, joten tältä kannalta 'tavallista päivää' ei olekaan. Kyse onkin tässä erotelusta toistuvan poikkeaman ja varsinaisten poikkeamien välillä. Varsinaiset poikkeamat ovat ainutkertaisia tapahtumia, siten että vaikka esimerkiksi päivähoidosta säädetään lakeja useampaan otteeseen, ne ovat sisällöltään toisistaan poikkeavia eivätkä samalla tavoin ennustettavissa kuin vuosittaiset päivämäärät.

Toinen ongelma aineiston valinnassa on hakuehtojen valinta. Käytännön syistä radio- ja televisiojuttujen selaaminen ei ole yhtä helppoa kuin lehtijuttujen, joten valintaa on vaikeampi tehdä kokonaisista jutuista käsin poimien. Olenkin joutunut pohtimaan sopivien hakuehtojen valintaa. Käytyäni lävitse työtä ja kotia käsittelevää kirjallisuutta, päädyin yksinkertaisimpaan, käyttämään päähaku-termeinä käsitteitä itseään, työtä ja kotia.

Tässä valinnassa on mahdolliset puutteensa. Juttuja jotka sivuavat näitä aiheita jää pois. Voi myös olettaa, että juuri niissä jutuissa, jotka eivät suoraan käsittele mainittuja aiheita, olemus sivuutettaisiin itsestään selvänä. Katsoin kuitenkin paremmaksi mennä suoraan ytimeen, osittain jo rationaalisen ajankäytönkin vuoksi. Toisekseen, hakemalla termeillä itsellään voi olettaa, että television osalta myös kuvituksen analyysi on hedelmällistä. Suoraan työtä ja kotia käsittelevissä jutuissa työ ja koti ovat näkyvissä myös visuaalisina kokonaisuuksina. Nämä kokonaisuudet puolestaan vaikuttavat puhediskurssin tulkintaan, ja saattavat paljastaa asioita jotka muutoin jäisivät piiloon. Kolmanneksi, koti- ja työdiskurssin reuna-alueita voi vain arvailla, jolloin hakusanojen kehittäminenkin on arvauspeliä.

Näillä aatoksilla varustettuna aloitin itse arkistotyön. Työpäiväkirjan merkinnät ensimmäisen arkistokäynnin jälkeen kertovat seuraavaa: "Arkistossa pe & vii-

konvaihde. Työtä tulee olemaan enemmän kuin arvelinkaan, materiaalia, joka on sellaista kuin ajattelin, on vähemmän kuin luulin. Hakuja on laajennettava, laajennettava käsittämään lähes kaikki. Kuinka se sitten tapahtuu on jo toinen asia.” Palasin työhuoneelle sillä kertaa keräämäni materiaalin kanssa sekavin ajatuksin: se alustava konstruktio jonka olin osittain tiedostamattakin rakentanut toiminnastani arkistossa oli purettava ja rakennettava uudestaan.

Pohtiessani hakujen laajentamista kävin samalla tekemässä uusia koehakuja arkistossa, selkeyttäakseni käsitystäni siitä, mitä arkistossa oikein loppujen lopuksi on. Näiden kokeiden perusteella päädyin käymään kymmenien erilaisten hakujen avulla läpi noin kolme tuhatta arkistoviitettä, joista noin viiden sadan luettelokortin (joko sähköisen tai pahvisen) kopiaoin itselleni mukaan. Luettelokortit ovat sisällöltään ja kerrontakyvyltään vaihtelevia. Osassa on mainittu jutun sisällöstä ainoastaan jonkinlainen otsikko, kuten esimerkiksi ”Valvillan Hyvinkään kutomon työläisten asema”, osa taas pitää sisällään hyvinkin paljon informaatiota jutusta, esimerkiksi laajemman kuvauksen aiheesta ja jopa sekunnintarkan listan jutun kuvista. Tämän lisäksi kortissa on paljon muuta informaatiota. Sen lisäksi, että selasin läpi arkistokortteja, katselin ja kuuntelin läpi useita kymmeniä uutisjuttuja varmistaakseni korttien ja juttujen välisen suhteen.

Hedelmällisimmäksi aineistolähteeksi osoittautui YLE:n TV-uutisten arkisto. Niinpä se muodostaa tutkimusmateriaalin päävirran, jota Radiouutisten ja MTV:n uutisten materiaalit tukevat. YLE:n TV-uutisten materiaalista tuli päävirta kahdesta syystä. Ensimmäinen ja ilman muuta se tärkeämpi syy on se, että TV-uutisten arkistossa on kaikkein kattavimmin materiaalia. MTV:n uutiset aloittivat toimintansa myöhemmin, joten ne eivät luonnollisesti voi muodostaa materiaalin päävirtaa. Lisäksi MTV:stä todettiin, etteivät he anna uutisjutuistaan VHS-kopioita, koska heillä ei ole resursseja tehdä niitä, jolloin MTV:n uutisten juttujen kuvadiskurssi putoaa pois. Kuvien diskurssien tutkiminen tässä tutkimuksessa käyttämälläni metodiikalla ei onnistu ilman suurta toistojen määrää, joten sen tekeminen MTV:n arkistossa ei ollut mahdollista..

Radiouutisten materiaalia taas on arkistoitu paljon hajanaisemmin kuin TV-uutisten. 1965-1987 väliseltä ajalta on jutuista arkistoitu valikoitu osa, joka ei ole valtavan suuri, eikä sellaista mitä ei ole tietenkään voi käyttää materiaalina. Radiouutisten sähkeet ovat tallessa, mutta ne ovat pahvilaatikoissa YLE:n Pasilan kompleksien kellareissa. Sanomattakin lienee selvää, ettei senkaltaisen massan läpikäyminen tämän tutkimuksen puitteissa ole tarkoituksenmukaista, etenkin kun juttujen juonnot, käsikirjoitukset ja nauhat puuttuvat. Niinpä olen vain tarkistanut joitakin näistä laatikoista sen osiitan perusteella jonka olen saanut TV-uutisten arkistosta. Sähkeet eivät myöskään lyhyen ilmaisunsa takia ole aineistona yhtä antoisaa kuin jutut.

Radiouutiset ja MTV:n uutiset toimivatkin tutkimateriaalina, jota olen joiltakin osin käyttänyt varmentamaan TV-uutisista tekemiäni havaintoja. En siis ole suoranaisesti tutkinut Radiouutisia enkä MTV:n uutisia, vaan jälkeinpäin todennut niissä esiintyvän samoja asioita ja ilmiöitä kuin TV-uutisissakin. MTV:n uutiset ovat tässäkin suhteessa ohuella tarkastelulla, koska en kyennyt löytämään tehokasta tapaa käyttää heidän arkistoaan. Aiempi tutkimukseni, jossa materiaalina oli

sekä YLE:n että MTV:n uutisia, antaa kuitenkin ymmärtää, että nämä uutiset ovat diskursiivisilta piirteiltään hyvin samantyyppiset (Seppälä 1998, 77-78, 87).

Toinen syy miksi TV-uutisista tuli päämateriaali on pitkälti pragmaattinen: TV-uutisia saattoi hakea arkistosta monipuolisesti tietokoneen avulla, kun taas Radiouutiset olivat enemmän hajallaan erilaisissa arkistoissa, joita ei voinut luontevasti yhdistellä. MTV:n arkiston hakulogiikka taas palvelee tutkimuksen tarpeita selkeästi huonommin kuin YLE:n.

YLE:n TV-uutisten arkiston haku toimii Boolean -logiikalla, ja arkistointi tapahtuu luokitusten perusteella. Tein satunnaisotantaa muistuttavia hakuja, joissa hain viiden vuoden välein vuodesta 1965 vuoteen 2000 sekä sanoilla 'työ' ja 'koti' että niiden erilaisilla luokitusyhdistelmillä, ja kopioin mukaani joka viidennen tai joka kymmenennen jutun joka vuodelta. Otinko joka viidennen vai joka kymmenennen riippui siitä, miten suuri oli juttujen kokonaismäärä kyseisenä vuotena. Juttujen kokonaismäärä kasvaa vuosiluvun kasvaessa, joten jos mukaan valikoitujen korttien määrä olisi pysynyt samana koko ajan, 1990-luvun juttuja olisi mukana paljon enemmän kuin vaikkapa 1970-luvun juttuja. Aineisto tosin painottuu nytkin hieman läheisempään menneisyyteen. Lisäksi tein hakuja sekä sanahaulla että luokan mukaan satunnaisotannan väliin jääviin vuosiin, yhdistellen luokituksia, sanoja ja aikaa erilaisiksi hauiksi, ja kopioin mukaani sellaisia kortteja, joiden takaa löytyvät jutut tuntuivat sellaisilta, että ne voisivat kertoa asioita joista olen kiinnostunut.

Erityyppisten hakujen tarkoituksena oli synnyttää kokonaisnäkemys siitä mitä näillä sanoilla ja luokilla arkistosta löytyy, jotta en valikoisi aineistoa vinoon ja kokonaisuuteen nähden ei-edustavasti. Jatkoin erilaisten hakujen tekemistä niin kauan, että uudet haut alkoivat tuottaa saman materiaalin, joka minulla jo oli.

Lopullinen otanta on muodostunut näiden tuhansien arkistokorttien läpikäymisestä syntyneestä näkemyksestä yhdistettynä mukaan ottamieni ja lähemmin tarkastelemieni korttien synnyttämään tietoon siitä mitä arkistossa on. Otannassa on yhdistetty systemaattisesti toteuttamani satunnaisotannan ja esiyymmärryksen perustuvan otannan tulokset, joihin vielä vaikuttaa taustalla se näkemys joka koko materiaalin läpikäymisestä syntyi.

Esiymmärryksen perustuvalla otannalla tarkoitan arkistojen läpikäymisen tuottaman esiyymmärryksen, omien tutkimuskysymyksieni ja valitsemani teoreettisen viitekehyksen avulla tehtyä valikointia. Tämä valikointi on osittain subjektiivista, koska se perustuu yksittäisen ihmisen ajatusmalleihin. Kun nämä ajatusmallit kuitenkin ovat rakentuneet työn eikä pelkän intuitiivisen aavistelun tuloksena, lisänä vielä tietoisuus valikointiin liittyvästä subjektiivisesta ulottuvuudesta, sekä pääosin satunnaisotantaan keskittyvä materiaali, katson että subjektiivisuuden ansakuoppa on vältetty.

4 UUTISTEN KOTI

4.1 Kodin aiheet

Kodin uutisia on arkistossa itse asiassa niin vähän, että jouduin poimimaan mukaan vähän kaikkea, mikä vähänkään haiskahti kotiuutiselta. Jos vain arkistokortissa missään kohtaa mainittiin sana ”koti”, uutinen päättyi tavalla tai toisella otantaani. ”Tavalla tai toisella” tarkoittaa tässä sitä, että kävin arkistossa läpi käytännössä kaiken, mitä lukuisat eri ristiinhaut tuottivat esiin kotiin liittyvillä hakusanoilla tai luokilla. Kävin läpi esimerkiksi luokat ”kodinhoito”, ”kaupunkiasuminen” ja ”maaseutuasuminen”. Läpikäymiäni arkistokorttien määrää en laskenut tarkasti, mutta varovaisestikin arvioiden niitä on satoja, luultavasti yli tuhat.

En tietenkään voi olla varma siitä, että todella olen käynyt läpi joka ikisen kodin uutisen arkistokortin, eikä kaikkea ole arkistoitukaan. Voin kuitenkin sanoa käyneeni läpi kaikki ne kodin uutisten arkistokortit, joita on mahdollista löytää erilaisilla luokittelunumeroilla, hakusanoilla ja näiden yhdistelmillä. Mikäli juttua ei ole luokiteltu YLE:ssä kodin luokkiin, tai arkistokortissa ei jossakin kohdassa ole sanaa ”koti”, jotakin sen taivutusmuotoa tai yhdyssanaa jossa koti on osana, ei kortti ole kulkenut silmiäni editse. Mikäli taas jokin mainituista ehdoista on täyttynyt, olen kortin nähnyt.

Tästä kokonaismäärästä lähempään tarkasteluun päätyi 150 aihetta, joista nauhakopion tilasin 43:sta. Lähempään tarkasteluun päätyneet valikoin satunnaisotannan ja aktiivisen harkinnan yhdistelmällä niin, että noin kolme neljännestä valituista jutuista perustuu viiden vuoden välein etenevään satunnaisotantaan. Joka viidenneltä vuodelta olen valikoinut juttujen kokonaismäärästä riippuen näistä tietyn satunnaisen osan. Harkittu osa taas lähtee täysin omista tuntemuksistani. Valinnan perusteena näissä on mieleen tuleva ajatus ”tämäpä on mielenkiintoisen oloinen juttu, jolla voisi olla jotakin annettavaa”. Mitenkään erityisen systemaattisena tällaista valintaa ei voi pitää, mutta satunnaisotannan lisänä se mielestäni puoltaa paikkaansa. Satunnaisotannalla valittuja juttuja kuitenkin on otannan ehdoton pääosa.

Kodin kohtalaisen vähäinen esiintyminen uutisissa ei ollut suuren suuri yllätys sen jälkeen kun olin etsinyt kotiin liittyvää kirjallisuutta. Tätä kirjallisuutta ei paljoa ole. Koti on koko lailla poissa akateemisesta kirjallisuudesta, ainakin se normaalien kirjaston hakuehtojen ulottumattomissa. Kertomakirjallisuudessa taas kodilla on vankka sija. Kodin esiintymisten vähäisyys uutisissa on toisaalta suhteellista sekin, ja riippuu paljolti kodin käsitteen määrittelystä.

Koti esiintyy tosin akateemisessa kirjallisuudessa, mutta ei suoraan itsenään. Kodin joihinkin ulottuvuuksiin liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä löytyy kyllä, mutta kodin olemus on näissä läsnä enemmänkin implisiittisenä kuin suoran tarkastelun kohteena.

4.1.1 Se on uutinen kun kotoa lähdetään

Kodin uutiset ovat varsin hajanaiset. Koti sinällään ei näytä olevan uutinen, vaan se liittyy aina johonkin muuhun. Koti näyttää olevan uutiseksi toisaalta liian yksityinen, toisaalta liian moniulotteinen. Tämä on jonkinasteinen paradoksi, mutta paradoksi liittyy kodin luonteeseen käsitteenä, joka ulottuu moniaalle ja liittyy moneen asiaan. Kodilla on sekä konkreettisempi että abstraktimpi merkitys. Abstraktimpi merkitys tulee esiin esimerkiksi erilaisten yhdyssanojen mukana, konkreettinen koti taas ei näytä olevan uutinen lainkaan.

On vaikea sanoa millainen uutinen koti sinällään tai työ sinällään olisi. Uutinen nousee kuitenkin yhteyksistä ympäröivään maailmaan, mikään ei oikeastaan ole uutinen "sinällään", vaan vasta yhteydet muihin asioihin tekevät siitä uutisen. Siksi on myös niin, että aprikointi siitä miksi työ tai koti "sinällään" ei ole uutinen on turhaa, koska ei ole olemassa mitään kotia sinällään, joka olisi uutinen. Käsitteitä ei voi umpioida erilleen muista käsitteistä, ja niiden merkitykset nousevat merkitysjärjestelmän kokonaisuudesta.

Kun työn yhteydessä otan tarkasteltavaksi työtä suhteellisen suoraan käsitteleviä uutisia, ja aprikoin että työn reuna-alueet voisivat kenties olla tutkimuksellisesti mielenkiintoisia, olen kodin osalta joutunut ottamaan tarkasteluun juuri reuna-alueita. Tähän olen ollut pakotettu sen vuoksi, että kotia suoraan käsitteleviä uutisia ei ole. Uutiset saattavat kertoa vaikkapa tulvista Kiinassa (TV-uutiset 4.7.1995), Suomen jääkiekon maailmanmestaruusjuhlista (TV-uutiset 7.5.1995) tai Ranskan Algerian suurlähettilään kotiin kutsumisesta (TV-uutiset 4.2.1995). Koti on näissä sivuseikka, mutta tulee mainituksi. Kiinan yhteydessä kerrotaan kuinka ihmiset ovat joutuneet jättämään kotinsa, jääkiekkouutisessa kuvataan maailmanmestaruusjuhlinta kotimaassa, ja Ranskan Algerian suurlähettilään yhteydessä koti mainitaan paikkana, johon lähettiläs on kutsuttu.

Näiden lisäksi on esimerkiksi sellaisia aiheita kuin "Suomen ja Neuvostoliiton perhepoliittinen seminaari Helsingissä" (Radiouutiset 16.6.1977), joissa koti ei esiinny suoraan aihekortin otsikossa, mutta itse jutussa kyllä. Tässä esimerkkijutussa koti esiintyy sitä kautta, että siinä kerrotaan Neuvostoliiton perhepolitiikan lähtökohdaksi Leninin toteamus siitä, ettei kotitalouden hoitaminen sisällä mitään mikä vähääkään edistäisi naisen kehitystä.

Yhtenä tyypillisenä kodin esiintymisen tapana uutisissa voi pitää vaikkapa tätä uutissähköttä.

<p>Puhe:</p> <p>Kaliforniassa suuret tulvat ovat ajaneet satoja ihmisiä kodeistaan ja katkaisseet sähköt yli 70 000 ihmiseltä. Jokien vedenpinta on noussut paikoin jopa kolme metriä normaalin yläpuolelle. Äkkiä noussut vesi on katkonut alueen valtateitä jopa niin, että veden saartamia autoilijoita on jouduttu pelastamaan.</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Aukiveto, ilmakehä vedessä olevista taloista ja puista. Paineella ryöppyävää vettä, ihmiset katsovat sillalta.</p> <p>Auto ajelehtii talon ohi vedessä. Vesimassat virtaavat taloja huuhdellen. Vene ja auto vierekkäin vedessä.</p>
---	---

TV-uutiset 11.3.1995

Etenkin muualla kuin Suomessa olevat kodit esiintyvät uutisissa usein juuri edellisen sähkeen kaltaisesti.

Miksi koti ei ole uutisaihe? Ensimmäisenä nousevat vastakysymykset: miksi olisi ja mikä olisi? Tämä palauttaa kysymyksen takaisin pohdintaan uutisen luonteesta. Kun katson uutisen olevan kulttuurisen muodon, tarkoittaa kodin ei-uutisuus sitä, että tämä kulttuurinen muoto syystä tai toisesta sulkee kodin ulkopuolelleen. Arvioisin tässä olevan kyse ainakin osittain julkisesta ja yksityisestä. Yksityinen ei ole uutinen, vaan uutiset ovat aina julkisen puolella. Kodista taas on vaikea saada julkista, jollei se ole alun alkaen julkinen koti, kuten vaikkapa tasavallan presidentin koti. Tämän näkemyksen mukaan koti on siis edelleen tiukasti yksityisen piirissä. Tasavallan presidentin kotiakin on arvioitu ja esitelty enemmänkin arkkitehtuurin ulottuvuudessa kuin kodin, eli konteksti ja diskursiivinen ympäristö ovat pitäytyneet rakennuksen materiaalisessa ulottuvuudessa.

Laajimmaksi aiheryhmäksi kodin uutisten joukossa nousevat kotiinpaluut, jotka ovat kotia käsittelevien uutisten selvästi suurin yksittäinen joukko. Vastavasti toiseksi suurimman ryhmän muodostavat kotoa lähdöt. Yhdessä nämä kaksi aiheryhmää muodostavat yli puolet aiheiden kokonaismäärästä. Lähtemiseen on tässä käsitelty sekä pakon edessä tapahtuneet että matkustamiseen liittyvät.

Lähdöt ja paluut eivät muodosta ainoastaan laajimpia kodin aiheiden ryhmiä, vaan kodin osalta myös ainoat laajat ja yhtenäiset uutisaiheiden ryhmät. Kaikki muu on enemmän tai vähemmän yksittäisesiintymiä tai parin esiintymän varassa. On tietysti tulkinnanvaraista mitä ”aihe” kulloinkin tarkoittaa, mutta lähdöt ja paluut ovat kodin uutisten tekemisistä selkeästi yleisimpiä.

Tämä kertoo osaltaan siitä miten koti ei ole uutinen, ja toisaalta siitä miten se uutisten piiriin niveltyy. Koko aiheryhmän hajanaisuudesta nousee esiin vain tämä yksi ulottuvuus, joka muodostaa kokonaisuuden. Kodin tärkeys tulee kuitenkin näkyviin tätäkin kautta. Lähtöjen ja paluiden kertominen uutisina sisältää, tosin taka-alalle jätettynä, aina myös sen mistä lähdetään tai mihin palataan.

Toisaalta näissä aiheissa tulee näkyviin kodin käsitteellinen rajattomuus. Uutiset eivät välttämättä käsittele ydinkodista lähtemistä, vaan koti määrittyy lähtemisen ja paluun paikaksi laajempaan kokonaisuuteen kuin ydinkoti on. Ydinkodilla tarkoitan tässä sitä kotia, joka sijaitsee asunnossa rakennuksen seinien sisäpuolella. Samantapaiseen näkemykseen näyttävät päätyneen myös monet muut tavalla tai toisella kotia tutkimuksissaan käsitelleet (esim. Karisto & Vilkkonen 2000, 209; Granfelt 1998, 47-48; Rykwert 1993, 50).

Kodin aiheiden joukossa on huomattavan paljon sellaisia, jotka on toteutettu sähköuutisena. Näitä on selvästi enemmän kuin työn uutisten joukossa. Tämä sopii myös lähtöjen ja paluiden runsauteen kodin uutisaiheiden joukossa. Lähdöt ja paluut ovat tapahtumina yksinkertaisia ja vähäulotteisia, joten ne ovat sopivia sähköiksi, joihin ei monia ulottuvuuksia mahdu.

Voi ajatella myös niin, että lähtöjä ja paluita käytetään koko uutislähetysten taiton rytmisinä elementteinä. Ne ovat uutisille tietynlaista pakkopullaa, asioita, joita täytyy kertoa. Ne kerrotaan lyhyesti, mutta samalla saadaan lähetysrytmistä vaihtelua. Kun nämä ei-uutiset kerran on kerrottava, niin otetaan niistä sitten irti se hyöty mitä saatavissa on. Rytmisesti jäsentävän elementin ominaisuus ei kuitenkaan mitenkään selitä lähtöjen ja paluiden esiintymistä uutisissa, koska muitakin samaan rooliin sopivia aiheita on olemassa.

Paluita on enemmän kuin lähtöjä sen vuoksi, että osassa lähdoistä, joihin paluut loogisesti liittyvät, ei ole mitään mistä voisi tehdä uutisen. Se että kaksi tavallista keski-ikäistä miestä lähtee sukeltamaan Filippiineille, ei missään tapauksessa ole uutinen. Mutta sen jälkeen kun sissit ovat ottaneet samaiset miehet panttivangeiksi ja pitäneet heitä väkisin viidakossa kuukausikaupalla, heidän kotiinpaluunsa on varmasti monenkin uutisen väärtti.⁴²

Mikäli jokin lähtö uutisoidaan ennen kuin se tapahtuu tai mahdollisesti samanaikaisesti, ei kyseessä ole uutinen siinä mielessä, että se olisi uusi ja yllättävä tapahtuma. Jos se olisi uusi ja yllättävä tapahtuma, siitä voitaisiin raportoida vasta jälkikäteen.

Kuten lähtemisistä, myöskään palaamisista suuri osa ei ole varsinaisia uutisia. Esimerkiksi tasavallan presidentin tai olympiajoukkueen lähdöt ja paluut ovat varsin hyvin tiedossa etukäteen. Ne ovat kuitenkin eräänlaista uutisten pakkopullaa nekin: ei-uutisia, mutta silti niistä on kerrottava. Toinen asia on miksi uutiset ovat rakentuneet sellaisiksi, että nämä ei-uutisetkin tulee kertoa. Näkisin, että tässä on kyse siitä että uutiset tiedottavat kaiken olevan hyvin ja asioiden etenevän niin kuin pitääkin.

Tällaisia lähtö- ja paluu-uutisia voisi nimittää myös ”maailma on paikallaan”-uutisiksi. Kertomalla lähdoistä ja paluista, jotka sinällään ovat yhdentekeviä, uutiset osoittavat maailman kulkevan tuttuja latujaan. Samalla uutiset legitimoivat omaa asemaansa. Uutiset tietävät johtajiemme liikkeit, ja valvovat näitä liikkeitä herkeämättä. Lähtöjen ja paluiden yhdentekevyydellä tarkoitan tässä sitä, että vaikka huippupoliitikot saattavat tehdä määränpäässään jotakin tärkeää, ei heidän lähtemisensä kohti tuota määränpäätä ole vastaanottaja-tulkitsijan elämään millään tavalla vaikuttavaa tai tuon elämän kannalta tärkeää.

Toinen näkymä on se, että vaikka uutisintituutioissa ja monissa muissakin paikoissa tiedetään nämä lähdöt etukäteen, ei suuri yleisö niitä välttämättä samalla

⁴² Viitataan tässä tapaukseen, jossa sissit kaappasivat kaksi suomalaismiestä panttivangeiksi Jolo-nimiselle Filippiinien saarelle vuonna 2000. Heidät vapautumiseensa kului aikaa kuukausia, ja suuret määrät diplomatiiaa. Kaapatut olivat Filippiinien sisäpolitiikan pelinappuloita. Panttivankien avulla sissit halusivat saada tavoitteitaan läpi. Panttivankikriisi liittyi myös maailmanpoliittiseen tilanteeseen, sillä keskeistä roolia neuvotteluratkaisun saamisessa näytteli Irak, joka oli ja on tätä kirjoittaessani edelleen kansainvälisen yhteisön pakotteiden ja paheksunnan kohteena epäilyinä terrorismin tukemisesta, ihmisoikeuksien polkemisesta, kemiallisten- ja bioaseiden valmistamisesta ja monesta muusta ei-toivotusta asiasta.

tavoin tiedä. Olympiajoukkueen lähdön ajankohta lienee suurimmalla osalla likimain selvillä, mutta vain siksi, että itse olympialaisista on kerrottu. Presidentin matkustusaikataulu taas ei ole samalla tavoin avoimesti tiedossa. Miksi sen sitten pitäisi olla tiedossa, ja miksi presidentin matkoista on olennaista kertoa, on jo toinen kysymys.

Kyse on myös toimintaan liittyvästä logiikasta: jos joku on lähtenyt, on myös palaaminen raportoitava. Samoin lähtemiset ja palaamiset kontekstoivat jonkun olemista jossakin, kuten esimerkiksi sitä että olympiajoukkue on kisapaikalla. Jostakin syystä lähdöt ja paluut kuuluvat tietynlaisten tapahtumien draamalliseen kokonaisuuteen: lähteminen edellyttää tekemistä ja paluuta. Tämä kytkeytyy uutisiin siten, että niistä on ylipäättään mahdollista raportoida koko kaari. Ennakoimattomissa tapauksissa raportointi koko kaaresta ei tietenkään ole mahdollista, sillä tapahtumat ovat jo liikkeellä, eikä niiden varsinaista alkua ole päästy raportoimaan. Usein tämä alku kuitenkin todetaan uutisissa tavalla tai toisella.

Osa toiminnan logiikkaa on myös se, että voidakseen keskustella jonkin muun valtion päämiehen kanssa tämän kotimaassa, on presidentin täytynyt matkustaa sinne. Presidentti valtioonstituutiona taas on niin voimakas, että hän ei oikein voi vain yhtäkkiä olla vaikkapa Intiassa ilman että hänen matkastaan sinne olisi kerrottu. Tämä taas liittyy uutiseen kulttuurisena muotona: uutisten kuuluu kertoa presidentin tulemiset ja menemiset.

Tietynlaista arkipäiväistymistä on kuitenkin havaittavissa. Presidentti Ahtisaari aloitti maakuntamatkojen nimellä kulkevan kotimaan vierailujen sarjan. Alkuun nämä olivat uutisia sinällään, nykyisin eivät. Näiden matkauutisten muoto on muuttunut, nykyisin uutisessa kerrotaan jostakin mitä presidentti on sanonut, ja todetaan lyhyesti, että hän sanoi näin vieraillessaan vaikkapa Kainuussa.

Lähdöt ja paluut ovat myös koukkuja, joihin uutisia voi ripustaa (esim. Eliasoph 1997, 235). Uutinen saattaa näennäisesti olla jonkun lähdöstä tai paluusta, mutta lähtö tai paluu on syy tehdä tulevaisuutta ennakoiva, mennyttä kertaava tai asiaintiloja esittelevä juttu. Lisäksi lähtö- ja paluujutuilla voidaan valmistaa etukäteen maaperää tulevia uutisia varten. Uutinen tarvitsee jonkin syyn, usein jonkin asian aktualisoitumisen, tapahtumisen, ennen kuin se on uutinen.

Presidentin, olympiajoukkueen tai muiden vastaavien matkoihin liittyvissä jutuissa on olemassa kaava. Ensin uutisissa kerrotaan että instituutio N matkustaa paikkaan X tehdäkseen A. Sitten kerrotaan, että instituutio N on paikassa X tekemässä A:ta. Viime lopuksi kerrotaan, että instituutio N on palannut paikasta X tehtyään siellä A:n. Kaava on sama kuin mitä tutkimuksen kirjoittajille joskus korkeintaan puolileikillään heitellään: ensin kerrot mitä aiot tehdä, sitten teet sen, ja sitten kerrot mitä tuli tehtyä. Tähän kaavaan istuvien uutisten luonne on selvästi institutionaalinen. Uutisten kuuluu kertoa nämä asiat, koska jos ne eivät kerro, se on virhe sen konstruktion mukaan, joka kertoo mikä on uutinen.

Tässä kaavassa toteutuu lähtö- ja paluu-uutisten maaperää valmisteleva funktio. Yksi uutinen johtaa loogisesti toiseen uutiseen, joka johtaa kolmanteen uutiseen. Uutiset luovat tällaisen toiminnan avulla myös odotusarvoja. Osa tulevasta agendasta, tulevista uutisista, kerrotaan rivien välissä jo tänään. Koska N matkustaa paikkaan X tehdäkseen A, on odotettavissa uutinen, jossa N on paikassa X ja tekee A:n, ja kenties myös uutinen, jossa N palaa paikasta X tehtyään siellä A:n.

Tällainen uutisten sarja muodostaa draamallisen kokonaisuuden, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Mikäli kyseessä on uutinen, jonka tulemisesta ei tiedetty etukäteen, alku rakennetaan siihen myöhemmin. Tällaisesta tapauksesta esimerkiksi vaikkapa jo mainittu kahden suomalaismiehen jääminen panttivangeiksi Filippiineillä. Heidän lähtönsä Filippiineille ei ollut uutinen, mutta siitä tuli uutinen jälkikäteen. Tämä jälkikäteen uutiseksi tuleminen johtui siitä, että panttivangiksi joutuminen oli uutinen, ja uutisten kuuluu kertoa miksi miehet oikein Filippiineillä alun perin edes olivat.

Miesten lähtö Filippiineille oli yksityisen piiriin kuuluva asia. Kaksi miestä toteutti pitkään suunnittelemansa sukellusloman. Kun heidät kaapattiin panttivangeiksi osana Filippiinien sisäistä liikehdintää, tämä asia oli eittämättä julkinen. Kun panttivankeus oli julkinen, se veti julkisen piiriin myös runsaasti sellaista, mikä ei olisi sinne muuten mitenkään tullut, kuten juuri Filippiineillä olon syyn, miesten elämän Suomessa, työt, perheet ja myöhemmin myös kodit. Omassa aineistossani ei näitä myöhempiä kotijuttuja ole, enkä uskalla muistinvaraisesti sanoa esiintyivätkö heidän kotinsa koskaan juuri uutisissa, mutta julkisuudessa ainakin toisen heistä koti myöhemmin esiintyi. Panttivankikoettelemus teki miehistä julkisuuden henkilöitä.

Filippiinien panttivankiuutisten sarja ei kuitenkaan ole tyypillinen lähtöjen, paikallaolojen ja paluiden uutinen. Tyypillisen paluu-uutisen esimerkkinä nostan esiin tämän:

<p>Puhe</p> <p>Sähköteksti: Tasavallan presidentti ja rouva Koivisto ovat palanneet kotimaahan Romaniaan suuntautuneelta viralliselta vierailulta. Presidenttiä ja hänen seuruettaan kuljettanut erikoiskone laskeutui iltopäivällä Helsinki-Vantaan lentokentälle. Romanian presidentin Nicolae Ceaucescun kanssa havaittiin maiden väliset suhteen ongelmattomiksi. Matkan tärkeimmäksi tulokseksi muodostui romanialaisilta saatu lupaus pyrkiä lisäämään tuontia Suomesta. Presidentti Koivisto kommentoi asiaa lentomatkan aikana näin:</p> <p>Haastattelu: <i>Minusta oli myönteinen yllätys se että että heillä oli niin suuri harrastus meidän keskinäiseen kauppamme kehittämiseen. Ja siihenhän on kaikki edellytykset olemassa, koska se kauppa on niin vähäistä. Se on eri asia, jos kauppa on valmiiksi korkealla tasolla, niin sen entisestään lisääminen on vähän vaikeata, mutta kun kauppa on pientä, ja meidän kauppamme heidän kanssaan on tosiaan pientä verrattuna noin niinkun meidän suhteittemme laatuun muilla tasoilla, niin siinä on kyllä kaikki edellytykset olemassa parantaa sitä tasoa.</i></p>	<p>Kuvat:</p> <p>Kaksi upseeria Koivistot laskeutuvat koneesta.</p> <p>Presidentti Koivisto lentokoneessa.</p>
---	--

TV-uutiset 7.6.1985

Kyseessä on koko lailla puhtaaksiviljelty paluujuttu. Sisällön merkittävyyden voi arvioida olevan kohtalaisen vähäisen. Utinen alkaa sillä, että Romaniasta on palattu. Sitten kerrotaan, että Suomen ja Romanian väliset suhteet on todettu ongelmattomiksi. Loppuosa käsitellään Suomen ja Romanian kaupan lisäämistä. Kaupan uutisenaikaisesta nykytilasta kertoo presidentti sanankääntein, jotka ilmoittavat suurin piirtein, että Suomen ja Romanian kauppa on olemattomasta seuraava.

Utisen aihe ei myöskään ole koti tai kotiinpaluu sinällään. Vaikka uutisen ensimmäisessä lauseessa kerrotaankin presidenttiparin palanneen kotiin, varsinainen uutinen käsittelee itse vierailua ja sen sisältöä, sekä arvioi tulevaisuutta. Kotiinpaluu tuntuu tämän tyyppisissä uutisissa olevan jonkinlainen rakenteellinen vaatimus. Kenties näin on siksi, että samalla iskulla saadaan kerrottua kaksi asiaa, palaaminen ja jotakin mitä on tehty siellä mistä palataan. Samalla voidaan arvioida mitä siellä mistä palataan kenties saavutettiin. Utinen toteuttaa siis myös tällaisista uutisista löytyvän kolmijaon viimeisen osan, jossa instituutio N on palannut paikasta X tehtyään siellä A:n.

Sen lisäksi, että edellinen toimii esimerkkinä paluujutun tyyppistä ja toteuttaa paluujuttujen kolmijaon, se toimii esimerkkinä myös "maailma on paikallaan"-uutisesta. Juttu ilmoittaa jo pelkällä olemassaolollaan, pelkällä uutisissa näkymisellään, että valtakunnassa on kaikki hyvin. Mikäli valtakunnassa ei kaikki olisi hyvin, tuskin näkisimme tällaista juttua.

Miksi lähdöt ja paluut ylipäättään ovat uutisia? Kysymys on mielestäni pohdinnan arvoinen, lähinnä siksi, että itsekkin uutistytön tekijänä en kuitenkaan tiedä vastausta. Vaikka olen edellä esittänyt joitakin tekijöitä, jotka vaikuttavat lähtöjen ja paluiden jatkuvaan nousuun uutisiksi, eivät nämä syyt tunnu kattavilta. Eteenpäin ja syvemmälle yrittäessä taas kaikki yritykset lähestyä tätä kysymystä palautuvat niinkin hienoon ratkaisuun kuin että uutinen on uutinen koska se on uutinen; että erilaisia institutionalisoituneita lähtöjä ja paluita on kerrottava uutisissa, koska ne jostakin syystä tuntuvat siltä. Tämä ei tietenkään ole vastaus oikein mihinkään; kulttuurinen rakenne pysyy piilossa.

Osa vastauksesta lieneekin jossain professionalisoitumisen prosessien ja kulttuuristen muotojen suunnalla. Toimittajat ja uutisvalintoja tekevät ovat sisäistäneet uutisen lajiytyypin ja omaksuneet uutistytön kirjoittamattomat lait. Näihin lakeihin kuuluu se, että edellä olevan kaltaiset tapahtumat ovat uutisia. Toisaalta kyse lienee myös uutisten legitimitietin hankinnasta. Kertomalla edellä kuvatun kaltaisista tapahtumista uutiset samalla kertovat myös olevansa mukana ei vain siellä missä tapahtuu, vaan myös siellä missä saattaa tapahtua. Uutiset seuraavat päättävässä asemassa olevien ja vallanpitäjien tekemisiä jatkuvasti, myös silloin kuin varsinaista suurta seurattavaa ei ole.

Tässä yhteydessä en ryhdy analysoimaan edellä olevan paluu-uutisen mahdollisia poliittisia ulottuvuuksia. Vuonna 1985 maailma oli selkeän kaksinapaisesti jakautunut, ja Suomen asema suuren ystävällisen naapurimaansa vieressä vaikutti asioihin. Romania taas oli osa itäblokkia. Tämän aineiston perusteella ei voi kertoa olisiko uutinen ollut samanlainen jos presidenttipari olisi palannut vaikkapa Itävallasta tai Sveitsistä.

Lähtöjen ja paluiden uutisoinnin erittäin suuri osuus kodin uutisten joukossa kertoo nähdäkseni siitä, että näiden uutisten uutisiksi päätyminen tarkastelulla voi-

taisiin saada esiin jotakin uutisten luonteesta tietynä professionaalien hallinnan kenttänä. Tämä kenttä koostuu varsin suurelta osin niin sanotusta hiljaisesta tiedosta, asioista joita ei ole koskaan puettu sanoiksi, mutta jotka siitä huolimatta ovat olemassa ja vaikuttavat kentän toimintaan ja sillä käytettävien puheavaruuksien rakenteeseen. Varmasti moni, jos ei jopa useimmat, nuoret uutistoimittajat (miksei vanhemmatkin) ovat saaneet kuulla, ettei heidän esittämässään aiheessa ole mitään uutista. Piste. Perusteluja ei tarvita, siinä vain ei ole uutista. Tällaisten kokemusten kautta sosiaalistutaan uutistoimittajiksi, opitaan erottamaan uutinen ei-uutisesta, otetaan haltuun ammattiryhmän salainen tieto (esim. Allan 1999, 61; Hall 1973, 181⁴³).

Kun uutisissa ei kodin yhteydessä ole muita selkeitä aiheryhmiä kuin lähdöt ja paluut, on diskurssianalyysin tekeminen tältä osin pois laskuista. Kotien poissaololla taas on diskursiivinen ulottuvuutensa. Tässä ulottuvuudessa kodista rakentuu yksityisen ja henkilökohtaisen sijaintipaikka. Kun koti ei ole julkisessa, sijoittuu se tässä kahtiajaossa tietenkin yksityisen puolelle. Ydinkodin poissaolo uutisista toimiikin yksityisyyttä rakentavana ja ylläpitävänä mekanismina.

Lähtöjen ja paluiden esiintyminen uutisissa sellaisena ryppäänä kuin ne esiintyvät tukee kodin tärkeyttä ihmisen elinpiirissä. Koti on tätä kautta ihmisenä olemisen keskeinen paikka. Ihmisenä olemisen keskeinen paikka kodista tulee sen ilmeisen tärkeyden ja yksityiseen sijoittumisen kautta. Mikäli koti ei olisi jollakin tavalla tärkeä, se tuskin nousisi lähtöjen ja paluiden paikaksi uutisissa.

Kodeista on kuitenkin siirtynyt toimintoja julkisen piiriin. Esimerkiksi varsin suuri osa suomalaisista lapsista ei ole koko päivää kotihoidossa. Osa lastenhoitotehtävästä on siirtynyt yhteiskunnalle. Samoin työn siirtyminen enenevässä määrin tapahtumaan kotipiirin ulkopuolella on muuttanut kodin luonnetta. Tällöin myös kodin merkityssisältö lienee läpikäynyt muutoksia. Nämä mahdolliset muutokset eivät kuitenkaan näy tässä aineistossa.

4.1.2 Informaatioyhteiskunnan vastamyryt

Millaista sosiaalista todellisuutta lähtöjen ja paluiden voimakkaasti sävyttämät kodin aiheet sitten rakentavat? Mikä on näiden uutisten diskursiivinen ulottuvuus? Tietyt ulottuvuudet tulevat näkyviin kodin paikan ja merkityksen määrittämisen kautta, mutta muissa yhteyksissä lähtöjen ja paluiden uutiset tuottavat myös toisenlaisia merkitysrakenteita.

Nähdäkseni toinen diskursiivinen ulottuvuus, tai kuten valitsemassani viitekehyksessä lienee syytä sanoa, toinen keskeisistä diskursiivisista ulottuvuuksista, liittyy uutisten legitiimiin asemaan ja tuon aseman uusintamiseen, säilyttämiseen ja vahvistamiseen. Osoittamalla lähtöjen ja paluiden kautta olevansa läsnä, tietävänä ja seuraavana asioita, uutiset rakentavat luottamusta, vakuuttavat vastaanottaja-tulkitsijoita siitä, että uutiset hoitavat leiviskäänsä hyvin. Utisten toiminnan kannalta taas vastaanottaja-tulkitsijoiden luottamus on hyvin keskeinen asia. Ilman

⁴³ Lainattu Schudsonin (1997) mukaan.

vastaanottaja-tulkitsijoiden luottamusta uutiset menettävät nopeasti merkitystään, sitä enemmän mitä vähemmän niihin luotetaan.

Kun vastaanottaja-tulkitsijoilta itseltään kysytään televisiokanavien ominaisuuksien tärkeydestä, tärkeimmäksi nousee juuri kanavan uutis- ja ajankohtaisohjelmien luotettavuus. 98 sadasta suomalaisesta pitää tätä kanavan tärkeimpänä ominaisuutena. (Kytömäki & Ruohomaa 2002, 34-35.)

Kokonaan toinen seikka on se, kuinka tietoisesti uutiset lähtöjen ja paluiden kautta rakentavat luottamusta. Uutisissa ei ajatella, että ”tehdäänpä juttu nyt siitä kun presidentti lähtee matkalle, jotta luottamus meihin vahvistuisi”. Presidentin lähdöstä tehdään juttu, koska se on uutinen. Uutinen kulttuurisena muotona on rakentunut sellaiseksi, että se tekee luottamuksen rakentamisen itse itsensä kautta. Kun juttu toteutetaan uutiseksi sen kulttuurisen muodon mukaisesti, jollaiseksi uutinen on muodostunut, luottamusta rakentava ulottuvuus on osa juttua. Se on osa juttua, koska se on osa kulttuurista muotoa.

Luottamusta ei tietenkään rakenneta ainoastaan näyttämällä kuinka tietävä organisaatio on. Sen lisäksi välitettävällä informaatiolla täytyy olla tiedon status. Tällä tarkoitan sitä, että asiatietojen tulee olla oikeita ja merkityksellisiä. Mikäli näin ei ole, luottamus menee vaikka miten todennettaisiin paikallaoloa. Ilman tietämistä ei paikallaolokaan ole mitään.

Puhuttaessa informaatioyhteiskunnasta (joka on mielestäni parempi sana kuin tietoyhteiskunta, koska tiedon kanssa asialla ei välttämättä ole yhtä paljon tekemistä kuin informaation), luodaan samalla olevaksi sen käänköpuoli. Mitä nopeammaksi ja heterogeenisemmäksi informaatio ja sen vaihto muodostuu, sitä paremmat mahdollisuudet on myös merkityksettömällä informaatiolla. Merkityksettömällä informaatiolla en tarkoita tässä pelkästään totuuden ja toden vastakohtaa, enkä sitä että se olisi missään mielessä helposti eroteltavissa merkityksellisestä. Merkityksetön informaatio on kuitenkin kohinaa, joka saattaa estää merkityksellisen havaitsemisen hukuttamalla sen alleen.

Informaatioyhteiskuntaan kuuluu olennaisena osana se, että on yhä vaikeampaa sanoa mikä on oikeaa ja olennaista informaatiota ja mikä ei. Informaatiota on yksinkertaisesti tarjolla niin paljon ja se on sisäisesti niin differentioitunutta, ettei siitä enää saa kuvaa mistään. Kun informaatioyhteiskunnasta puhutaan, tämä sen käänköpuoli unohdetaan järjestelmällisesti pois. Tietoyhteiskunta taas unohtaa tämän puolen vielä tehokkaammin. Tieto sanana kun kantaa mukanaan oikeellisuuden ja olennaisuuden auraa. Tietoyhteiskunnassa ei ole ei-tietoa, ei merkityksetöntä informaatiota eikä disinformaatiota.

Utistoitimittajien tehtäväksi taas on jo pitkään mielletty tosien ja tärkeiden seikkojen kertominen maailmasta ja asioista. Informaatioyhteiskunnassa tosien ja tärkeiden seikkojen erottaminen vähemmän tosista ja vähemmän tärkeistä on hankalampaa ja enemmän työtä vaativaa kuin koskaan. Siksi tietoa hankkivaa, analysoivaa ja järjestävää journalistia tarvitaan enemmän kuin koskaan ennen. Journalisti on kuitenkin se, johon edes jotenkin luotetaan. Luotetaan varmastikin osaksi siksi, että on pakko, kuten luotetaan lääkäriin.

Vaikka ihmisillä on nykyään enemmän, paremmin ja helpommin informaatiolähteitä ulottuvillaan kuin koskaan, ei se ole tehnyt tiedon saamisesta välttämättä yhtään sen helpompaa kuin se on ollut aikaisemmin. Tiedolla tarkoitan tässä

sosiaalista tietoa, sellaista informaatiota, jonka sen haltija itse mieltää todeksi. Tässä on tietenkin melkoinen ero esimerkiksi tieteelliseen tietoon. Informaatioyhteiskunta onkin epävarmuuden yhteiskunta. Vaikka informaatiota, jopa tiedoksi väitettyä sellaista, on paljon, se on sisäisesti ristiriitaista. Kaikenlainen huuhaa laihtutuspillereistä ja kapseleista maassa jo oleviin ulkoavaruuden älykkäisiin olentoihin osoitetaan ja perustellaan tiedolla. Nimenomaan tiedolla, ei informaatiolla. Näihin perusteluihin ja retorisiin rakennelmiin käytetään sitä, mitä pidetään kaikkein syvimpänä tiedon alueena, tieteellistä tietoa.

Journalistin rooli on kuitenkin muuttunut jonkin verran. Vielä viisitoista vuotta sitten, 1980-luvulla, kenties vielä 1990-luvun puolellakin, toimittajan voi nähdä kertovana äänenä muuten hiljaisehkossa maailmassa. Tietoa kyllä oli, mutta se oli kirjoissa. Kun tieto on kirjassa, se on informaatioyhteiskunnan mittapuulla vanhaa. Ainoat, jotka antoivat informaatioita ajankohtaisista asioista, olivat tiedotusvälineet ja omat sosiaaliset verkot.

1990-luvulla tilanne kuitenkin muuttui. Teknisesti muutoksen takana on lähinnä internet, kenties osittain myös langaton viestintä. Varsin huomattavalla osalla suomalaisista on pääsy vähintään jompaan kumpaan, ja vaikka ne nyt saattavatkin tuntua itsestään selviltä, ne ovat kuitenkin suhteellisen nuori ilmiö. Saatavilla olevan informaation määrä myös muissa välineissä kaiken kaikkiaan on kasvanut ja hajanaistunut. Järisyttävän pitkää aikaa ei vielä ole siitä, kun televisiossa oli tarjolla vain kaksi kanavaa, ja kello 20:30 niiltä molemmilta tuli sama uutislähetys.

Samoihin aikoihin tietoverkkojen ja langattoman viestinnän kanssa tulivat myös muun muassa muiden maiden televisiokanavat laajempaan tarjontaan. Yhdessä nämä kaikki loivat informaation ylitarjonnan. Ylitarjontaa tämä on siinä mielessä, että siitä on vaikeaa jos ei suorastaan mahdotonta muodostaa tietoa ilman melkoista erillistä ponnistelua. Journalistikunta taas on mitä oivin ratkaisu tähän. He tekevät tämän erillisen ponnistelun palkan eteen, ettei vastaanottaja-tulkitsijan tarvitse.

Ristiriitana tässä on tietenkin se, että uutiset itsekkin ovat osa informaatioyhteiskunnan informaation tulvaa. Uutiset rakentavat kuitenkin informaation meressä itsestään tiedon saaren luomalla itse itselleen luotettavuuden auran osoittamalla varsin eksplisiittisesti tekevänsä juuri niitä asioita, jotka tekevät informaatiosta sosiaalisessa mielessä tietoa: olemalla paikalla, näyttämällä olevansa paikalla ja antamalla vastaanottaja-tulkitsijan todistaa asiat omin silmin. Uutiset pyrkivätkin välittämään omin silmin näkemisen vaikutelmaa osana totuudellistamisen strategiaansa. Vaikka kuvat ja äänet eivät suoraan kertoisikaan puheena olevasta asiasta, ne kuitenkin todentavat autenttisuudesta ja paikallaolosta.

Mikäli tämä olisi tietoisien suunnitelman tulosta, olisi sitä syytä pitää äärimmäisen ovelana. Itse uskoisin kuitenkin, että takana on enemmän kulttuurinen konventio, jonka kulttuurin evolutiiviset prosessit ovat muokanneet sellaiseksi kuin se on kuin tietoinen pitkän aikavälin suunnittelu. Mitenkään pitkän aikavälin suunnittelua väheksymättä, sillä on merkittävä osa siinä, että uutiset ovat pysyneet evoluution tiellä. Evoluutio on muokannut uutiset ja uutisten tekijät kollektiivina sellaiseksi, että jos eliöiden päämäärät ovat syödä ja lisääntyä, uutisten päämäärä on olla uskottava. Uutisten uskottavuus taas on pitkälti samaa kuin niiden luotettavuus. Mikäli uutiset eivät ole uskottavia, ne eivät ole luotettavia ja päinvastoin.

Evoluutiometafora on tässä hieman arveluttava, koska se implikoi kehitystä. Kehitys taas implikoi vertailua, jota en kuitenkaan tee. Olen kuitenkin sitä mieltä, että nykyiset uutiset ovat aivan ilman sarvia ja hampaita kehittyneempiä kuin vaikkapa 1200-luvun kirjeuutiset (esim. Torvinen 1982, 17). Eikä tämä evoluutio ole tullut tyhjästä, mukana on määrätietoista kehittämistä. Kehittämistä tehdään aina kuitenkin jotakin varten, ja tämä jotakin varten vastaa evoluutiometaforassani olosuhteiden painetta varsinaisessa evoluutiossa.

Kodin uutisten, lähtöjen ja paluiden, kautta tulee siis näkyväksi uutisiin liittyvä totuudellistamisen strategia. Tällä strategialla uutiset toimivat ja selviytyvät informaatioyhteiskunnan luomasta sekalaisen informaation ristipaineesta ja pyrkivät kohti merkityksiä. Lähdöt ja paluut, ei-uutiset yleensäkin, ovat uutisille elintärkeitä. Niiden avulla luodaan uutisille identiteettiä ja merkityksellisyyttä. Informaatioyhteiskunnassa vain oikea tieto on jotakin. Vain oikealla tiedolla on merkitystä. Lähtöjen ja paluiden avulla uutiset osoittavat hallitsevansa oikeaa tietoa.

4.1.3 Julkisen ja yksityisen raja: kotiovi

Koti sinällään ei siis ole erityisen yleinen aihe uutisissa, enemmänkin niin, että se puuttuu lähes kokonaan. Yleensä kotia näytään käsiteltävän osana jotakin muuta kokonaisuutta. Uutisissa koti on usein sama kuin asunto. Tämä johtunee siitä, että asunnot kuuluvat julkisen piiriin kun taas kodit eivät. Koti ja asunto tosin eivät selvästikään ole sama asia, mikä edelleen tukee ajatusta kodista mentaalisenä tilana. Kun koti on mentaalinen tila, sen saaminen julkisen piiriin on koko lailla hankalaa. Sen sijaan asunnot ovat konkreettisia objekteja, joita varten on olemassa moniakin yhteiskunnallisia orgaaneja.

Samoin kuin kodin näkymättömyys keräämässäni aineistossa, kodin näkymättömyys uutisaineistossa luokittelemattomana kokonaisuutena kertoo kodin sijainnista yksityisen alueella. Uutiset operoivat ensisijaisesti julkisen alueella, eikä koti nykyisessä käsityksessä kuulu tälle alueelle. Se, että koti ei nyt ole julkisen piirissä, eikä nyt ole kovin mahdollista nähdä miten se olisi julkisen piirissä, ei tee asiasta millään lailla mahdotonta. Toinen asia on onko kodin siirtyminen julkiseen suotavaa.

Kodin yhteydessä nousevat usein esiin asuntojen lisäksi perheet. Kodin voi-kin tätä kautta katsoa syntyvän perheen ja asunnon yhdistämisen tuloksena. Kun perhe ryhtyy asumaan asuntoa, asunnosta tulee koti. Sekä asunnot että perheet taas kuuluvat jossakin määrin julkisen piiriin. Tämä näkyy jo kielessäkin siten, että asunto- ja perhepolitiikka kuuluvat yleiseen kielenkäyttöön. Sen sijaan kotipolitiikka ei kuulu, ja se tuntuisikin semanttisesti oudolta.

Kotipolitiikka yhdyssanana kuuluu eri kastiin kuin asunto- ja perhepolitiikka. Asunto- ja perhepolitiikka kuuluvat julkisen piiriin, perhepolitiikka voi toteutua yksityisessä. Vaikka henkilökohtaisen onkin julistettu olevan poliittista jo kohtalaisen pitkän aikaa, ei sellainen sana kuin kotipolitiikka kuitenkaan luiskahda kummastusta herättämättä ohi.

Kieli onkin eräs helposti lähestyttävä kohde kun halutaan tarkastella julkisen ja yksityisen rajaa. Ottamalla esimerkiksi sellainen julkiseksi selvästi mielletty sana kuin mitä juuri politiikka on, voidaan luoda yhdyssanoja, jotka indikoivat kuinka

julkinen jokin asia on. Talouspolitiikka on taatusti julkinen. Työllisyyspolitiikka on julkinen. Asuntopolitiikka, jopa lapsipolitiikka voivat olla olemassa, mutta kotipolitiikka ei voi.

Tämä voi toisaalta olla vain käsitteiden ja niiden kuvaamien reaali maailman ilmiöiden eroista kertova testi. Koti on luonteeltaan erilainen kuin vaikkapa asunto, perhe tai lapsi. Asunto, perhe tai lapsi on paljon tarkemmin määritelty. Talouden suhteen taas on tarkkaan määritelty mitä kuuluu sen talouden piiriin, joka on julkista. Osa siitä taloudesta, joka ei ole julkista otetaan julkiseen julistamalla se viholliseksi.

Mitenkään selkeästi kieli ei julkisen ja yksityisen rajaa kuitenkaan tee. Kyse on demarkaation ongelmasta, ja julkisen ja yksityisen kohdalla demarkaatio on nähdäkseni ainakin jossain määrin tapaus- ja kontekstikohtainen. Mitään yhtä yksiselitteistä yksityisen ja julkisen rajaa ei ole. Kielen ja semanttisten ulottuvuuksien tarkastelu kuitenkin auttaa hahmottamaan erilaisia rajoja, ja vähintäänkin tuomaan esille sitä mitä on vaikea saada kuulumaan julkiseen.

4.2 Kodin kuvat

4.2.1 "Me" ja "ne", eli miten on lottovoitto syntyä Suomeen

Kodin uutisten kuvia tutkimusmielessä katsoessa ensimmäisenä seuraa hätäännys: eihän näissä ole koteja. Kodit ovat poissa uutisten kuvista, niiden sijaan näkyy rakennuksia, taloja, useimmiten ulkopuolelta. Välillä näkyy rakennustyömaita tai tuhoutuneita rakennuksia. Kodin näkymättömyys tukee kodin olemusta yksityisenä, privaattisfääriin kuuluvana asiana. Kodit eivät kuulu muille. Tämä pätee sekä suomalaisiin että muunmaalaisiin koteihin. Rakennukset kuitenkin merkityksellistetään puheen kautta, puheen avulla koodataan kuviin merkityssisältö, joka ilmoittaa niiden sisältävän – joissakin tapauksissa sisältäneen – koteja.

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Niin lähellä, niin kaukana.</p> <p>Tenjan kylän talot piirtyvät näkyviin joulu-kuun usvasta. Rikkiammutut talot ovat autoita. Aasukkaat, kroaatit, asuvat Tjepinin pakolaisleirillä lähellä serbien valtaamaa Vukovaria.</p> <p>Haastattelu: Kysymys: <i>How close is it actually?</i> Vastaus: tuntematon kieli, kopio tekstittämätön.</p> <p>Speak: Tjepin, kolmesataa taloa, kaksi perhettä talossa, yhteensä 2600 pakolaista. Tuhannesosa niistä ihmisistä, jotka ovat joutuneet pakenemaan kodeistaan sodan riehuesa pitkin entistä Jugoslaviaa.</p> <p>Haastattelu: <i>We've got about 2 million refugees, people in this place, we got about 700 000 refugees from Bosnia in Western Europe over the</i></p>	<p>Kuvat:</p> <p>Usvainen maisema, lehdettömät puut. Kaukana hämmöttää rakennuksia.</p> <p>Tienviitta.</p> <p>Voimalinjan pylvä, johdot roikkuvat, talo; zoom kaukana hämmöttäviin taloihin.</p> <p>Nainen, sisätilassa, asunto</p> <p>Matalia parakkimaisia rakennuksia.</p> <p>Auto pihassa, polkupyöräilijä.</p> <p>Kaksi naista tekee pihalla jotain.</p> <p>Mies, ulkona.</p> <p>Panorointi miehestä lapsen kautta naiseen, nainen puhuu. Välillä miehen kasvot ja paluu naiseen. Lapsi näkyy naisen kanssa samassa</p>
--	--

<p><i>next year, so we have to reckon with the possibility of nearly 1 million people returning to Bosnia-Hertsegovina.</i> Haastattelu: tuntematon kieli, kopio tekstittämätön.</p>	<p>kuvassa. Nainen suuren säilykepurkin kanssa. Miehiä pihalla, laaja kuva, tekevät jotain. Lähempi kuva, leikkaavat lihaa.</p>
<p>Speak: Tämä on jo viides kerta kun rouva Kovacevits säilöö paprikoita joulupöytänsä Tjepinin pakolaisleirillä. Haastattelu: tuntematon kieli, kopio tekstittämätön. Speak: Kovacevitsien joulupöydässä on itse savustettua kinkkua, mutta vähän jouluiloa. Kyyneleet eivät ole kaukana, eikä syy ole savun. Haastattelu: tuntematon kieli, kopio tekstittämätön.</p>	<p>Savustuspönttö savuaa. Tuli palaa pöntön alla. Mies, ulkona, eri kuin edellinen. Mies näyttää valokuvaa tuhotusta talosta Paluu miehen kasvoihin. Lapsi leikkii kuistilla. Miehet savustavat, eri kokoisia kuvia ja toimintaa.</p>
<p>Speak: Pariisissa allekirjoitetun Bosnian rauhansopimuksen mukaan pakolaisten pitäisi voida palata takaisin koteihinsa. Ajatus on kaunis, mutta kirjain on kuollut. Haastattelu: tuntematon kieli, kopio tekstittämätön. Speak: Myös YK tunnustaa voimattomuutensa pakolaisongelman edessä. Haastattelu: <i>Realistically we have to reckon with the possibility that most of those returning will go to live somewhere else than the places where they had lived before the war.</i> Speak: Tie kotiin, Vukovariin ja Tenjaan, on miinoitettu. Joulukuun armelias usva peittää kotitalojen haavoja, mutta usvakaan ei peitä muistoja. Haastattelu: tuntematon kieli, kopio tekstittämätön.</p>	<p>Edellisen haastattelun mies uudelleen. Laaja katunäkymä "parakkikylästä". Ensimmäinen mieshaastateltava. Pysäköityjä autoja, rekka keskellä tietä. Zoom-objektiivilla otettu kuva tiestä rekan takana. Näkymä tuhottuihin taloihin ja roikkuviin voimajohtoihin. Savustajamies.</p>

TV-uutiset 22.12.1995

Jutussa on uutisjutuksi poikkeuksellisen voimakas tunnelataus. Koti ja sanan konnotaatiot tuottavat oman osansa tunnelatauksesta. Oletan, että mikäli ilmeisesti kroaatinkieliset haastattelut olisivat kopiesa tekstitettyinä, tunnelataus olisi vielä voimakkaampi. Jutun alku rakentaa kuvan ja sanan yhteispuheella vahvaa tunnetta. Kaukana usvassa siintävät talot identifioidaan puheessa kodeiksi. Noista kodeista ovat ihmiset joutuneet lähtemään, mutta ovat edelleen niin lähellä, että lähtemään joutuneet saattavat ne nähdä.

Kuitenkin, kun katsoo kodin uutisten kuvia kokonaisuudessa, ei niitä oikein ole. Jos näyttäisin keräämäni aineiston jollekulle kertomatta mikä teema yhdistää eri juttuja, olen varma ettei kukaan pystyisi sanomaan tuon teeman olevan kodin. Kuva-aiheet ovat niin hajanaisia, etten usko teeman löytämisen sitä tietämättä olevan mahdollista.

Ettei ihmisten koteja uutisissa näy on tulos sekin. Empiriillani en kuitenkaan voi lähestyä syitä siihen, että kodit eivät näy.

Koska kuva-aiheet ovat niin hajanaiset, jouduin miettimään onko minun ylipäättään mahdollista tehdä perusteltuja tulkintoja. Aluksi näyttikin siltä, ettei ole. Kun aikani kelailin aineistoa edestakaisin, alkoi esiin nousta tietty kahtiajako.

Kun aikani kelailin aineistoa edestakaisin, alkoi esiin nousta tietty kahtiajako. Kun olin saanut tämän kahtiajaon esiin, suorastaan hämmästyin sen selkeyttä. Hämmästyin siksi, etten ollut saanut sitä esiin nopeammin. Tuo esiin noussut kahtiajako on jako ”meihin” ja ”niihin”, suomalaisiin ja ei-suomalaisiin, hyväosaisiin ja huono-osaisiin. Kodin uutisista ei voikaan ainakaan tällä tavoin tulkita käsityksiä kodista, kodin käsitteellisestä ytimeistä, jona pidän ihmisten kotia, mutta niistä voi lukea ulos muita asioita. Kun mietin miksi en ollut heti nähnyt tätä jakoa, tulin siihen tulokseen, että olin odottanut niin muunlaisia tuloksia, etten kyennyt näkemään aineistoani selvästi. Esioletukseni tulivat näkemisen eteen.

Kodin kuvat televisiouutisissa jakaantuvat täysin selvästi kahteen toisistaan poikkeavaan luokkaan, kotimaahan ja ulkomaihin. Kaikkein selkein ero on se, että kotimaassa koteja ja taloja rakennetaan, muissa maissa ne tuhoutuvat. Tulvat, sodat, hirmumyrskyt ja muut luonnon tai ihmisen aiheuttamat mullistukset vievät muunmaalaisilta kodit. Suomessa huolta on ainoastaan siitä ovatko kodit sopivan hintaisia, onko niitä tarpeeksi ja ovatko ne oikeissa paikoissa. Tämä on tietenkin yleistys, sillä tokihan Pohjanmaan lakeuksillakin kodit ovat silloin tällöin tulvauhan alla. Vaikka Suomen ja muiden maiden ero ei ole yksiviivainen eikä mustavalkoinen, niin ei se juuri muutakaan ole. Laajemmalla tasolla ja useampia kotia käsitteleviä juttuja peräkkäin katsoessa ero on suorastaan silmiinpistävän selkeä, sen jälkeen kun sen on ensimmäisen kerran havainnut.

Tässä kaksi tyyppiesimerkkiä siitä millaisia liittyvät uutiset ulkomailta ja kotimaasta ovat. Näin ulkomailla

<p>Speak: Chokwen kaupungin 60 000 asukasta pyrkivät turvaan Limpopo -jokea lähestyvän tulva-aallon alta. Jo nyt kansa on pelastautunut katoille ja puiden latvoihin. Länteen siirtynyt myrsky paisuttaa jokia Zimbabwe ja Etelä-Afrikassa, ja kuljettaa lisätuhaa jo lähes kuukauden tulvista kärsineeseen Mosambikiin.</p> <p>Haastattelu: <i>What is really worrying at this point is that we have already heard from meteorological reports that there is large amounts of water enroute to Mozambique from places like Zimbabwe, Botswana, and South-Africa that have been hit by heavy rains and the cyclone has passed through here itself.</i></p> <p>Speak: Seitsemän avustushelikopteria ovat joutuneet keskeyttämään ruoanjakelun sadoille tuhansille tulvista kärsineille pelastaakseen vielä kymmeniä tuhansia kuolemalta. Mutta lähinnä eteläafrikkalaisista koostuvat ilma-avun antajat ovat uupumassa loppumattomalta näyttävän taakan alla. Etelä-Afrikan täytyy jakaa voimansa myös kotimaansa tulvakatastrofille. Rahan puute on kuitenkin suurin uhka operaatiolle. YK on anonut lahjoittajilta noin 70 miljoonaa markkaa hätäapuun</p> <p>Haastattelu: <i>There are thousands of people out there who really need to be rescued. And the helicopters you see behind me are totally</i></p>	<p>Kahlaavia ihmisiä, vyötäröä myöten vedessä, vanhemmat kantavat itkeviä lapsia.</p> <p>Ihmisiä puussa viittomassa vaatteilla (ääniraidasta päätelleen paikalla olevalle helikopterille)</p> <p>Alueen kartta (grafiikka)</p> <p>Nainen, valkoihoinen, ulkotila</p> <p>Ilmakuva kaupungista tulvan alla</p> <p>Ihmiset rynnivät kohti kopteria polveen ulottuvassa vedessä, lapsia kannetaan</p> <p>Ihmisiä vedessä lilluvan kuorma auton lavalla</p> <p>Ihmisiä katolla. Itse taloa ei näy</p> <p>Sama haastateltava kuin edellä</p> <p>Haastateltava valkoihoinen nainen, takana käynnissä olevia helikoptereita</p>
---	---

<p><i>overwhelmed, there is no way we are going to be able to save all the people out there whose lives are at risk. And this, quite frankly, is catastrophic. There needs to be more help, there needs to be a lot more aid and assistance coming in right now or we are going to lose a lot of people.</i></p> <p>Speak: Luonnontuho on romahduttanut eteläisen Mosambikin perusrakenteita. Viime vuosina kymmenen prosentin talouskasvusta nauttinut Mosambik on palaamassa lähtöruutuun maan sisällissodan jälkeisen vaurastumisen tiellä</p>	<p>Helikopterista purkautuu paikallisia asukkaita kuivalle maalle</p> <p>Pakolaiskaravaani kulkee jalan</p>
---	---

TV-uutiset 27.2.2000

Näin taas Suomessa:

<p>Speak: Sarkkisten koti Naantalın keskustassa on pian valmis. Pariskunta halusi hissitaloon terveyden reistailun vuoksi. 57 neliön kaksio maksoi 77-tuhatta markkaa, eli 15% vastaavan omistusasunnon hinnasta. 100% <i>Se laskee, se laskee tuosta kirkosta hiukan oikealle... Jaha...</i></p> <p>Speak: Lisäksi Sarkkiset maksavat kuukaudessa 2600 markkaa käyttövastiketta. Se jää rakennuttajan taskuun - 77-tuhatta markkaansa Sarkkiset saavat takaisin kun he muuttavat pois.</p> <p>Haastattelu: <i>Tää on siitä hyvä että tää ei sido niin kauheesti sitä pääomaa, että jää vähän rahaa sitten muuhunkin kuin asumiseen.</i></p> <p>Speak: Asumisoikeusasunnossa asuu nyt vajaat 50-tuhatta ihmistä. Asuntoa jonottavien määrää taas ei tiedä kukaan. Se kävi ilmi kun valtion tarkastusvirasto taannoin tutki miten kymmenvuotias järjestelmä toimii. Niinpä asuntojen tarjonta ei vastaa kysyntää, keskustakaksioita on liian vähän. Helsingissä sellaista voi joutua odottamaan jopa kymmenen vuotta, Turun seudulla muuttaman kuukauden</p> <p>Haastattelu: <i>On mahdollista saada jos on on tuota valmiutta ottaa, nopeastikin asunto, mutta jos taas on kriteerejä kovin paljon, voi joutua odottamaan.</i></p> <p>Speak: Järjestelmä ei myöskään ole tasapuolinen. Toisissa kunnissa hakijan tulot otetaan huomioon, toisissa ei. Ympäristöministeriö puolustautuu sillä, että eri kaupungeissa kriteerien tulee olla erilaiset, ettei järjestelmästä tule liian jäykkää.</p> <p>Haastattelu: <i>On pyritty täällä edellä niin me tuottajana kuin sitten kunnat, omat viranomaiset siellä, niin hyvin tarkkaan noudattamaan ja otamaan vaarin näistä valtion säännöksistä joita on olemassa, että mä uskon että täällä on hyvinkin tasapuolista tasapuoliset mahdollisuudet saada asumisoikeusasunto eri kunnissa Turun seudulla.</i></p> <p>Speak: Julkinen intressi asiassa on suuri, onhan järjestelmää tuettu kymmenellä mil-</p>	<p>Ihmisiä tyhjässä asunnossa, menevät parvekkeelle</p> <p>Mies näyttää sormella parvekkeelta, metsämaisema taustalla, kertoo Panorointi, metsäistä maisemaa, kauempana näkyy taloja ja kirkko. Talo toisen talon parvekkeelta kuvattuna</p> <p>Haastateltava, mies, parvekkeella, metsää taustalla</p> <p>Tyhjää asuntoa sisältä, kamera-ajoa, panorointeja, tiltauksia, tyhjiä kaappeja, keskeneräinen kylpyhuone</p> <p>Haastateltava, mies, eri kuin edellä, taustalla keskeneräinen talo</p> <p>Panorointi, keskeneräinen talo. Mies katsoo parvekkeelta, toinen tulee ja lähtee, ilmeisesti rakennusmiehiä Haalaripukuinen mies kierittää kaapelikelaa</p> <p>Haastateltava, sama kuin edellä</p> <p>Kolme ihmistä kävelee tyhjässä keskeneräisessä asunnossa, menevät jonossa ovesta ulos.</p>
---	---

jardilla markalla arava ja korkotukilainoina. Sarkkisia järjestelmän kauneusvirheet eivät haitta, uudelle parketille saa kantaa huonekalut lokakuun alussa.	
---	--

TV-uutiset 3.8.2000

Olen tässä nostanut esimerkkeinä esiin kaksi juttua. Ne eivät voi edustaa joko tarjonnan moni-ilmeisyyttä, mutta niiden väliset erot kuvaavat hyvin eroja kuvan ja juttujen yleisen luonteen tasolla, kun tarkastellaan me-ne -jaottelua.

Kotimaan jutun kuvitus on rauhallista rakentamista. Mosambikissa vallitsee hävityksen kauhistus. Ero on sama kuin ihastelun ja kauhistelun välillä. Pientä kritiikkiä Suomeakin kohtaan kuuluu: ei olla tasapuolisia. Mosambikia ei kritisoida. Riittää, että se on niin kuin on. Meillä on kritisoitavaa, koska kaikki ei toimikaan niin järkevästi kuin ”meillä” pitäisi. Selvä pyrkimys hyvään on kuitenkin olemassa, samoin kuin perusteluja sille miksi asiat ovat niin kuin ovat.

Tässä näen diskurssin toiminnassa. Erot kuvissa, sekä näissä esimerkeissä että koko materiaalissa, korostavat suomalaisten ja ei-suomalaisten eroa Suomen eduksi. Samalla ne kertovat Suomen hyvyydestä asuinpaikkana verrattuna maailman muihin kolkkiin. Ongelmat, joita Suomessa kotien suhteen syntyy, ovat aivan erilaisia kuin muualla, dramaattisuuden asteeltaan paljon vähäisempiä. Pohjanmaalla saattaa tulva joskus lorahtaa omakotitalon kellariin, mutta itse taloa se ei vie minnekään.

Tämä on liki puhtaaksi viljeltyä me-ne -diskurssia. Tämän diskurssin perusta on eron tekeminen ”meidän” ja ”muiden” välillä. Tässä tapauksessa ero konstruoidaan osittain kodin käsitteen kautta. Kyse ei kuitenkaan ole kodista, vaan siitä millaista on meillä ja millaista muualla. Tätä kautta me-ne -diskurssi ja sen tekemä ero taas konstruoi kansakuntaa ja valtiota. ”Meillä” on toisenlaista kuin ”niillä”, ”meillä” on paremmin.

Oheisessa kuviossa näkyy (kansakunnan konsturointi kodin uutisissa) konstruoinnin logiikka: kotia käsittelevät jutut erottelevat kodin suomalaisiin ja ei-suomalaisiin koteihin, joiden ympärille kiteytyvät vastakohtat rakentamisesta ja tuhoutumisesta. Nämä vastakohtat taas konstruoivat kansallista identiteettiä. Tämä kansakunnan ja miksei valtionkin kuva taas vastaa vanhaa sanontaa siitä, kuinka on lottovoitto syntynyt Suomeen.

Uutisten kuvat myös kertovat selkeästi miksi Suomeen syntyminen on lottovoitto, eivät vain totea sitä. Suomessa ei tarvitse juosta vyötäröä myöten vedessä, joka on juuri huuhtonut kodin mennessään, kohti helikopteria johon kaikki eivät millään voi mahtua (TV-uutiset 27.2.2000); Suomessa ei tarvitse katsella kaukaa kotiaan, johon ei voi palata, koska se on jäänyt vihollisen maaperälle; Suomessa ei tarvitse itkeä raunioilla, jotka joskus olivat koti (TV-uutiset 22.12.1995).⁴⁴ Sen sijaan Suomessa voidaan ihastella rakentamista. Jopa talven pakkasissa rakennetaan, jotta suomalaisille olisi koteja, niin hyvä maa tämä on (TV-uutiset 28.12.1995).

Tätä rakennetta ja sen voimaa todentaa kahdeksanvuotiaan tyttärentekemä oma sanomalehti. Lehdessä todetaan seuraavaa: ”Uutisten päälliköt sanovat, että Suomi on paras maa, mutta sille on järkevä syy. Heidän mielestään ja monien

⁴⁴ Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että Suomella on omassa suhteellisen likeisessä historiassaan vastaavaa. Toisen maailmansodan melskeissä kotinsa menettäneet suomalaiset ovat edelleen keskuudessamme.

muittenkin mielestä monissa muissa maissa tapahtuu huomattavasti paljon enemmän tapaturmia. Se on itse asiassa ihan totta, eikä Suomessa tapahdu myöskään mutavyöryjä eikä vesitulvia. Ne tuhoavat monista maista ihmisten koteja ja monia 10000 ihmisiä menehtyy”. (Seppälä 2002.)

Lähtemistä ja palaamista käsittelevät uutisaiheet muodostavat mielenkiintoisella tavalla samankaltaisen kokonaisuuden kuin kuvat kun niitä tarkastelee kotimaa-ulkomaat -kannalta. Suomalaisten lähdöt ja paluut ovat erilaisia kuin muunmaalaisen, ja tapahtuvat eri syistä. Suomalaiset lähtevät tehdäkseen jotakin, muunmaalaiset koska heille on tehty tai tapahtunut jotakin. Suomalaiset ovat kotoalähdön uutisissa subjekteja, toimijoita, kun taas muunmaalaiset ovat objekteja, toiminnan kohteita. Tämä taas rakentaa kansallista identiteettiä: suomalaiset ovat maailmalla aktiivisia toimijoita, he menevät maailmalle tehdäkseen asioita. Muitakin aktiivisia inhimillisiä toimijoita kuin suomalaiset maailmassa toki on, mutta he eivät näy kotiuutisissa. Nämä toiset aktiiviset toimijat ovat monasti juuri niitä, jotka ovat ajaneet toiset ei-suomalaiset pois kodeistaan.

Suomalaisten ja ei-suomalaisten lähtöjen syissä on siis selvä ero. Tämä ero on syiden dramaattisuudessa. Ollakseen uutinen ei-suomalaisten kotoalähtö tarvitsee paljon suuremman, vaikuttavamman, syyn kuin suomalaisen. Syynä tähän on tietenkin kulttuuris-maantieteellinen etäisyys, joka on painava tekijä kun jonkin tapahtuman tai asian uutisarvoisuutta arvioidaan.

Lähes yksinomaan suomalaiset palaavat kotiinsa uutisissa. Kun tätä tarkastelee rinnan kuvien kertoman kanssa, on asia tietenkin täysin looginen: eihän muunmaalaisilla ole kotia johon palata, koska tulva, hirmumyrsky, vihollinen tai muu on tuhonnut tai vienyt kodin.

Olenainen osa identiteetin diskursiivista konstruointia on selvittää mitä me emme ole. Tässä me-ne -diskurssi konstruoi Suomea nimenomaan tällä strategialla: mikäli vastakohtaa ei olisi esillä, eivät kotimaasta kertovat jutut konstruoi samantyyppistä Suomea kuin ne tässä yhteydessä tekevät. Identiteettejä luotaessa on aina luotava myös ero. Kodin uutisten kautta meidän ja niiden ero on melko terävä. Se ei ole täysin yhtenäinen, mutta suomalaisille ”kuuluviissa” rooleissa esiintyy suomalaisen oloisia ihmisiä.

Yksi särö tästä yhtenäisyydestä löytyy. Se on eurooppalaisen sodan seurausten näyttämisessä. Siinä ulkoisesti suomalaisten oloiset ihmiset ovat ”niiden” asemassa. Tuota asemaa on kuitenkin rikottu antamalla heille puheoikeus. Näyttäisi kuitenkin siltä, että mitä kauemmas mennään, sitä epätodennäköisemmin paikallisilla on puheoikeus, ja sitä useammin heidän oma puheensa korvataan suomalaisen oloisten ihmisten puheella.

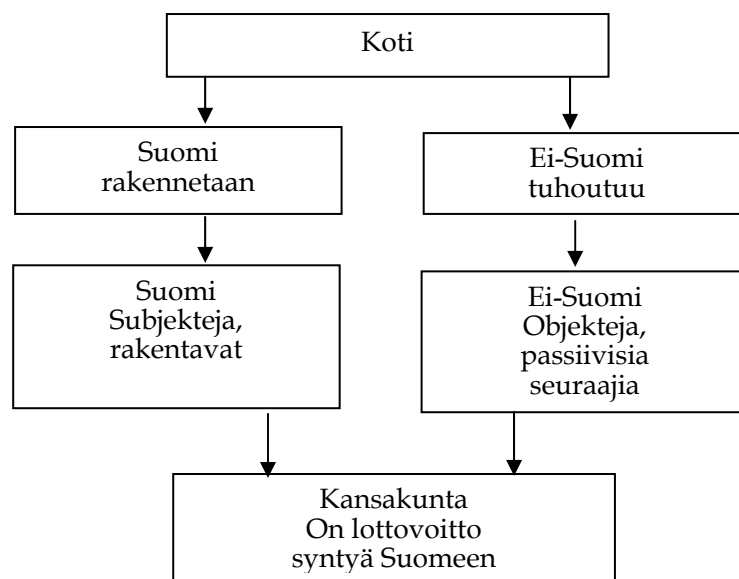
Suomalaisen oloisuudella tarkoitan sitä, että jos ei ole asetta puhumaan suomalaista, asetetaan puhujaksi valkoinen länsimainen ihminen. Kenties siksi, että tuon valkoisen länsimaisen ihmisen kulttuurinen etäisyys meihin on lyhyempi kuin vaikkapa Afrikan alkuperäisasukkaiden. Samalla kun käytetään suomalaisen korviketta, rakennetaan arvoasteikkoa ulkoasultaan erilaisten ihmisten välille. Vaikka kuvat ovat täynnään Afrikan alkuperäisasukkaita, jostain täytyy etsiä se yksi valkoihoinen hoitamaan puhepuoli.

Jako toimijoihin ja toiminnan kohteisiin näyttäytyy selvänä edellä esimerkiksi nostamassani jutussa Mosambikin tulvista. Aktiivisia toimijoita eivät tässä tapauk-

sessä ole suomalaiset, mutta kuitenkin valkoiset länsimaalaisen oloiset ihmiset, jotka koettavat toiminnallaan auttaa paikallisia ihmisiä, jotka ovat selkeästi subjektien asemassa. He ovat juuri suomalaisten korvikkeita. Yksikään tulvan alta pakeneva ei pääse puhumaan jutussa. Juttu myös keskittyy pelastamiseen ja sen vaikeuteen, eikä suinkaan siihen kovaan kohtaloon joka paikallisia asukkaita on kohdannut. Suurimpana tragediana näyttäytyy se, ettei helikoptereita ja yleensä apua ole tarpeeksi. Tragedian tästä tekee tietenkin se, ettei paikallisia kyetä auttamaan siinä mitassa kuin olisi tarpeen, mutta avoimella tasolla tragedia on se, etteivät auttajat voi tehdä niin paljon kuin haluaisivat. Paikalliset näytetään pakenevana masana, ei yksittäisinä ihmisinä.

Paikalliset kuvataan yllättävänkin samalla tavoin kuin työntekijät kuvattiin työn uutisissa 1990-luvun alkuun asti. Tämä kuvaamisen tapa näyttää ihmisjoukon yhtenäisenä orgaanina erottelematta siitä yksilöitä. Näin samastumisen mahdollisuus leikataan pois. Voimme tuntea sympatiaa, sääliäkin, mutta emme samastua. Samastumismahdollisuuden leikkaaminen pois taas tukee kodin tapauksessa mene-jakoa. Samastumiskohteiksi nousevat ulkoiselta olemukseltaan meitä muistuttavat länsimaiset ihmiset, he ovat "meitä". Mosambikin paikalliset asukkaat taas ovat selvästi "niitä".

Kodin uutiset konstruoivatkin Suomea asuinpaikkana alla olevan kuvion mukaisesti.

Kansakunnan konstruointi kodin uutisissa

On toki niin, että koti- ja ulkomaan uutisten välillä on ero. Tämä ero syntyy uutisten toiminnan logiikasta, jossa uutiskynnys on sitä korkeammalla mitä kauempana tapahtuma tai asia maantieteellisesti tai kulttuurisesti on. Epäilemättä tämä selittää osittain sitä miksi Suomi konstruoituu uutisissa paremmaksi asuinpaikaksi kuin muut maat. Itse ilmiö ei kuitenkaan selityksestä poistu. Uutiset tuottavat kansakuntaa, mutta tähän tuottamiseen on syynsä, kyse ei ole mistään eliitin salaliitosta, jonka tarkoitus on pitää kansa tyytyväisenä.

Utinen kulttuurisena muotona näyttää rakentuneen sellaiseksi, että se konstruoimalla "meidät" myönteisesti latautuneena kollektiivina tukee valtion le-

gitiimiä olemassaoloa. Vaikka uutiset toisaalta toimivat yhteiskunnallisia epäkoh-
tia esiin nostavana instituutiona, ne samalla pönkittävät yhteiskuntaa. Saman
huomion voi laajentaa koskemaan television ohjelmistoa laajemminkin, kuten Kat-
ja Valaskivi (1999, 167-168) on tehnyt. Vaikka Valaskiven väitöskirja käsittelee
japanilaista sarjaohjelmistoa, hänen mainitsemiaan piirteitä, kuten vaikkapa jaettu
menneisyys ja/ tai tulevaisuus, käytetään samalla tavoin hyväksi myös uutisissa.

Uutiset kertovat siitä, että elämme parhaassa mahdollisessa maassa, vaikka se
ei olekaan täydellinen eikä valmis. Mahdollisten muutosten ja parannusten tulee
kuitenkin tapahtua vallitsevan yhteiskunnan ja maailman sisällä. "Me" olemme jo
paremmalla tasolla kuin "ne", mutta parantamista löytyy yhä. Tämä on lyhyesti se
kuva, jonka uutiset kodin ympäriltä antavat Suomesta ja sen sijainnista maailman
valtioiden joukossa.

Suomen kannalta tässä uutisrakenteessa ja sen synnyttämässä diskur-
siivisessa rakenteessa ei ole mitään vikaa. Suomalaiset ovat tyytyväisiä, kun asuvat
näin hienossa maassa, paremmassa maassa kuin muut. Sen sijaan säälistä on pitkä
matka solidaarisuuteen. Kaukana kenties kärsitään, mutta mitäs se meille kuuluu.
Maapallo on pienentynyt niin, että mikä tahansa maapallon kolkka on alle vuoro-
kauden matkan päässä, jos sinne todella halutaan tässä ajassa mennä. Olennainen
matkan mitta ei välttämättä enää olekaan fyysinen matka, vaan aika ja kulttuuri.
Konstruoidessaan Suomen hyvyttä muihin maihin nähden, sitä enemmän mitä
kauempana nämä muut ovat, uutiset tulevat samalla konstruoineeksi näiden mui-
den huonoutta. Kyse on kuitenkin vertailuasemasta. Parempaa ei ole olemassa il-
man että on se huonompikin.

Uutiset tuottavatkin laajemmassa mitassa jatkumon, jossa kaiken huippuna
on Suomi, jonka alapuolelta löytyvät muut länsimaat niin, että entisen itäblokin
maat sijoittuvat näistä alimmiksi. Näiden alapuolelta taas löytyvät muiden maan-
osien maat, Yhdysvaltoja, Kanadaa ja Australiaa lukuun ottamatta. Pohjimmaisina,
kaikkein alimpina, ovat Saharan eteläpuolisen Afrikan maat sekä jotkin Aasian
maat, kuten vaikkapa Bangladesh ja Myanmar.

Myönnettäköön, että tämä tulkinta ei nouse pelkästään siitä, mitä tässä nimi-
tän aineistokseni. Osittain aineistosta näkyy tämän tyyppinen rakenne, mutta se
yksinään ei antaisi oikeutusta tällaisesta rakenteesta kirjoittamiselle. Mutta ovat-
han aina olemassa ne uutiset, jotka tulevat televisiosta liveinä joka päivä. Toisin
sanoen tässä on osittain kyse uutisia katsoessa syntyneestä vaikutelmasta, joka ei
ole samaa kuin tutkimustulos.

Vaikka maiden jatkumo ei olekaan suoranainen tutkimustulos, antavat tut-
kimustulokset aihetta olettaa tällaisen rakenteen olevan olemassa. Kenties se ei ole
juuri sellainen kuin olen kuvaillut, mutta vastaava. Kun uutiset kodin kautta kui-
tenkin jakavat maailman "meihin" ja "niihin", tuntuisi omituiselta mikäli näillä
jaoilla ei olisi enempää syvyyttä. Jakautuvathan suomalaisetkin erilaisiin heimo-
ihin, joilla on omat asemansa suomalaisessa kulttuurissa, kenellä alempana, kenellä
ylempänä, vähän tarkastelijastakin riippuen. Maiden jatkumon olemassaolema-
tomuus olisi runsaasti yllättävämpää kuin se, että sellainen löytyy.

Toisaalta, kun kodin kehillä edetään ulommas, tullaan jossakin vaiheessa
tilanteeseen, jossa "meidän" ja "niiden" välinen ero häviää tai ainakin heikkenee.
"Me" konstruoidaankin uudelleen aina tilanteen mukaan. "Me" ja "ne" eivät ole

mitään kiinnittyneitä positioita, vaan riippuvat tilanteesta, aiheesta ja asioista. "Me" etenee kehinä aivan niin kuin kotikin etenee kehinä ulommas. En tässä puutu syvemmin siihen mikä mahdollisesti olisi "me" kehien ydin, totean vain, että ytimiä voi tilanteesta ja asiasta riippuen olla useita. "Me" -kollektiivien määrä, joihin yksilö voi kuulua, ei ole millään tavalla rajattu, vaan yksilö saattaa mieltää itsensä vaikka kuinka monen "me" -kollektiivin osaksi. Samoin ei ole rajattu myöskään "ne" -kollektiivien määrä. Nämä kollektiivit voivat olla myös eri tilanteissa siten erilaiset, että se mikä jossakin yhteydessä on "ne" -kollektiivia, tulee toisessa yhteydessä osaksi "me" -kollektiivia.

4.2.2 Julkinen ja yksityinen: missä kodit?

Kodit, paikat, joissa ihmiset asuvat, puuttuvat siis uutisista lähes täysin. Niistä puhutaan, ja ne ovat olemassa uutisissakin, mutta eivät näy. Julkisen ja yksityisen välinen raja näyttääkin kulkevan työn ja kodin välissä. Työ, johon ihminen kotoaan menee, on julkista. Nytemmin myös työn piirissä oleva yksilö ja hänen työnsä on julkista. Sen sijaan koti, josta ihminen lähti, ja johon hän töiden jälkeen palaa, on uutisissa salattu ja pois suljettu. Uutiset tukevat tällä tavoin kodin olemusta turvapaikkana, yksityisenä suojana koko ajan kasvavaa julkista vastaan. Kotiin eivät tunkeudu edes uutiset, jotka yleensä ovat kaikkialla ja heti. Kodin yksityinen ydin on edelleen suojassa julkiselta, ainakin uutisissa.

Julkisen ja yksityisen rajan kulkeminen työn ja kodin välissä näkyy uutisissa konkreettisemminkin. Jos tehdään juttu etätyöstä, voidaan mennä kotiin kuvaamaan. Koska työ on julkisen piirissä, niin jos sitä tehdään kotona, myös tuo tekemisen paikka tulee julkisen piiriin. Toisaalta on hieman vaikea ajatella millaisilla kuvilla tehtäisiin juttu kotona tehtävästä etätyöstä, jos ei kuvia otettaisi kotoa.

Kodit eivät näykään kotia käsittelevissä uutisissa, mutta aiheiltaan muissa uutisissa niitä voi näkyäkin. Työtä käsittelevissä uutisissa näkyy koteja yhtä paljon kuin koteja käsittelevissä uutisissa. Tämä selittyy sillä, että kun uutisen varsinainen aihe on muu kuin koti, myös huomio kiinnittyy tähän muuhun. Koti on silloin kulissi, ei jutun varsinainen kohde.

Tässä voi tietenkin pohtia tarkoittaako yhden ihmisen kodin tai työn siirtyminen julkiseksi asiaksi sitä, että kaikkien muidenkin työt tai kodit siirtyvät. En väitä, että näin kovin jyrkästi tapahtuu, tai että niin tapahtuu todellisesti ja konkreettisesti, mutta kyse onkin tuntemuksista. Kun yksilöt esiintyvät julkisesti omissa asioissaan, koko asiasta tulee julkinen. Yksittäiset kodit eivät ole juuri sen julkisempia kuin ennenkään, mutta koko kodin ilmiö ja kaikki mitä se sisältää tulee julkisen tietämisen piiriin. Se ajatuksellinen tila, jossa koti on, muuttuu toisenlaiseksi.

Vaikka kodit uutisissa ovatkin näkymättömissä, näin ei kaikissa muissa journalismin muodoissa ole. Julkkisten kodeissa ja vaatekaapeilla käyminen on tietyissä journalismin tyypeissä ollut arkipäivää jo pitkään, ja tavallistenkin ihmisten kodit ovat olleet katseen alla. Samoin sellaisissa julkaisuissa kuten esimerkiksi Avo-
takka kodit tuntuvat olevan kuvissa suorastaan pääosassa. Vaan eivät kuitenkaan ole, sillä pääosassa ei ole koti, koska näistä kuvista järjestään puuttuvat ihmiset. Koti on kuitenkin paikka jossa ihmiset elävät.

Vaikka koteja ei juuri uutisten kuvissa näykään, ovat kodit tai koti kuitenkin vahvasti läsnä mentaalisenä tilana. Koti on keino, jolla jokin tehdään hyväksi. Tämä tapahtuu nähdäkseen käyttämällä hyväksi ”koti” -sanan positiivisia konnotaatioita. Yhdyssanoilla ja sanayhdistelmillä voidaan nuo konnotaatiot liittää sanan tai asian muihinkin osiin, jolloin vaikkapa kotimaa-sana kantaa mukanaan kodin positiivisia konnotaatioita, esimerkiksi mielikuvaa jostakin vaalittavasta, yhteisestä ja suojaisasta (esim. Fiske 1992, 113-117).

Kodin konnotatiivinen käyttö ja me-ne -diskurssi tukevat ilman muuta toisiaan. Näin rakennetaan kansallistunnetta, jota myös tuottaa kansallista identiteettiä. Meillä on yhteinen koti, joka ei ole noiden toisten koti. Tällä me-ne -jaolla ja kotisanan voimakkaalla konnotatiivisella vaikutuksella saadaan myös luotua voimakas kokonaisuus.

Tähän kokonaisuuteen kietoutuvat myös sellaiset konnotatiivisesti voimakkaat yhdyssanat kuin isänmaa ja äidinkieli. Nämä kaksi kuuluvat yhteen niin kuin perhe kuuluu yhteen, ja perhe taas tapahtuu kotona. Isänmaa, kotimaa, äidin koti, kotikieli. Ainoastaan isänkieli mahdollisista yhdistelmistä tuntuu jotenkin oudolta, sekin siksi koska äidinkieli on yhdistelmänä taottu meihin niin voimakkaasti että isänkielestä puhuminen on lähes yhtä lailla väärin kuin puhua isän kohdusta.

Ruotsalaiset käyttävät suoraan sanaa ”folkhemmet”, kansankoti, meillä sama kuva toteutuu epäsuorasti⁴⁵. Kun suomalainen palaa kotiin, riittää että hän palaa Helsinki-Vantaan lentoasemalle. Silloin hän on kotona. Jani Sievisen ei tarvitse matkata Vihdin Nummelaan asti ollakseen kotona, vaan hän on kotona heti laskeutuessaan lentokoneesta, tai viimeistään astellessaan tuloaulan ovista mikrofonimetsään kameroiden ristituleen.

Lentokentälle paluu kotiintulona on hieman ristiriitainen asia. Koti mielletään yleensä nimenomaan yksityisen alueeksi, ja samaa ei voi mitenkään päin sanoa lentokentästä. Juuri tässä näkyy mentaalisen tilan ja konnotaatioiden hyväksikäyttö. Kodin positiiviset konnotaatiot yhdistyvät jonkin sellaiseen, johon ne eivät luontaisesti kuulu. Jos Jani Sievisen koti oikeasti olisi lentokenttä, positiivisia konnotaatioita saattaisi olla vaikeampi liittää.

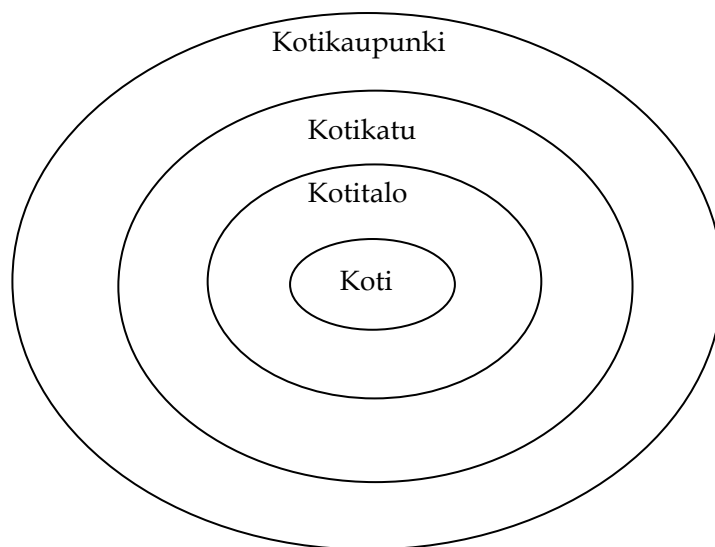
Koti ei varsinaisesti liitykään lentokenttään, vaan paikkaan jossa lentokenttä on. Se mihin koti yhdistyy ei ole lentokenttä, vaan maa. Lentokenttä sijaitsee kotimaassa, jolloin se on osa kotimaata samalla tavoin kuin vaatekomero on osa kotia, vaikkei siellä yleensä kukaan pidempää aikoja viihdykään. Kodin konnotaatiot siirtyvät näin maahan ja valtioon, mikä jälleen näyttää uutisten yhteiskuntaa tukevan piirteen.

Tällä tavoin koti laajeneekin rakennuksien ulkopuolelle. Koti ei ole enää jotakin, joka on sisällä rakennuksissa, vaan nimenomaan mentaalinen tila. Koti on tietyn tyyppinen tuntemus, joka ihmisellä on. Tämä tuntemus on ilmeisen vahva-merkityksinen, koska tuntemukselle ei ole tarvinnut keksiä muita sanoja. Kun toteaa lentokentällä olevansa kotona, ei tarvitse erikseen selittää, että ”enhän minä täällä asu, mutta se on niinku vaan sellanen tunne tai sillee”. Uskoisin, että ulko-

⁴⁵ ”Folkhemmet” käsitteenä on toki moniulotteisempi kuin pelkät yhdyssanan osat antavat ymmärtää. Silti sen osat ovat ne mitkä ovat, ja kantavat mukanaan niitä denotaatioita ja konnotaatioita joita niihin liittyy.

maille matkustavat, muutkin kuin minä itse, kokevat tämän saman tunteen. Helsinki-Vantaalle tulo oikeasti tuntuu jollakin tavalla kotiinpaluulta.

Kodin sijainti ja rajat näyttävät kuitenkin liittyvän tehdyn matkan pituuteen ja mittakaavoihin yleensä. Kauempaa ulkomailta tultaessa koti on Suomi, maan sisällä matkustettaessa se saattaa olla kaupunki ja kaupungin sisällä liikuttaessa oma piha. Tähän ulottuvuuteen viittaa myös termi ”kotimaa”, joka suoraan rinnastaa valtion ja kodin. Kun Ranska kutsuu Algerian suurlähettiläänsä kotiin, uutises- sa tuskin tarkoitetaan suurlähettilään Algerian tai Ranskan asuntoa, vaan itseään Ranskaa, kotimaata. Koti näyttääkin etenevän kehinä ydinkodista, joka on se seinien sisällä sijaitseva, yhä kauemmas erilaisten yhdistelmien kautta: koti, kotikatu, kotikaupunki, kotikunta, kotimaakunta, kotimaa, aina kotiplaneettaan tai kotigalaksiin asti.

Kodin kehät

Kun valtioon viitataan kotimaana, voidaan jo puhua kansan kodista. Tarkoitan tällä sitä, että samalla tavoin kuin koti siinä perinteisessä mielessä on perheen tapahtumisen paikka, valtio on paikka jossa kansakunta tapahtuu. Valtio on kansan koti. Tämä taas siirtää koko kodin käsitteen uuteen aiempaa abstraktimpaan ulottuvuuteen. Perinteisessä mielessä kodilla on seinät, koti sijaitsee asunnossa. Kansan koti taas sijaitsee valtion alueella, jonka rajat eivät ole likimainkaan yhtä selkeät kuin asunnon seinien rajaama tila kodille. Suomessa on edelleenkin jonkin asteinen trauma II maailmansodassa menetetyistä alueista, Karjalasta erityisesti. Osa Suomen kansan kotia tuhoutui tai otettiin kansalta pois sodassa. Tunne- ja retorisisella tasolla Karjalan menettäminen vertautuukin siihen mitä kodeille muualla maailmassa sodan jaloissa tapahtuu.

Mielenkiintoista on se, että kodin uutiset kiertävät kodin kehien sisimmän kehän, itsensä kodin. Yleisin uutisissa esiintyvä kehä on niinkin ulkona kuin kotimaan kohdalla. ”Ja takaisin kotimaahan” lienee jokaiselle uutisista tuttu lause. Tämäkin kertoo uutisten liikkumisesta kansakunnan tasolla enemmän kuin yksilöiden tasolla. Koti-sanan konnotaatioita käytetään, mutta denotatiivinen koti on uutisista poissa.

Näen tämän kertovan kodin käsitteen yleisestä hahmottomuudesta ja sumearajaisuudesta. Jokaisella on käsitys siitä mikä koti on ja mitä sillä tarkoitetaan, mutta määrittelyjä tämä sana ja siihen liittyvä ilmiö tuntuvat pakenevan varsin tehokkaasti. Esimerkiksi sellainen sana kuin ”kotietsintä” tarkoittaa sanakirjan mukaan ”rakennuksen, huoneiston, suljetun säilytystilan tai kulkuneuvon tarkastamista rikoksen selvittämiseksi”. Kotietsintä ei siis viittaakaan nimenomaan kodissa tapahtuvaan etsintään, vaan yleisemmin yksityisen piiriin kuuluvan tarkistamista.

Silti on vaikea mieltää, että vaikkapa ”kotimaa” olisi kovin yksityinen tai yksityisen piiriin kuuluva asia. Tämä vahvistaa entisestään käsitystäni siitä, että kotisana on niinkin yleinen juuri konnotaatioidensa vuoksi. Tässä konnotatiivisuudessa sumearajaisuudesta lienee vain hyötyä. Kun ei ole mitään kovin tiukkaan rajattua kotia, konnotaatiot voivat liikkua vapaammin, ja niitä voidaan myös liittää vapaammin.

Koti on siis julkisen ja yksityisen rajan yksityisellä puolella. Kun näin on, kodin uutiset tuottavat jakoa julkiseen ja yksityiseen. Kun katsoo uutisten kuvia, kuuluvat rakennukset tässä jaossa julkiseen, mutta rakennusten sisällä oleva, mikäli kyseessä on asuinrakennus, yksityiseen.

Tässä kohden kulkeva yksityisen ja julkisen jako tuottaa nähdäkseni kahdenlaisia seurauksia. Positiivisena seurauksena tästä voi pitää sitä, että ihminen tarvitsee yksityistä tilaa, jota uutiset näin osaltaan ylläpitävät ja suojelevat. Negatiivisena seurauksena taas voi nähdä sen, että samalla tuotetaan välinpitämättömyyttä: koska kodit eivät kuulu muille, ei muiden kodeissa tapahtuva kuulu minulle.

Toisaalta uutisissa jopa kauhistellaan sitä, etteivät ihmiset tunne ja välitä naapureistaan.

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Rikoskomisario Kari Tolvanen on työssään joutunut tutkimaan monenlaisia kuolemantapauksia. Tämänkertaiselle ei löydy surullisella tavalla vielä vertaista. Nämä kuvat kertovat asiasta paljon. Poliisi löysi viime perjantaina Helsingin Maunulan kaupunginosassa sijaitsevasta asunnosta muumioituneen miehen ruumiin. Miehen epäillään kuolleen kotiinsa tammi-helmikuun vaihteessa 1994. Mies löytyi vasta kun palohälyttimen asentaja pyrki asuntoon ja hälytti poliisit.</p> <p>Haastattelu: <i>Useinhan näitä tulee ilmi sitä kautta kun jää vuokrat maksamatta, mutta tässä tapauksessa vuokranmaksu hoitui sosiaaliviraston kautta, monesti tulee hajuhaittojen kautta naapurien kautta ilmi, mutta tässä tapauksessa näin ei valitettavasti käynyt, eivätkä myöskään sitten omaiset tätä miestä kaipaileet.</i></p> <p>Speak: Kuollessaan yksin asunut eläkeläismies oli 55-vuotias. Hänellä oli aikuisia lapsia. Tapaus ei tullut ilmi, vaikka postin joukossa oli ulosotto- ja muita karhukirjeitä. Muun muassa sähköt oli pantu asunnosta poikki jo vuosia sitten. Tolvasen mielestä tapaus kertoo karua kieltään nyky-</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Mies tulee ovesta sisään, kävelee kättelemään toimittajan. Näyttää papereita toimittajalle.</p> <p>Valokuvia asunnosta, jonka lattia on mainospostin peitossa. Kädet selaavat kuvia.</p> <p>Sama mies, joka alussa tuli ovesta. Kauluspaita, kravatti, sisätila.</p> <p>Valokuvia asunnosta. Zoomeja ja panoroiteja.</p> <p>Sama haastateltava kuin edellisessä</p>
--	--

<p>yhteiskunnan menosta. Haastattelu: <i>Sukulaiset välttämättä enää välittä, naapurit, kaverit, ei se, ei se asia vaan kiinnostasta eikä haluta olla tekemisissä, ja tää on meidän työssä ollu monta vuotta aika huolestuttava ja yleinen ilmiö, ettei välitetä enää mistään mitään.</i> Speak: Tolvasen mukaan ilmiö on viime vuosina vain pahentunut. Haastattelu: <i>Ois kyllä syytä tässä yhteiskunnassa vähän laajemminkin pohtia, että mitä tälle asialle vois tehdä ettei niin eriydyttäis ja syrjäydyttäis ja elettäis omissa oloissa. Pääkaupungissakaan.</i></p>	<p>osuudessa.</p> <p>Haastateltava ja toimittaja katselevat paperia, keskustelevat keskenään, mutta ääni ei kuulu. Sama haastateltava jälleen.</p>
---	--

TV-uutiset 17.4.2000

Vaikka uutiset yhtäältä tuottavat kotia muille kuulumattomana yksityisen paikkana, ja toisaalta kauhistelevat sitä kuinka yksityinen tuo paikka onkaan, ei asiassa ole ristiriitaa. Se mitä diskursiivisesti tuotetaan voi olla muutakin kuin se mistä jossakin yksittäisessä jutussa puhutaan. Diskurssit ovat piilossa, eikä diskurssia tuottava tai uusintava ole välttämättä tai useinkaan lainkaan tietoinen siitä millaista sosiaalista todellisuutta tulee lausumillaan tuottaneeksi. Uutisissa voidaan sanoa, että olisi hyvä jos ihmiset välittäisivät toisistaan enemmän, mutta se ei ole yhtä tehokasta kuin kokonainen diskursiivinen rakennelma, joka tekee tästä välittämistä jollakin tapaa epänormaalia tai vähintään epäkohteliasta.

Kodit ovat siis kuitenkin uutisissa edelleen selvästi yksityisen aluetta. Tämän voi nähdä loppuosana vuoressa, jolla olen kuvannut työn siirtymistä yksityisestä julkisen piiriin (luku 5.2.1.). Julkista ja yksityistä jakava vedenpinta on laskenut niin, että työ on tullut osaksi julkista, mutta kodit ovat edelleen pinnan alla.

Vedenpintametafora tarkoittaa, että jostakin joka aiemmin ei ole aiemmin ollut julkista on tullut julkista. Työlle on uutisissa käynyt näin, tämän osoitan tutkimukseni työn uutisia käsittelevässä luvussa. Kodille ei ole, mutta se ei tietenkään tarkoita ettei kotikin voisi tulla julkisen piiriin. Työn kautta kuitenkin myös osa kodista on julkisen piirissä, kotitöiden kautta. Jonkinlainen siirtymä näyttää tässäkin suhteessa tapahtuneen. Koti-sanana frekvenssi kasvaa työn uutisissa tullessa menneisyydestä kohti nykypäivää. 1960-luvun työn uutisissa sana ei esiinny tässä otannassa lainkaan, vaan ensimmäinen esiintymä aineistossa on vuonna 1975. Jonkinlaista liukumaa yksityisestä julkisen suuntaan on siis kodinkin osalta tulkittavissa ulos aineistosta. Ei niin, että koti olisi tullut samalla tavoin julkisen piiriin kuin työ, mutta koti ylipäättään on uutisissakin olemassa.

Vaikka itse koti ei uutisissa olekaan siirtynyt julkisen piiriin, monet aiemmin kotiin kuuluneet tehtävät on otettu ainakin osittain yhteiskunnan harteille. Näkyviä esimerkkejä ovat vanhukset ja lapset. Kun työikäiset ovat työssä lapset ovat päiväkodeissa. Työikäisten isovanhemmat taas, mikäli ovat elossa, ovat vanhainkodeissa. Kuka tahansa, joka on vierailut näissä paikoissa voi todeta ainakin sen, etteivät nämä ”kodit” muistuta paljoakaan sitä kotia, jossa työikäiset asuvat.

Uutiset tuottavat kodin yhteydessä näkyvyyden ja näkymättömyyden poliitiikkaa. Koti on uutisissa läsnä mutta ei näkyvä. Voi pohtia tarkoittavatko näkyvä -ei-näkyvä -jako ja tärkeä -ei-tärkeä -jako samaa, ja onko näkyvyydestä mahdollista

tulkita yhteiskunnallista tärkeysulottuvuutta. Nähdäkseni jaot ovat diskursiivisesti ainakin jossakin määrin yhtenevät: näkyvä on tärkeää, näkymätön ei, joten tulkittoja on mahdollista tehdä. Tässä yhteydessä nousee esiin koko uutisten logiikka ja uutisen olemus tärkeinä asioina. Perusajatus on se, että mikä ei ole uutisissa, ei ole myöskään tärkeää.

Pidän kuitenkin näkyvä - ei-näkyvä ja tärkeä -ei-tärkeä jaon päällekkäisiksi asettamista jonkin verran ongelmallisena. Tämä ongelma kiteytyy oikeastaan kysymykseen ”tärkeää kenelle?”. Tämän kysymyksen vastaus taas asettuu päällekkäiseksi julkisen ja yksityisen kanssa. Vastaus ongelmakysymykseen on ”tärkeää julkiselle”, ”julkisesti tärkeää” tai ”kollektiivisesti tärkeää”. Tällainen jako taas ei enää vastaa tärkeä - ei-tärkeä jakoa puhtaana.

Katson kuitenkin, että uutiset tuottavat näkyvyyden ja näkymättömyyden politiikan kautta painetta privaattisfäärille. Koska yksityinen ei näy uutisissa, se ei voi olla kollektiivisesti tärkeää. Näkymättömyyttä pehmentää jonkin verran se, että yksityinen on edes läsnä, vaikka ei näykään. Joka tapauksessa yksityistä painottavan, esimerkiksi kotikeskeisen ihmisen, on kuljettava vastavirtaan perustellen ratkaisujaan enemmän kuin julkiseen suuntautuneen. Mannerheimin lastensuojeluliiton kuumen linjan puheluissa ja internetpalautteissa työn ja kodin törmäys on ollut selvästi havaittavissa (Kokkonen 2000, 1).

Törmäyksessä kerrotaan nimenomaan perheen kärsivän työn vuoksi, ei oikeastaan koskaan toisin päin. Tällöin on täytynyt tehdä jonkinlainen valinta vähintäänkin lievästä työn etusijalle asettamisesta. Totta kai syytkin ovat selvät, tarvitsehan perhe toimeentulon. Vastavirtaan kulkeminen on ollut näkyvää myös 1900- ja 2000-lukujen taitteessa esimerkiksi kotiäitikeskustelussa, jota muun muassa lehtien yleisönosastoilla on käyty. Koti uutisissa näyttäytyy näin myös julkisen ja yksityisen kamppailun paikkana, jossa kamppailussa yksityinen on tappiolla.

Toinen mahdollisuus tulkita sitä, että perhe kärsii työn vuoksi on se, että ihmiset pitävät perhettä tärkeämpänä kuin työtä. Kun molemmat kärsivät toisistaan, nostetaan esiin se tärkeämpi. Tämä tulkinta kuitenkin ontuu, sillä kodissa ei ole esimerkiksi ylitöitä vastaavaa ilmiötä, joka haittaisi töitä. Lapset saattavat, niillä joilla niitä on, tietenkin sairastua, ja edellyttää vanhemman kotiin jäämistä, mitä voisi pitää kodin työtä haittaavana ulottuvuutena. Nämä sairaan lapsen hoitopaikat eivät kuitenkaan taida olla yhtä yleisiä kuin ylityöt.

Uutiset kuuluvat eittämättä julkiseen. Yksityisen tuleminen julkiseen edellyttäisi niiden jonkinasteista sekoittumista, muutoin ne eivät voi sijaita samassa paikassa yhtäaikaaisesti. Jotta koti esiintyisi uutisissa, se täytyy jollakin tavoin tuoda julkisen piiriin. Tämä tapahtuu esimerkiksi juuri esineellistämällä koti rakennukseksi, tai kertomalla kotiin liittyvistä asioista julkisen piirissä. Kodin ja julkisen yhdistyminen voi tapahtua esimerkiksi näin.

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Kodin turvalaitteistojen myynti on viime aikoina lähtenyt vahvaan nousuun. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmiset pelkäävät, pelkäävät murtomiehiä ja itämaafia. Se näkyy tänä viikonloppuna Turva -95 -messuilla Helsingissä, jossa on esillä jos jonkinlaista sireeniä ja valokennotutkaa.</p> <p>Haastattelu: <i>Ja siten tässä on esillä tällainen mikä on ehkä yleisimmin käytössä normaaleissa kodeissa, tällainen kattohälytin, joka pystytään kauko-ohjaimella hyvin aktivoimaan. Onks olemassa kodeille todellista uhkaa tällä hetkellä?</i></p> <p><i>Mä uskon että jollain tavalla on tulossa, yhteistyökumppanimme Keski-Euroopasta, niin heidän tietojensa mukaan sieltä on ihan selvästi valitettavasti nousemassa aalto myös tänne pohjolaan. Me ollaan niinku koettu asuomamme jossain linnatukodossa, mut se valitettavasti on ilmeisesti taaksejäävää elämää.</i></p> <p>Speak: Hälytinmarkkinoilla liikkuvat isot rahat. Turvalaitteiden kauppa käy kuumana, ja pelolla tehdään bisnestä.</p> <p>Haastattelu: <i>Tässä on kysymys siitä, että turvattomuuden tunteen olemassaolo ja epävarmojen aikojen olemassa ole yhdistettynä siihen, että totta kai meillä on paljon varakasta väkeä, toisin sanoen maksukykyä, niin jossain vaiheessa herättää nää markkinat, ja nyt näyttää olevan se aika.</i></p> <p>Speak: Vaikka suurin osa alan yrittäjistä mainostaa tuotteitaan rehellisin keinoin, on joukossa myös yrityksiä, jotka lietsovat pelkoa ja turvattomuutta, jotta saisivat tuotteitaan paremmin kaupaksi.</p> <p>Haastattelu: <i>Kampin palvelutalossa, jossa vanhuksia, eläkeläisiä oleilee, niin oli levitelty pöydille monisteita, joissa hyvin suorasanaisesti peloteltiin kaikenlaisella rikosvaaroilla ja kerrottiin, että tämä kyseinen frima, jonka nimen olen kyllä unohtanut niin rahallista aika tuntuva koroausta vastaan kyllä ottaa asiat hoitaakseen.</i></p>	<p>Kuvat:</p> <p>Julisteita, tekstejä varkaista, riskeistä, varkauksista.</p> <p>Lukko, panorointi/tilttaus kypäräpäiseen mallinukkeeseen.</p> <p>Messukäytävä kojuineen, keskustelevia ja katselevia ihmisiä.</p> <p>Lukko, piippaava vilkkuva laite.</p> <p>Mies, puku ja kravatti, taustalla seinä, jossa erilaisia laitteita, puolikuva, esittelee.</p> <p>Laite.</p> <p>Edellinen mies puolilähikuvassa.</p> <p>Aukiveto laitteesta, joka osoittautuu olevan poliisiauton päällä</p> <p>Mies, parta, silmälasit, villatakki, toimisto, jossa röykkiöittäin papereita ja kirjoja.</p> <p>Puolikuva.</p> <p>Seinä, jossa kerrotaan, että joka yö varastetaan 150 polkupyörää, ja kysytään onko ensi yönä sinun pyöräsi vuoro.</p> <p>Zoom/tilttaus pyörän lukkoon.</p> <p>Oven lukko.</p> <p>Sama haastateltava kuin edellisessä.</p> <p>Puolilähikuva.</p>
---	---

TV-uutiset 1.4.1995

Juttu käsittelee kodin turvalaitteita, mutta sitä ei suinkaan ole kuvitettu kodeilla, vaan kuvat on haettu turvalaitteiden markkinointimessuilta. Tällä tavoin on kyetty välttämään yksityisen kodin tuominen julkisiin uutisiin: on otettu jotakin, mikä tapahtuu yksityisessä, ja esitetty jollakin, mikä on julkisessa. Yhtään kotia ei yksilöidä, vaan kaikki kuvat ovat messuilta. Haastateltavat puhuvat suhteellisen kliinistä, objektiivisen oloista puhetta.

Toisin kuin työllä, kodilla ei ole luontaisesti julkisia ulottuvuuksia. Työ liittyy julkiseen jo pelkästään sen kautta, että yhteiskunta rahoittaa itseään veroilla, jotka käytännössä kaikki liittyvät työhön, vaikka eivät suoraan työn verotusta olisikaan. Yhteisövero ei tuottaisi mitään, jos ei takana olisi myös ihmisten tekemää työtä. Vaikka koneistaminen ja työn automatisointi tekevät yhä suuremman osan fyysi-

sestä työstä, eivät automaattit ja koneet ole tulleet tyhjistä. Paperikoneenhoitajille ei makseta hyvää palkkaa siksi, että työ olisi niin erinomaisen vaativaa, vaan siksi, että nuo muutamat työntekijät kykenevät halutessaan pysäyttämään koneiden toiminnan. Lisäksi ovat aina palvelualat, joiden automatisointi ei vielä ole samassa mitassa kuin esimerkiksi perinteisen teollisuustyön. Kodilta vastaavat luontaisesti julkiseen kuuluvat ulottuvuudet puuttuvat.

Koti ei tunnu myöskään siirtyvän luontevasti osaksi julkista. Meillä on asuntotuotanto, mutta ei kotituotantoa. Koti tarkoittaa jotakin sellaista, jota ei voi tuottaa; kotituotanto olisi sanana semanttisesti outo, tuotantoa ja kotia ei voi ainakaan nykyisessä diskursiivisessa ympäristössä liittää suoraan toisiinsa. Asuntoja tarvitaan, jotta kodit olisivat mahdollisia, asunnot ovat kotien edellytyksiä.

Kysymys kodista liittyy kiinteästi myös uutisen määrittelyyn. Kuten luvussa 2.1. totesin, uutisten valinta ja valikoituminen tapahtuu koko lailla intuition varassa. Tuota intuitiota voi nimittää myös professionaalisuudeksi. Koti ei ilmeisestikään kuulu tämän intuition nimeämien uutisten piiriin. Silti lähes jokaisella suomalaisella on koti, ja sen puuttuminen on tunnustettu ongelma. Uutisten luonteseen kuuluu kuitenkin yleistäminen, ja kodin kohdalla tämä yleistäminen on jonkin verran ongelmallista; kodit ovat erilaisia. Yhteen kotiin meneminen ja sen kuvaaminen tekee tuosta kodista kaikkien muiden kotien edustajan tavalla, joka ei kenties tee oikeutta jollekin kotiin liittyvälle ilmiölle. Yleisellä tasolla liikkuva kuva ja sanallinen puheessa tapahtuva ilmiön esittäminen antaakin asiasta kenties paremman kuvan kuin itse kuvat. Abstrakti esitys antaa jokaiselle mahdollisuuden sitoa asia omiin mielikuviinsa siitä, sallii enemmän ja monipuolisempia tulkintoja.

Että yhteen kotiin meneminen ja sen yleistäminen koskemaan kaikkia koteja on jonkin verran ongelmallista, ei näytä estävän samaa yleistämistä muiden aiheiden yhteydessä. Yksi työ on yksi työ siinä missä yksi koti on yksi koti.

Kuitenkin, kuten tämänkin tutkimuksen uutisten työtä käsittelevästä osiosta käy ilmi, yksittäinen ihminen esimerkkinä on tullut koko ajan näkyvämmäksi uutisissa. Uutiset ovat siirtyneet abstraktilta tasolta konkreettisen suuntaan nimenomaan käyttämällä yksittäisiä esimerkkejä. Tämä murros näkyy myös kodin uutisissa.

Vaikka kodin näkymättömyyttä uutisissa voi selittää, pidän tärkeänä tuoda esiin sen, että selittäminen ei poista itse ilmiötä. Koti ei näy uutisissa, mikä ilmiö tuottaa edellä kuvatun kaltaisia muita ilmiöitä. Kyse on diskursiivisesta rajasta, hiljaisesta tiedosta siitä mikä kuuluu minnekin. Koti kuuluu yksityiseen, uutiset julkiseen, ja kuilu on näköjään liki ylitsekäymätön. Siksi kotia täytyy käsitellä kierrellen ja reuna-alueilla, sitä ei tuoda keskiöön. Koti on läsnä, sitä implikoidaan tai se tuodaan juttuun puheen abstraktilla tasolla, ei kuvien konkreettisessa läsnäolossa.

Toisaalta voi nähdä, että kyse on yksityisyyden kunnioittamisesta. Käsittäakseni harva suomalainen haluaa tiedotusvälineitä kotiinsa. Julkkisten kodeissa media käy, mutta tavallinen suomalainen ei hevillä kynnyksensä yli päästä. Olemalla tunkeutumatta koteihin uutiset toimivat hienotunteisesti.

Tärkeimpänä ulottuvuutena kodin läsnäolemattomuudessa pidän näkyvä-einäkyvä -jaottelua ja siitä seuraavia ilmiöitä, kuten privaattisfäärin tietynlainen ahdistuminen julkisen puristuksessa. Julkisen sfäärin näkökulmasta hyvä elämä on

ilmeisesti erilainen kuin privaattisfäärin näkökulmasta, muutoin ei voi selittää niitä keskusteluja, joita julkisuudessakin on käyty julkisen ja yksityisen elämän, käytännössä työn ja kodin, välisestä suhteesta. Uutiset ovat omalta osaltaan julkisen puolella. Tärkeät asiat ovat uutisia, ja uutisissa privaattisfääriä ei juuri näy.

Toisaalta on myös niin, että jos privaatti alkaa näkyä uutisissa, se lakkaa olemasta privaattia. Koska uutiset ovat julkisia, sanan kirjaimellisessa mielessä, tulee uutisissa esiintyvistä asioista myös julkisia. Ja kun niistä tulee julkisia, on vaikea ajatella niiden enää kuuluvan yksityiseen, vaikka sitten käyttäisikin sanaa sen sosiologisessa merkityksessä eikä kirjaimellisessa.

Onko sitten olemassa tapoja, joilla yksityisen alue voisi näkyä uutisissa ilman että siitä tulee julkista? Nähdäkseni ei ole. Mikäli yksityinen halutaan näkyväksi uutisissa tekemättä siitä julkista, se on abstrahoitava ja esitettävä kollektiivina. Abstrahointi ja kollektiivina esittäminen taas eivät näytä yksityistä. Ero on ainoastaan siinä missä kohden julkisen puolelle siirtäminen tapahtuu. Abstrahoitu ja kollektiivina esitetty eivät kerro juuri tietyistä yksityisestä kodista, ja tietty yksityinen koti ei kerro muusta kuin itsestään, ei ilman että luodaan yhteyksiä muihin koteihin, näytetään vastaavuuksia; abstrahoidaan ja esitetään kollektiiveina.

4.3 Kodin uutisten puhe

4.3.1 Koti, julkinen ja yksityinen

Kun se mitä nimitän ydinkodiksi ei uutisissa kovin paljoa esiinny, seuraa tästä luonnollisesti se, ettei koti kovin paljoa esiinny puheissakaan. Se, ettei koti esiinny uutisten puheessa on tietenkin tulos sekin, mutta kovin laveaa sisällönanalyysia ei yksistään tästä tuloksesta ole mahdollista tehdä. Puhumattomuus ei aukea puheentulkinnalle. Muuta tulkintaa kodin esiintymättömyydestä taas olen jo tehnyt, enkä toista näitä asioita tässä.

Vaikka ydinkoti onkin uutisista poissa, itse sana ei kuitenkaan ole tuntematon. Käytännössä kaikki suomalaiset ovat kuulleet uutistenlukijan lausuvan ”ja takaisin kotimaahan”. Koti tulee tässä tosin yhdyssanan osana, mutta koti se on yhtä kaikki. Toinen ulottuvuus on se mistä kodista on kysymys. Kuten jo aiemmin on käynyt selväksi, koti käsitteenä hajautuu ja jopa pirstaloituu moneen suuntaan jopa niin paljon ettei kodissa näytäkään olevan kyse mistään konkreettisesta objektista, vaan mentaalisen tilasta. Juuri kodin käsitteen moniulotteisuus ja joidenkin ulottuvuuksien ei-konkreettisuus tekee mahdolliseksi käyttää sitä niin tehokkaasti yhdyssanojen osana. Kaikkiin yhdyssanoihin, joissa koti-sana on mukana syntyy ja kulkeutuu koti-sanan mentaalisen tilan ominaisuuksia, samoin kuin sen konnotaatiivisia ominaisuuksia.

Kun kuitenkin on niin, että suurimmalta osin koti on poissa uutisten julkisesta tilasta, lienee paikallaan tarkastella lähemmin niitä tilanteita, joissa koti uutisten puheeseen yltää. Esioletuksena itselleni pidän sitä, että koska koti esiintyy uutisissa harvoin, on sen esiintymiseen jokin erityinen syy. Jonkinlainen syy on tietenkin löydettävissä minkä tahansa sanan esiintymiselle, mutta koska koti ei sinällään

kuulu kollektiivisen piiriin, minne uutiset kuuluvat, koti tuodaan julkiseen jostakin erityisestä syystä. Kun kivi heitetään veteen, siitä syntyvät aallot etenevät renkaana joka suuntaan. Aaltoreenkaat ovat syyn, kiven putoamisen, heijastumia ympäristössä. Kun kodin kivi pudotetaan uutisten veteen, itse putoamiskohtaa ei näy, vain aallot näkyvät. Suurin yhdistävä tekijä kodin uutisissa onkin kodin poissaolo.

Uutisissa sellaiset sanat kuin "koti", "asunto" ja "talo" näyttävät toimivan melkoiselta osin päällekkäisinä. Jotta niiden raja-alueista saisi selvää, tarvittaisiin analyysia näiden sanojen tarkemmista merkitysulottuvuuksista, mikä taas ei tässä yhteydessä ole tarkoituksenmukaista. Jonkinlaiset rajat joka tapauksessa kulkevat yksityisen ja julkisen sekä abstraktin ja konkreettisen mukaisesti. Ero konkretisoituu esimerkiksi näissä kahdessa lauseessa saman jutun sisällä. Ensin kerrotaan, että "(m)iehen epäillään kuolleen kotiinsa tammi-helmikuun vaihteessa", ja myöhemmin että "(m)uun muassa sähköt oli pantu asunnosta poikki jo vuosia sitten" (TV-uutiset 17.4.2000). Mies siis kuoli kotiinsa, mutta sähköt katkaistiin asunnosta.

Edelliset lauseet kertovat todellisuuden ja sitä kuvaamaan pyrkivän kielen rajapinnoista. Mies olisi voinut kuolla myös asuntoonsa, mutta lauseen merkitys olisi muuttunut. Samoin sähköt olisi voitu katkaista kodista, mutta silloinkaan merkitys ei olisi sama. Koti on selvästi henkilökohtaisempi, yksityisempi asia kuin asunto. Toinen puoli asiaa on se, että koti edellyttää asumista. Kun mies kuoli, hän ei enää asunut, jolloin asunnosta poistui kodin mentaalinen tila. Se palautui asunnoksi. Sähköjen katkaiseminen taas on julkiseen kuuluva teko, joka ei voi kohdistua kodin mentaaliseen tilaan. Se vaikuttaa kyllä tämänkin tilan olemukseen, mutta ei voi kohdistua suoraan siihen.

Niissäkään uutisissa, jotka luokittelun mukaan kuuluvat erilaisiin kodin aihepiireihin ei koti-sanaa välttämättä näy. Vaikka itse sana ei olekaan läsnä, kodin henki, tuo mentaalinen tila, leijuu jutun mukana ja tuo siihen oman sävynsä. Aineistossa on joitakin – tosin harvoja – kohtia, joissa tuo henki on riittävän voimakas puhkaistakseen sen näkymättömän kalvon, joka kodin ja uutisten välillä on.

Esimerkiksi "(t)ie kotiin, Vukovariin ja Tenjaan, on miinoitettu. Joulukuun armelias usva peittää kotitalojen haavoja, mutta usvakaan ei peitä muistoja" (TV-uutiset 22.12.1995) antaa kodille inhimillisen ominaisuuden, haavoittuvuuden. Yhdistettynä muuhun juttuun ja sen yleiseen tunteisiin vetoavuuteen tämä sekä kodille että luonnonilmiölle ("armelias usva") annettu inhimillinen ominaisuus lisää tunteellisuutta entisestään. Koti-sana toimii samassa tehtävässä myös vaikkapa jutussa, jossa "Sarkkisten koti Naantalissa keskustassa on pian valmis" (TV-uutiset 3.8.2000). Koti-sana tuo mukanaan ihmisten elämän. Asunto on objekti, koti on tunne. Käyttämällä jutun alussa vaikkapa vain yhden kerran sanaa koti, voidaan koko juttuun tuoda mukaan tunneulottuvuus ja samalla ihmisten elämisen taso.

Tässä tulee vastaan eräs uutisjutun määrittelemätön ominaisuus, sen "hyvyys". Vaikka "hyvyydelle" ei olekaan varsinaisia kriteerejä, väitän että sanaston ja merkitysulottuvuuksien taitavalla käytöllä saadaan aikaan parempia juttuja kuin ilman niitä. Vaikka koti-sana kantaakin mukanaan moniaalle haarovia merkityksiä ja tunnelatauksia, lienee sen kontekstissa tapahtuva tulkinta kuitenkin varsin yhtenevä läpi Suomen. Siispä se on oivallinen sana käytettäväksi silloin kun noiden ulottuvuuksien ja tunteiden tiivistä ilmaisemista tarvitaan.

Toisaalta ja toisaalla koti-sanana latauksia käytetään myös hyväksi. ”Kodin turvalaitteet” myyvät takuulla paremmin kuin ”asunnon turvalaitteet”. Turvalaitteet tosin suojaavatkin laajempaa kokonaisuutta kuin asunto. Koti mentaalisenä tilana vaurioituu, mikäli sinne tunkeutuu joku kutsumaton ulkopuolinen. Vaikka tunkeutuminen tapahtuisikin asunnon fyysisessä raamissa, on samalla tunkeuduttu myös mentaalisen rakenteen sisään.

Kokonaisuutena kodin uutisten puheiden diskurssit ovat tulkitusajalle ongelma. Ensinnäkin siksi, ettei tuota puhetta oikein ole ja toisekseen siksi, että löytyvästä puheesta ei oikein löydy sellaista mitä voisi pitää diskursiivisena muodostumana. Löytyvät rakenteet taas ovat enimmäkseen joko heikkoja tai vähämerkityksisiä.

Selkein näkyvä rakenne on kodin tärkeys. Missä tahansa päin maailmaa ihmiset joutuvat pakon edessä jättämään kotinsa, se on uutinen. Aiemmin pohdin sitä mahdollisuutta, että uutisissa paljon näkyvä on tärkeää ja vähän näkyvä vähemmän tärkeää. Kodin uutisten kohdalla tämä ei suoraan pidä paikkaansa.

Kodin uutisten puheet ja kuvat toimivat molemmat tätä näkymättömyydestä huolimatta tärkeää rakentaen. Vaikka kodit itsessään eivät näy kuvissa eivätkä kuulu puheissa, ne ovat silti läsnä. Uutisissa esiintyvät ihmiset ovat joutuneet jättämään kotinsa, ja vaikka nämä kodit eivät näy eivätkä kuulu, ne ovat silti uutisen juuri. Mikäli näitä koteja ei olisi, ei olisi uutistakaan, ja mikäli uutista ei olisi, ei asia olisi tärkeä. Tällä tavoin koti jäsentyy uutisissa tärkeäksi, vaikka se ei näykään. Koti on uutisen syy.

Toinen ulottuvuus, jossa kuvat ja puhe toimivat selkeästi samaan suuntaan on Suomen hyvyys asuinpaikkana. Tämä ulottuvuuksien samuus johtuu kuitenkin pitkälti siitä, että kuvaa merkityksellistetään puheella. Ilman puhetta, joka rajaa ja täsmentää kuvan kulloisetkin merkitysulottuvuudet, kuvien merkitykset jäävät joko pinnallisiksi tai avautuvat tasavahvoina niin moniaalle, että lopputulos on sama kuin pinnallisuudessa.

Kotoa lähdöistä kertovissa uutisissa näkyy useimmiten ihmisiä. Yleensä he ovat tavalla tai toisella liikkeellä, mutta voivat olla myös paikallaan. Kun näihin kuviin tuodaan puhe, joka kertoo näiden ihmisten pakenevan, kuviin ja niihin liittyviin tekemisiin tuodaan pakenemisen merkitys, jota ne eivät itsessään sisällä. Kotia ei välttämättä tarvitse edes mainita puheessa, sillä se tulee usein mukaan automaattisesti kun ihmiset määritellään pakeneviksi. Kun kymmenet tuhannet ihmiset pakenevat Limpopo-jokea lähestyvän tulva-aallon alta, he eivät pakene työpaikoiltaan tai mummoloistaan. He voivat toki faktisesti paeta niistäkin, mutta uutisen syy on kotoa pakeneminen.

Uutisissa rakentuukin kodista esiin kaksi ensi katsomalta ristiriitaista puolta. Ensinnäkin koti on tärkeä, ja toisekseen se ei ole kovin näkyvä. Ristiriita on tietenkin se, että tärkeät asiat ovat juuri niitä joista uutisia ajatellaan tehtävän. Tämä ristiriita ei kuitenkaan ole todellinen, sillä kodit ovat melko voimakkaastikin läsnä uutisissa. Ne ovat monen uutisen uutiseksi tulemisen takana oleva voima.

Kun kodin paikka uutisissa määrittäyty näin, on sitä mahdollista tarkastella myös julkisen ja yksityisen rajana. Ydinkoti kuuluu eittämättä yksityisen piiriin. Mutta siihen liittyy monia sellaisia asioita, joiden katsotaan kuuluvan julkiseen. Koti ulottuu ihmisen elämässä moniaalle, ja tämän moniulotteisuuden kautta se on myös uutisissa läsnä. Kodin olemus uutisissa onkin samanlainen kuin se on ihmi-

sen elämässä. Koti on yksityisen paikka, paikka joka on tärkeä, mutta ei julkinen. Kotoaan yksityisestä ihminen kulkee julkisen piiriin, ja kotiinsa hän julkisesta palaa.

Uutisissa kodin lujaa asemaa yksityisen piirissä ja sen samanaikaista tärkeyttä käytetään hyväksi tuomaan yksityistä mausteeksi julkiseen. Koti kantaa mukanaan sellaisia tunne- ja muita latauksia, joita uutisten tiukkaan faktaan on vaikeaa muuten saada mukaan. Kodin avulla saadaan mukaan yksityinen taso, vaikkei juttun faktasisältö tällaista tasoa edellyttäisikään. Yksityisen taso taas on helpompi kokea kuin abstrakti, mitä kautta yksityisen ja henkilökohtaisen käyttäminen taas on hyvä asia sekä uutisinstituution että asioiden itsensä puolesta.

Yksityisen ja henkilökohtaisen lisäämiseen uutisissa oli ilmeisesti ollut jonkinlainen tilaus, sillä niin nopeasti yksilöt tai 'tavalliset ihmiset' saivat osan uutisissa 1990-luvun alkupuolella. Tuolloin yksilöt saivat yksilön roolin suhteessa siihen mistä he puhuvat. Aiemmin haastateltavat, joiden puheessa yksilön roolimurros näkyy, puhuivat edustuksellisessa roolissa jonkin kollektiivin suomalla oikeudella: Vaikka puhe ilmimuodoltaan olikin minä -muotoista, todellisuudessa puhuttiin koko ajan kollektiivista. Vasta 1990-luvun alkupuolella yksilöstä tuli oma itsensä. Tähän palaan tarkemmin työn uutisten yhteydessä, sillä tuossa materiaalissa muutos on selvemmin näkyvissä kuin kodin uutisissa.

4.3.2 Minä - me - ne, eli puhuja-asetat

Liki kaikista uutisten haastateltavien puheesta voi lukea ulos jonkin kolmesta suhteesta puhumisen kohteeseen. Ensinnäkin on minäpuhe, jossa haastateltava selvästi ilmaisee puhuvansa itsestään, omista tuntemuksistaan, ajatuksistaan ja asioistaan. Toinen suhde on me-puhe, jossa haastateltava puhuu jonkin kollektiivin jäsenen ominaisuudessa. Hän viittaa tuohon kollektiiviin sanalla "me", tai käyttää jotakin muuta muotoa tuottaakseen saman jäsenyysuhteen. Kolmas suhde, ne-puhe, on myös kollektiivinen, mutta ilmaisee ulkopuolisuuden. Tämän puhuja ilmaisee joko käyttämällä sanaa "ne", tai muulla tavoin ilmaisemalla vastaavan suhteen. Tässä tapauksessa on siis olemassa jokin kollektiivi josta haastateltava puhuu, mutta jonka jäsen hän ei itse ole.

Kun uutisten haastateltava ilmaisee puhuvansa itsestään, hänen puheensa sitoutuu niihin kokemuksiin, joita aiheesta ja siihen liittyvistä asioista yksilön kokemusmaailmaan heijastuu. Näkisin tällaisen puheen funktiona uutisissa konkretisoinnin. Työn maailma on osittain monimutkainen ja nykyisin koko lailla erikoistunut, joten ilman konkretisointia vaikkapa toimistotyötä tekevän on vaikea suhteuttaa esimerkiksi raudoittajan työtä. Konkretisoinnin avulla on myös helpompaa tuottaa juttuihin selkeä rakenne.

Minäpuhe on tunteen puhetta. Sen avulla ilmaistaan omakohtaista kokemista, ja se on näistä kolmesta puheen tyypistä tunnesitoutunein ja konkreettisin. Samalla sen kognitiivinen sisältö on näistä kolmesta puheen muodosta vähäisin, juuri siitä syystä että se liittyy yksilön elämismailman kokemiseen. Minäpuhe on siis avoimen subjektiivista.

Minäpuhe on myös sikäli helpointa tulkita, että nykynormein psyykkisesti terveeksi katsottavalla ihmisellä on vain yksi minä. Se on psykofyysinen kokonai-

suus, jonka sijaintipaikka on tismalleen päällekkäinen yksilön fyysisen olomuodon kanssa.

Minäpuhe ilmenee uutisissa esimerkiksi sellaisissa haastattelupätkissä kuten "Mää koen sen vaan et se tie on niinku kulettu loppuun minun kohalta se työsuh-teisena olo että tuota niin ei enää ollu niinku haastetta sillä puolen" (TV-uutiset 3.5.2000), "No mä oon ollu kotona tota kolmetoista vuotta, ja sitten työttömyys-kurssilla olin niinku sosiaalialan perustutkintokurssilla oon ollu nytten, et mä ha-lusin sosiaaliselle alalle" tai (TV-uutiset 1.8.1995), "Mä olin aikamoinen idealisti kun mä tulin sille kurssille, et mä kuvittelin et kyllähän mä noilla puuveneillä elätän itseni vaikka niinku kaikki tosiasiat puhu sitä vastaan et tota noin et se muutti aika tavalla mun asenteita tähän et mä oon niinku oppinu ymmärtään sen et käsi-työläisyyden ja bisneksen voi yhdistää ja et" (TV-uutiset 16.5.1995).

Kun uutisten haastateltava käyttää muotoa me, hänen puheensa sitoutuu kollektiiviin, jonka jäseneksi hän identifioi itsensä. Tällöin hän puhuu jaetuista asioista, tunteista ja tekemisistä, joiden subjektina on joukko. Tällainen puhe viittaa selkeämmin toiminnan maailmaan kuin minäpuhe, jolla on vahva yksilön tuntemuksiin ja kokemuksiin liittyvä ulottuvuus. Kollektiiviin viittaaminen antaa sanoille myös enemmän painoa kuin minäpuheella on.

Me-puhetta käytetään myös yhteisyyden rakentamiseen. Yhteisyyden raken-taminen voi tapahtua vain erottelujen kautta. Me-puhe erotteleekin meihin ja niihin. "Me" on samastumiskohde, jokin mihin puhuja tavalla tai toisella kokee kuu-luvansa. Se kertoo, että on olemassa jokin toinen kokonaisuus, ne, johon puhuja ei kuulu. Monasti me-puhe tavalla tai toisella implikoi myös tuon toisen kollektiivin, niiden, tekemisiä.

Me-puhe on minäpuhetta abstraktimpaa, mutta sisältää osittain saman tun-neulottuvuuden kuin minäpuhe. Kuitenkin me-puheen konkreettisuuden ja tunnesidonnaisuuden aste on minäpuhetta heikompi, mutta kognitiivisuuden aste suurempi. Näin jo siitä syystä, että kollektiiviin viittaaminen vähentää konkretian mahdollisuutta. Me-puheessa on avoimen subjektiivinen ulottuvuus, mutta yleis-täminen koskemaan joukkoa viittaa siihen, ettei kyseessä ole niin umpisubjektiivinen puhe kuin minäpuhe on.

Kollektiivinen me ei ole paikallistettavissa yhtä tarkasti kuin minä. Ihmisellä ei ole vain yhtä kollektiivia, vaan me -sanalla viitataan mihin tahansa kollektiiviin, johon ihminen katsoo kuuluvansa. Me jyväskyläläiset, me keskisuomalaiset, me suomalaiset, me eurooppalaiset, me valkoiset keskiluokkaiset protestantit, me ydinvoiman vastustajat/ puolustajat, me avohoitopotilaat... Me-kollektiivien lista on liki loputon. Kun lista on liki loputon, on me-sanana viittaussuhde epäselvä. Kollektiiveilla ei aina ole kovinkaan selkeitä rajoja, eikä yksilön kuuluminen mo-nen kollektiiviin samanaikaisesti tilannetta selkeytä.

Me-puhe ilmenee uutisissa esimerkiksi sellaisissa haastattelupuheenvuoroissa kuten: "Tavaraa olis paperitehtailta tulossa huomattavasti normaalia enemmän elikkä meillä on varastopuolella kiire, esimerkiksi kontituksissa on kii-re" (TV-uutiset 3.4.2000). "No jos ylitöiden maksimimäärää pudotetaan, niin palk-kaatteko te tänne lisää väkeä sen jälkeen? Kyllä varmasti jonkun ajan päästä jou-dumme jonkun verran lisäämään, jos edelleenkin kauppa käy niin kuin tällä het-kellä käy" (TV-uutiset 16.5.1995). Tai "Se on ongelmistamme kipein. Olemme kes-

täneet vuoden aikana paljon, mutta nyt on edessä ylitsepääsemättömiltä näyttäviä ongelmia. Meidän on yritettävä saada rikkurit takaisin yhteisöön. Yhteisö torjuu heidät, ja se tulee olemaan vaikeata" (TV-uutiset 2.3.1985).

Edellisissä esimerkeissä näkyy myös, kuinka puheen tavat kietoutuvat toisiinsa. Toisessa esimerkissä, jossa haastattelijan kysymys on näkyvässä, hän rakentaa vastaajalle valmiin position: palkkaatteko *te* lisää väkeä. Vastaaja ottaa annetun roolin kollektiivin edustajana, vaikka mistään ei käykään ilmi ketkä ovat "me". Kolmannessa esimerkissä taas näkyy selvästi miten me ja ne konstruoivat toisiaan: meillä on ongelmia koska nuo pitää saada tänne, ja nuo toiset taas torjuvat sen. Puheesta ei käy selville mikä on se kollektiivi, jota puhuja edustaa.

Kun uutisten haastateltava käyttää muotoa ne tai he, hänen puheensa viittaa työn yhteydessä usein sitoutumiseen kollektiivin tuntemukseen. Samalla haastateltava sulkeistaa itsensä tuon kollektiivin ulkopuolelle. Joskus on naureskeltu urheiluselostajalle, joka sanoi "me" kun oma joukkue pärjäsikin, ja "ne" kun samainen joukkue oli tappiolla. Kuten me-puhe viittaa kollektiiviin, jonka jäseneksi puhuja identifioi itsensä, ne-puhe viittaa kollektiiviin, josta puhuja ilmoittaa, ettei hän ole jäsen.

Ne-puheen abstraktiotaso pykälän korkeampi kuin me-puheen. Ne-puheesta on subjektiivisuuden ja tunteen elementit koko lailla riisuttu pois. Ne-puhe on kliinisen, objektiivisen, tarkkailevan, ulkopuolisen puheen muoto. Kun subjektiivisen ja tunteen osuus vähenee, kognitiivisuuden aste nousee. Ne-puheen kognitiivisuuden aste onkin me-puhetta korkeampi.

Ne-puheen kliinisyys liittyy kuitenkin varaus: se voi sisältää myös kliinisyyskääntöpuolen. Tämä kääntöpuoli syntyy nähdäkseen siitä, että ne-puhe on näistä kolmesta puheen lajista kaikkein erottelevin. Se, että ne-puhe on kaikkein erottelevin, syntyy siitä tosiseikasta, että ne-puheeseen ei liity kokijaa tai tekijää. Kun ilmaus kohdistuu vain kohteeseen ilman kokijaa tai tekijää, asenne joka ilmaukseen sisältyy saa luonnollisuuden auran (Andersson & Furberg 1974, 116; Kangasluoma 1993, 24). Siinä missä minäpuheessa sanotaan "Mielestäni hallitus on epäluotettava", ne-puheessa sanotaan "Hallitus on epäluotettava". Arviosta tulee kohteen ominaisuus. Esimerkiksi Pohjois-Irlannissa katoliset ja protestantit käyttävät ne-puhetta leimatakseen toisensa ties miksi.

Jos me-kollektiiveja on liki loputon määrä, on ne-kollektiiveja vielä enemmän. Aina on mahdollista konstruoida suurempi määrä kollektiiveja, joihin ei kuulu kuin niitä joihin kuuluu. Ne toisjalkaiset kuurosokeat, ne vasemmalta puolen kasvoja parroittuneet journalistiikan opiskelijat, ne jotka ovat oikeasti lukeneet Finnegans Waken kokonaan, ne jotka rakastavat napalmin tuoksua aamuisin... Jälleen samoin kuin me-puheessa: kun potentiaalisten kollektiivien lista on loputon, jää viittaussuhde epäselväksi.

Ne-puhe ilmenee juttujen haastatteluosuuksissa esimerkiksi sellaisissa lausunnoissa kuten: "Noin puolet nelikymppisistä suurista ikäluokista ois valmiita lähtemään osaksi vuotta ulkomaille, haluaisivat asua osan aikaa jossakin muualla. Ja tietysti tää on vaan tämmönen asenteellinen mittari, mut toisaalta se saattaa kertoa tämmösestä melkosesta tyytymättömyydestä kotimaan oloihin, et jossain muualla kuvitellaan et elämä voitais järjestää paremmin" (TV-uutiset 3.10.1989). "Liki 80% näistä yrityksistä haluaisi tai olis mahdollista käyttää näitä erilaisia työmuoto-

ja etätyönä. Eli eli tuota kiinnostus on ollu melko mukavaa” (TV-uutiset 27.12.1995). Tai ” Vähemmistöt, joita käytännössä serbit ja romanit sitte edustavat, ovat täysin riippuvaisia siitä että meidän sotilaat suojelee heidän turvallisuuttaan. Albaanit on myöskin sillä tavoin että kun he kulkevat läpi serbikylien niin silloin he tarvitsevat saattoo” (TV-uutiset 29.8.2000).

Myös edellä olevissa pätkissä näkyvät kuinka me ja ne monesti kietoutuvat toisiinsa erottamattomaksi kokonaisuudeksi. Esimerkeistä vain toisessa ei ne puheesta nouse esiin meitä. Kolmannessa esimerkissä me tulee esiin eksplisiittisesti, ne ovat riippuvaisia meistä, ensimmäisessä esimerkissä taas me on mukana implikoituna: jotkut muut kuvittelevat, mutta minä en kuulu niihin.

Joskus yhdessä virkkeessä saattavat ilmetä kaikki kolme puhumisen perussuhdetta: ”Pidän sitä hyvin todennäköisenä, mikäli työnantaja ei anna riittävä tarjousta sopimusratkaisuksi, ja mikäli meille ei selvästi taata paikkaa neuvottelupöydässä kaikilta osin” (TV-uutiset 11.1.1995). Virke alkaa henkilökohtaiseksi tunnustetulla arviolla, siitä mitä tapahtuu, jos ne toimivat tietyllä tavalla, ja kääntyy siitä osoittamaan mikä me-kollektiivin position on oltava, jotta alun henkilökohtainen arvio ei toteutuisi.

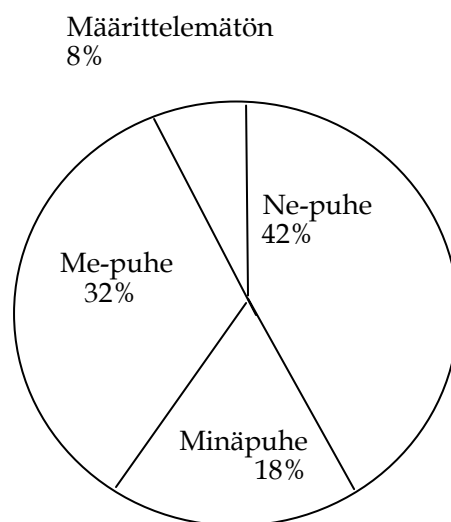
Uutisissa on myös neljännen lajin haastattelu- tai muun sataprocenttisen äänen osuuksia, niitä jotka eivät ilman muuta sovi mihinkään edellisistä luokista. Ne ovat osuudet, joilla ei itsessään ole viittaussuhdetta sen paremmin yksilöön kuin kollektiiviin. Näitä taas on olemassa kahdenlaisia: puhtaasti kognitiivisia ja puhtaasti emotionaalisia. Puhtaasti kognitiivisissa haastatteluosuuksissa on vain tiedollinen sisältö, tällainen voi olla vaikkapa jokin numerotieto. Puhtaasti emotionaalisisissa ääniosuuksissa taas ei sanota mitään, mutta niissä on jokin muu inhimillinen äänireaktio, kuten nauru tai tuskanhuuto, jopa ilmettä voi tietyissä tapauksissa pitää tällaisena, vaikkei siinä ääntä olekaan. Tuskanhuutoja harvemmin uutishaastatteluissa kuullaan, siksipä tähän on lisättävä nuo muut sataprocenttisen äänen osuudet, eli sellaiset osuudet joissa ääni kuuluu kuvaan. Nämä molemmat ääripäät ovat kuitenkin ainakin tässä uutisotannassa hyvin harvinaisia. Puhtaasti emotionaalisia reaktioita ei ole lainkaan, ja puhtaita kognitiivisiakin vain erittäin vähän.

Kotia käsittelevissä jutuissa on runsaasti sähköitä, joihin ei liity haastatteluja. Tässä yhteydessä täytyy tiettenkin muistaa, että kyse on kodin esiintymisistä uutisissa. Uutisten kotiaiheet ovat varsin hajanaiset, mikä tekee haastateltavien puheiden tarkastelusta ongelmallista, haastateltavien puheet kun saattavat liittyä vaikka minkämoisiin aiheisiin. Kun käytössäni kuitenkin on myös toinen aiheryhmä, on tulkinnan kannalta hyvä vetää se mukaan tähän.

Kodin uutisten haastatteluosuuksien määrä ei ole kovin suuri. Aineistostani löytyy kaiken kaikkiaan 74 puhuja-asemaa. Pidän tätä melko pienenä määränä, ja kun määrä on pienehkö, on tulostenkin suhteen asetettava varauksia. En ryhdy esimerkiksi jakamaan puhuja-asemia aikajatkumolle, sillä silloin materiaalin määrä tietyssä ajan pisteessä muodostuisi ehdottomasti liian pieneksi, sattumalla olisi tuloksissa liian suuri osa.

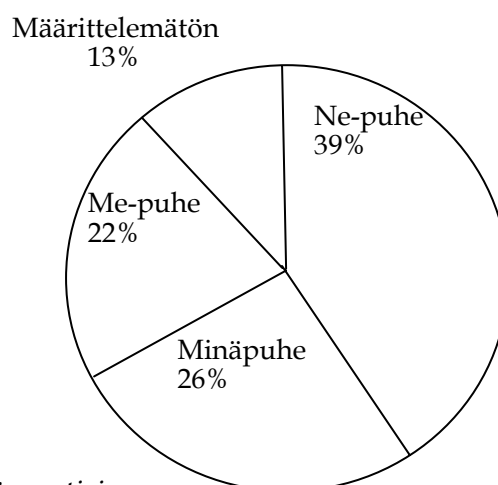
Osittain vinoutumaa on olemassa, vaikka en jaakaan kodin aineistoa osiin. Muutamissa jutuissa painottuu voimakkaasti jokin tietty puhuja-asema, ja pienessä joukossa tällaiset painotukset voivat vaikuttaa. Tulos onkin kodin uutisten osalta paljon epäluotettavampi kuin työn uutisten osalta, joista puhuja-asemia löytyy yli 200.

Määrällisesti kodin uutisten puheissa esiintyy ne-puhetta. Ne-puheen esiintymiä on 31, mikä muodostaa 42 % kaikista haastatteluosuuksista. Toiseksi eniten esiintyy me-puhetta, jonka esiintymiä on 24, jolloin prosenttiosuudeksi tulee 23. Minäpuheen esiintymiä on 13, mikä on 18 % puhuja-aseamista. Sellaisia osuuksia, joista puhuja-asemaa ei voi lukea ulos on kuuden esiintymän verran, eli 8% kodin uutisten haastatteluosuuksista on sellaisia, joista ei voi lukea ulos puhuja-asemaa. Nämä ovat kaikki kognitiivis-abstrakteja haastatteluosuuksia.

Puhuja-asemien osuudet kodin uutisissa

Kun puhuja-asemat työn uutisissa koko tarkastelujaksolla vuodesta 1965 vuoteen 2000 jakautuivat melko tasaisesti eri puhuja-asemien kesken, kodin uutisissa painottuu selvästi kollektiivinen puhe. Me-puhe ja ne-puhe lyövät määrällään selvästi laudalta yksilökeskeisemmän minäpuheen. Eroa tekee erityisesti me-puhe, joka kodin yhteydessä on kymmenen prosenttiyksikköä työn uutisia yleisempää. Vertailun helpottamiseksi esitän tässä työn uutisten puhuja-asemien jakaumaa osoittavan kuvion.

Puhuja-asemien osuudet työn uutisissa

Ulkoistavan kollektiivisen ne-puheen nousua selkeästi runsaimmaksi puhujasemaksi voinee pitää jonkin verran yllättävänäkin. Koti on kuitenkin yksityisen paikka, jolloin hypoteesina voisi pitää sitä, että kodin yhteydessä puhutaan enemmän minä- ja me-puhetta kuin ne-puhetta. Ne-puheen korostuminen tuottaa toisaalta yksityisyyttä ja privaatin suojaa tästäkin suunnasta: kun puhutaan kodista ei puhuta omasta kodista, vaan puhe suuntautuu itsestä ja omista yhteisöistä ulospäin näin suojaten ne julkisen tunkeutumiselta. Huomioon on lisäksi otettava kotia käsittelevän materiaalin hajanaisuus.

Ne-puheen runsautta voi tarkastella myös muutoin kuin privatille suojaa luovan rakenteen kannalta. Tosiasiahan on se, että privaatti ydinkoti on uutisissa niin hyvin suojassa, ettei se näy käytännössä lainkaan, jolloin runsas ne-puhekin luo sosiaalista todellisuutta jossakin muualla. Eräs katsanto tähän on "meidän" ja "niiden" välisen rajan tekeminen. Ne-puhe tuottaa aina toiseuden, mutta se tuottaa myöskin jäsenyyden kollektiivissa, joko "niissä" tai "meissä". Saman tekee me-puhe.

Olisikin mielenkiintoinen tulos, mikäli tämä jako muodostaisi jonkin selkeän kokonaisuuden kodin uutisissa, jonkin tietyn kollektiivin, jonka jäseniksi vastaanottaja-tulkitsijat samalla määritellään, mutta se ei muodosta. Mitään yhtenäisiä me- tai ne-kollektiiveja ei kodin uutispuheesta muodostu. Me-puhe ja ne-puhe eivät rakenna todellisuuden kuvaa samalla tavoin kuin uutisten kuvat. Mutta ei niiden tarvitsekaan. Kuvat rakentavat me -ne -jaottelun riittävän voimakkaasti, puheen ei enää tarvitse tätä tehdä, eikä se oikeastaan voisikaan tuoda kuvien jo tekemään jakoon mitään uutta siirtymättä Suomessa yleisesti hyväksytyin kaikkien ihmisten tasa-arvoisuuden ulkopuolelle.

Yhdessä kuvien kanssa kollektiiviset puheasemat vaikuttavat kuitenkin samaan suuntaan. Ne korostavat toiseutta suhteessa "meihin", suomalaisiin. Toisaalta ne samalla vahvistavat me-kollektiivia, suomalaisia. Me-puheen melko voimakasta asemaa voikin selittää osaltaan juuri se, että tällaisella puheella ylläpidetään ja vahvistetaan suomalaisuuden me-kollektiivia. Mitenkään jyrkkänä tai voimakkaana en tätä rakennetta kuitenkaan pidä.

4.4 Me - ne -diskurssi monella tasolla

Niin kuvat, aiheet kuin puheetkin kodin uutisissa konstruoivat valtiota ja kansakuntaa tismalleen samalla tavalla, tavalla joka kiteytyy lausumaan Suomeen syntymisestä lottovoittona. Tällä tavoin uutiset toimivat myös yhteiskunnan ja yhteiskuntarauhan ylläpitäjinä ja puolustajina: hyvää vastaan ei hyökätä. Vaikka Suomessa omat ongelmansa onkin, ne ovat kuitenkin merkityksettömän pieniä verrattuna siihen, mitä muualla maailmassa tapahtuu. Niinpä Suomi on hyvä, hyvyys kaippaa korkeintaan pientä hienosäätöä.

Toinen kysymys on se, mistä tämä konstruktio on peräisin, miksi uutiset kodin kautta konstruoivat valtiota ja kansakuntaa tässä esitetyllä tavalla. Niin mie-

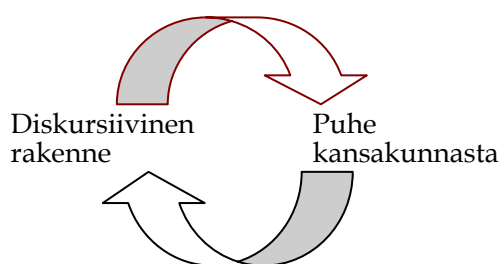
lenkiintoinen kuin tämä kysymys onkin, en tämän tutkimuksen puitteissa yllä antamaan empiriaan pohjautuvaa vastausta. Pohdiskelu sen sijaan on paikallaan.

Ensimmäinen huomioni lähtee liikkeelle diskurssin käsitteestä ja tämän käsitteen luonteesta. Työni teoreettis-metodologisessa osassa esittelen diskurssia kolmijakoisena järjestelmänä, jossa suppein taso on teksti-diskurssi taso, eli se taso jossa vastataan kysymykseen mitä. Tämän olen mielestäni avannut kohtalaisen selvästi. Pohdintani taas kohdistuu seuraavaan, miksi -kysymyksen tasoon, rakenne-diskurssin tasoon.

Yhtenä vastauksena miksi -kysymykseen voi pitää uutisten luonnetta. Lähellä tapahtuvien asioiden ei tarvitse olla yhtä suuria kuin kaukana tapahtuvien tullakseen uutisina julkistetuiksi. Kulttuurisesti ja maantieteellisesti lähempänä olevan asian ei tarvitse olla yhtä dramaattinen ylittääkseen uutiskynnyksen kuin kauemman. Näin me-ne -diskurssi rakentuu uutisten luonteen mukaisesti sellaiseksi, että ulkomailta korostuvat katastrofaaliset tapahtumat. Vaikka tämä hyväksyttäisiinkin toimivaksi selitykseksi, itse konstruktioita Suomen hyvyydestä se ei poista. Eikä uutisten luonteella selittäminen tyhjennä mahdollisten selitysten tai vaikuttavien tekijöiden merta.

Uutiset ovat osa sitä kulttuuris-yhteiskunnallista ympäristöä, jossa ne toimivat. Tämän vuoksi uutiset myös toimivat myös osana ympäristöään, ja ovat legitiimi toimija tämän kulttuuris-yhteiskunnallisen järjestelmän puitteissa. Uutisilla on julkilausuttu kriittinen rooli, mutta kriittisyys toteutuu järjestelmän puitteissa. Uutiset eivät voi syödä järjestelmän perustaa, sillä ne söisivät samalla omaa perustaansa. Näin uutiset ovat tavallaan pakon edessä uusintaessaan kansallisen identiteetin kuvaa.

Mahdollinen selitys on myös diskurssin ja konstruktion vuorovaikutus. Diskursiivinen rakenne tuottaa tietynlaista puhetta kansakunnasta, joka puhe puolestaan uusintaa diskursiivista rakennetta

Diskurssin uusintava kehä

Tämän mallin ongelma on siinä, että se tekee ihmisistä hamstereita: pyörä pyörii, mutta minnekään ei edetä. Diskurssit tuottavat ihmisistä ulos aina samanlaista sosiaalista todellisuutta, aina samanlaisia konstruktioita. Juuri tähän kohtaan tulisikin tuoda kolmiosaisen diskurssimallini kohta prosessi-diskurssi, diskurssien dynaamisuus. Diskurssit ovat muuttuvia, lausumat muuttavat kenttää johon ne kuuluvat, jolloin malli muuttuu kehästä spiraalimaiseksi tai kaksisuuntaiseksi.

Tällaisessa diskurssin kuvassa ei ole alku- eikä loppukohtaa kuten ei ole uusintavan diskurssin kehämallissakaan. Jossakin mielessä loppukohta on siinä dis-

kurssissa, joka kulloinkin on vallalla. Tässä ajattelun tavassa ongelmana on tietenkin se, ettei ole olemassa yhtä ainoaa diskurssia, ja että diskurssi on jatkuvassa liikkeessä. Lausumat tuottavat kentän, joka tuottaa lausumia, tai kenttä tuottaa lausumia, jotka tuottavat kentän. Samalla lausumat tuottavat kenttään muutosta, ja kentän hahmotukset muutoksia lausumiin.

Ensimmäinen mieleeni tuleva metafora diskurssin muuntumisesta on evoluutio. Evoluutio terminä kantaa kuitenkin mukanaan sellaisia merkityksiä, joita ei voi liittää diskursseihin. Tällainen on esimerkiksi kehittyminen tai edistyminen. Evoluutio edistyy, ja eliöt kehittyvät. Yksisoluisista on edetty monisoluisiin. Diskurssin suhteen edistystä ja kehitystä on vaikea nähdä. Edistystä ja kehitystä tapahtuu kyllä kielessä, mutta tapahtuuko sitä diskursseissa?

Kielen edistymisellä tarkoitan sitä, ettei kieli ole tullut valmiina tyhjästä, vaan se on kehittynyt ja muotoutunut ajassa. Kielen alkumuotojen ilmaisuvoimaisuus ei ollut samaa tasoa kuin nykyisen kielen, ja ilmaisuvoimaisuuden on mahdollista kasvaa edelleen. Diskurssit taas liittyvät omaksumani näkemyksen mukaisesti muuhunkin kuin kieleen, tai kieleen ymmärrettynä perinteistä laajemmin. Suhtautuisinkin hieman varovasti diskurssien kehittymiseen, vaan tarkastelisin niitä enemmänkin järjestelminä, jotka ottavat operoidakseen sen alueen, joka niille on käytettävissä. Samaan kokonaisuuteen liittyvät myös kysymykset merkityksen ja merkitysten mahdollisesta kehittämisestä. Muutostahan niissäkin tapahtuu, mutta kaikki muutos ei tapahdu kehitys – taantuma -akselilla.

Evoluutio on ongelmallinen metafora siinäkin mielessä, että nykyisin vallalla olevan evoluutiokäsityksen mukaan evoluutio etenee hitaiden pienten muutosten tietä, eikä siinä ole katkoksia eikä epäjatkuvuuskohtia. Diskurssien osalta ei voi sanoa samaa. Uusi merkityksellistäminen tai käsitteellistäminen saattaa muuttaa diskurssia nopeastikin, kenties tuottaa jopa kokonaan uuden diskurssin. Samaa piirrettä voi katsoa edustavan sen, että lausumat ovat jonkinlaisia käänköskopioita diskursiivisesta rakenteesta, ja diskursiivinen rakenne käänköskopio lausumista. Tässä kopioinnissa taas tapahtuu mutatoitumista, joka muuttaa lausumia ja kenttää. Lisäksi välissä on yksilöiden tulkintoja ja tuntemuksia lauseiden ja kenttien merkityssisällöistä.

Evoluutio ilmaantuu jo toista kertaa diskursseihin liittyviä ilmiöitä kuvaavana metaforana. Sattuma se ei ole, eikä pelkkää mieltymystä evoluutioteoriaan. Enemmänkin niin, että evoluution käsitteen avulla voi kuvata tiedostavan mielen toiminnan ja vaikutuksen ulkopuolella olevia prosesseja, jotka tapahtuvat kuin itsestään ilman että kukaan niitä varsinaisesti tekee.

Tämä vaikuttaa hyvältä kohdalta hypätä pois mitä ilmeisimmin metafysiikan suohon johtavalta polulta toteamalla, että diskurssien muutoksen prosessiin ei pelkän sisällönanalyysin keinoin voi päästä käsiksi. Tarvitaan myös aate- ja käsitehistoriallista tarkastelua sekä yhteiskunnallista tutkimusta, ilmeisesti myös psykologiaa ja filosofiaa. Kodin kansakunnan identiteettiä vahvistava diskurssi vaikuttaa kuitenkin koko lailla vahvalta ja homogeeniselta. Tulos tukee mm. De Cillia'n, Reislig'in ja Wodakin (1999, 153) oletusta kansallisesta identiteetistä huomattavalta osin diskursiivisesti tuotettuna olentona.

5 UUTISTEN TYÖ

Koska uutiset ovat uutisia oli aihe mikä tahansa, sellaisia asioita joita on jo noussut esiin kodin uutisten yhteydessä nousee esiin myös työn uutisten yhteydessä. Ylenpalttisen toiston välttämiseksi olen karsinut nämä asiat pois tästä luvusta, ja viitataan tarpeen mukaan kotia käsitteleviin lukuihin. Pohdiskelin tässä kahden pahan välillä. Toinen näistä on toisto, jota on raskasta lukea. Toinen on liika sisäinen viittaaminen, jota myös on raskasta lukea. Päädyin kompromissiin, jossa on jonkin verran toistoa ja jonkin verran sisäisiä viittauksia. Toivottavasti tämä ei muodostu kahden pahan yhdistelmästä syntyväksi suuremmaksi pahaksi.

5.1 Työn aiheet

Olen tässä tarkastellut työn aiheita itse muotoilemieni aihevirkkeiden kautta. Nämä virkkeet olen konstruoinut kuvaamaan uutisen olennaista sisältöä samalla tavoin kuin olen konstruoinut kodin uutisia koskevat virkkeet. Tarkemmat perustelut, menettelytavat ja pohdinnat aiheen luonteesta ja olemuksesta olen kirjannut lukuun 3.2.2.

Jos ja kun uutisia vähänkin sillä silmällä katsoo, käy selväksi että työtä näkyy muuallakin kuin työtä sinällään käsittelevissä uutisissa. Niin mielenkiintoisia kuin nämä työn reuna-alueet tutkimuksellisesti voisivatkin olla, olen tähän tutkimukseen rajannut nimenomaan työtä suhteellisen suoraan käsitteleviä uutisia. Syy tähän on osittain käytännöllinen: työn reuna-alueita käsitteleviä uutisia on vaikea löytää arkiston kautta, sillä ne ovat pääaiheiltaan jotakin muuta kuin työtä. Näin niitä arkistoon luokittelevissa asiasanoissa tai luokkamäärityksissä ei esiinny työtä.

Lähestyessäni tutkimusaineistoani tulivat aiheet esille ensimmäisenä kuin itsestään. Näin jo pelkästään senkin takia, että työ arkistoissa tapahtui arkistokorttien avulla, ja näissä korteissa ei välttämättä aiheen lisäksi paljoakaan tälle tutkimukselle käyttökelpoista näy. Jo tuossa arkistoihin tutustumisen vaiheessa kävi selväksi, että korporatismi on työn uutisten aiheissa tärkeällä sijalla. Kohtalaisen tärkeällä sijalla olin toki olettanutkin sen olevan, mutta silti määrä tuntui suurelta.

Lisäksi jo aihekortteja arkistossa läpikäydessäni nousi nähtäväksi selvää ajallista muutosta aiheiden painotuksissa työn aihealueen sisällä. Käydessäni syyskuussa 2000 YLE:n tv-arkistossa olen kirjannut erääseen arkistokorttikopioon: "HUOM!!! Yhtäläisyydet radioarkiston 1/15 -sampleen. Suunnanmuutos ei ole sattumaa eikä henkilöstä kiinni: -80-luku korporaatioiden ja työtaistelujen aikaa. (Tarkkaile -70-lukua)". 1/15 samplella tarkoitan muistiinpanossani otantaa, jossa joka viidestoista luokanmukainen juttu saa erityishuomion. Palaan työn uutisten korporatiivisuuteen tarkemmin sille omistetussa luvussa.

Työ sinällään ei ole uutisen varsinainen aihe, eikä se oikein voisi ollakaan. Että työ sinällään voisi olla uutisen aihe, edellyttäisi yhteistä laajasti jaettua ja kaikille samanlaista käsitystä siitä mistä puhumme kun puhumme työstä. Se että maassamme ei käydä kiistoja siitä mitä työ oikeastaan on, ei tarkoita sitä että kaikki ajattelisivat siitä samalla tavoin. Työ nyt vain ei ole niitä asioita, joiden määrittely olisi juuri kenenkään arkielämän kannalta tärkeää. Työ itsessään tietenkin on tärkeä, sen määrittely ei.

Sanakirjamäärittelyissä työ on suunnitelmallista toimintaa, jonka tarkoituksena on saavuttaa jokin päämäärä jolla on arvoa. Määritelmä on varsin avoin, ja tämä avoimuus näkyy myös työn uutisten monimuotoisuudessa. Työtä tekevät niin koululaiset, eduskunta, kotiäidit kuin raudoittajat ja sairaanhoitajatkin. Lisäksi työhön kuuluu sellaisia olentoja kuin vaikkapa lastenkulttuurityö.

Aiheella tarkoitan tässä jutun punaista lankaa, tiivistystä siitä mitä uutisessa sanotaan. Tämä on vain yksi tapa mieltää "aihe" -sanan merkitys. Yksinkertaisimmillaan uutisjutun aiheen voisi tiivistää yhteen sanaan, kuten vaikkapa työttömyys. Tässä en kuitenkaan ole katsonut näin pitkälle saatetun tiivistämisen riittävän aiheen kaikkien ulottuvuuksien tarkasteluun. Olen lähtenyt liikkeelle enemmänkin käytännön uutistytön katsannosta. Kun television uutistoimittaja lähtee tekemään juttua, hänen on kerrottava kuvaajalle mistä uutinen kertoo. Tämän kertomiseen siten, että kuvat ja puheet käyvät yhteen ei yksittäinen sana useinkaan riitä.

Kun itse aikoinani menin kesätoimittajaksi YLE:n TV-Uutisiin, kesätoimittajakurssin vetäjä Harri Palmolahti neuvoi kuvaajan evästyksestä myös esimerkillä. Tuossa esimerkissä aiheeksi olisi yhdellä sanalla voinut sanoa vaikkapa "kalastus". Tämä ei kuitenkaan riittäisi kertomaan itse jutun sisällöstä, sillä tarkemmin ottaen varsinainen aihe ei ollut kalastus. Varsinaisena aiheena jutussa oli muistaakseni kalastajien toimeentulo-ongelma, kun kalaa ei tule riittävästi. Toimittajan evästys kuvaajalle olikin "ei oo kalaa". Näin kun kuvaaja-toimittaja-parivaljakko pääsi kuvauspaikalle, kuvaaja tiesi millaista kuvaa ottaa. Ei mahdollisesti täysiä kalakoreja, vaan juuri niitä tyhjiä. Ei täysiä kalastusaluksia, vaan tyhjiä. Pelkällä aiheella "kalastus" kuva olisi taatusti ollut erilaista.

Kaikkiaan työn uutiset ovat aiheistoltaan kallellaan negatiiviseen. Negatiivisuudella tarkoitan tässä yksinkertaisesti sitä, että uutisissa käsitellyillä muutoksilla tai asiakokonaisuuksilla joko on huonontavia vaikutuksia jonkin ihmisryhmän elämään tai ne on tehty näyttämään siltä, että niillä on huonontavia vaikutuksia. Etenkin poliittisissa kysymyksissä, asioissa joista ihmiset itse päättävät, on sekä hyötyjiä että häviäjiä, eiväthän ne muuten poliittisia kysymyksiä olisikaan. Aihei-

den puolesta näyttäisikin siltä, että uutiset tekijät ottavat paikkansa kärsijän puolella. Ainakin osa uutisten negatiivisuutta tulee kärsijän puolelle asettumisesta.

Kärsijän puolelle asettumisella tarkoitan sitä, että juttu näyttää ne, joihin päättävä tai olosuhteet vaikuttavat, näkyvä on päätösten ja tekemisen kohteiden elämää. Sen sijaan itse päättäminen ja päättäjät näkyvät paljon harvemmin. Päättäjien kohteiden kuvaamista konkretisoi vaikkapa tämä juttu:

<p>Puhe:</p> <p>Juonto: Suomalaisilla ei ole tulevaisuudessa asiaa varhaiseläkkeelle, mikäli maan kilpailukyvyystä halutaan pitää kiinni. Päättäjistä koottu tulevaisuustyöryhmä uskoo, että Suomi yltää maailman huipulle vain jos kansalaiset ovat töissä mahdollisimman pitkään.</p> <p>Speak: Jos nämä pienokaiset syntyisivät vasta kymmenen vuoden kuluttua, he menisivät kouluun kuusivuotiaina ja siirtyisivät lukiosta suoraan korkeakouluun ilman välivuosia. Näin suunnittelee työryhmä, joka tekee Suomesta menestysmaata.</p> <p>Haastattelu: <i>Luulen että keskeistä on se, että koulu alotettaisiin entistä aikaisemmin ja sitten tämä koulu käytäisiin myöskin siten että myöskin vastaavasti sitten päästäisiin entistä nuorempina ammattiin johtavaan koulutukseen.</i></p> <p>Speak: Valmistuttuaan korkeakoulusta nämä huippuosaajat tekisivät uran mielellään korkean teknologian yrityksissä. Ja koska varhaiseläkkeelle olisi vaikea päästä, työura jatkuisi eläkeikään asti. Itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on kutsunut kaksikymmentä päättäjää työryhmään, joka etsii ratkaisua tulevaisuudessa hämmöttävään työvoimapulaan. Tavoitteena on saada Suomi kolmen menestyksekkäimmän kansan joukkoon ilman riskejä.</p> <p>Tiedotustilaisuus: <i>Laman jälkeisinä vuosina olen palvellut sekä hallinnossa että liike-elämän palveluksessa ja kyl mun oma käsitykseni on se, että -90 -luvulla Suomi yhteiskuntana, suomalaiset eri yhteiskunnan piirit oppivat lisää, ja uskon kyllä että meidän kykyimme niinku selvitä vastaavanlaisista vaikeuksista sitten myöhemmin on olennaisesti parempi kuin mitä se oli aikaisemmin.</i></p> <p>Speak: Sitran työryhmä julkisti tänään vasta ensimmäisen tulevaisuudenhahmotelmasa. Sen ei ole tarkoitus johtaa päätöksiin, vaan herättää keskustelua. Vauvalan asukkaat eivät vielä tiedä tulevia paineita. Näillä vastasyntyneillä on seitsemän vuotta aikaa koulu-uran alkuun.</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Vauva makaa sängyllä, puolilähikuva. Vauva sylissä, haukottelee, puolilähikuva. Lelu sängyllä Aikuisia ihmisiä rivissä kahden pöydän takana.</p> <p>Keski-ikäinen mies, puku ja kravatti, ulkotila kaupungissa.</p> <p>Vauva makaa sängyllä, aikuisen kädet peittelevät. Haikaralelu roikkuu katosta ja pyörii.</p> <p>Mies puku päällä, puhuu ja näyttää piirtoheitinkalvoja. Edellisen otoksen miehen yleisö, näyttää samalta kuin esitelmöijäkin. Mies lukee julkaisua, kuvattu olan yli.</p> <p>Keski-ikäinen mies, puku ja kravatti. Sisätila tunnistettavissa samaksi kuin missä aikuiset istuivat rivissä. Mies tunnistettavissa yhdeksi istujista.</p> <p>Julkaisun selailua lähikuvassa.</p> <p>Nukkuvia vauvoja lähikuvissa.</p>
--	---

Ehdotusten kohteiksi konstruoituvat jutussa nykyiset vauvat. Näin siitäkin huolimatta, että jutun puheisuus viittaa vauvoihin, joita ei ole vielä syntynytkään. Mutta koska kuvissa on tiettyjä vauvoja, juttu siirtyy mentaalisesti kertomaan heistä. Juttu rakentuu kuvien vauvojen tulevan opinto- ja työuran hahmottelun ympärille. Tällä uralla tulee olemaan paineita, joista vauvat ovat vielä autuaan tietämättömiä. Tämän jutun mukaan tulevaisuus tulee olemaan työntekijälle nykyistä ankarampi.

Kärsijän puolelle asettuminen ei nähdäkseni kuitenkaan ole diskursiivisesti sosiaalista todellisuutta rakentava uutisten ulottuvuus. Pikemminkin sosiaalista todellisuutta rakentaa uutisten yleinen negatiivisuus. Miksi kärsijän puolelle asettuminen sitten ei ole sosiaalista todellisuutta diskursiivisesti rakentava uutisten ulottuvuus, mutta yleinen negatiivisuus on? Tämä johtuu siitä, että kärsijän puolelle asettuminen on ilmiön selitys, ei itse ilmiö. Kärsijän puolelle asettuminen selittää uutisten negatiivisuutta. Tämä ilmiön selitys rakentaa sosiaalista todellisuutta aivan toisaalla kuin missä itse ilmiö sitä rakentaa.

Uutiset ovat totta ja kertovat todellisesta maailmasta tärkeitä asioita. Tämä on lähtökohta uutisten seuraamisessa, sillä muutoin uutisten seuraamisen mielekkyyttä olisi vaikea perustella. Toteen taas ei kuulu kenenkään puolelle asettuminen. Diskursiivisesti tämä asema on paljon vahvempi kuin epämääräinen kärsijän puolelle asettuminen. Uutiset ovat rakentaneet, ja niille on myös rakennettu, voimakas toden ulottuvuus. Niinpä ajatuksemme uutisia katsoessa on helposti se, että maailma on sellainen kuin miltä se uutisissa näyttää, mitään siitä muuttamatta. Maailmassa on enemmän kuin uutisista näkee, mutta se mitä uutisista näkyy on totta, eikä siten ole muutettavissa muuttamatta totuutta.

Tässä voi tietenkin pohtia myös sitä, onko "aihe" oikea sana kuvaamaan sitä kokonaisuutta, joka uutisissa on kallellaan negatiiviseen. Kyse on uutisen kokonaisuudesta, siitä millainen uutinen kokonaisuudessaan on. Siinä merkityksessä kuin sanaa "aihe" tässä käytän, aiheet ovat negatiivisia. Mikäli sanaa käytetään tarkoittamaan jotakin muuta, esimerkiksi sitä tehtävänantoa jonka toimittaja osittain saa ja osittain itse itselleen luo, ei negatiivisuudesta kenties voikaan puhua. Kun kuitenkin tutkin journalistisen prosessin lopputuotteita, itseään juttuja, on aihe konstruoitava jälkikäteen siitä mitä jutussa näkyy.

Negatiivisuuden osoittaminen radio- ja televisiouutisten aiheissa ilman itseään uutisjuttua on ongelmallista, siihen ei oikein ole keinoja. Uutiset eivät itse muodosta aiheitaan suoraan sanoiksi, joista voisi lukea ulos mitä uutisissa itsessään pidetään jutun varsinaisena aiheena, kuten vaikkapa sanomalehden otsikoissa tehdään. Niinpä se mitä radio- ja televisiouutisista aiheen tasolla tulee tarkastelleeksi on väistämättä jo tarkastelijan konstruktio, jolloin uutisen lisäksi tarkastelee myös omaa konstruktioitaan. Olen tässä päätenyt sellaiseen konstruktioon, jossa muodostan jokaisesta jutusta yhden virkkeen, joka kuvaa sen olennaisen sisällön. Tämä virke ei siis varsinaisesti ole uutisten itsensä tuottama, vaan konstruktio jonka olen luonut uutisten pohjalta voidakseni tutkia tiettyä uutisten ulottuvuutta.

Totta on tietenkin se, ettei negatiivisuus näy uutisissa aiheiden tasolla samalla tavoin selkeästi kuin se näkyy vaikkapa tarkastelemalla uutisten sanastoa ja sanavalintoja silloin kun vaihtoehtoisia sanomisen tapoja on olemassa. Omassa aiemmassa tutkimuksessani olen todennut uutisten sanaston olevan negatiivisesti värityneen (Seppälä 1998, 82-83).

Negatiivisuus on olemassa myös aiheissa. Eräänlainen ongelma on kuitenkin se, miten osoittaa negatiivisuus teoreettisella tavalla. Tässä olen päättänyt käyttämään apuna emotiivisuuden käsitettä. Emotiivisuus tarkoittaa yksinkertaista sitä, että sanalla tai ilmauksella on sinällään jokin arvolataus, joko hyvään tai pahaan (Hedquist 1978, 1). Usein käytetty esimerkki on sanakolmikko vapaustaistelijat – sissi – terroristi, joita kaikkia voidaan käyttää kuvaamaan samojen tekojen tekijöitä. Yhden terroristi on toisen vapaustaistelijaa.

Emotiiviset ilmaukset ovat yksi tapa esittää asiat itsestään selvinä. Esimerkki:

A: "Pojastani ei saa tulla satamajätkeä."

B: "Pojastani ei saa tulla ahtaajaa."

Kohta A ei kerjää kysymyksiä. Se ei kaipaa selityksiä, sillä satamajätkeisyys on negatiivinen asia, niinpä on selvää, ettei pojasta sellaista saa tulla. Sen sijaan kohdan B takana on heti kysymys siitä miksi ei pojasta saa tulla ahtaajaa, joka on aivan kunniallinen ammatti. Kohdassa A sanavalinta estää kysymyksen syntyä, sen sijaan kohta B on avoin kysymyksille. (Andersson & Furberg 1974, 131-132.)⁴⁶

Emotiivisuuden hankaluus on siinä, että on paljon sellaisia ilmauksia, jotka sisältävät arvolatauksen, mutta joiden arvolataus on riippuvainen vastaanottajan positiosta. Vaikkapa sellainen sana kuin "luokkataistelu" voi olla yhdelle positiivinen ja toiselle negatiivinen.

Puhtaan negatiivisia aiheita ei itse asiassa ole niin kovin runsaasti. Kun katsoo puhtaasti negatiivisten uutisaiheiden määrää, se on noin viidennes kaikista aiheista. Tosin näissäkin aiheissa negatiivisuuden määrittely edellyttää monessa tapauksessa puolentalintaa, koska useissa jutuissa on sekä hyötyviä että kärsiviä. Olen ollut luokittelussani melko varovainen, ja jättänyt pois potentiaalisia tapauksia rajanveto-ongelmien vuoksi. Toisenlaisella luokittelulla tuloksetkin olisivat jossain määrin toisenlaiset. Kun tarkoituksenani kuitenkin on osoittaa suuntia eikä tuottaa tarkkaa määrällistä dataa, katson että väljätköt luokitteluni ovat riittäviä.

Puhtaan negatiivisiksi aiheiksi olen katsonut esimerkiksi sellaiset kuin: Kunta-alan työntekijöillä on vaikeuksia jaksaa töissä, koska tehokkuus on vedetty äärimmilleen (TV-uutiset 13.8.1996), Työperäiset sairaudet tulevat kalliiksi, ja samalla ihmiset pitäisi saada olemaan pitempään töissä (TV-uutiset 12.4.1995), Hoitoalan lakko kiristyy samalla kun osapuolet syyttelevät toisiaan ja potilaita kuskailaan paikasta toiseen (TV-uutiset 2.3.1995), Epäisänmaalliset ja itsekkäät suomalaisnuoret haluavat rahaa, menestystä ja vaikutusvaltaa (TV-uutiset 9.5.1990). Näiden aiheiden katson olevan puhtaan negatiivisia, koska en kykene näkemään sellaista tilannetta, jossa joku rehellisesti väittäisi aihevirkkeen kuvaaman tilanteen olevan myönteinen ja toivottava.

Näyttää siis siltä, että negatiivisuus ei ole niinkään itsessään lyhyesti ilmaistussa aiheessa, vaan syissä, seurauksissa tai muissa asiaan liittyvissä olosuhteissa. Se, että satamalakko päättyi lienee tulkittavissa positiiviseksi, mutta kun uutinen kokonaisuudessaan kertoo, että satamien tukilakko päättyi, satamissa on nyt ruuhkaa, Suomen luotettavuus on kärsinyt ja ahtaajien omissa sopimusneuvot-

⁴⁶ Emotiivisuuden teoriasta lisää jo mainittujen lähteiden lisäksi esim. Seppälä 1998 9-17.

teluissa on odotettavissa ongelmia (TV-uutiset 3.4.2000), positiivisuus kääntyy negatiiviseen.

Uutisissa ilmaistaankin kahdenlaisia kausaalisuhteita. Ensimmäisessä kausaalisuhteessa tietyn asiain tilan aiheuttaja on negatiivinen, ja toisessa tietty asiain tila aiheuttaa negatiivisen tuloksen. Tällaiset kausaalisuhteet heittävät negatiivisen valon myös itse asian ylle, mistä puolestaan seuraa aihekokonaisuuden negatiivisuus. Näin tapahtuu esimerkiksi sellaisissa aiheissa kuin: Yhä useammat emännät käyvät töissä tilan ulkopuolella, koska tilanpidosta ei riitä toimeentuloksi (TV-uutiset 29.8.2000), Valtionsiivoojat ovat palailleet töihin uuteen Engel-yhtymään, vaikka ehdot ovat kurjat ja moni jää työttömäksi (TV-uutiset 4.1.1995), tai Pankkialan työkiista on ruuhkauttanut postit ja postipankit – työntekijät uupuvat jo, työnantaja lastaa lisää työtä niskaan, ja lakkokin on tulossa (TV-uutiset 9.2.1990).

Diskursiivisesti negatiivisuus uutisissa toisaalta tukee valitsevien olosuhteiden hyvyyttä, toisaalta kertoo asioiden menevän huonompaan suuntaan. Kautta aikojenhan on puhuttu siitä, kuinka vaikkapa nuoriso on mennyt entistä huonommaksi. Samalla tavoin uutisissa kerrotaan toistuvasti siitä, kuinka kansalaisten asenteet työhön ovat muuttuneet huonompaan suuntaan. Tämä juonne kulkee ajallisesti läpi koko aineiston. Mikään vahva juonne se ei ole, mutta toistuva. Muutoksen negatiivisuus ei ole niinkään itse aiheessa, joka siis on se, että suhde työhön on muuttunut, vaan siinä miten tuo suhde on muuttunut.

Silmiinpistävää näissä uutisissa on se, että ennen oli aina paremmin. Nuorten asenteita työhön verrataan suuriin ikäluokkiin, joihin verrattuna asenteet ovat muuttuneet huonommiksi. Suuria ikäluokkia taas verrataan edelliseen polveen, joihin nähden suurten ikäluokkien asenteet ovat muuttuneet huonommiksi.⁴⁷ Tälle suurilla ikäluokkia edeltävälle sukupolvelle ei aineistossa ole asenteita vertailevaa juttua.

Tämä asenteiden muuttuminen negatiiviseen ei toistu niin usein, että sillä olisi diskursiivisia vaikutuksia, enemmänkin se kertoo yleisestä suhtautumisesta asennemuutoksiin. Yleisessä suhtautumisessa näyttäisi olevan jokin asennetila, joka on toisia asennetiloja tavalla tai toisella parempi. Kun näitä juttuja katsoo aiheetta pidemmälle, toivottava asennetila tulee näkyväksi. Toivottavaan asennetilaaan liittyy esimerkiksi se, että töissä halutaan käydä. Sieltä ei haluta varhaiseläkkeelle tai sapattivapaalle. Lisäksi työ pitäisi haluta tehdä nimenomaan Suomessa. Työ pitäisi ottaa vastaan kiitollisena, ja tehdä sitä isänmaan eteen. Jutut tietysti kuvaavat todellisuuden erkanemista tästä tavoitetilasta. Selkeä esimerkki normatiivisesta suhteesta asennemuutukseen työn suhteen on tämä.

⁴⁷ Tähtitieteilijä Esko Valtaoja pitää jatkuvaa huonompaan menemistä jopa koko länsimaisen kulttuurin perusharhana. Hänen mukaansa emme yksinkertaisesti ...” halua ajatella todella parempaa, kehittyneempää, onnellisempaa tulevaisuutta – se saisi oman aikamme tuntumaan niin viheliäiseltä”. (Valtaoja 2001, 139.)

<p>Puhe:</p> <p>Juonto: Nykynuori haluaa työstään rahaa, henkilökohtaista vaikutusvaltaa ja vauhdilla etenevää uraputkea. Alle kolmekymppisten arvot ovat tyystin toiset kuin sodan jälkeen nuoruuttaan eläneen sukupolven. Nuorten arvoja ovat selvittäneet neljä palkansaajakeskusjärjestöä.</p> <p>Speak: Suomalaisilla työnantajilla on kovat paikat edessään, mikäli haluavat pitää hänenkaltaisensa nuoret palkkalistoillaan. Ei ainoastaan raha riitä, eivätkä puolittaiset lupaukset etenevästä urasta.</p> <p>Haastattelu: <i>Nuori henkilö Suomessa on sellainen, joka vaatii yhä enemmän koulutuksensa mukaista työtehtävää, ja yhä enemmän kun Eurooppa yhdentyy niin ihmiset vaatii tältä työltään tiettyä liikkuvuutta ja myöskin mahdollisuutta vaikuttaa omiin työtehtäviinsä huomattavasti enemmän.</i></p> <p>Speak: Ja jos ehdot eivät täyty, nuoret äänessä jaloillaan. Siinä missä kaksi - kolmekymmenluvulla syntyneet puursivat ikävissäkin työpaikoissa isänmaan etumielessään, nykynuoret lähtevät. Eurooppa yhdentyy, halusimme tai emme, ja Euroopan maat ovat mielenkiintoisia sekä kulttuuriltaan että työmarkkinoiltaan.</p> <p>Haastattelu: <i>Mun ikäluokkaan nähden niin luulen että useimmat haluavat opiskella ja päästä eteenpäin urallaan</i></p> <p>Speak: Suomalaisen työnantajan on nyt haistettava ajan henki. Nuorilla työntekijöillä on varaa valita se työnantaja joka miellyttää, toisin kuin joskus aiemmin. Ja he valitsevat: tyyliä, epäisänmaallisesti, itseään ajatellen. Se on ajan henki.</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Mies istuu tuolissa, puhuu puhelimeen. Tietokone hämöttää pöydällä. Näppäilee laskinta</p> <p>Tilinauha Mies, sisätila, puku.</p> <p>Nainen, keskittyneen näköinen, katsoo jotakin. Toinen samanmoinen. "Työtä tarjolla" -kyltti Hampurilaisravintolan keittiö. Hampurilaisravintolan kassa. Tietokoneen näppäimistöä näpyttävät sormet, panorointi/tiltaus/aukiveto niin että näyttökin näkyy. Tietokonekorppu. Nainen, hampurilaisravintolassa, työasu.</p> <p>Tietotyön tekijä lasioven läpi. Nainen selaa papereita. Mies puhuu puhelimeen, sama kuin jutun 1:ssä kuvassa. Nainen tekee paperitöitä. Sormet pyörittelevät elektroniikkakomponenttia.</p>
--	--

TV-uutiset 9.5.1990

Vaikka työn asenneuutiset antavatkin kuvan asioiden menemisestä jatkuvasti huonompaan suuntaan, tukee uutisten aiheiden negatiivisuus kokonaisuutena valitsevien olosuhteiden hyvyyttä. Tämä tukeminen toteutuu lähinnä sitä kautta, että se antaa pohjaa tuntemukselle omien asioiden olemisesta hyvällä tolalla, kun muualla menee huonosti.

Negatiivisuuden kautta rakentuu siis toiseus, johon vastaanottaja-tulkitsija voi verrata omaa olemistaan. Normaalisti oma oleminen on parempaa kuin se yleinen negatiivisuus, joka uutisissa esiintyy. Vaikkapa leipäjonoissa seisovat ovat vähemmistö, joiden olemiseen tavallinen katsoja tai kuuntelija voi verrata omaa olemistaan. Samoin ne jotka seisovat leipäjonoissa, löytävät uutisista aina verrokkeja, joilla menee jollakin tapaa heitä huonommin. Aina on niitä, joilla menee jollakin elämän osa-alueella huonommin kuin kenellä tahansa vastaanottaja-tulkitsijalla.

Kun negatiivisuus toimii tällä tavoin, se toimiessaan ruokkii individualismia. Keskimääräisellä suomalaisella ihmisyksilöllä ei mene niin huonosti, kuin uutiset negatiivisuudessaan kuvaavat. Ja kun uutiset yleensä puhuvat kollektiiveista, syntyy todellisuudesta kuva, jossa itse on erilainen kuin kollektiivi, ja näin samastumisen mahdollisuudet suhteessa kollektiiviin murenevät. Ihminen käpertyy yhä enemmän omaan yksityiseen elämäänsä, koska se on hyvä ja turvallinen, toisin kuin tyly ulkomaailma, jota asuttavat nuo toiset, joitten elämä on negatiivista. Kun kyseessä on kollektiivi, ei yksilö tietenkään voi vaikuttaa tuohon negatiivisuuteen, jonka vallassa kollektiivi on. Tämä sysää yksilön entistä syvemmälle individualismiin, omaan elämäänsä.

Ihmisellä on tietenkin olemassa myös sosiaalisia suhteita kanssaihmiin. Hän ei elä pelkästään television tai radion luomien käsitysten varassa. Kun näin on, ei individualismiin syrjäytyminenkään ole yhtä yksioikoista kuin edellä olen kuvannut. Tulkintani ilmiöstä on kuitenkin se, että uutisten negatiivisuus toimii tukena individualistiselle maailmassa olemiselle.

5.2 Kuvien työ

5.2.1 Muuttuvat työn kuvat eli suuri murros

Uutisten kuvien työ muuttuu selvästi siirryttäessä 1980-luvulta 1990-luvulle. Suurin ero on siinä, että 1980- ja 1990-lukujen taitetta edeltävissä työn kuvissa sekä kestoiltaan että esiintymiltään selkeästi suurempi määrä esittää jotakin muuta kuin työtä. Kun 1990- ja 2000-lukujen työn uutisissa on kuvissa työtä silloinkin kun uutisen varsinainen aihe liittyy esimerkiksi korporatiiviseen järjestelmään sisältyviin neuvotteluihin, on tilanne tätä edeltävänä aikana päinvastainen. Ennen 1990-lukua työn kuvissa on itseään työtä kokonaisuuden kannalta varsin vähän.

Osittain työtä itseään esittävien kuvien vähyys selittyy sillä, että 1980-luvun uutisissa korporaatiot ovat aiheiden tasolla korostuneet. Samalla tavoin ovat korostuneet korporatiivisen järjestelmän kuvat. Nämä kaksi ulottuvuutta toimivat toisiaan vahvistavasti, molemmat alleviivaavat korporatiivisen järjestelmän tärkeyttä.

Katson, että vuotta 1990 edeltävät kuvat ovat luonteeltaan niin erilaisia kuin jälkeen tulevat, etteivät ne ole oikein vertailukelpoisia. Tämä raja olisi myös mielenkiintoinen tutkimuskohde. Jossakin 1980-luvun lopulla tai 1990-luvun alkupuolella tavalliset ihmiset tulevat mukaan uutisiin. Jakoja fyysisen ja henkisen työn välillä ei ennen tätä saumaa voi osoittaa samalla tavoin kuin sen jälkeiseltä ajalta, sillä työntekijöitä ei näy tarpeeksi, jotta jaon tekeminen olisi mahdollista. Tästä vertailukelvottomuus.

Se etteivät 1980- ja 1990-lukujen taitteiden eri puolille sijoittuvat työn kuvat ole vertailukelpoisia keskenään siinä ulottuvuudessa, jota tässä tarkoitan, kertoo murroksen jyrkkyydestä. Kyseessä on epäjatkuvuuskohta, jossa uutisten tekijöiden käsitys työn tai uutisten tai molempien olemuksesta muuttuu suhteellisen äkillisesti.

Tämä antaa hyvät perusteet olettaa, että 1980-luvun taittuessa 1990-luvulle tapahtui jokin muutos, joka näkyy uutisissa. Suomen suuri lama ajoittuu tismalleen samaan ajankohtaan, joten se nousee ilmeiseksi pääepäilyksi. Onkin mahdollista, että laman kautta uutiset tulivat syvemmin tietoisiksi tavallisen ihmisen olemassaolosta korporatiivisen rakenteen takana. Massoihin nouseva työttömyys suorastaan pakotti ulos korporatiivisen rakenteen toiminnan tarkastelusta, sillä sen ulkopuolella tapahtui tuohon aikaan niin paljon enemmän kuin sisällä. Kun tavalliset ihmiset olivat kerran murtaneet tiensä uutisiin, ei heitä enää saada sieltä pois. Kun katsoo uutismateriaalia, on kuin uutisten tekijät olisivat tuona aikana tehneet suuren löydön: Suomessa on ihmisiä, jotka eivät ole työmarkkinajohtajia!

Samasta ilmiöstä voi lukea ulos myös yksilöllistymisen nousun. Yksilöt tulivat tärkeiksi ja toimiviksi yksiköiksi, entisten laajempien yhteenliittymien, erilaisten kollektiivien, rinnalle ja kenties osittain tilallekin.

Uutismateriaalin pohjalta ei kuitenkaan murroksen syistä voi esittää kuin valistuneita arvauksia. Se että Suomen suuri lama ja yksilön murtautuminen uutisissa näkyväksi tapahtuivat samaan aikaan ei automaattisesti tarkoita sitä, että niiden välillä olisi syy-seuraussuhde. Asiat voivat tapahtua samanaikaisesti tai peräkkäin ilman että niillä olisi mitään muuta tekemistä toistensa kanssa kuin ajallinen yhteys.

Joka tapauksessa suuri murros uutisissa suorastaan pakottaa jakamaan aineiston kahtia aikaan ennen murrosta ja aikaan sen jälkeen. Jako on tietenkin kärkeä, ennen murrosta olevasta materiaalista löytyy piirteitä murroksen jälkeisestä ja päinvastoin. Minkäänlaista epäselvyyttä murroksen todellisuudesta ei kuitenkaan ole. Silloin, äärimmäisen harvoin, kun tavallinen ihminen ennen muresta sai äänensä kuuluville, se tapahtui tämän esimerkin osoittamalla tavalla.

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Ravintolat rakennetaan siten, että asiakkaat viihtyvät niissä mahdollisimman hyvin. Salin puoli siis rakennetaan komeasti ja kalliisti, samalla joudutaan sitten usein tinkimään työntekijöiden tiloja rakennettaessa. Työterveyslaitoksen tutkijat löysivät ravintoloiden työtiloista varsin paljon huomautettavaa. Keittiön puolella kärsitään liiallisesta kuumuudesta ja vaarallisen liukkaista lattioista, jotka aiheuttavat suurimman osan työtapaturmista. Työterveyslaitos moitiskelee ravintoloita ja niiden suunnittelijoita myös siitä, että keittiöiden ilmastointi on usein perin kehnosti suunniteltu. Salin puoleltakin tutkijat löysivät huomautettavaa. Valaistus on tarjoilijoille liian heikko, liian kovaa soitettu musiikki aiheuttaa kuulovaurioita ja tupakansavua on liikaa. Tutkimuksen toinen osa selvitteli sitä minkälaisiksi työntekijät itse kokivat työolonsa. Lähes puolet piti työtään henkisesti rasittavana, ruumiillisesti raskaimpana työtään pitivät tarjoilijat, joilla myös oli selvästi eniten työstä aiheutuvia haittoja, selkä- ja niskakipuja.</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Seurue istuu ravintolan pöydässä, tarjoilija tulee ja jakaa ruokalistat.</p> <p>Lihaa nuijitaan, nuijija ei näy, vain kädet.</p> <p>Liha asettuu pannulle.</p> <p>Kokki hämmentää ruokaa. Tarjoilija vie laseja pöytään.</p> <p>Lähikuvia pöydästä, tarjoilijan kädet liikkuvat kuvassa. Tarjoilija tuo ruokaa (pizza).</p> <p>Lähikuva tarjoilijan kasvoista, puhuu, mutta puhe ei kuulu.</p> <p>Kuvissa esiintynyt tarjoilija.</p>
---	---

<p>Haastattelu, tarjoilija: <i>Raskaita lautasia ja vateja joutuu kantaan. Kun tätä tarjoilijan työtä tutkittiin niin havaittiin, että suurin osa haitoista johtuu juuri painavien astioiden kantamisesta, mistä se nyt johtuu että tarjoilija joutuu kantamaan niin paljon kerrallaan, eikö olisi mukavampaa kantaa vähän vähemmän ja tehdä vähän useampia matkoja? No usein on pitkät matkat keittiöstä saliin, ja silloin joutuu ja mielellään ottaa paljon kerrallaan ettei tarvii edestakasin kävellä. Asiakkaat joutuu odottamaan sitte kun tarjoilija käy monta kertaa hakemassa ja tuomassa. Tällä on nyt aika hiljaisen näköistä ja hiljaisen tuntuis-takin, miten on ruuhka-aikoina, minkälaista täällä on silloin. No silloin kyllä on kiirettä, kaikki paikat on täys. Yksi tämän tutkimuksen tuloksista oli se, että melkein puolet tarjoilijoista kokee työnsä henkisesti raskaaksi. Mistä tämä mahtaa johtua? No siihen vaikuttaa kiire, ja sitte tietysti se, että tarjoilija on se henkilö ravintolassa joka ottaa vastaan valitukset, ja tietysti kiitoksetkin, ja se tuntuu siihen mielialaan koska aina tarjoilijan pitäisi olla iloinen ja hymyilevä ja hyväntuulinen.</i></p> <p>Speak: Tämä haastattelu kuvasti varsin hyvin sitä millaiseksi ravintolatyöntekijät kokevat oman työnsä. Työterveyslaitoksen tutkimuksen mukaan korjattavaa siis löytyy varsin paljon. Työnantajat myöntävät, että tulokset pitävät kyllä usein paikansa, mutta sanovat samalla, että ravintolat toimivat hyvin usein vuokratiloissa, ja että kerran tehtyjen suunnitteluvirheiden korjaaminen jälkeinpäin on sekä kallista että hyvin hankalaa.</p>	<p>Annosta asetellaan lautaselle.</p>
--	---------------------------------------

TV-uutiset 5.2.1980

Haastattelun funktio jutussa on tismalleen sama kuin juttuesimerkin tässä tekstissä: tehdä konkreettisemmaksi sitä, mikä muutoin uhkaa jäädä leijumaan abstraktiin avaruuteen. Huomio kiinnittyy myös siihen, ettei haastateltava tarjoilija millään tavoin viittaa itseensä, eikä haastattelija tarjoa hänelle tähän johtavia kysymyksiä.

Murroksen jälkeen taas tavalliset ihmiset esitetään uutisissa näin.

<p>Puhe</p> <p>Juonto: Maaseudun ihmisten elämä on alkanut kiinnostaa tutkijoita. Tänäpäin julkaistiin tutkimus emännistä. Sen mukaan perinteiset emännät ovat käyneet vähiin. Suurin osa nykyemännistä käy töissä tilan ulkopuolella ja harrastaa samoja asioita kuin kaupunkienkin naiset.</p> <p>Haastattelu: <i>Kevät ja syksy on sellasii kaikkein kiireisimpiä aikoi koska kevääl on kaikki peltotyöt ja syksyl on sit taas kaikki puimiset ja kaikki ni pitäis olla mones paikkaa yhtäikaa.</i></p>	<p>Kuvat:</p> <p>Juontajan "ikkunakuvassa" nainen.</p> <p>Nainen kävelee kohti ovea. Ottaa haalarit naulasta ja ryhtyy vetämään ylleen.</p>
--	---

<p>Speak: Siat odottelevat hoitajaa tyytyväisen oloisina. Seitsemän sataa sikaa elättää puolikkaan perhettä ja työllistää isännän. Emäntä on kiireapuna ja osaa tietokoneistetussa sikalassa melkein samat työt kuin isäntäkin. Rooli on muuttunut muutamassa vuosikymmenessä.</p> <p>Haastattelu: <i>Kyllähän se emäntä oli se joka seiso siellä hellan takana kokkas ruokaa siivosi, keitti marjat ja hillot ja lypsi lehmät, että nykyään emäntä tekee paljon muutakin. Aika paljon on jo tuttavapiirissä emäntii jotka käy ulkopuolel töissä. Et lisätienestii tarvitaan nyt.</i></p> <p>Speak: Haalarit riisuttuaan Merja hurauttaa sikalasta Salen kassalle.</p> <p>Haastattelu: <i>Mä teen kaikkii hommiu täällä, ihan tilauksesta, laskujen tarkastuksesta, kassallaolosta, hyllyyn mättämisestä niin ne kaikki kuuluu kuorman purkamisen mukaan luki-en ni.</i></p> <p>Speak: Maataloudessa työskentelee nyt puolet vähemmän naisia kuin kymmenen vuotta sitten. Miehiä on kolmannes vähemmän. Enää joka kymmenes maaseudun nainen on työssä tilalla. Muut emännät hoitavat tilaa oman työnsä lisäksi. Ja, kuten kaupunkien naiset, kускаavat lapsia jalkapallotreeneihin ja käyvät aerobisissa.</p> <p>Haastattelu: <i>Must tuntuu et mullon ain jatkuva kiire, et mun pitäis mennä ja tulla ja tehdä ja olla</i></p> <p>Speak: Maaseudun ihmisten elämänmuutos on alkanut kiinnostaa tutkijoita. Emännyyttä tutkinut ministeriöiden nais-teemaryhmä haluaa osoittaa, että maalla eläminen on tärkeää vaikka ei elettäisi-kään viljelystä.</p> <p>Haastattelu <i>Mä kun tuun ovest ulos ni mull pitää olla paljo tilaa ja tietää että mihin menee ja voi tehdä ihan mitä vaan. Ei tarvii niinku ajatella että jos asuis kerrostalos niin siellä on rappukäytävä vastas ni minua se ainakin ahdistais.</i></p>	<p>Sika lähikuvassa. Haalaripukuinen ihminen kiipeää karsinan reunan yli ja alkaa lakaista.</p> <p>Nainen, ulkona, sama kuin juontajan ikkunakuvassa. Haastattelun nainen nousee autoon Auto ajaa pois.</p> <p>Juliste seinällä, panorointi tien toisella puolen olevaan kauppaan. Nainen (sama kuin edellä) repii muovista pakettia.</p> <p>Maitokaapissa asetellaan maitoja paikalleen.</p> <p>Samaa kuin edellä lähikuvassa. Haastateltu nainen kävelee kaupassa.</p> <p>Haastateltu nainen kassalla töissä Asiakas lähikuvassa. Lähikuva aukeavasta kassasta. Sama nainen, jota jutussa on seurattu, ulkotilassa.</p> <p>Mies menee traktoriin. Kippilava laskeutuu. Mies traktorin kopissa. Traktori ajaa.</p> <p>Sama nainen, jota jutussa on seurattu. Traktori ajaa maalaisidyllissä.</p>
---	---

TV-uutiset 29.9.2000

Yksilö on tässä jutussa tärkeä muutoinkin kuin vain esimerkkitapauksena, banaanikärpäsenä muiden banaanikärpästen joukossa. Ensimmäisessä jutussa yksilöllä ei oikeastaan ole arvoa muuna kuin kollektiivin osana, toisessa jutussa taas yksilö selkeästi saa itseisarvon. Itse tulkitsen edellisissä jutuissa olevan selvän eron yksilön asemassa ja tärkeydessä. Tämä ero on siinä, että ennen murrosta kollektiivi kohosi aina yksilön edelle, yksilöllä oli paikkansa vain kollektiivin osana. Murroksen jälkeen taas yksilö näkyy myös itsenään yksilönä, ei pelkästään kollektiivin jäsenenä.

Samoin eroa löytyy siinä, miten haastateltavat paikallistavat itsensä ja oman puheensa. Tähän palaan tarkemmin työn uutisten puhetta käsittelevässä luvussa.

Vaikka toteankin, että murrosta edeltävässä aineistossa on samanlaisia piirteitä kuin sen jälkeisessä, haluan samalla kuitenkin erikseen alleviivata sitä, että murros on selvä ja olemassa. En saata uskoa, että kukaan samasta aineistosta ja samoilla lähtökohdilla voisi päätyä erilaiseen tulokseen, vaikkapa siihen että murros olisi tapahtunut eri aikana kuin missä minä sen katson tapahtuneen, saatikka ettei sitä olisi tapahtunut lainkaan.

Etenkin nykyisen kaltaisiin uutisiin tottuneelle pistää silmään se, ettei työn uutisissa ennen murrosta, eli ennen ja 1990-luvun alkua näy tavallisia ihmisiä juuri lainkaan; sekä se, että itse työ näkyy hyvin vähän. Erityisen selvästi tavalliset ihmiset ja heidän työnsä puuttuvat 1980-luvun puolivälistä.

Kuvista, jotka eivät käsittele työtä saa diskursiivisesti koko lailla vähän irti. Niistä ei ole löydettävissä sellaista yhtenäisyyttä, josta voisi tehdä johtopäätöksiä. Näissä kuvissa esiintyy ihmisiä kävelemässä kadulla, ihmisiä viettämässä vapaa-aikaa, erilaisia seremonioita, salkkuja, mappeja, julisteita, rakennuksia ja muuta jolla ei ole juuri tekemistä työn kanssa.

Sen diskursiivisen johtopäätöksen tästä voi kenties tehdä, että yksittäisen ihmisen työ on ollut jollakin tapaa yksityisempää kuin se on nykyisin. Työ on ollut julkista vain abstraktina kollektiivisena ilmiönä. Se konkreettinen työ, jota yksittäiset ihmiset ovat tehneet, ei ole kuulunut julkisen elämän piiriin muutoin kuin sitä kautta, että se muodostaa yhteiskunnallisesti tärkeän kollektiivisen työn. Tällainen rakenne tuottaa paitsi julkisen ja yksityisen sfäärejä, myös yhteiskunnallisen olemisen tapaa.

Korporatiivisen järjestelmän toimintaa tällainen diskursiivinen rakenne tukee. Työn kollektiivisuus ikään kuin automaattisesti luovuttaa työn operoinnin kollektiiveille, korporatiivisen järjestelmän toimijoille. Ne ovat jäävuoren huippu, se osa työtä joka näkyy. Samalla tällainen rakenne tukee yhteisen yhteiskuntaa. Tämä tapahtuu sitä kautta, että tärkeiksi näyttäytyvät kollektiivit ja kollektiiviset toimijat, eivät yksilöt. Yksilön tapa olla olemassa on olla olemassa osana ”jotakin suurempaa”.

Sosiaalisen todellisuuden kannalta tärkeää on nimenomaan se mikä näkyy. 1980-luvun työn kuvissa näkyy korporatiivista toimintaa. Tällä tarkoitan erilaisten liittovaltuustojen istuntoja, puhetilaisuuksia, neuvotteluja ja vastaavia. Niinpä työn kannalta tärkeäksi konstruoituu korporatiivinen järjestelmä ja sen toiminta lakosakkoineen, koulutuspalkkaerineen ja indeksiehtoineen.

Taas se osa työstä, joka ei näy ei myöskään ole tärkeää. Diskursiivisesti se toki on tärkeää, mutta sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa se konstruoituu ei-tärkeäksi. 1980-luvulla ei-tärkeäksi konstruoituu konkreettinen työ, jota yksittäinen ihminen tekee. Tällaisessa rakenteessa alleviivautuu työn yhteiskunnalliskollektiivinen luonne.

Yksittäisen ihmisen työtä ei voi diskursiivisesti poistaa, sillä työn käsite on niin vanha ja asia niin olemassa. Niinpä yksittäisen ihmisen työ on olemassa, työtä tekevät tietävät sen olevan olemassa, koska he tekevät sitä. Diskursiivisesti voi kuitenkin vaikuttaa niihin merkityksiin, jotka asioihin liitetään; kytköksiin, joita asialla on muihin asioihin. Kyse on näin siitä miltä työ näyttää. Yksilön työ ei tosin häviä minnekään, mutta se ei myöskään näy. Osa työstä taas näkyy.

Työhön liittymättömissä kuvissa esiintyy eniten joukkona kadulla käveleviä ihmisiä. Kaikki muut kuvat ovat satunnaisia ja yksittäisiä. Työn yhteydessä tässä voi nähdä yhteyden työhön kollektiivisena ilmiönä. Mitenkään diskursiivisesti voimakkaana en sitä pidä. Kuvilla ei ole yhteyttä siihen mistä jutussa varsinaisesti puhutaan, vaan ne joko vahvistavat aktuaalisuuden vaikutelmaa tai ovat jutussa, koska televisiossa täytyy olla kuva (ks. Brosius ja Donsbach 1996, 2). Näyttää siis siltä, että ennen yksilöitten murtautumista näkyviksi televisiouutisissa uutisia kirjaimellisestikin kuvitettiin. Laitettiin jotain kuvaa, neutraaleja kuvia, jotka eivät sotke "asiasisältöä". Kaukaa tai takaapäin kuvatut kävelevät ihmisethän ovat tällaiseksi kuvamateriaaliksi erinomaisen sopivia.

Toisaalta kävelevät ihmiset ja korporatiivisen järjestelmän toiminta muodostavat kokonaisuuden, joka on luonteeltaan jäävuoren kaltainen. Jäävuoressakin on näkyvä ja näkymätön osansa. Näkyvä osa, jäävuoren huippu, on tässä korporatiivisen järjestelmän toiminta. Näkymätön osa, se varsinainen vuori, ovat kävelevät ihmiset. Nämä ihmiset ovat massa, jossa ei ole nimettyjä yksilöitä. Tämä massa taas muodostaa perustan näkyvälle osalle ja on itse asiassa syy näkyvän osan näkyyvyyteen. Mikäli pinnan alla ei piilisi suurta kelluttavaa massaa, ei huippuakaan olisi näkyvissä.

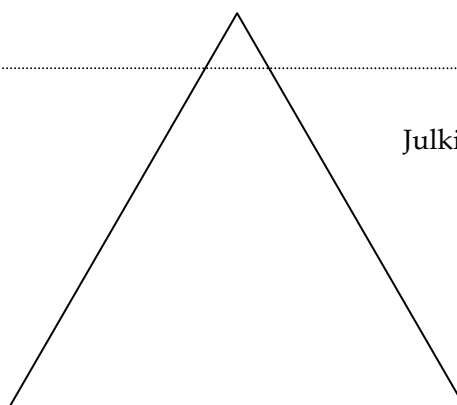
Koska kuvat kulkevat jatkuvasti samalla tavoin, on oltava olemassa näkymätön raja, jonka olemassaolosta kukaan ei tietoisesti tiedä, mutta jonka kaikki tunnistavat oikein ja samalla tavoin. Tämä raja on hiljaista tietoa, sisäistynyttä tietoa siitä, mitä tehdään ja mitä ei tehdä ja kuinka tehdään ja kuinka ei.

Yksi tapa nähdä tämä raja on nähdä se yksityisen ja julkisen välisenä rajana. Pinnan alla näkymättömissä on privaatin työn maailma, yksilön elämämaailma. Yksilöt elävät siellä omaa henkilökohtaista elämäänsä. Pinnan päällä, näkyvässä osassa taas on julkisen työn maailma, se maailma, jossa yksilön maailman reunaehdoja pannaan paikalleen.

Korporatiivisen järjestelmän toiminta

Uutiset

Yksilön elämämaailman työ

Julkisen ja yksityisen raja

Julkisen ja yksityisen raja ennen murrosta

Murrosta edeltävistä työn kuvista en diskursiiviselta kannalta löydä enempää merkityksellistä sanottavaa. Kuvat ovat melko hajanaisia, niissä ei ole yhtenäistä linjaa. Tämän näkisin johtuvan osittain siitä millaisena television kuvailmaisun tavoitetasoa on pidetty, osittain taas siitä, että niin suuri osa potentiaalisesta ku-

vamateriaalista on ollut sellaista joka ei aktualisoidu uutisiin. Tällä tarkoitan kaikkea sitä, mikä jää pinnan alle. Aineistoni mukaan tällaista materiaalia on varsin paljon. Kun verrataan siihen mitä työn uutisissa nykyisin näkyy, eron suuruuden sanallinen kuvaaminen on vaikeaa. On kuin kyse olisi eri lajityypistä.

Mielenkiintoisen tulkinta-avaruuden avaa murrosta edeltävien työn kuvien vertaaminen nykyisiin kolmannen maailman uutisten kuviin. Samankaltaisuus vaikuttaa hämmästyttävän suurelta. Samalla tavoin kuin kolmannen maailman kuvissa nykyisin ihmiset eivät ole identifioitavissa yksilöiksi, eivät yksilöiksi ole identifioitavissa myöskään 1960-, -70- ja -80-lukujen työntekijät.

Kun työntekijät eivät ole identifioitavissa, vaan ovat osa massaa, osa kasvo-tonta jotain, he eivät ole otollisia samastumiskohteita. Uskaltaisinkin aprikoida, että tämä jokin, jonka osa työntekijät ovat, on toiseutta. Uutiset, ennen murrosta, konstruoivat työn uutisissa työntekijät toisiksi. Mitä vaikutuksia tällä mahdollisesti on ollut "reaalitodellisuuteen", jos mitään, sitä en osaa sanoa.

Kuten on jo tullut todettua, suuri murros vaikuttaa suuresti siihen miltä aineiston työ näyttää. Jatkaakseni jäävuorimetaforan parissa, suuressa murroksessa veden pinta suhteessa jäävuoreen yllättäen laskee. Jäävuoreksi luultu osoittautuikin veden pohjasta kohoavaksi vuoreksi, jonka ympärillä vesi laskee, mutta itse vuori ei liiku veden mukana. Aiemmin yksityisen ulottuvuuteen kuulunut yksittäisen ihmisen työ paljastui veden alta, tuli näkyväksi julkisessa, tuli julkisen piiriin.

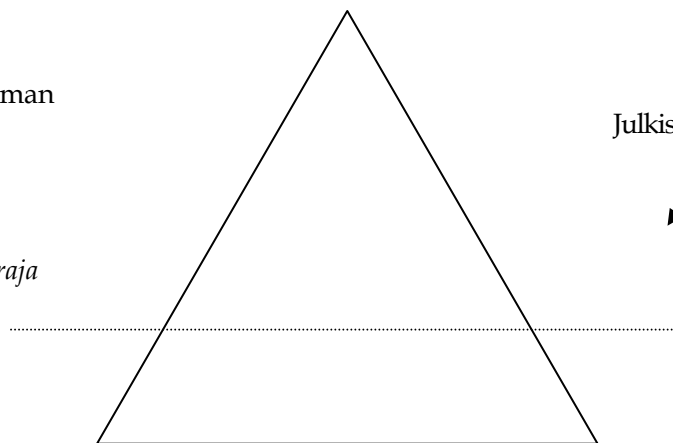
Korporatiivisen järjestelmän toiminta

Uutiset

Yksilön elämismaailman työ

Julkisen ja yksityisen raja

Julkisen ja yksityisen raja murroksen jälkeen

Yksilön elämismaailmaan aiemmin kuulunut työ teki siis 1990-luvun alussa jyrkähkön siirtymän yksityisestä julkiseen. Ei liene kiistämistä siinä, että uutiset kuuluvat luonteeltaan julkisen piiriin enemmän kuin yksityisen. Kun uutiset ottavat yksittäisen ihmisen työn tarkasteltavakseen, tämä työ siirtyy myös julkisen piiriin. Samalla se siirtyy myös tietämisen piiriin. Mikäli yksittäisen ihmisen työ ei ole julkisen piirissä, siitä tietämisen mahdollisuudet ovat vähäiset. Mutta kun se siirtyy uutisten kautta julkiseen, niin yhtäkkiä miljoona ihmistä tietää, että sairaanhoitaja se ja se on tehnyt ylitöitä ilman korvausta.

Mitä mahdollisia yhteiskunnallisia seurauksia julkisen ja yksityisen rajan siirtymisellä on, sitä en ryhdy arvioimaan tässä. Totean vain sen, että uutismateriaalis-

ta on nähtävissä julkisen ja yksityisen rajan voimakas ja nopea siirtyminen siten, että aiemmin yksityisen piirissä ollutta siirtyy julkisen piiriin.

Pidän tätä siirrosta kulttuurisesti merkittävänä. On mahdollista, että se kertoo laajemmasta kulttuurisesta ulottuvuudesta, yksilöllisyydestä ja yksilöllistymisestä yleensä. Tämän ulottuvuuden tarkastelu, samoin kuin kehitykseen johtaneiden syiden tarkastelu, olisivatkin oman tutkimuksensa aihe.

5.2.2 Työn esiintymisten määrä kuvissa

Kuvissa työ ja käsitykset siitä esiintyvät konkreettisina, mikäli kuvissa siis ylipääntään on työtä. Muutoin ei voi ollakaan, kuvassa on väistämättä juuri jokin tietty konkreettinen työ. Työn abstraktiosta ei voi ottaa kuvaa, vaikka abstraktiota voikin yrittää sanallisesti määritellä tai kuvaa käyttää symbolisesti. Niinpä työtä käsittelevästä televisioaineistosta on mahdollista yksinkertaisesti katsoa millaista työtä uutisissa tehdään.

Katsoessani läpi television työtä käsitteleviä uutisjuttuja suuren murroksen jälkeiseltä ajalta, huomioni kiinnittyi itsensä suuren murroksen tuomien seikkojen lisäksi siihen, että kahden tyyppiset työt näyttivät nousevan ylitse muiden. Nämä olivat miesten osalta erilaisten, usein suurten, koneiden käyttäminen sekä rakentaminen, ja naisten osalta hoitoalan työt. Samoin esiin nousi selvästi työn fyysisen luonteen korostuminen uutisissa. Uutisissa näytti korostuvan myös se, että kaiken fyysisyyden keskellä miehet tekevät fyysisempiä töitä kuin naiset, vaikka ei hoitoalan töistäkään fyysisyyttä puutu.

Suuremmalla fyysisyydellä tarkoitan tässä sitä, että miesten työskentely näkyy enemmän koko ruumiin liikkeinä, kun taas naisten fyysiset työt käsittävät enemmän hienomotorisia toimintoja. Fyysisyyteen lasken tässä myös erilaisten suurten koneiden käyttämisen silloin kun se ei tapahdu etäkäyttönä tietokoneella toimistoympäristöstä, kuten tapahtuu vaikkapa modernin voimalaitoksen ohjaaminen.

Rajanveto fyysisen ja henkisen työn välillä on tietenkin oma ongelmansa, kaikissa töissä kun tarvitaan ainakin jossakin vaiheessa sekä aivoja että lihaksia. Kysymys onkin enemmän siitä missä suhteessa näitä käytetään kuin selkeästi erillisistä ryhmistä. Esimerkiksi sairaanhoitajan työ on sekä fyysistä että henkistä, enkä voi sijoittaa sitä yksiselitteisesti kumpaankaan lokeroon.

Tässä yhteydessä olen luokitellut hoitotyön ja muut vastaavat luokitteluun suoraan sopimattomat työt tilanteen mukaan, sen mukaan kumpaa juuri silmien edessä olevassa kuvassa tehdään. Todellisessa elämässä erilaiset työt kokonaisuuksina tietenkin sijoittuvat fyysisyyden ja henkisyiden kannalta jatkuvuusakselille, jolla täysin ääripäihin sijoittuvat työt ovat käytännössä mahdottomuuksia. Ei ole sellaista työtä, joka ei edellyttäisi jonkinlaista ajatustoimintaa samoin kuin ei ole sellaista työtä, joka ei jossain vaiheessaan edellyttäisi jonkinlaista fyysistä aktiiviteettia. Tai sitten radikaalia työn käsitteen uudelleenmäärittelyä.

Työtä käsittelevissä uutisjutuissa esiintyy tietenkin monenlaista työtä, ja joissakin tapauksissa on vaikeaa myös vetää rajaa siitä onko kyseessä työ vai näkykö kuvassa jonkinlainen muu toiminta. Tällaisia tapauksia ovat lähinnä haastattelut. Haastateltavana oleminen uutisissa kun kuuluu varsin harvan varsinaiseen työn-

kuvaan. Paljonlaisestikin uutisissa esiintyvillä varsinainen työ on jotakin muuta kuin haastateltavana olemista, ja haastateltavaksi päädytään juuri tuon jonkin muun vuoksi. Olenkin tässä päätyneet rajaamaan henkilökohtaiset haastattelut pois työn kuvista, mutta ottanut mukaan muut julkiset esiintymiset, kuten tiedotustilaisuudet ja puheet. Nämä esiintymiset kun olisivat tapahtuneet joka tapauksessa, oli kameroita ja tiedotusvälineiden mikrofoneja läsnä tai ei.

Kirjoitan tässä tietoisesti, että tietyn tyyppiset työt näyttivät nousevan ylitse muiden. Tähän sanavalintaan on syynä se, että kun katsoin juttuja läpi ja kirjasin ylös millaisia töitä jutuissa itse asiassa tehdään, totesin ettei vaikutelma fyysisestä työstä miehillä ja hoitotyöstä naisilla pidä kaikilla tavoin paikkaansa, tai on ainakin heikommin esillä kuin mitä puhtaalla katsomisella näytti. Puhtaalla katsomisella tarkoitan tässä sitä, että katsoin materiaalia läpi esittämättä sille kysymyksiä, yrittäen antaa materiaalin 'oma-aloitteisesti' – mutta toki teoreettisen viitekehyksen läpi katsottuna – kertoa minulle millaisia ilmiöitä siinä on ja mikä siinä on tärkeää.

Kun lasketaan erityyppisten töiden esiintymisiä, tuloksena on, että 1980-luvun puolivälistä vuoteen 2000 otannassani esiintyy noin 150 eri tilanteista kuvattua työtä. Otoksia on toki paljon enemmän, sillä jokin juttu saattaa sisältää kuvissa vain yhden ihmisen tekemässä yhtä työtä, tai juttu saattaa sisältää useita ihmisiä tekemässä samaa työtä. Työn esiintymisten määrissä uutiset ovat sillä kannalla, että työ on jotakin fyysistä. Fyysistä työtä esiintyy vajaan viidenneksen enemmän kuin henkistä työtä. Viidennes ei kuitenkaan tällaisissa esiintymisissä ole kovin paljon.

Kuva selkiytyy hieman kun tarkastellaan töitä ja niiden lajeja sukupuolijakauman kautta. Liki kaksi kolmannesta miesten töistä on kuin onkin erilaisia fyysisiä töitä. Kaksi kolmannesta on jo koko lailla paljon. Esiintymien määrillä tarkasteltuna naiset sen sijaan tekevät tasapuolisesti sekä fyysisiä että henkisiä töitä. Sukupuolet esiintyvät työn merkeissä uutisissa tasapuolisen saman verran, työt jakautuvat tasan miesten ja naisten töiden kesken. Sen sijaan haastateltavissa on enemmän miehiä kuin naisia.

Työn erilaiset esiintymät uutisissa rakentavatkin kuvaa miehistä fyysisen työn tekijöinä ja naisista miehiä enemmän aivotyöhön suuntautuneina. Työ sinällään taas näyttäytyy edelleen jonakin koko lailla fyysisenä. Mitään kovin selkeää diskursiivista ulottuvuutta ei työn esiintymisiin fyysisyyden ja henkisyiden akselilla kuitenkaan liity

Edellä ollut tieto on työn esiintymisten kannalta kohtalaisen objektiivista. Sanon kohtalaisen, koska toisenlaisilla määrittelyillä joku muu voisi päätyä myös toisenlaisiin tuloksiin. Lisäksi oma työn fyysisyyden ja henkisyiden määrittelyni on melko lailla avoin. Muuttamalla määrittelyä saadaan tietenkin tulokset muuttamaan toisen näköisiksi. Tässä valituilla tai samantyyppisillä työn henkisyiden ja fyysisyyden määrittelyillä ei kuitenkaan voida kovin kauas saamistani tuloksista päästä.

Vaikka tulokset ovatkin tietyllä varauksella objektiivisia, ne eivät kuitenkaan ole koko totuus. Kun olin tarkastellut esiintymät läpi ja saanut yllä olevat tulokset, jotka kyllä ovat puhtaan ensivaikutelmani kanssa samansuuntaiset, tunsin edelleen tyytymättömyyttä. Tyytymättömyys kumpusi siitä, ettei näiden tulosten diskursiivinen selitysvoima ole kummoinen, eivätkä ne sitä paitsi vastanneet vaikutelmia

jotka sain katsoessani aineiston muutama kertaan läpi. Halusin selvyyttä siihen ristiriitaan, joka vallitsi näiden frekvenssitulosten ja omien vaikutelmieni välillä. Se mitä näin ei ollut sitä mitä sain tulokseksi tarkastelemalla erilaisten työn esiintymisten määriä, toisin sanoen näkyvä ilmiö oli edelleen selitystä vailla.

Tein ensimmäiset aineiston läpikäyntini puhtaalla katsonnalla, pyrkien mahdollisimman ei-tutkimukselliseen katsomisotteeseen. Minä ”vain” katsoin aineiston muutama kertaan läpi pyrkimättä tulkintaan sen kummemmin kuin mitä televisiota katsoessa yleensäkin tehdään. Tietenkin jo tekemäni tausta- ja teoreettinen työ vaikutti katsomiseeni. Käyttääkseni hieman mystisiä sanamuotoja, aineisto kertoi minulle sen mitä kertoi, ja kertomus sai jonkin verran vahvistusta työn esiintymien frekvenssien tarkastelusta. Mutta ei tarpeeksi vahvistusta jotta olisin tuntenut asian tulleen selitetyksi.

Olennaista ei ole se oliko ensivaikutelmani ’oikea’ tai ’väärä’, sikäli kun avoimesta havainnoinnista voi sellaisia termejä käyttää. Olennaista on se *miksi* tuo vaikutelma syntyi. Sillä siellä lymyävät diskurssit, ja sillä kysymyksellä on parempi lähestyä merkityssisältöjä kuin frekvensseillä, silloin kun näyttää siltä etteivät frekvenssit riitä selitykseksi. Kun vaikutelma ei syntynyt frekvensseistä, sen täytyi tulla jostakin muualta.

Tässä kohdin pohdin myös subjektiivisuutta ja sen osuutta tutkimuksessani. Mitä muuta kuin subjektiivisuutta on se, että käyttää omaa avointa havainnointiaan mittapuuna, eikä ole tyytyväinen tuloksiinsa mikäli ne eivät vastaa tätä mittapuuta? Frekvenssit taas ovat vain yksi tapa lähestyä aineistoa, ja diskurssianalyysin tapauksessa tämä tapa on kohtalaisen karkea. Minun oli joka tapauksessa käytettävä myös muita tapoja lähestyä aineistoa, joten saatoin hyvin lakaista itsesyytökset subjektiivisuudesta maton alle: minun täytyisi kuitenkin tarkastella aineiston työtä käsitteleviä kuvia myös muilla tavoin kuin frekvensseillä. Samalla voisin tarkistaa oliko vaikutelmissani perää.

Pohtiessani syitä vaikutelmiini ja katsellessani aineistoa uudelleen läpi päädyin vaikutelman synnyn syissä kahteen tekijään: aikaan ja draamallisuuteen. Aikaan päädyin yksinkertaisesti siksi, että pelkät frekvenssit eivät television ja radion uutisissa sinällään ole olennaisia, vaan frekvensseihin liittyy olennaisesti aika. Ei ole kyse pelkästään siitä montako kertaa jokin tietty tai tietynlainen työ esiintyy uutisissa, vaan kyse on myös, kenties ensisijaisestikin, siitä kuinka paljon tietyn tyyppinen työ saa uutisaikaa. Aika televisiossa ja radiossa on periaatteessa vastaava tekijä kuin artikkelin koko sanomalehdessä. Aika on radion ja television tilaa. Pienet tai ei-tärkeiksi katsotut aiheet eivät voi uutisissa saada isoa tilaa, tai eivät esiinny jatkuvasti ajallisessa pitkittäisleikkauksessa.

Ruutuaika muodostaa yhdessä esiintymien kanssa kuvaa myös siitä kuinka edustavana jotakin tietyn tyyppistä työtä pidetään. Koska kuvassa on väistämättä jokin tietty työ, kuvat siis johdattavat kohti työn käsitteellistä ydintä tai arkkityypistä käsitystä työn olemuksesta. Samalla ruutuaika diskursiivisesti rakentaa työn käsitteen merkityssisältöä ja muokkaa sitä. Sen vuoksi työ kuvissa onkin diskursiivisesti kertova ja paljastava elementti.

Toinen tekijä on draamallisuus. Draamallisuudella tarkoitan tässä näyttävyyttä ja tekemisen näkyvyyttä. Jos ajattelen vaikkapa omaa työtäni tutkijana, se ei ole kovinkaan näyttävää. Luen kirjoja, katson uutisia videolta ja kirjoitan. Joskus

työn tekemiseni näyttää siltä, etten tee mitään. Joskus se näyttää siltä, että teen jotakin aivan muuta kuin mitä itse asiassa teen. Saattaa näyttää vaikkapa siltä, että tiskaan, vaikka huomattavasti suurempi osa energiastani onkin suuntautunut pohtimaan sitä miksi vaikutelmani työn henkisyiden ja fyysisyyden määristä television uutisissa poikkeaa niin paljon niiden esiintymisten määristä. Tiskaaminen näkyy, ajattelemisen ei. Draamallinen työ on yksinkertaisesti kiinnostavampaa katsoa, se on vaikuttavamman näköistä kuin se minkä tässä olen lukenut henkiseksi työkseksi.

Diskursiivinen kysymys tässä on se, miten uutiset ajan ja draamallisuuden avulla luovat käsitystä työstä ja työn olemuksesta. En ole niin erilainen katsoja kuin uutisyleisöt yleensä etteikö puhdas havaintoni edellyttäisi aineiston lisätarkastelua kun ensimmäisen suhteellisen alkeellisen tason analyysi ei havaintoa tyydyttävästi selitä. Voi tietenkin ajatella, että omassa ajatusprosessissani olen vahvistanut tiettyjä havaintoja muiden kustannuksella. Mutta juuri tämä on osasy tutkimiseen, tarkistaa arkihavaintoja ja mahdollisesti kohota niiden yläpuolelle. Mikäli aineisto ei antaisi tavalla tai toisella perustetta puhtaaseen havaintooni, voisi sen joko selittää yksilöpsykologisilla tekijöillä tai hakea aineistosta perustetta niin kauan että sellainen löytyy. Loputonta hakemista en pidä rehellisenä, mutta aikaulottuvuus on televisiossa niin olennainen, ettei sitä voi jättää tarkistamatta.

5.2.3 Työn esiintymisten ajalliset määrät kuvissa

5.2.3.1 Fyysisissä töissä

Ajallinen katsanto tukee avoimen katselun alkuhavaintoani varsin selvästi. Vuosien 1990 ja 2000 väliltä, ajalta jälkeen yksilön murroksen, työuutisten kuvissa on sitä itseään, työtä, otannassani pyöreästi vajaat 50 minuuttia⁴⁸. Tästä yli puolet, runsaat 26 minuuttia, kuluu rakennustöissä, suuria koneita käyttäen tai hoiva-alalla. Vaikka nämä toiminnot eivät esiintymien määrässä olleetkaan kovin selkeästi esillä, niin ajallisesti ne kattoivat yli puolet kaikista työn esiintymisistä uutisissa. Ensivaikutelmani ei siis syntynyt erilaisten töiden esiintymisten suoranaisista kappalemääristä, vaan niille uhratun ajan määrästä.

Tällaisen vaikutelmien synnyn mekanismin voi mielestäni hyvällä syyllä katsoa tapahtuvan myös normaalissa uutisten katsomisessa. Oma puhdaskin katsomisenihan poikkeaa normaalista siten, että kaikki jutut käsittelevät vain kahta aihepiiriä.

Toisaalta vaikutelma voi tavallisessa uutistenkatselussa olla selvästi vahvempi kuin valikoitua aineistoa katsellessa. Tavallisessa uutisten katselussa kun jatkumot ovat paljon paremmin piilossa kuin tutkimani kaltaisessa valikoidussa aineistossa. Emme voi mieltää, että viime viikollakin tuli uutisissa nähtyä sairaanhoitajia. Sen sijaan vuosien aikana kumuloituessaan havainnot synnyttävät tiedos-

⁴⁸ Olen ottanut vapauden pyöristää ajan määreet, koska olennaista tässä ei ole tarkan määrällisen datan tuottaminen, vaan osoittaa suuruusluokkia ja niiden välisiä eroja. Lisäksi käsitteiden sumearajaisuus rajoittaa mittauksen toistamisen tarkkuusastetta.

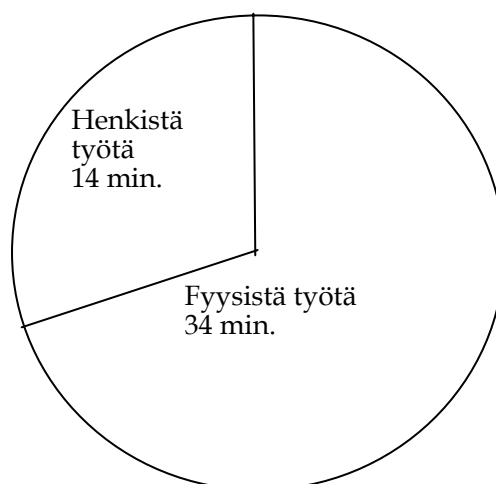
tamattoman tiedon siitä, että naiset ovat sairaanhoitajia ja miehet suurten koneiden käyttäjiä. Samalla tavoin syntyy tiedostamaton tieto työn fyysisestä luonteesta.

Juuri näin diskursiivinen mekanismi toimii. Se tuottaa tiedostamatonta itsestään selvää ja itsensä avulla itseään uusintavaa tietoa. Kun tietty diskurssi on saanut kiistämättömän ja itsestään selvän statuksen, sitä ei oikein enää voi nähdä. Asiat ovat niin kuin ne ovat koska ne ovat niin kuin ne ovat eivätkä voisi olla millään muulla tavalla. Miksi -kysymystä ei kysytä, ei kysytä yksinkertaisesti siksi, koska sen mahdollisuutta ei nähdä. Ei ole mitään selitettävää, johon kysymys kohdistuisi.

Tosin diskurssit eivät ole suljettuja kokonaisuuksia, vaan dynaamisia ja muuttuvia. Myös tiedostamaton ja itsestään selvä muuttuu diskursiivisissa prosesseissa; lausumilla on vaikutusta siihen kenttään johon ne kuuluvat. Dynaamisuus voi kuitenkin olla jähmeähköä. Käsitteellisten muutosten ei tarvitse olla äkkinäisiä siirtymiä, vaan ne voivat yhtä hyvin olla hidasta liukumista. Dynaamisuus on merkitysten nakertamista ja toisten merkitysten lisäämistä toiseen paikkaan, ja kaikki nämä nakertamiset ja lisäämiset tapahtuvat sosiaalis-kollektiivisesti.

Tosin on totta, että suomalaisista naisista varsin huomattava osa toimii terveydenhuollossa. Vuonna 1999 kunnallisessa terveydenhuollossa työskenteli 111 000 työntekijää (Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen ennakointityöryhmän mietintö 2001, 17). Vuoden 1994 tietojen mukaan 98 % hoitajista oli naisia (Kohti ensi vuosituhatta 1996). Kaikista terveystalvelujen piirissä toimivista naisista oli vuonna 2000 86 %, ja vastaavasti teollisuuden toimialan palveluksessa olevista 71 % oli vuonna 2000 miehiä (EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma 2001, liitetaulukko 16). Teollisuuden ja rakentamisen piirissä toimi vuonna 2001 623 000 suomalaista. Työllisten kokonaismäärä kaikilla toimialoilla oli 2 318 000 henkeä. (Työllisyys toimialoittain 2001/4 ja 2002/4.)

Työn fyysisyys korostuu ajallisessa ulottuvuudessa selvästi enemmän kuin pelkkiä esiintymiskertoja laskemalla. Kun esiintymiä laskemalla fyysisen työn osuus on noin viidennes henkisen työn osuutta suurempi, niin ajallisesti fyysisen työn määrä on hyvin selkeästi henkistä suurempi. Fyysisen työn osuus ruutuajasta on enemmän kuin kaksi kolmannesta, 34 minuuttia mainituista 50:stä.

Fyysinen ja henkinen työ uutisissa

Fyysisyys kytkee työn perinteiseen käsitykseen suosta, kuokasta – ja Jussista. Työ on edelleen jotakin, jota tehdään ruumiillisesti. Työ on raakaa ja raskasta; se on pakko, ei valinta. Tämä esittää työn jonakin sellaisena josta ei tarvitse nauttia ja jossa ei tarvitse olla mukavaa.

Tällainen rakenne, paradoksaalista kyllä, lisää työtyytyväisyyttä. Kun työ on diskursiivisesti rakennettu tai rakentunut joksikin sellaiseksi josta ei tarvitse nauttia, ei ihmisen tarvitse olettaakaan viihtyvänsä töissä. Tai päinvastoin, jos sattuu viihtymään töissä on siitä myönteisesti yllättynyt, sillä saa enemmän kuin on tilannut. Tähän suuntaan saa viitteitä myös työtä käsittelevien juttujen aiheista, jotka varsin usein kuvastelevat jotakin suhteellisen negatiivista työhön liittyvää asiaa: työssä on kiire, yhä useampi on töissä väsyneenä (esim. Kalimo & Toppinen 1997), varhaiseläkkeelle ei pääse enää tai muuta vastaavaa. Mikäli ei itse kuulu kiireisiin, väsyneisiin tai varhaiseläkkeelle haluaviin, voi hyvästä syystä tuntea tyytyväisyyttä työstään. Onhan se sittenkin aika mukavaa, kun ei tarvitse väsyneenä tehdä.

Fyysisessäkin työssä kehitys on kuitenkin kehittynyt sen verran, että etenkin miehet pääsevät usein tekemään fyysiset työnsä mekaanisilla koneruumiilla omiensa sijaan. Naiset sen sijaan eivät ole juurikaan saaneet ruumiinsa jatkeeksi koneita. He tekevät fyysiset työnsä edelleen omin käsin. Suurin osa naisten fyysisestä työstä tapahtuu hoiva-alalla, suuria koneita käyttämään tai rakentamaan he pääsevät vain harvoin. Hoiva-alan töistä henkiseksi luokittelemani työt, lähinnä toimistotyöt, kattavat vain alle kolmanneksen, reilut kolme minuuttia kaikkiaan yli kymmenestä.

Fyysisyys viestii perinteisestä työ käsityksestä. Työssä tehdään jotakin sellaista, jonka tulokset ovat käsin kosketeltavia objekteja tai muita tuloksia, ja tekemisen tulokset näkyvät välittömästi. Fyysinen työ on konkreettista. Juuri tällaisen työ käsityksen vuoksi saattavat sukulaiset kysyä vaikkapa näyttelijän tai muusikon uran valinneelta, että milloinkas sinä oikein ryhdyt oikeisiin töihin.

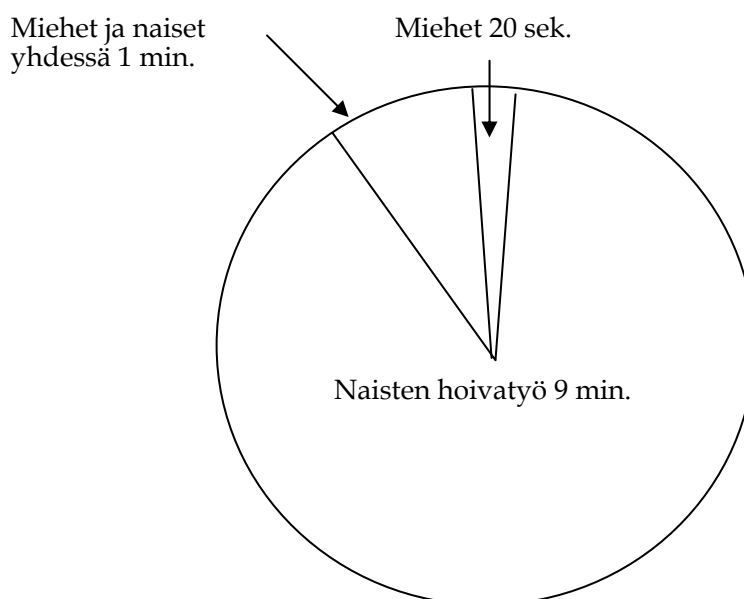
Samalla henkisen ja fyysisen työn aikajakaumaa uutisissa voi verrata tietoihin Suomen ammatissa toimivasta väestöstä elinkeinon mukaan. Näissä taulukoissa palvelualat ohittivat maa- ja metsätalouden sekä teollisuuden ja rakentamisen yhteenlasketun työvoimaosuuden jo 1960-luvulla, ja tämä ero on yhä vain kasvanut (esim. Karisto ym. 1988, 42; Tilastokeskus 2002). Palvelualojen joukossa voi hyvällä syyllä katsoa olevan enemmän henkistä työtä kuin maa- ja metsätaloudessa sekä teollisuudessa ja rakentamisessa, jotka ovat fyysistä työtä. Utisten diskursiivisesti rakentama kuva työstä on siis toisenlainen kuin se kuva, jota tilastotieto rakentaa.

Syynä tähän lienee dramaattisuuden vaatimus uutisten kuvissa. Uutiskuvan on oltava kertovaa, ja kertovuuden vaatimus ajaa etsimään kuvaa jossa selkeästi tapahtuu asioita. Tämä taas johtaa fyysisen työn korostumiseen.

5.2.3.2 Koneiden käyttäjät ja sairaanhoitajat

Jako miesten töihin ja naisten töihin suorastaan paistaa silmille aineistosta. Hoiva-alalla toimivia miehiä on kaiken kaikkiaan yksi henkilö, joka esiintyy ruudussa parikymmentä sekuntia. Hänetkin identifioidaan johtavaksi lääkäriksi; ei mikään hoitajan pulliainen siis, vaan johtavassa asemassa. Miehet ja naiset tekevät hoiva-työtä yhdessä reilun minuutin verran, ja valtaosan miesten esiintymisistä hoitaa jo

mainituksikin tullut johtava lääkäri. Naiset yksin tai omassa joukossaan taas paukuttelevat hoivatyötä yli yhdeksän minuuttia.

Hoiva-alan töiden sukupuolijakauma uutisten kuvissa

Diskursiivisesti uutiset tuottavat työn yhteydessä edelleen naisista kuvaa hoivaajina. Lapset, sairaat, vanhukset, mikä tahansa hoitaminen on kyseessä, on kyseessä käytännössä aina myös nainen.

Miesten ja naisten sukupuolirooleja työmarkkinoilla ja yhteiskunnallisessa elämässä on pyritty tietoisesti ja toiminnallisesti murtamaan ja muokkaamaan tasa-arvoisempaan suuntaan. Tästä esimerkkinä vaikkapa sukupuolikiintiöt tai tasa-arvolaki. Tietoisien muokkaamisen onnistumisen mahdollisuudet ovat kuitenkin varsin vähäiset silloin kun itse käyttödiskurssi sotii tätä muutosta ja muokkausta vastaan. Tietyssä mielessä sukupuolikiintiöiden ja tasa-arvolain tarve osoittaa tietenkin myös sitä, ettei sukupuolten välinen epätasa-arvo ole hävinnyt minnekään, juuri siksi kiintiöitä ja lakia katsotaan tarvittavan. Tasa-arvolaki sanoo jo ensimmäisessä pykälässään suhteellisen suoraan, että naisten asema työelämässä on miestä huonompi sanomalla, että lain tarkoituksena on parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä (Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta, 1 §). Tasa-arvolakihan toimisi itseään vastaan, jos miehet ja naiset olisivat jo tasa-arvoisia, mutta naisten asemaa silti pyrittäisiin parantamaan.

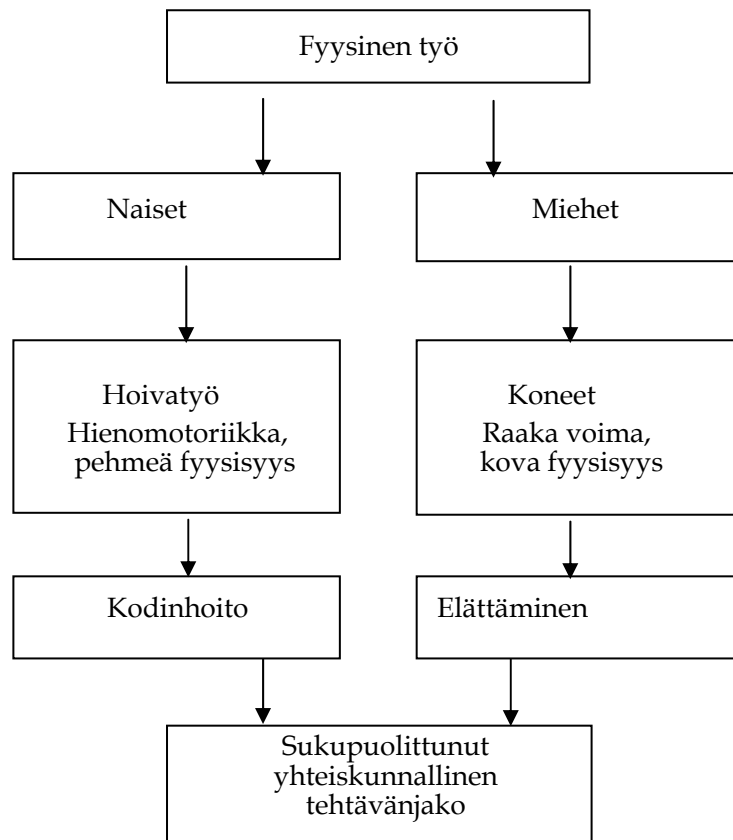
Tässä kuvatun kaltainen diskursiivinen rakenne työn näkymisessä uutisissa on omiaan ylläpitämään sukupuolittuneita työmarkkinoita, naisten aloja ja miesten aloja. Pankkivirkailijoiden tai hoitohenkilökunnan keskellä vilahtavat miehet ovat poikkeuksia, outoja lintuja. Ei ole mitään syytä ihmetellä miksi meillä ei ole päiväkodin setiä. Jos ja kun diskursiivinen rakenne miesten ja naisten töistä on niin voimakas kuin tämä aineisto näyttää, saavat miehen motivaatio ja itsetunto olla koko lailla korkeat ennen kuin hänestä tulee sairaanhoitaja tai lastentarhanopettaja.

Tällainen diskursiivinen rakenne uusintaa ja tuottaa käsitystä sukupuolten yhteiskunnallisesta erilaisuudesta ja toisistaan poikkeavista rooleista. Samalla se

tukee sukupuolittuneita työmarkkinoita. Tässä rakenteessa kohtaamme jälleen pyynti- ja metsästyskulttuurin työnjaon: miehet hoitavat raakaa voimaa vaativat tehtävät, naiset kotiin liittyvät asiat (Sirkkunen 1996, 70, myös Naiset, miehet ja uutiset 1995). Sukupuolten välinen työnjako on elävää todellisuutta, niin diskursiivisesti kuin muutoinkin.

En tässä voi välttyä mainitsemasta kotia. Hoivatyöhän on perinnäisesti kuulunut kotiin. Vielä kohtalaisen läheisessä menneisyydessä, 50-60 vuotta sitten, oli normaalia että esimerkiksi vanhukset elivät kotona lastensa hoivattavina, eivät yhteiskunnallisesti ylläpidetyissä vanhainkodeissa. Kunnalliskotiin joutumista pidettiin häpeänä, sinne todellakin jouduttiin, ei päästy. Se, että yhteiskunta on ottanut laajan osan aiemmin kotona tehdystä hoiva- ja muustakin työstä harteilleen ei ole muuttanut sitä tosiseikkaa, että suhde noihin töihin on näköjään edelleen sama kuin se oli vuosikymmeniä ja vuosisatoja, jopa vuosituhansia sitten. Kivikauden kulttuureissa vallitsi sama sukupuolten välinen työnjako, joka on nähtävillä tämän päivän televisiouutisissa. Pidemmälle menevät ovat jopa sitä mieltä, että sukupuolten välinen työnjako oli tärkeä tekijä ihmisen lajinkehityksessä kohti nykyihmistä (Ridley 2000, 44).

Uutiset siis rakentavat eteemme edelleen kuvan maailmasta, jossa naisten tehtäviin kuuluvat hoivatyöt ja miesten tehtäviin raakaa voimaa vaativat tehtävät. Tämä jakaa suomalaiset kahtia sukupuolen perusteella. Tämä sukupuolien roolijako puolestaan uusintaa diskursiivisesti ihmiskunnan aamunkoitosta peräisin olevaa työhön ja työntekoon liittyvää kulttuurista rakennetta.

Yhteiskunnallisen sukupuolijaon tuottaminen uutisissa

En mainitse kulttuurista rakennetta kivikautiseksi siksi, että haluaisin jotenkin alleviivata sen vanhoillisuutta, vaan siksi että haluan alleviivata sen vanhuutta. Näin vanha rakenne on edelleen diskursiivisesti hyvin voimakas, ja näemmä tehokkaasti itseään uusintava. Miehet tekevät edelleen 'elättävät' työt, naiset taas kodinomaiset työt. Näin siitäkin huolimatta, että entisaikain kotitöistä varsin suuri osa on siirtynyt palkkatyön piiriin ja siten privaattisfääristä osaksi julkista elämää. Tehtävänjako on pysynyt, vaikka työn sijaintipaikka julkisen ja yksityisen kentällä on muuttunut. Pierre Bourdieun sanoin: tv-uutiset on ..."tuote, joka sopii kaikille, vahvistaa jo tunnettuja asioita ja jättää mentaaliset rakenteet koskemattomiksi" (Bourdieu 1999, 65).

Uutiset eivät tietenkään voi esittää maailmaa kovin erilaisena kuin se on. Uutisissa ei voida esittää, että hoitoalan työntekijät olisivat tasaisesti molempia sukupuolia, koska asianlaita ei ole näin. Kun uutiset menevät hakemaan kuvaa hoitoalan töistä, kuviin tarttuu enimmäkseen naisia, koska alan työntekijöistä niin suuri osa on naisia. Sama pätee vaikkapa kuvien hakemiseen rakennustyömaalta. Kuvis- sa ei voi olla naisia, koska naisia ei ole. Tilanne todetaankin TV-uutisissa jo 1980-luvulla.

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Työmarkkinat ovat jatkuvasti olleet jakautuneet kahteen osaan, jopa siinä määrin, että voidaan puhua erikseen miesten ja naisten työmarkkinoista. Eikä 30:ssä vuodessa mikään näytä muuttuneen. Tänä aikana on ammatissa toimivan väestön kasvu pohjautunut täysin naisten lisääntyneeseen määrään työmarkkinoilla. Naisten työssäkäynti on lisääntynyt eniten perinteisesti miesvaltaisilla aloilla, mutta muutokset ovat olleet vähäisiä. Työelämään siirtyneet naiset ovat olleet perheellisiä pienten lasten äitejä. Tyypillisiä naisten töitä ovat olleet muun muassa taloustyöt, hoito- ja huoltotyöt, myyntityö sekä toimistotyö. Pääasiassa miehiä työskenteli lainopillisissa, hallinnollisissa ja kaupallisissa tehtävissä, sekä teknisissä töissä. Vielä eivät kellot myöskään lyö merkiksi siitä, että nainen nousisi saarnastuoliin. Tämä lujasti yhteiskuntaan ankkuroitunut ilmiö ei ole vain suomalaiselle yhteiskunnalle tyypillinen, vaan se on yleisemminkin todettu. Myös koulutus on jakautunut kahtia, ja tämä tukee ammattien kahtiajakoa. Ammatillinen koulutus karsinot sukupuolet jo valmiiksi, ja erot korostuvat keskiasteen koulutuksessa. Yliopistoissa ja korkeakouluissa jako ei ole yhtä selvä. Naisten pohjakoulutus on korkeampi kuin miesten. Kuitenkin naiset sijoittuvat miehiä useammin vähemmän ammattitaitoa ja koulutusta vaativiin tehtäviin. Naisten ansiot ovat noin 30 % miesten ansiota matalammat.</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Kolmen sepän patsas.</p> <p>Käveleviä ihmisiä kadulla.</p> <p>Patsas Helsingin Esplanadilla. Havis Amanda -patsas.</p> <p>Presidenttipatsas eduskuntatalon edessä.</p> <p>Helsingin Suurkirkko.</p> <p>Lex -patsas.</p> <p>Rakennustöitä.</p> <p>Käveleviä ihmisiä, rakennus tunnistettavissa Helsingin Yliopiston tiloiksi ("Porthania" - teksti).</p> <p>Ihmisiä kulkee ovesta, sama rakennus kuin edellisessä otoksessa. Käveleviä ihmisiä.</p> <p>Nainen, silmälasit, aiemmin esiintynyt Lex -patsas taustalla.</p>
---	--

<p>Haastattelu: <i>Mistä johtuu, että 30 vuodessa ei tasa-arvoa ole vielä saavutettu? Ilmeisesti kyse on siitä, että asennetasolla ollaan lähes samoissa lähtökuopissa kuin aiemminkin oltiin. Mielestäni on niin, että tasa-arvo tavoitteena on hyväksytty virallisella tasolla, sillä kukaan ei enää hymyile, mutta käytännön toimenpidetasolla ollaan vasta alkusuoralla. Mitä nämä käytännön toimet sitten olisivat? Mielestäni koulutusta voitaisiin tässä käyttää ehkä hyväksi. Silloin vain täytyisi erityistä painoa kiinnittää paitsi nuorisoasteen koulutukseen, myös aikuisiässä tapahtuvaan ammatilliseen koulutukseen.</i></p>	
---	--

TV-uutiset 29.1.1981

Tästä on todettava sama mitä olen jo aiemmin todennut: se että ilmiö on selitetty ei poista itse ilmiön olemassaoloa. Selittämisen tehtävä on tuoda ilmiö ymmärrettäväksi, tässä tapauksessa kertoa se, etteivät uutiset diskursiivisesti tuota sukupuolittuneita työmarkkinoita salaliiton seurauksena tarkoituksenaan ylläpitää jakoja. Uutiset toimivat todellisessa maailmassa, ja pyrkivät parhaansa mukaan reflektimaan sitä, samalla kun ne pyrkivät tekemään tuon reflektoinnin kiinnostavasti. Sukupuolittuneen työn diskurssi on olemassa, samoin on olemassa se että työ faktisesti on sukupuolittunutta. Heijastaessaan, ainakin osaltaan, faktista tilannetta työmaailmassa, uutiset tulevat uusintaneeksi sukupuolittuneen työn diskurssia.

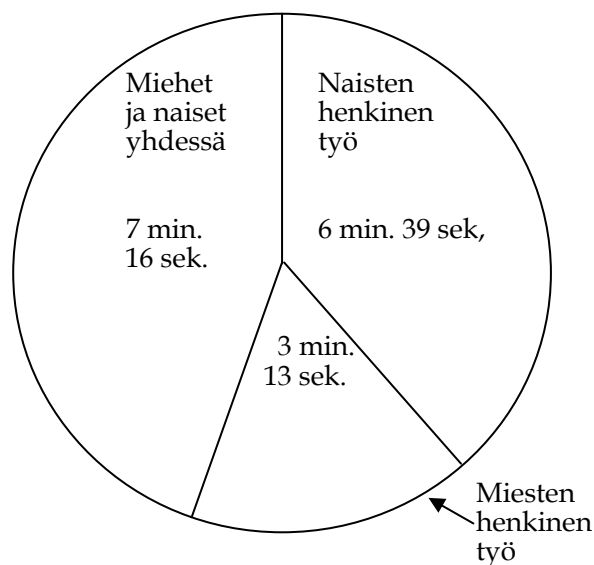
Sukupuolittuneen työn diskurssi on kuitenkin eräs sukupuolten välisen tasa-arvon esteistä. Diskurssit toimivat ja vaikuttavat myös reaali maailman asioihin, eikä ole kaukaa haettava olettaa, että niin työhön hakeutumisessa kuin työhönotosakin diskursiiviset rakenteet vaikuttavat. Jostakinhan seuraa esimerkiksi se, että vaikka enemmän kuin puolet yliopisto-opiskelijoista on naisia, professoreista naisia on pieni vähemmistö, vuonna 2000 20 % (KOTA-tietokanta). Jossain matkan varrella naiset häviävät uranosteessa miehille. Monilla naisvaltaisilla aloilla on nähtävissä sama: suorittava porras on miehitetty (sic!) naisilla, johtoporras taas koostuu enemmistöltään miehistä.

Ei tietenkään voi väittää, että todellisuus, työhön hakeutuminen ja työhönotto, sukupuolittuneet työmarkkinat, seuraisivat yksinomaan tai suurimmalta osin diskursiivisista rakenteista ja diskurssikäytännöistä. Taustalla on monien asioiden ja tekijöiden muodostama vyyhti, josta diskursiiviset tekijät muodostavat osan. Diskursiiviset tekijät ovat kuitenkin mukana prosessissa, eikä niitä voi selittää sieltä pois. Diskursiiviset tekijät ovat osana myös siinä, mitä nimitämme perinteeksi.

5.2.3.3 Henkisissä töissä

Fyysistä työtä tekevät sekä miehet että naiset, miehet kuitenkin enemmän kuin naiset. Kun fyysistä työtä kaikkiaan on vuosien 1990-2000 aineistoni kuvissa mainittu 34 minuuttia, tekevät miehet tästä lähes puolet, reilut 16 minuuttia, ja naiset 11 minuuttia 30 sekuntia. Loput reilut kuusi minuuttia selittyvät sellaisilla kohtauksilla kuvituksessa, joissa fyysistä työtä tekemässä on sekä miehiä että naisia. Miehet siis tekevät selvästi enemmän fyysistä työtä kuin naiset.

Henkisen työn osalta tilanne on päinvastainen. Kun henkistä työtä on aineistossani vuosilta 1990–2000 noin 17 minuuttia, tekevät naiset tästä reilut kuusi ja puoli minuuttia ja miehet hieman yli kolme minuuttia. Lopuissa reilussa seitsemässä minuutissa miehet ja naiset työskentelevät yhdessä. Naiset siis tekevät selvästi enemmän henkistä työtä kuin miehet, mutta erityisesti henkisen työn yhdessä tekemisen luonne korostuu. 'Joukkokohtauksia' on ajallisesti runsaasti. Erityisen runsaalta henkisen työn joukkokohtausten määrä näyttää kun niitä vertaa fyysisen työn joukkokohtauksiin, joita on tuskin lainkaan.

Henkisen työn sukupuolijakaumat uutisissa

Mielenkiintoinen ero on miesten henkisen ja fyysisen työn tekemisen välillä. Miehet tekevät yli kolme kertaa enemmän fyysistä kuin henkistä työtä. Myös naiset tekevät määrällisesti enemmän fyysistä kuin henkistä työtä, mutta suhteessa kokonaisajan määrään naisten henkisen työn vähäisyys ei pistä silmään samalla tavoin kuin miesten. Tämä johtuu siitä, että miesten työt ovat fyysisyydessään naisten fyysisiä töitä fyysisempiä. Naisten töistä monet liikkuvat ikään kuin fyysisen ja henkisen raja-alueella, jossa hoivatyö sinälläänkin sijaitsee.

Pitäisikö tästä sitten ajatella, että uutiset konstruoivat diskursiivisesti naiset miehiä fiksummiksi, koskapa näyttävät naisia miehiä enemmän henkisissä töissä? Ei pitäisi. Ei pitäisi, koska ne henkiset työt joita uutisissa enimmäkseen näytetään, ovat henkisyydestään huolimatta suorittavan portaan töitä. Sikäli ne voisi lukea myös fyysisiin töihin, että tekijät eivät useinkaan ole oman itsensä herroja vaan tekevät suorittavaa työtä. Henkiseksi lukemaani työtä tekevistä naisista suuri osa työskentelee hoitoalalla, pankissa tai toimistossa; lattiatasolla eikä johtotehtävissä.

Henkisen työn ilmenemiseen suorittavalla tasolla lienee siihenkin syynsä. Ensinnäkin, mitä pidemmälle henkiseen suuntaan työn henkisyyden ja fyysisen akselilla edetään, sitä vähäisemmäksi muuttuu näkyvän fyysisen tekemisen osuus. Jos tällaisesta hyvin henkisestä työstä, josta suurin osa muodostuu silkasta ajattelemisesta, ottaa kuvia, jää niiden työesittävyys kokonaan kontekstoinnin varaan. Niinpä nämä kuvat, jos niitä olisi, eivät itsessään enää olisi työn kuvia, sillä ne oli-

sivat sitä ainoastaan kontekstin kautta. Kari Enqvistin esittämässä anekdootissa fyysikko P. A. M. Diracista Diracia haastattelemaan tullut journalisti toteaa tämän työnsaran näköjään ”koostuvan lähinnä ikkunasta ulos tuijottelusta” (Enqvist 1996, 228). Utisten kannalta tällaiset kuvat olisivat helposti liian abstrakteja, yhteys kuvan ja uutisaiheen välillä pyrki häviämään. Vastaanottaja-tulkitsija joutuisi liiaksi pohtimaan kuvan, aiheen ja tekstin yhteyksiä, mikä puolestaan söisi itseään informaation sisältöä.

Henkisestä työstä ei ole eroteltavissa tiettyjä työn ryhmiä, jotka nousisivat erottuvina esille. Henkinen työ käsittää usein tietokoneen käyttöä tai kokouksia, työntekijöiden ilmeet ovat usein intensiivisen keskittyneitä ja vakavia. Fyysisen työn tekijät taas ovat kasvoiltaan koko lailla ilmeettömiä. Henkisen työn kuvissa kasvot ovatkin kuvissa selvästi suuremmissa roolissa kuin fyysisissä töissä. Ilmeitten kautta ilmeisesti pyritään kertomaan katsojalle, että nupissa todella tapahtuu jotain, sillä laajemmasta kuvasta ei välttämättä voi erottaa minkäänlaista tekemistä. Henkinen työ tapahtuu pään sisällä ja tapahtuminen pään sisällä näkyy kasvoissa.

Tässä astuu kuvaan draamallisuus. Vaikka henkisen ja fyysisen työn vaikutelmaeroja selittää hyvin niiden esiintymisten ajallinen määrä uutisissa, osatekijänä vaikutelmien synnyssä on myös draamallisuus. Henkisen työn kuvissa ei tapahdu suuria, ne ovat enemmän tunnelmia. Tämä vahvistaa entisestään vaikutelmaa työn fyysisyydestä uutisissa.

Henkisen työn draamallisuutta vähentää myös se, että niissä harvoin saadaan aikaiseksi mitään konkreettista, sellaista josta kuvissa voitaisiin näyttää alku, keskikohta ja loppu. Kun metsuri kaataa ja karsii puun, siinä on kokonainen pienoistarina esitettävissä pelkillä kuvilla. Kun pankkitoimihenkilö antaa asiakkaalle neuvoja tiskillä, on tarinaa ilman dialogia käytännössä mahdotonta saada aikaan. Kuviin pankkitoimihenkilöstä on paljon vaikeampaa saada toimintaa ja dynamiikkaa kuin johonkin fyysisempään työhön, koneiden käyttämiseen, rakentamiseen tai vastaavaan.

Diskursiivista rakennetta selitys ei edelleenkään poista. Henkinen työ uutisissa on selkeästi pienemmässä osassa kuin fyysinen työ, mikä puolestaan rakentaa käsitystä siitä mikä ja mitä työ ylipäättään on.

5.2.3.4 Suomalainen työ

Työ uutisissa on leimallisesti suomalaista. Televisioaineistossa on vain joitakin muuta kuin suomalaisten tekemää työtä käsittelevää uutista, ja nekin ovat erikoistapauksen luonteisia, kuten esimerkiksi jutut Ruotsin pimeästä työvoimasta (TV-uutiset 11.3.1995) ja Britannian pitkittyneestä kaivoslakosta (TV-uutiset 2.3.1985). Tai kuten tämä uutinen Neuvostoliiton työtehon kiristämiskaavasta:

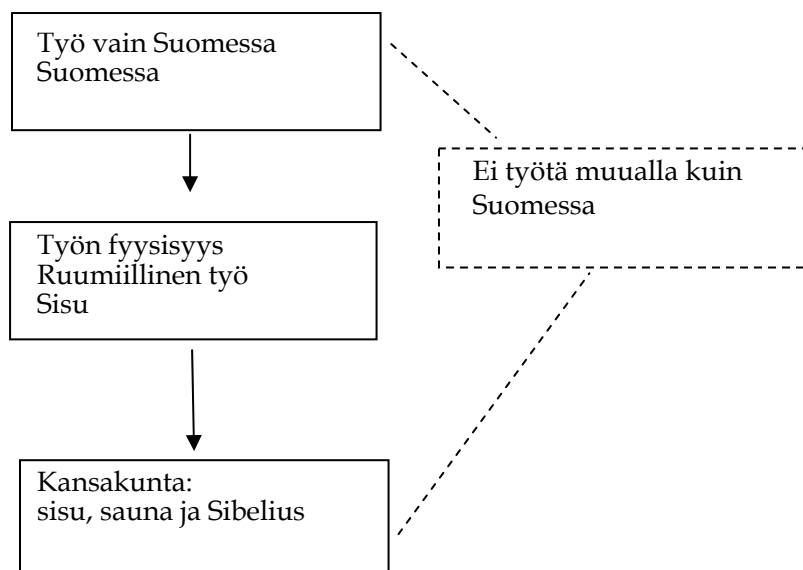
<p>Juonto: Neuvostojohdon vaatimukset työtehon ja kurin parantamisesta on otettu myönteisesti vastaan Viron neuvostotasavallassa. Hiljattain julkaistut entistä kovemmat tuotannon kasvutavoitteet ovat virolaisille kuitenkin vaativa haaste, sillä maan kansantalous on viime vuosina ylittänyt tavoitteet melkein kaikilla aloilla.</p>	<p>Ihmisiä kadulla. Siirtymä sisätilaan, leipiä</p>
--	---

<p>Speak: Viro on yksi kehittyneimmistä neuvostotasavalloista. Hyvinvointi on neuvostomittapuun mukaan varsin korkea, tämänkin tallinnalaisen tavaratalon valikoimat ovat runsaat. Mistään tuiki tarpeellisesta ei ole puutetta. Ongelmana ovat kuitenkin joidenkin tuotteiden ajoittaiset toimitusvaikeudet. Viime vuonna Viron kansantalous ylitti tavoitteet kaikilla muilla aloilla paitsi rakennustuotannossa. Menestys näkyy luonnollisesti kansalaisten kukkaroissa. Viron kevyt teollisuus onkin joutunut ponnistelemaan kiivaasti kyetäkseen tyydyttämään kasvavan kulutustavaroiden kysynnän. Kevyeen teollisuuteen on investoitu vauhdilla, 70 prosenttia sen tuotantovälineistä on uusittu kuuden – seitsemän vuoden aikana.</p> <p>Haastattelu, mies. Vironkielinen, kopio tekstittämätön.</p> <p>Speak: Ministeri Kraft uskoo, että jos tämä linja säilytetään, virolaiset kykenevät täyttämään ne kovat tuotannon kasvutavoitteet, jotka neuvostojohto hiljattain julkisti. Talouden uudet tuulet ovat näkyneet tavallisen kadunmiehen elämässä lähinnä neuvostojohdon tinkimättömän alkoholin vastaisen taistelun ja työkurin parantamiskampanjan kautta.</p> <p>Haastattelu, mies. Vironkielinen, kopio tekstittämätön.</p> <p>Speak: Toistaiseksi usko talouden uuteen linjaan on vahva, puoluejohdolla on kansan tuki takanaan</p> <p>Haastattelu, mies. Vironkielinen, kopio tekstittämätön.</p>	<p>korissa. Joku nostaa korin. Ihmisiä ostoksilla.</p> <p>Ihminen tarkastelee kenkää.</p> <p>Mies tarkastelee stereolaitteita. Elektroniikkaa ja soittimia kaupan hyllyillä. Kädet ja rahaa lähikuvassa, aukiveto, näkyviin tulee kassa. Kassan vieressä helmitaulu.</p> <p>Nainen tehdasympäristössä, kädessä kengän lestit, koneita.</p> <p>Tehdasympäristö, värit viittaavat edellisen otoksen tehtaaseen. Miehellä puku. Autosta puretaan paperitavaraa ulkona.</p> <p>Lastenvaunuja ja -rattaita kadulla, aukiveto, ihmisiä kävelee.</p> <p>Katuympäristö. Miehellä nahkatakki ja värillinen kauluspaita. Ihmisiä kadulla.</p> <p>Edellisen haastattelun mies, ympäristö sama.</p>
--	---

TV-uutiset 19.10.1985

Diskursiivisesti muiden maiden kuin Suomen näkymättömyydestä rakentuu kuva kansakunnasta. Tämä työn kautta konstruoitu kansakunta on fyysisen työn kansakunta. Paljon puhutusta korkeasta teknologiasta ei työn uutisissa juuri jälkiä näy. Toki uutisia korkeasta teknologiasta on, mutta korkea teknologian taso ei näytä liittyvän työhön, sillä työtä käsittelevissä uutisissa teknologia näkyy vain siellä täällä. Työn Suomi on rakentamisen, teollisuuden ja sairaanhoidon Suomi.

Työn Suomen lisäksi rakentuu kuva Suomen työstä. Ja kun rakennetaan kuvaa työn Suomesta ja Suomen työstä, rakennetaan samalla tietenkin myös edelleen kuvaa kansakunnasta, siitä millaisia 'me suomalaiset' olemme. Työn uutisten kautta uusiintuu kuva suomalaisesta sisusta. Suo, kuokka – ja Jussi; sauna, sisu ja Sibelius – siinä edelleen kotomaamme kuva (ks. Kortteinen 1997).

Tästä diskurssista uutisissa ei kuitenkaan voi puhua kovin voimakkaana. Ulkomaista työtä näkyy kyllä uutisten kuvissa, itse uutiset vain eivät suoraan käsittele työtä. Tämä ulkomaiden työ onkin usein sivuseikka, pääosassa on jokin muu: Nasdaq-indeksi, naisten asema Afganistanissa Talebanin sortumisen jälkeen, EU-johtajien kokous jossakin eurooppalaisessa kaupungissa... Kaikkien näiden taustalla ja kuvissa vilkkuu työtä, samoin kuin vilkkuu monien muidenkin aiheilmien takana. Työ ei ulkomailta nouse samalla tavoin pääosaan kuin Suomesta.

Mikäli ulkomainen työ olisi kokonaan poissa uutisista, voisi katsoa jopa että kansakuntaa rakentava diskursiivinen ulottuvuus on myös poissa. Näin siksi, että mikäli ulkomaista työtä ei olisi lainkaan esillä, ei olisi myöskään "niitä". Ja jos ei ole "niitä", ei voi olla "meitäkään". "Meidän" konstruoimiseksi tarvitaan jotakin, joka ei ole meitä, sillä jos kaikki ovat meitä, ei meitä ole kukaan. Kaikki suomalaiset kuuluvat ryhmään suomalaiset, mutta tämän ryhmän olemassaolon edellytys on, että on olemassa myös sellaisia jotka eivät tähän ryhmään kuulu.

5.3 Puhetta työstä

5.3.1 Uutisten haastatteluosuudet

Ehdoton valtaosa uutisjutuista sisältää haastattelumateriaalia eli puhetta, joka ei tule itsensä jutun toimittajan eikä toimituksen muiden jäsenten suusta. Haastatteluosuudet ovat osa jutun puhetta siinä missä toimittajan tai juontajankin puheet, ja sekä puhujat että näiden puheesta valikoidut katkelmat ovat kulkeneet läpi toimittajallisen prosessin ja tulleet hyväksytyiksi jutun osasiksi.

Juttu on toimittajan tekemä kokonaisuus. Tämän kokonaisuuden tekemisessä hänellä on televisiossa apunaan muita ammattilaisia, graafikoita, kuvaajia, leikkaajia, arkistohenkilökuntaa, äänittäjiä, taustatoimittajia, haastattelijoita, helikopterilentäjiä tai muuta väkeä aina tarpeen mukaan. Toimittaja on kuitenkin se, joka

viime kädessä päättää mitä jutussa on. Millään lailla aliarvioimatta muiden television uutisjutun tekemiseen osallistuvien työpanosta on sanottava, että toimittaja on se, joka jutun loppujen lopuksi tekee. Muut jutuntekotyöhön osallistuvat tuottavat toimittajalle materiaalia, josta jutun voi tehdä. Tästä materiaalista toimittaja valikoi ja muokkaa jutun kokoisen kokonaisuuden.

Muiden jutun tekemiseen osallistuvien ammattitaidosta riippuu kuitenkin paljon siitä kuinka hyvä juttu loppujen lopuksi on. Jos esimerkiksi kuva on köpelöä, on hyvää televisiojuttua äärimmäisen vaikea jos ei suorastaan mahdoton tehdä. Ilman muita osallistujia juttua ei koskaan tulisi.

Kun toimittaja koostaa juttuaan, hänellä on lähes aina käytössään haastattelumateriaalia, niin sanottua satasta; kuvaa, jossa haastateltu henkilö puhuu. Tämä haastattelumateriaali on osa siitä kokonaisuudesta, josta toimittaja juttunsa kokoa. Haastattelu saattaa olla kestoltaan moninkertaisesti itse uutisjutun pituuden verran, ja varsinaiseen juttuun siitä päätyy kenties muutama sekunti, nykyisin pisimmilläänkin alle minuutti. Kahtakymmentä sekuntia pidemmät haastattelusuudet ovat jo harvinaisia. Karsinta on siis varsin rajua.

Millä perusteilla toimittaja sitten päättää mitä haastattelusta päätyy itse valmiiseen juttuun? Vastaan: intuitiolla. Samalla tavoin kuin uutisia valikoivat "tietävät" mikä on uutinen ja mikä ei, toimittajat "tietävät" mitkä osuudet haastattelusta sopivat juttuun. Vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa lausuman kesto, sisäinen koheesio ja iskeytyvyys. Vaikuttavien tekijöiden erittely on melko hankalaa, sillä kyse on kokonaisuudesta. Uutisjuttu on kokonaisuus, johon haastattelusuuden on sovitettava kokonaisuutta hajottamatta (ks. Möttönen 2002, 23-24) Jos uutishaastateltavalla on puolentoista minuutin erittäin kiinnostava lausunto, television katsoja ei mitä todennäköisimmin tule sitä kokonaisuudessaan näkemään.

Haastattelu voi sijoittua toimittamisen prosessissa eri vaiheisiin, on olemassa erilaisia tilanteita, joihin haastattelu tulee. Joskus käsikirjoitus on jo liki valmis ennen kuin haastattelu(ja) ylipäätään tehdään. Tällöin toimittajan täytyy joko tietää koko lailla tarkkaan mitä haastateltava tulee sanomaan, tai sitten täytyy olla niin, ettei haastateltavan sanomisilla ole jutun kokonaisuuden kannalta juuri merkitystä.

Yleisin tilanne lienee se, että haastatteluja nauhalta purettaessa on olemassa vain jonkinlainen käsikirjoituksen raakile tai synopsis, punainen lanka, kenties vain toimittajan mielessä. Purkaessaan haastatteluja toimittaja kuuntelee niitä "sillä korvalla". Koko materiaali kulkee läpi ajatusapparaatin, joka kysyy "sopisiko tämä lausuma siihen kokonaisuuteen, joka on syntymässä?". Samalla haastatteluisista purkautuva puhe muokkaa toimittajan käsitystä siitä mikä on tuo syntyvä kokonaisuus, ja tuo puhe on vaikuttanut jo siinä vaiheessa kun haastattelu on tehty; yleensähan jutun tekevä toimittaja haastattelee itse.

Yksinkertaisesti sanottuna lopulliseen juttuun valikoituu siis haastattelumateriaalia, joka sopii juttuun. Samoin juttu rakennetaan niin, että haastattelumateriaali sopii siihen.

Konkreettisten haastattelujen diskursiivisten ulottuvuuksien tarkastelu tuotti minulle ongelmia. Etsin jonkin aikaakin jotakin yhteisyyttä, jotakin sellaista josta ylipäätään voisi tulkita jotakin ulos. Pohdin esimerkiksi haastattelusuuksien faktasisältöä, tai pikemminkin sen puuttumista. Mielestäni on niin, ettei uutisten haastattelusuuksilla ole juurikaan jutussa faktamerkitystä. Kun haastattelusuuksilla

ei ole faktamerkitystä, on tietenkin pohdittava mikä niiden merkitys sitten on, kun ne kerran jutussa esiintyvät. Tässä päädyin siihen, että haastatteluosuudet uutisjutussa ovat ensiksi keino tuottaa juttuun sujuva rakenne, toiseksi autenttisuuden ja aktuaalisuuden vahvistamisen keino ja kolmanneksi keino saada juttuun mukaan arvioita.

Päästyäni tähän asti tulikin vastaan seinä. Miten määritellä se, mikä on faktaa ja mikä ei? Haastatteluosuuksilla on kuitenkin toimittajan kertomia faktoja täydentävä tai arvioiva merkitys, ei niitä voi kylmästi väittää faktan kannalta turhaksi säläksi. Se, että minun mielestäni haastatteluilla harvoin on jutun faktojen kannalta merkitystä, on tutkimuksellisesti merkityksetöntä, mikäli en kykene kuvaamaan miksi näin on jollakin yleisemmällä tasolla kuin omassa mielessäni. Tähän kuvamiseen taas en kykene.

Kun "faktan" määrittely tyydyttävällä tavalla osoittautui mahdottomaksi, palasin pähkäilemään aineistoni kanssa.

Loppujen lopuksi päädyin siihen, että diskursiivisesti olennaisinta työn uutisten haastatteluosuuksissa ei olekaan se mitä niissä sanotaan, vaan miten puhuja asemoi itsensä suhteessa sanomisiinsa, ja miten toimittaja antaa puhujan asemoida itsensä. Näillä asemilla on diskursiivinen ulottuvuus. Diskursiivista ulottuvuutta en näe olevan haastateltavien puheen asiallisilla sisällöillä, jotka ovat niin hajanaisia, keskenään erilaisia ja lyhyitä, ettei niissä mielestäni ole sosiaalista todellisuutta rakentavaa ulottuvuutta.

5.3.2 Minusta, meistä ja niistä

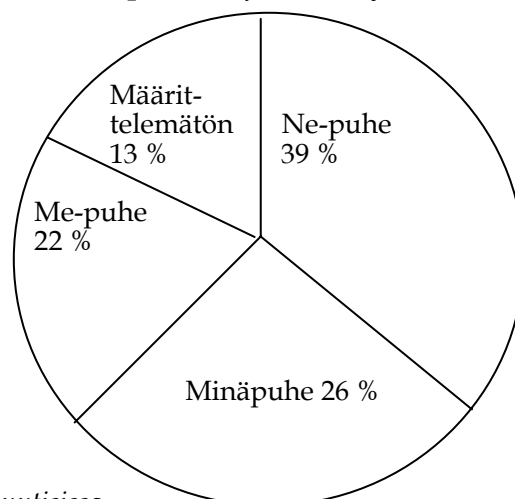
Puhuja-asemia olen tarkastellut kodin uutisten haastatteluosuuksia käsittelevässä luvussa 4.3.2. Tuossa luvussa selitän myös tarkemmin mitä tarkoitan puhuja-asemalla ja kuinka olen sen määritellyt. Lyhyesti sanottuna puhuja-aseman kautta tarkastellaan puhujan suhdetta puhuntansa kohteeseen, puhuuko hän "meistä", "niistä" vai "minusta".

Konkreettisten haastateltavien puhuja-asemien tulkitseminen ulos lausunnoista ei aina ole kovinkaan yksinkertaista. Haastateltavat kun käyttävät sekaisin eri asemia jopa samassa virkkeessä, saaticka sitten useampivirkkeisessä haastattelupätkässä. Pääosa haastatteluista asettuu kuitenkin koko lailla ongelmattomasti ja selkeästi johonkin tiettyyn kohtaan puhuja-asemien jatkumolla. Osa haastatteluista sijoittuu kahteen tai kolmeenkin luokkaan.

Koko aineistossa vuodesta 1965 vuoteen 2000 on 236 kappaletta suhteellisen selkeästi määriteltyjä puhuja-asemia. Haastattelupätkiä on vähemmän kuin puhuja-asemia, sillä osassa haastattelupätkistä puhuja-asemia on enemmän kuin yksi. Suurimmassa osassa puhuja-asemia on kuitenkin vain yksi. Mitä pidemmälle ajassa taaksepäin mennään, sitä yleisempää on, että haastattelu- tai muussa toimituksen ulkopuolisen ihmisen puheosuudessa on enemmän kuin yksi puhuja-asema. Tämä johtuu siitä, että ajassa taaksepäin mentäessä haastatteluosuuksien keskimääräinen pituus kasvaa, jolloin virkkeitä tulee yhteen osuuteen lisää. Tämä taas lisää potentiaalisten puhuja-asemien määrää yhden haastattelun sisällä.

Määrällisesti suurin osa haastattelupätkistä sisältää ne-puhetta, näitä osuuksia on 91, eli hieman vajaat 39 % juttuun päätyneistä haastatteluista sisältää ne-

puhetta. Toiseksi eniten on minäpuhetta, jonka esiintymien määrä on 61, mikä tekee vajaat 26 %. Me-puhe esiintyy 52 kertaa, eli osuus on noin 22 %. Puhetta, josta ei ole tulkittavissa puhuja-asemaa on 32 esiintymää, eli 13 % haastatteluista on sellaisia, joissa puheesta ei ilmene puhuja-asemaa. Kaikki ulkopuolelle jäävät haastattelut ovat luonteeltaan kognitiivisia. Ei ole syytä olettaa, että jakauma poikkeaisi olennaisesti kaikkien, myös otannan ulkopuolelle jäävien, työn uutisten jakaumasta.

Puhuja-asemien osuudet työn uutisissa

Jakaumaa eri puhuja-asemien välillä voinee pitää kohtalaisen tasaisena. Ajatuksia herättää kuitenkin se, että ne-puhe nousee yleisimmäksi puhuja-asemaksi. Tämähän kertoo siitä, että puhuja puhuu jostakin, josta hän määrittelee itsensä ulkopuoliseksi.

Jostakin syystä uutisten haastateltavat ovat, tai ainakin ilmi-puheessa ilmaisevat olevansa, sen joukon ulkopuolella, josta he puhuvat. Tähän vaikuttanee uutisten yleinen luonne. Uutiset ovat luonteeltaan faktapuhetta, johon taas ne-asema soveltuu objektiivisena ja kognitiivisena puhuja-asemista parhaiten. Ne-puhe kun on myös tietämisen puhetta, mikä selittänee ne-puheen määrällistä enemmyyttä.

Toimittaja itse asiassa usein valitsee haastateltavalleen puhuja-aseman valmiiksi. Tämä tapahtuu kysymyksillä ja niiden muodoilla. Mikäli toimittaja kysyy muodossa, joka edellyttää minäpuheista vastausta, ei haastateltavalla oikein ole muita vaihtoehtoja kuin vastata nimenomaan tästä puhuja-asemasta. Samalla tavoin toimittaja sijoittaa haastateltavansa myös muihin puhuja-asemiin.

Samoin ihmisten asemat sosiaalisen ja yhteiskunnallisen kentällä tuottavat jos sinällään erilaisia puhuja-asemia. Jos ja kun ammattiliiton johtaja puhuu liiton jäsenistä, hän ei käytännössä voi puhua ne-puhetta. Mikäli hän puhuisi ne-puhetta, hän erottelisi itsensä liiton jäsenistä, ensin diskursiivisesti ja melko varmasti kohta myös konkreettisemmin. Samoin ongelmia tuottaisi mikäli hän puhuisi työnantaja-liitosta me-asemasta.

Ne-puheen korostuminen työn uutisten haastatteluosuuksissa viittaa kaiken kaikkiaan rationaalisuuden korostumiseen. Tärkeää on rationaalis-objektiivis-kognitiivinen. Myös se, miltä ihmisistä tuntuu muunnetaan tietämisen kohteeksi, sen sijaan että se pysyisi jonkun kokemuksena. Esimerkiksi tässä jutussa varsinaiset kohteet eivät sano mitään, vaan heidän kokemuksensa kertoo tutkija, jolle hänen kohteidensa tuntemukset ovat tietämisen objekti.

<p>Puhe:</p> <p>Juonto: Työntekijät eivät pidä Suomessakin omaksutusta japanilaisesta tuotantomallista. Näin todetaan Helsingin yliopistossa tarkistetussa työelämää käsittelevässä väitöskirjassa. Tutkimuksen kohteena on ollut kaksi mahdollisimman erilaista ryhmää, konepajojen koneistajat ja pankkitoimihenkilöt.</p> <p>Speak: Monet näistä huippumodernin konepajan koneistajista ovat kokeneet suuren muutoksen työssään. Ennen he päättivät sorvinsa tahdista itse, nyt sen useimmiten tekee automaattisesti ohjattu tietokone. Tietokoneen avulla tehtaassa on siirrytty japanissa käytettyyn joustavaan tuotantoon, eli tuotteita tehdään markkinoiden tarpeen mukaan. Muutoksen uskottiin lisäävän työntekijöiden vapautta, mutta toisin on käynyt, väittää tutkija.</p> <p>Haastattelu, mies: <i>Ongelma on siinä, että he tahtovat menettää perinteisen työnsä työn itsellisyytensä joustavan tuotantomallin myötä. He ovat perinteisesti itse hallinneet omaa työtään, ikään kuin oman työpisteensä kiistattomina mestareina, ja nyt tämä on uhanalainen.</i></p> <p>Speak: Tutkijan mukaan työnantajat seuraavat ahkerasti markkinoiden muutoksia ja ohjaavat työntekijöitä sen mukaan. Tämä valvonta ja käskyttäminen on kasvattanut työntekijöiden tyytymättömyyttä. Kokeemukset ovat samanlaisia sekä pankeissa että konepajoissa. Pankitkin halusivat 80-luvulla olla kehityksen kärjessä ja omaksuivat joustavan asiakasmyötäisen mallin. Myös siellä työn itsellisyys hävisi jatkuvasti uusien ylemmiltä toimihenkilöiltä tulleiden määräysten varjoon. Joillekin tästä mallista on kuitenkin ollut etua.</p> <p>Haastattelu, mies <i>Tällainen joustavan tuotantomallin sovellus ajaa erinomaisen hyvin ylempien toimihenkilöiden etuja ja korostaa heidän asemaa, mutta samalla synnyttää ymmärrettävää tyytymättömyyttä alaisten keskuudessa.</i></p> <p>Speak: Konepajoista ja pankeista saatujen kokemusten perusteella tutkija yksinkertaistaa työnsä tuloksen.</p> <p>Haastattelu, mies: <i>Insinöörit on tuoneet maahan japanilaisen mallin, joka täkäläisiin olosuhteisiin ei yksinkertaisesti sovi.</i></p>	<p>Kuva:</p> <p>Tehdassali, pari ihmistä kulkee, koneita. Suuri sorvi, kädet asentavat työntekijä puolilähikuvassa. Sorvi pyörii, työntekijä tarkastelee mittaria. Kaksi työntekijää tarkastelee tietokonemonitoreja. Laaja kuva salista, edellisen otoksen työntekijät monitoreineen näkyvät pieninä</p> <p>Haastateltava neutraalissa sisätilassa, jossa ei erityisiä piirteitä.</p> <p>Työntekijä tarkkailee digitaalinäyttöä, jossa numerot vilisevät. Työntekijä säätää sorvia, ei katso sorviin, vaan (ilmeisesti) edellisen kuvan näyttöön Sorvi pyörii, jäähdytysvesi valuu, lähikuva. Työntekijä katsoo oikealle. Pankkisali, asiakas ja kaksi virkailijaa Pankkitoimihenkilö puolilähikuvassa, tekee työtä, tarkkaavaisen näköinen Pankkitoimihenkilö tiskin takana, puhuu puhelimeen, panorointi toiseen joka palvelee asiakasta, asiakkaita jonossa Toimihenkilö kävelee, menee selaamaan papereita hyllylle.</p> <p>Sama haastateltava kuin edellä.</p> <p>Kaksi konepajan työntekijää keskustelee näyttöpäätteiden äärellä</p> <p>Sama haastateltava kuin edellä.</p>
---	---

TV-uutiset 11.8.1992

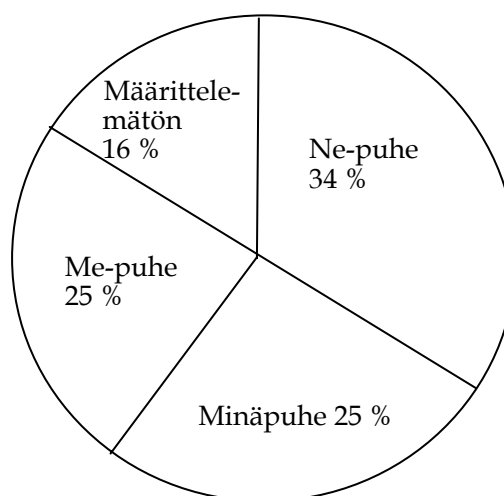
Tällaisilla valinnoilla rakentuu tieto tiedosta ja tietämisen luonteesta. Tietäminen on tietämisen kohteen ulkopuolella olemista tai ulkopuolelle asettumista. Omakin tekstini noudattelee puhuja-asetusta paljolti ne-puhetta, joka sijoittaa minut tutkijana kohteeni ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. Ne-puhetta höyryä silloin tällöin mi-

näpuheella, joka tekee tiettäväksi sen, että olen tietoinen olemassaolostani subjektina.

Pohtia sopii heikentäisikö me-puheen käyttö tekstini uskottavuutta. Me-puheen käyttö kun olisi minulle mahdollista, sillä olen myös toimittaja ja ollut töissä muun muassa YLE:n TV-uutisissa. Näkisin niin, että mikäli kirjoittaisin me-asemasta, ilmaisisin oman asemani ”väärin”. Teen tätä työtä tutkijan, en toimittajan ominaisuudessa. Niinpä en voi tässä yhteydessä ilmoittaa kuuluvani me-kollektiiviin nimeltä television uutistoimittajat, vaan tekstini muodolla ilmaisen olevani kohteeni ulkopuolella.

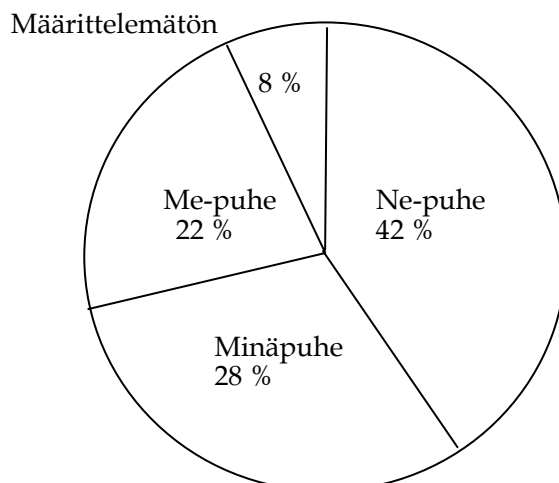
Kun tarkastelee suureksi murrokseksi dramaattisesti nimeämääni kohtaa, eli kohtaa, jossa yksilö sai yksilön statuksen sellaisena kuin me sen nyt miellämme, jonkinasteisia eroja puhuja-asemissa tulee näkyviin. Samalla tämän eron tarkastelu on hedelmällisempää kuin tarkastella puhuja-asemien jakaumaa koko aineistossa, sillä aineisto painottuu määrällisesti, sitä on enemmän tultaessa kohti nykyaikaa. Kun murrosta edeltävältä ajalta aineistossani on juttuja yli 30, on niitä murroksen jälkeiseltä ajalta reilut 50.

Kun suurta murrosta edeltävä aika on 1990-lukua edeltävä aika, kaikkiaan 55 haastattelupätkän jakaumat eri puhuja-asemien välillä ovat seuraavat: ne-puhe 19 esiintymää, 34 %; minäpuhe 13 esiintymää, 25 %; me-puhe 14 esiintymää, 25 %; määrittelemätön puhuja-asema 9 esiintymää, 16 %.

Puhuja-asemien osuudet ennen murrosta

1990- ja 2000-luvuilla, murroksen jälkeen, taas puhuja-asemien osuuksien kuva on tällainen: määrällisesti suurin osa haastateltavien puheesta on ne-puhetta. Aineistossani tämän jakson 171:stä erillisestä haastattelupätkästä ne-puhetta on 72:ssä pätkässä, yli 42 %:ssa. Seuraavaksi eniten on minäpuhetta, 48 haastatteluosuudessa 171:stä, eli noin 28 %:ssa. Me-puheen esiintymiä on 38, mikä tekee noin 22 %. Määrittelemättömiä löytyi 13, eli selvästi alle 10 % haastattelupätkistä asettuu puhuja-asemien ulkopuolelle.

Puhuja-asemien osuudet murroksen jälkeen

Oheiset kuviot näyttävät selkeästi muutoksen suunnan ja suuruusluokan. Siirtäessä ajassa kohti nykyaikaa kasvaa ne-puhetta ja minäpuhetta sisältävien osuuksien määrä, samalla kun me-puhetta ja puhuja-asemaltaan määrittelemätöntä aineesta sisältävien osuuksien määrä laskee. Erityisesti kasvaa ne-puheen osuus, ja erityisesti vähenee puhuja-asemaltaan määrittelemätön puhe.

Jatkumosta voi oitis tulkita ulos ainakin sen, että ajan kuluessa uutiset ovat panneet yhä enemmän painoa sille, että puhuja-asema on näkyvässä. Aineistosta on tietenkin mahdotonta nähdä onko tämä intentionaalista vai ei, mutta näin on joka tapauksessa käynyt. Puhuja-asemien näkyvyydellä taas on paljonkin tekemistä journalistisen työn ja siihen liittyvien tekijöiden kanssa. Muutos heijastaa nähdäkseni kehitystä, jossa uutiset ovat muuttaneet suhtautumistaan uutisen olemukseen. Työn korporatiivista ulottuvuutta tarkastelevassa luvussa 4.3. näytän miten aiemmin se kuka sanoi jotain oli yhtä lailla uutinen kuin se mitä itse asiassa sanottiin. Ajassa tällainen on vähentynyt tultaessa kohti 2000-lukua.

Muutos kuvastanee myös sitä, että toimittajat ovat nykyisin paljon vähemmän lähteen armoilla kuin aiemmin. Juttuja jouduttiin tekemään vähemmällä lähteillä kuin nykyisin. Nyt on siirrytty monikkoon, ja ollaan lähteiden armoilla. Monikossa tilanne muuttuu muutoinkin, sillä monta lähdeä antaa vivahteikkaamman kuvan kuin yksi. Lähteen armoilla olo on vähentynyt jo yksinomaan viestintäteknologian kehittymisen vuoksi. Lennätin nopeutti uutisvälitystä valtavasti, samoin nopeammat kulkuvälineet. Puhelin, telefax, kännykkä, internet, kaikki ovat tehneet tiedon hankkimisen ja ihmisten tavoittamisen helpommaksi.

Mutta entä se diskursiivinen ulottuvuus? Ne-puhe ja minäpuhe ovat lisääntyneet, me-puhe ja puhuja-asemaltaan määrittelemätön puhe vähentyneet. Tämä yhtälö näyttää diskursiivisen kollektiivisuuden vähentyneen ajassa, tai tarkemmin sellaisen diskursiivisen kollektiivisuuden, jossa puhuja ilmoittaa olevansa kollektiivin jäsen. Kuinka merkittävä tämä diskursiivinen muutos on, sitä en osaa sanoa. Kun muutoksista piirtää piirakkakuviot, kuten olen edellä tehnyt, muutos näyttää selkeältä. Mutta kuinka on todellisessa uutistenseuraamistilanteessa?

Voin käyttää tässä esimerkkinä vain yhtä vastaanottaja-tulkitsijaa, itseäni. Minä taas olen eri asemassa kuin muut vastaanottaja-tulkitsijat, koska katselen va-

likoitua materiaalia, ja saan siitä vielä rahaa. Joka tapauksessa jo kuvaamani muutokset puhuja-asemien osuuksissa oli näkyvissäni jo ennen kuin aloin laskea puhuja-asemien esiintymiä ja niiden osuuksia, ja piirrellä näistä piirakkakuvioita. Muutos tuli minullekin näkyväksi sen vuoksi, että katselin lyhyessä ajassa läpi uutisista 35 vuoden ajallisen pitkittäisleikkauksen.

Tavallisessa uutisten seuraamisessa ei kiinnitetä huomiota puhuja-asemiin, jollei uutisessa jollakin tapaa rikota puhuja-asemien käytön kirjoittamattomia sääntöjä. Jos vaikkapa uutistoimittaja viittaa suomalaisiin ne-puheella, kiinnittää hänen puheensa ja valitsemansa puhuja-asema taatusti huomiota. Puhuja-asemien osuuksissa tapahtuneet muutokset ovat tietoisien mielen ja huomioimisen ulkopuolella. Tämä ei tarkoita sitä, että ne olisivat merkityksettömiä. Päinvastoin, tämä on juuri sitä aluetta, jossa erilaiset diskursiiviset muodostumat sijaitsevat.

Uutisten haastateltavien puhuja-asemien käytössä tapahtuneista muutoksista nousee siis esiin yksilöllistyminen. Puhuja-asemat viittaavat yksilöllisyyden ja yksilöajattelun lisääntymiseen kuljettaessa menneestä kohti nykyistä. Ensimmäiset todelliset minäpuheen esiintymät ovat suuren murroksen jälkeiseltä ajalta, 1990-luvulta.

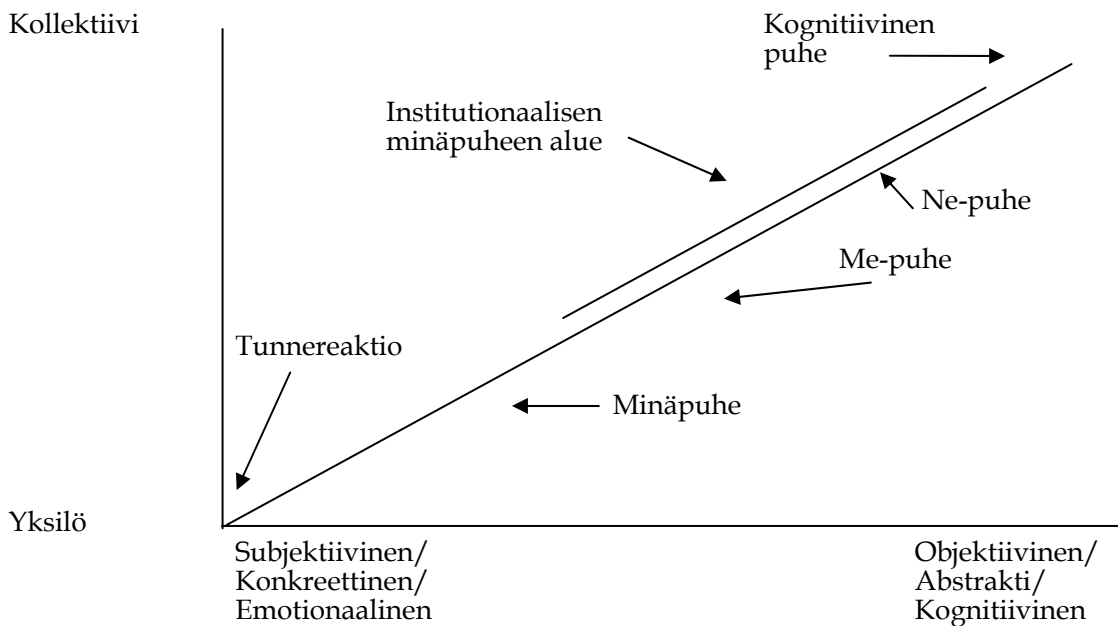
Mainitsen tuossa todelliset minäpuheen esiintymät. Minä-muoto haastateltavien puheessa esiintyi kuitenkin jo ennen murrosta, se kulkee ajallisesti läpi koko aineiston. Se ei kuitenkaan ole aivan samaa minäpuhetta kuin mitä tarkoitan todellisella minäpuheella. Minäpuhe on jaettava kahteen eriluonteiseen osaan, joista vain toinen esiintyy läpi koko aineiston, kun taas toinen on suuren murroksen jälkeistä keksintöä.

Tämä ensimmäinen, koko aineiston läpi kulkeva minäpuhe on ilmitasolla minäpuhetta, mutta kun sen sisältöä ja etenkin puhujan faktista asemaa yhteiskunnassa ja puheensa kohteen suhteen tarkastelee lähemmin, tulee näkyväksi se, että minäpuhe ei olekaan yksilön minäpuhetta. Se on instituution minäpuhetta, siinä puhuu asema eikä ihminen.

Minäpuheessa ihminen kertoo omia tuntemuksiaan ja kokemuksiaan, institutionaalisessa minäpuheessa taas arvioidaan. Arviot taas kohdistuvat itsen ulkopuolelle. Tämä ei ole mikään selkeä jako, sillä tavallisestakin minäpuheesta löytyy itsen ulkopuolelle kohdistuvia esimerkkejä. Institutionaalinen minäpuhe taas ei koskaan keskity yksilöön. Institutionaalinen minäpuhe on puheelle otettu muoto, joka ei ole sisällön kannalta samalla tavoin välttämätön kuin tavallisen minäpuheen, kun taas tavallinen minäpuhe ilman alkuliitteitä ei ole samalla tavoin erotettavissa muodoksi ja sisällöksi.

Tällainen institutionaalinen minäpuhe ei suoraan sisälly luvussa 4.3.2. esittelemiini puhuja-asemiin. Institutionaalinen minäpuhe on pelkkää minäpuhetta luonteeltaan selvästi kognitiivisempaa. Tämä kognitiivisuus johtuu ainakin osittain siitä, että koska puhujan institutionaalinen asema on se mikä on, usein johtava, hänen minä-muodossa ilmaistuilla aikomuksillaan tai arveluillaan on potentiaalisia kollektiivisia vaikutuksia enemmän kuin vaikkapa tavallisen työntekijän puheilla ja arveluilla.

Puhuja-asemat uutisissa voidaan sijoittaa seuraavaan kuvaajaan. Puhuja-asemilla tarkoitan tässä puhujan suhdetta siihen mistä hän puhuu.

Haastateltavien puhuja-asetat uutisissa

Kuvaaja osoittaa sen, miten näen yksilöllinen – kollektiivinen vastakohtaparin suhtautuvan sellaisiin vastakohtapareihin kuin subjektiivinen – objektiivinen, konkreettinen – abstrakti ja emotionaalinen – kognitiivinen. Nämä neljä vastinparia ovat keskenään vaihdettavissa. Pystyakselille voi sijoittaa minkä tahansa näistä, ja kuvaaja pysyy samanlaisena.

Kuvaaja osoittaa myös sitä, etteivät erilaiset puhuja-asetat ole toisistaan erillisiä lokeroita, vaan niiden välillä on raja-alueita, joiden lokerointi voi olla hankalaa. Nämä rajat saattavat hyppiä jopa luokkien yli. Kun haastateltava sanoo esimerkiksi "Naisten töissä vaikutti jossakin määrin vaadittavan enemmän osaamista, ja ne olivat jossakin määrin kuormittavampia kuin miesten työt. Miesten töihin, miesten tekemiin töihin, näytti liittyvän enemmän vastuuta kuin naisten töihin, ja työolot näyttivät olevan vaativammat miesten töissä kuin naisten töissä" (TV-uutiset 22.6.1993), niin puhuuko hän minäpuhetta vai faktapuhetta? Itse tulkitseen niin, että hän puhuu institutionaalista minäpuhetta. Sanomalla, että "naisten töissä vaikutti" ... puhuja identifioi itsensä minäpuheeseen, koska hän samalla identifioi, että on olemassa joku tai joitakin, josta vaikutti. Mikäli hän jättäisi oman puhuja-asemansa määrittelemättä, hän asettaisi itsensä puhumaan ne-asetasta. Silloin hän olisi ulkopuolinen sekä miehiin että naisiin nähden. Mutta ei toki kaikkiin miehiin ja naisiin nähden, onhan haastateltava jompaa kumpaa itsekin, vaan tutkimuskohteisiin nähden. Tällaista ne-puhetta tarkoitan kun mainitsen ne-puheen kliinisyyden.

Vaan milläpä todentaa minäpuheen ja institutionaalisen minäpuheen ero? Millä todentaa että ne todella ovat olemassa erillisinä kokonaisuuksina, eivätkä vain tutkijan levottoman mielen tuote, jolla on tarkoitus todentaa ja vahvistaa jotakin löydöstä?

Institutionaalinen minäpuhe näyttää olevan usein minäpuheen ja ne-puheen tai kognitiivisen puheen yhdistelmä, jossa minä arvioi jotakin ulkopuolista. Tässä minän esiintyminen saattaa toimia väitteen pehmentäjänä, tehdä sen helpommin hyväksyttäväksi väitteen varmuusastetta lieventämällä, esimerkiksi näin: "Tässä esitetään työvoimatoimikuntien tehtäviä laajennettaviksi ja samalla tehtäviä monipuolistettaviksi. Minä uskon, että tippaakaan siitä ei työttömyyskorvauksen hakijan asema huonone" (TV-uutiset 20.8.1980), tai näin: "No minä olen aika hämmästyntynyt siitä, että jo tässä vaiheessa halutaan toi tupo kaataa, vaikka varsinaisia neuvotteluja ei ole vielä aloitettukaan. Kyllä kai nyt on aika luoda edellytyksiä tuollaisen keskitetyn ratkaisun solmimiselle ja sitten myöhemmin nähdään syntyykö se. On moniakkin syytä miksi tähän pitäisi pyrkiä, esimerkiksi työmarkkinoilla on moniakkin ongelmakysymyksiä tällä hetkellä, muun muassa pelisääntökysymys ja sitten Pekkas-sopimuksen epätasainen ansiokehitys mutta ei niitä kumpaakaan voida ratkaista liittokohtaisilla sopimuksilla. Tarvitaan keskitettyä sopimustoimintaa" (TV-uutiset 17.11.1985).

Muuttuisiko edellisten esimerkkien oleellinen sisältö tai oleellinen tulkinta-avaruus mikäli niissä ei olisi mukana minäpuhetta? Nähdäkseni ei juuri muuttuisi. Ensimmäisessä muuttuisi hieman enemmän kuin toisessa. Mikäli toinen esimerkki alkaisikin "On hämmästyttävää, että jo tässä vaiheessa...", ei olennainen sisältö tai tulkinta-avaruus muuttuisi juuri lainkaan.

Toinen oire siitä, että institutionaalinen minäpuhe oli ennen suurta murrosta vallitsevaa on se, että sellaisissakin tilanteissa, joissa toimittaja suorastaan tivaa minäpuhetta, haastateltava tuottaa jotakin muuta:

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Ravintolat rakennetaan siten, että asiakkaat viihtyvät niissä mahdollisimman hyvin. Salin puoli siis rakennetaan komeasti ja kalliisti, samalla joudutaan sitten usein tinkimään työntekijöiden tiloja rakennettaessa. Työterveyslaitoksen tutkijat löysivät ravintoloiden työtiloista varsin paljon huomautettavaa. Keittiön puolella kärsitään liiallisesta kuumuudesta ja vaarallisen liukkaista lattioista, jotka aiheuttavat suurimman osan työtapaturmista. Työterveyslaitos moitiskelee ravintoloita ja niiden suunnittelijoita myös siitä, että keittiöiden ilmasto on usein perin kehnosti suunniteltu. Salin puoleltakin tutkijat löysivät huomautettavaa. Valaistus on tarjoilijoille liian heikko, liian kovaa soitettu musiikki aiheuttaa kuulovaurioita ja tupakan savua on liikaa. Tutkimuksen toinen osa selvitteli sitä minkälaisiksi työntekijät itse kokivat työolonsa. Lähes puolet piti työtään henkisesti rasittavana, ruumiillisesti raskaimpina työtään pitivät tarjoilijat, joilla myös oli selvästi eniten työstä aiheutuvia haittoja, selkä- ja niskakipuja.</p> <p>Haastattelu, tarjoilija: <i>Raskaita lautasia ja vateja joutuu kantaan. Kun tätä tarjoilijan</i></p>	<p>Kuvat:</p> <p>Seurue istuu ravintolan pöydässä, tarjoilija tulee ja jakaa ruokalistat.</p> <p>Lihaa nuijitaan, nuijija ei näy, vain kädet.</p> <p>Liha asettuu pannulle.</p> <p>Kokki hämmentää ruokaa. Tarjoilija vie laseja pöytään.</p> <p>Lähikuvia pöydästä, tarjoilijan kädet liikkuvat kuvassa. Tarjoilija tuo ruokaa (pizza).</p> <p>Lähikuva tarjoilijan kasvoista, puhuu, mutta puhe ei kuulu.</p> <p>Kuvissa esiintynyt tarjoilija.</p>
--	---

<p>työtä tutkittiin niin havaittiin, että suurin osa haitoista johtuu juuri painavien astioiden kantamisesta, mistä se nyt johtuu että tarjoilija joutuu kantamaan niin paljon kerrallaan, eikö olisi mukavampaa kantaa vähän vähemmän ja tehdä vähän useampia matkoja? <i>No usein on pitkät matkat keittiöstä saliin, ja silloin joutuu ja mielellään ottaa paljon kerrallaan ettei tarvii edestakasin kävellä. Asiakkaat joutuu odottamaan sitte kun tarjoilija käy monta kertaa hakemassa ja tuomassa. Tällä on nyt aika hiljaisen näköistä ja hiljaisen tuntuistakin, miten on ruuhka-aikoina, minkälaista täällä on silloin. No silloin kyllä on kiirettä, kaikki paikat on täys. Yksi tämän tutkimuksen tuloksista oli se, että melkein puolet tarjoilijoista kokee työnsä henkisesti raskaaksi. Mistä tämä mahtaa johtua? No siihen vaikuttaa kiire, ja sitte tietysti se, että tarjoilija on se henkilö ravintolassa joka ottaa vastaan valitukset, ja tietysti kiitoksetkin, ja se tuntuu siihen mielialaan koska aina tarjoilijan pitäisi olla iloinen ja hymyilevä ja hyväntuulinen. Tämä haastattelu kuvasti varsin hyvin sitä millaiseksi ravintolatyöntekijät kokevat oman työnsä. Työterveyslaitoksen tutkimuksen mukaan korjattavaa siis löytyy varsin paljon. Työnantajat myöntävät, että tulokset pitävät kyllä usein paikkansa, mutta sanovat samalla, että ravintolat toimivat hyvin usein vuokratiloissa, ja että kerran tehtyjen suunnitteluvirheiden korjaaminen jälkeinpäin on sekä kallista että hyvin hankalaa.</i></p>	
--	--

TV-uutiset 5.2.1980

On kuin haastateltava kiertämällä kiertäisi minäpuheen käytön, ja kääntää puhetaan kognitiiviseen suuntaan. Näin siitä huolimatta, että haastattelijä kysymyksissään (lihavoidut) penää nimenomaan arvioita tutkimuksen tuloksista.

Osaltaan siihen mistä puhuja-asemasta puheen näkee tulevan vaikuttaa varmasti puhujan status, hänen yhteiskunnallis-sosiaalinen asemansa. Presidentin tai suuryrityksen johtajan minäpuheelle annetaan tulkinnassa enemmän kognitiivista ulottuvuutta kuin Keijo Keskiverron. Mutta sehän ei tietenkään ole uutisten asia, vaan vastaanottaja-tulkitsijoiden toimintamalli. Jos oikein tarkkoja halutaan olla, se on minun hypoteesini vastaanottaja-tulkitsijoiden toimintamallista.

5.3.3 Toimittajan uutispuhe ja työ

Aiheiden ja kuvien kautta työ uutisissa hahmottuu fyysis-negatiiviseksi kokonaisuudeksi. Kokonaisuudessa on myös muita, osittain keskenään ristiriitaisia juonteita. Näitä ovat esimerkiksi kollektiivisuuden ja yksilöllisyyden toisaalta vastakkaiset, toisaalta toisiaan tukevat ulottuvuudet. Näistä yksilöllistyminen rakentuu kuitenkin voimakkaammin.

Työn puhe taas on heterogeeninen kokonaisuus, joka ei suoraan aineistoa tarkastelemalla tarjoa eteen oikeastaan minkäänlaisia luokitusmahdollisuuksia tai kokonaisuuksia joita tulkita. Työn heterogeenisuus uutisissa johtuu siitä, että eri jutuissa työtä lähestytään melko erilaisista näkökulmista. Päällisin puolin ainoa yhteinen nimittäjä on juuri itse työ, ja sekin niin laajana, että varsinaiseksi nimittäjäksi konstruoituu ”jokin millä on tekemistä työn kanssa”.

Ongelma on osittain sama kuin uutisten haastatteluosuuksissakin: hajanaisuus ja juttujen erilaisuus toistensa suhteen, niiden puhunnan kohteiden erilaisuus. Kun diskurssit mieltää, kuten teen, käytännöiksi, jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita, ei tämä ”puhunnan kohde” kovin helposti työn uutisissa erotu.

Analyysin kannalta tästä seuraa ongelmia, sillä kun työ jakautuu erilaisiin kenttiin, jakautuu se myös erilaisiin puheavaruuksiin. Eri asioista taas pätevät erilaiset argumentit: esimerkiksi pölynimurin hyvyttä argumentoidaan eri tavoin kuin hyvää lastenkasvatusta, yhtä yleispätevää hyvän argumentoinnin säännöstöä ei ole. (Conley 1990, 294; Foss ym. 1985, 82, 85, 90; Summa 1996, 75, 77.) Koska otsakkeen ”työ” alle liittyy hyvinkin erilaisia olentoja, ei myöskään yhtenäistä työn puhetta ole.

Tarkastelin läpi sellaisia työhön kiinteästi liittyviä käsitteitä kuin raha ja talous, toimeentulo ja luokkajako, eikä mikään niistä nouse uutisissa työn suhteen pu-naiseksi langaksi, mikään niistä ei kulje läpi aineiston tekijänä, joka liimaisi jutut yhteen. Kaikista näistä puhutaan kyllä, mutta mikään niistä ei nouse esiin yhdistävänä tekijänä, eikä mikään jutuista käsittele yksinomaan näitä tekijöitä.

5.4 Uutisjutun rakenteen diskursiiviset ulottuvuudet

5.4.1 Jälkeen suuren murroksen paketoitirakenne

Toisin kuin toimittajien uutispuheessa, säännönmukaisuutta ja yhdistäviä tekijöitä näkyy juttujen rakenteessa. Yksilöllisyyden murroksen jälkeen juttu alkaa usein konkreetialla, jollakulla tai joillakuilla ihmisillä, jotka identifioidaan. Nämä ihmiset ovat ne tapaukset, esimerkki, jolla juttu tuodaan konkretian tasolle. Esimerkin jälkeen tulee ’varsinainen asia’, kovat faktat, asiantuntijat. Nämä kovat faktat saattaa toimittaja kertoa myös itse. Tämä korostaa entisestään niiden faktaluonnetta, sillä toimittaja uutisissa puhuu vain faktoja, jollei jotenkin erityisesti ilmaista hänen tekevän arviota. Faktojen jälkeen tehdään paluu esimerkin ihmisen tai ihmisten luo. Tällainen rakenne on esimerkiksi tässä jutussa.

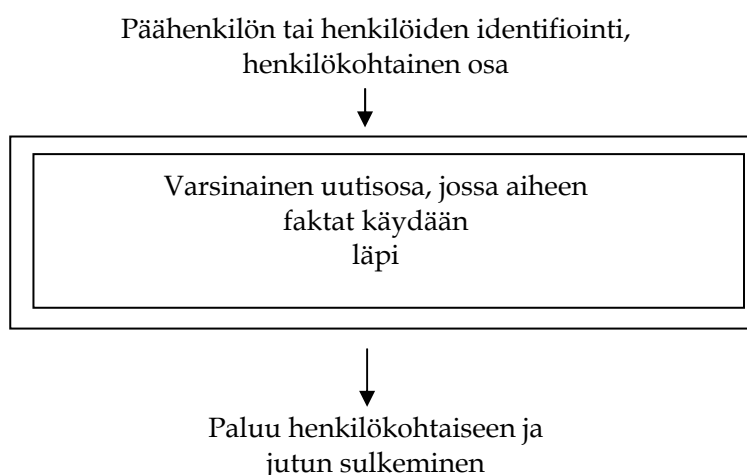
<p>Puhe: Juonto: Täällä Suomessa etenkin hoitoalalla suositun osa-aikalisän ehdot kiristyvät huomisesta lähtien. Jo kymmenille tuhansille osa-aikatyö on ollut mahdollista kun tilalle on palkattu työtön. Osa-aikalisä ei ole kuitenkaan työllistänyt työministeriön mielestä oikeita ihmisiä.</p>	<p>Kuvat:</p>
---	---------------

<p>Speak: Sirpa Neittamo tekee nykyään pitkää päivää. Nuorimmaisen syntymän jälkeen hän kuitenkin jäi puoliksi kotitöihin osa-aikalisän avulla.</p> <p>Haastattelu, nainen: <i>Se oli niinku taloudellisesti tukea antava ja sit myöskin, sit myöskin sillä tavalla että et kun oman lapsen sairauksien takia olis ollu kuitenkin poissaoloja kokopäivätyöstä varmaan aika paljon, niin tää systeemi anto sitten mahdollisuutta siihen et sai hoitaa omaa lasta.</i></p> <p>Speak: Neittamo hoitaa keskosia lasten- ja nuorten sairaalassa Helsingissä. Yli puolet osa-aikalisälle jääneistä työskentelee juuri hoitoalalla. Systeemi otettiin käyttöön vuonna 94. Tarkoituksena oli saada etenkin ikääntyneitä pitkäaikaistyöttömiä työnsyrjään kiinni. Osa-aikalisän käyttäjä tekee noin puolet normaalityöajastaan. Puolikkaan tienestin päälle maksetaan työllistämisvaroista lisäpalkka, ja tilalle palkataan työtön. Korkeintaan vuoden mittaiselle osa-aikalisälle jäi tämän vuoden lokakuuhun mennessä liki 10 000 suomalaista. Osa-aikalisällä työllistyneet ovat olleet enimmäkseen muita kuin iäkkäitä tai pitkäaikaistyöttömiä. Nyt Työministeriö kiristää osa-aikalisän ehtoja. Etenkin hoitoalalla järjestelmän avulla on teetetty pätkiä. Sijainen tuuraa ensin yhtä, on sitten päivän työtön, ja aloittaa heti seuraavan pestin. Vakiuisemman sorttisen työllistämisen on voinut kiertää. Jatkossa osa-aikalisää nauttivan tilalle voi palkata ainoastaan yli 55-vuotiaan tai vähintään kuusi kuukautta työttömänä olleen. Osa-aikalisän käyttö vähenee todennäköisesti selvästi.</p> <p>Haastattelu, nainen: <i>Se on toisaalta hassua, että siihen laitetaan sellaisia rajoja, koska esimerkiksi tänne meidän työpaikkaan, tänne ei voi kuka tahansa hoitaja tulla yhtäkkiä.</i></p>	<p>Hoitaja pesee käsiään.</p> <p>Edellisen otoksen hoitaja, toimistotila.</p> <p>Sama hoitaja osastolla, keskoskaappi ja muita laitteita. Hoitajan kädet keskoskaapissa. Panorointi kahteen aikuiseen, mieheen ja naiseen, eivät näytä siltä, että olisivat töissä osastolla. Vanhemmat? Vauva lähikuvassa, letkut menevät nenään, aikuisen kädet askaroivat vauvan kanssa. Laajempi kuva, jossa jälleen sama hoitaja kädet keskoskaapissa. Yleiskuva, sama osasto, paljon monitoreja ja laitteita. Hoitaja ja vanhemmat pääosassa. Panorointi, joka näyttää toisen puolen tilasta olevan kuin toimistoa. Paluu keskoskaapille, eri hoitaja. Grafiikka osa-aikalisällä olevien ja olleiden määristä. Takaisin osastolle, vastaavia kuvia kuin aiemmin. Kädet täyttävät ruiskua.</p> <p>Sama haastateltava kuin edellisessä haastateluotoksessa.</p>
--	---

TV-uutiset 2.1.2000

Juttu toteuttaa television uutisjutun nykyistä peruskaavaa koko lailla uskollisesti. Peruskaava kulkee siten, että ensin tuodaan kuvaan henkilö joka toimittajan speakissa identifioidaan. Sitten henkilö saa puheenvuoron, jossa hän kertoo omista kokemuksistaan. Tätä seuraa varsinainen faktaosa, joka tässä jutussa alkaa haastattelun jälkeisen speakin toisesta lauseesta. Faktaosan jälkeen juttu suljetaan palaamalla henkilöön. Faktasisältöään juttu ei menettäisi lainkaan, vaikka siitä napattaisiin pois alun ja lopun haastateluosuudet. Faktaosa siis erottautuu selvästi sisällöllisesti omaksi osakseen (tosin tässä jutussa ero on suorastaan harvinaisen selvä). Sen sijaan sellaiset subjektiivisemmat ulottuvuudet kuin jutun seurattavuus ja jutun "hyvyys" kärsisivät, mikäli alun ja lopun henkilöinnit poistettaisiin.

Television uutisjuttu toteuttaakin varsin usein oheisen kaavan, jonka olen nimennyt paketointirakenteeksi. Syy nimeen selviää tuonnempana.

Uutisjutun paketoitirakenne

Koen tämän rakenteen melko vaikeaksi avata merkitysten tasolle. Yhtäältä rakenne nostaa esiin kokijat jutun ja faktojen 'kasvoina', toisaalta se tuo faktat esiin vastaansanomattomina tosiseikkoina, joihin niitä kehystävä henkilö ja samalla kaikki muut reagoivat. Aiemman esimerkkijutun faktaosassa käy selvästi ilmi kuka päättää, mitä ja miksi. Näin jutuissa johdonmukaisesti onkin. Siitä huolimatta faktat otetaan ikään kuin annettuina, ja annettuina ne myös vastaanottaja-tulkitsijoille tarjotaan. Kokijat toimivat faktaosan kääreenä, he paketoivat jutun ja sen faktat mielenkiintoiseen pakettiin.

Kun aiemmin totesin, että mistä uutisissa puhutaan on tärkeää, ja mistä ei puhuta ei ole tärkeää, on tässä tilanne toinen. Asioista kyllä puhutaan ja toimijat ovat olemassa, minkä uutiset myös kertovat. Nämä toimijat ovat kuitenkin takalalla, vaikkakin selvästi läsnä. Lisäksi heitä ei näytetä toimijoina, vaan he muuttuvat osaksi jutun faktoja. Päätoimijana näyttäytyykin se taho, joka itse asiassa onkin faktaksi muunnetun toiminnan kohde. Uutiset tekevät objektista subjektin.

Objektin subjektivoinnilla tarkoitan sitä, että vaikka työntekijät jutun varsinainen faktojen kannalta ovat kohteen asemassa, heidät esitetään jutussa aktiivisina toimijoina. Kyse on kuitenkin siitä, että muualla on jo luotu ympäristö jossa työntekijän toiminta tapahtuu. Työntekijän toiminta tapahtuu muiden toiminnallaan ja tekemisellään luomissa puitteissa, mutta aktiivisena toimintana uutisissa näyttäytyy kuitenkin juuri työntekijän toiminta.

Rakenteena paketointi yleistyy kuljettaessa ajassa menneestä kohti 2000-lukua. Jo 1980-luvulle palattaessa esimerkkihenkilöt jutun 'paketoijina' katoavat. Jossakin 1990-luvun alkupuoliskolla tapahtuu terävähkö muutos, kun paketoitirakenne lyö ilmeisen nopeasti itsensä läpi uutisten jonkinlaiseksi yleisrakenteeksi. Omassa aineistossani ensimmäiset paketoitirakenteiset jutut ovat vuodelta 1995. Tätä aiemmalla ajalla niitä ei esiinny lainkaan. Vuosien 1990 ja 1995 välinen aika on kuitenkin otannassani poimittu harvalla seulalla, joten en voi ajoittaa rakenneratkaisun ilmaantumista tarkasti. Ajanjakso on joka tapauksessa tismalleen sama kuin yksilön ilmaantumisessa uutisiin.

Paketointirakenteen synnyn ja nopean voittokulun syitä taas voi vain arvailla. Eräs osatekijä on varmastikin tekniikan kehittyminen kevyemmäksi, halvemmaksi ja nopeammaksi. Nämä seikat antavat tekniset mahdollisuudet jutun pidemmälle vietyyn työstämiseen ja leikkaamiseen. Paketointirakenne löi itsensä läpi nopeasti, koska se on erittäin käyttökelpoinen sellaisessa konkretisointia vaativassa väli-neessä kuin televisio on. Näyttämällä asiaa myös yksittäisen kansalaisen kautta saadaan aihe siirtymään vaikkapa nyt korporaation tasolta ihmisen elämään. Paketointiratkaisun syntyyn on luultavasti vaikuttanut myös se, että uutisten on tolkutettu olevan etäällä kansasta. Nyt 'tavallinen ihminen' saa paikkansa paketoijana, objektina joka näyttää subjektilta.

Nykyisellään paketointirakenne uutisjutussa on jokapäiväistä käyttötavaraa. Kuka tahansa voi poimia sen esiin uutisista minkä tahansa aihealueen yhteydessä. Paketointirakenne ei ole erityinen työn uutisille tyypillinen rakenne, vaan televisiouutisille jossakin ja jostakin kehittynyt yleisrakenne, jolla hankalat abstraktit aiheet on mahdollista tuoda ihmisten elämismaailman tasolle.

Tätä kautta paketointirakenne on hyvä rakenne. Kun ennen yksilöllisyyden murroksen aikaa ihmisten elämismaailmaa ei uutisissa näkyvänä elementtinä ollut käytännössä lainkaan olemassa, paketointirakenne ratkaisee tämän ongelman. Voi hyvin olla, että paketointirakenne ja sen nopea läpilyönti juontavat juurensa juuri tähän.

Paketointirakenne kuitenkin etäännyttää vastaanottaja-tulkitsijaa jutun faktojen tasosta ja ajaa häntä kohti yksilömaailmaa. Tätä perustelen sillä, että yksilöt ja työntekijät ovat, vaikkakin läsnä, voimattomia 'varsinaisten asioiden' edessä. Vaikka heidän olemisensa onkin tosiasia, tosiasiaaksi muodostuu myös se ettei heillä ole juuri mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin. Se ettei ihmisillä ole mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin tarkoittaa sitä, ettei hänellä ole valtaa. Myönnän, että ajatuk-sellinen loikka on kohtalaisen pitkä, mutta silti: eikö tämä vallattomuuden tunne voi olla yksi selittävästä tekijöistä siihen, etteivät yhteiset asiat enää kiinnostaa sillä tavoin kuin niiden annetaan ymmärtää kiinnostaneen joskus taannoin.

Mikäli mittarina käytetään vaikkapa kunnallisvaalien äänestysprosenttia, kiinnostuksen väheneminen yhteisiä asioita kohtaan on selvää. Vuoden 2000 kunnallisvaaleissa äänestysprosentti oli 55,9. Edellinen alempi lukema löytyy vuodelta 1945. Koko 1960 ja 1992 vaalien välisen ajan äänestysprosentti kunnallisvaaleissa oli yli 70. Vuoden 1992 70,9 prosentin lukemasta pudotusta tuli vuoteen 1996 yli yhdeksän prosenttiyksikköä, ja vuodesta 1996 vuoteen 2000 liki kuusi prosenttiyksikköä. (Äänestäneet kunnallisvaaleissa 2001.)

Yhteisten asioiden kiinnostamattomuutta vallattomuuden tunne selittää sillä, että jos ihminen kokee itsensä vailla valtaa olevaksi, ei ole kovin oletettavaa että hän jossakin yhteydessä operationalisoisi valtansa vaikkapa juuri äänestämällä. Äänestämässä ei tule käytyä, koska sillä ei ole mitään väliä käykö vai ei. Mikäli ihminen tuntee itsensä vailla yhteiskunnallista valtaa olevaksi, hän myös käytännössä on vailla tuota valtaa, sillä hänellä oleva valta ei koskaan operationalisoidu. Silloin ihminen siirtyy käyttämään valtaa siellä missä näkee sitä oikeasti olevan. Kun yhteiskunnallis-sosiaalinen valta on suljettu pois, olemaan jäävä taso on kulluttamisen taso. Yksilöt rakentavat identiteettiään kulutusvalinnoilla, ja käyttävät

valtaansa vain kuluttaessaan⁴⁹. Kansalaisen valta operationalisoituu valinnassa kevytmaidon ja rasvattoman maidon välillä.

Yhteisten asioiden ja politiikan kiinnostamattomuuden syyksi on kenties yleisimmin esitetty sitä, että politiikka esitetään pelinä, pelinä johon usein liitetään laatusana likainen. Tämä rakentaa samaan suuntaan vaikuttavaa sosiaalista todellisuutta kuin vallattomuuden esittäminenkin. Yhdessä nämä diskursiiviset tuotteet vahvistavat toisiaan, ja tuottavat sosiaalisen todellisuuden kautta vaikutuksia reaalityodellisuuteen, mikä näkyy muun muassa äänestysprosentin alenemisena ja puolueiden jäsenmäärien vähenemisena.

Samaa suuntaa voi nähdä siinä, että puolueiden näkemykset ovat samankaltaistuneet siihen mittaani asti, että eduskuntapuolueiden oikea ja vasen laita ovat samassa hallituksessa. Kun vaihtoehto puuttuu, puuttuu myös vaikuttamisen mahdollisuus.

Politiikka sellaisena kuin olen siitä edellä puhunut on yhtenevä valtiopolitiikan kanssa. Toinen mahdollisuus selittää vallan operationalisoitumista kulutuksessa on se, että todellisuus on nykyisin konstruoitu niin, että valta tarkoittaa samaa kuin taloudellinen valta. Todellinen valta on mystisillä markkinavoimilla. Positiivisena selityksenä kansalaisten vallan operationalisoitumisessa kulutuksen kautta on se, että ihmiset mieltävät itsensä markkinavoimaksi, ja katsovat, että poliittinen vaikuttaminen on mahdollista ja tapahtuu markkinoiden kautta kuluttamalla. Ihmiset näkevät, että politiikasta sen perinteisessä mielessä yhteisten asioiden hoitamisena on tullut alisteinen taloudelle, ja sen vuoksi vähäarvoinen ja kiinnostamaton. Todellinen valta on markkinoilla, joten miksi vaivautua perinteisen politiikan pariin. Tosi politiikka on jo muualla.

Jo aiemmin olen muutamassa yhteydessä maininnut uutisista nousevan yksilöllistymisen juonteeseen. Sama yksilöllistyminen näkyy siis myös uutisjuttujen rakenteissa. Pitääkö yksilöllistymistä hyvänä vai pahana on osittain filosofinen kysymys, mutta hyvyys ja pahuus ovat pitkälti riippuvaiset siitä mihin uskoo yksilöllistymisen johtavan. Itse katson yksilöllistymisen, siinä muodossa kuin näen sen tapahtuneen, olevan yksilöltä vallan käsitystä tai tunnetta poistavaa ja sitä kautta yhteisöllisyyttä rapauttavaa. Kun länsimaisiksi kutsutut yhteiskunnat perustavat järjestelmänsä demokratialle, joka on mitä suurimmassa määrin riippuvainen yksilöiden käsityksestä vallan jakautumisesta heille kansalaisina, en voi nähdä yksilöllistymistä myönteisenä asiana. Tämä kanta tietenkin lähtee arvoarvostelmasta, jonka mukaan demokraattinen järjestelmä on järjestelmänä hyvä ja toivottava (koska parempaa ei ole esitetty), ja yhteisöllisyys siis sitä kautta arvokasta.

Vaikka paketoitirakenne diskursiivisesti tuottaakin yksilöllistymistä, jota en pidä hyvänä, pidän rakennetta kuitenkin uutismielessä hyvänä. Uutisten perusteltävä on kertoa asioita, ja mieluiten kertoa ne kiinnostavasti. Tässä rakenteessa kiinnostavuus kumpuaa ihmisistä, tavallinen ihminen on kiinnostava. Samalla tavallinen ihminen tarjoaa tarttumapintaa ja kiinnekohtaa asioihin, jotka muuten saattavat olla varsin abstrakteja. Ilman kiinnekohtia ne helposti myös jäävät abstrakteiksi. Voi siis perustellusti ajatella myös niin, että paketoitiratkaisulla uutiset

⁴⁹ Mediaan kuluttajaidentiteettien rakentajana viittaa myös Sumiala-Seppäsen tutkimus uskonnosta mediassa (Sumiala-Seppänen 2001, esim. 71-75, 192-193).

tuovat aiheet ihmistä lähelle, ja näyttävät esimerkin kautta mitä päätöksistä seuraa ihmisen elämismaailmassa. Tätä taas voi sinällään pitää yhteisöllisyyttä vahvistavana.

Tärkeä elementti paketoitirakenteen käytössä on myös kerronnallisuus. Radion ja television uutisten voi katsoa liittyvän oraaliseen tarinankerrontaperinteesseen, jolloin myös juttujen rakenteiden ja niiden kielen rakenteen tulee noudattaa tarinankerronnan muotoja. Paketoitirakenne muodostaa juttuun selvät osat, joiden avulla juttu etenee seurattavana ja loogisena alusta loppuun. Alussa esiintyvä tavallinen ihminen luo odotuksen siitä, että hän tulee esiintymään myös uudelleen. Kun juttu etenee faktaosaan, jossa tavallinen ihminen saattaa edelleen esiintyä kuvissa, odotus säilyy. Juttu saa täyttymyksensä kun se loppuu tähän tavalliseen ihmiseen, jonka olemista jutussa on seurattu. Looginen rakenne edesauttaa seurattavuutta, jolloin myös informaatiosisällön voi olettaa välittyvän paremmin.

En tietenkään ole väittämässä, että kaikissa uutisjutuissa olisi paketoitirakenne, tai edes että se olisi edes niistä valtaosassa. Se on kuitenkin selvästi työkalunomainen rakenneratkaisu, joka toistuu erilaisten aiheiden yhteydessä jatkuvasti. Muuta vastaavaa samanlaisena toistuvaa rakenneratkaisua en uutisista ole löytänyt. Tämä rakenne on erityisesti televisiouutisten ominaisuus, mutta tuntematon se ei ole radiossakaan.

Kun tarkastellaan uutisia sen kannalta kenen näkökulma niissä on, rakenne tuottaa tavallisen ihmisen näkökulmaa. Edellisessä osa-aikatyöesimerkissä tavallisen ihmisen, osa-aikalisän käyttäjän esiintyminen jutun paketoijana kääntää myös näkökulmaa tavallisen ihmisen suuntaan. Jutussa esiintyvät myös rakenteen ja institutionaalisten toimijoiden näkökulmat, mutta tavallinen ihminen, toiminnan kohde, tuottaa myös tavallisen ihmisen näkökulmaa.

Aiemman esimerkin haastateltavan puhe synnyttää myös sympatiaa osa-aikalisää ja sen käyttöä kohtaan. Haastateltava kertoo miksi osa-aikalisä on ollut hänelle, ja myös työnantajalle, hyvä asia. Tämä taas saattaa tietyt faktaosaan liittyvät perustelut osa-aikalisän ehtojen kiristämisestä toiseen valoon kuin mitä niillä sinällään olisi ollut. Juuri tässä on jutun ristiriita. Ristiriita syntyy tavallisen ihmisen ja järjestelmän välille. Osa-aikalisää käyttänyt ihminen on käyttänyt sitä oikein ja hyvin, kun taas työnantaja on käyttänyt sitä väärin. Työnantajan väärinkäytön takia tavallinen ihminen joutuu kärsimään. Uutiset on ottanut puolensa.

Alku on merkityksellinen osa uutisjuttua. Mikäli alku ei ole kiinnostava ja mukaansa nappaava, loppu jutusta jää helposti mielenkiinnon ulkopuolelle. Mieli askartele jonkin muun asian kimpussa. Ihmiset tai ihminen ovat olennaisia tämän mielenkiinnon herättämisessä, samalla kun yksilön kautta tuodaan varsin usein kollektiivinen uutisia yksilötasolle, herätetään myös mielenkiintoa kertomusta kohtaan. Jutun fakta-aineksen paketointi yksilöiden avulla perustuu kertomisen logiikkaan. Jos J. R. R. Tolkienin kirja "Hobitti eli sinne ja takaisin" alkaisi kuvauksella Hobittien yhteiskuntajärjestelmästä tai heidän kielensä piirteistä sen sijaan että se alkaa "Kolossa maan sisällä asui Hobitti", sen kiinnostavuusarvo ei olisi yhtä suuri kuin se mainitulla alulla on. Paketoitirakenne ratkaisee alun ongelman kuin itsestään.

Uutisjutun on oltava kiinnostava. Mikäli se ei ole kiinnostava, se menettää myös informatiivisen ulottuvuutensa, sillä ilman kiinnostusta ei informaatiokaan

välity. Informatiivinen ulottuvuushan on se, jota uutistoimijat itse pitävät tärkeänä. Se on se ulottuvuus, joka oikeuttaa uutiset. Kiinnostavuuden vaatimus tarkoittaa myös sitä, että uutisjutun on oltava viihdyttävä. Jos vastaanottaja-tulkitsija ei taval-la tai toisella viihdy, hän ryhtyy johonkin muuhun puuhaan kuin uutisten seuraamiseen. Mielenkiinnon ja viihdyttävyyden ulottuvuuksia paketointi ihmisillä pal-velee oikein hyvin.

Viihdyttävyydellä en tässä tarkoita samaa kuin tarkoitetaan puhuttaessa viih-teestä television tai radion lajityyppinä, vaan enemmänkin jonkinlaista tekemisen mielekkyyden kokemusta. Mielekkyyden kokeminen vapaa-ajalla edellyttää jon-kinlaista viihtymistä, ilman viihtymisen kokemusta ihminen siirtyy muihin aska-reisiin.

Paketointirakenne muodostuu siis sekä hyväksi että pahaksi. Näkökulmasta ja omasta arvo- ja uskomusjärjestelmästä riippuu kumman puolen ominaisuuksia painottaa, ja sitten kallistuuko pitämään koko rakennetta hyvänä vai huonona asiana. Tiedän, että moni journalisti on taipuvainen ajattelemaan, että hyvä juttu on hyvä juttu, ja siihen on turha tuoda mitään korkealentoista hölynpölyä siitä mi-ten hyvät jutut itse asiassa rapauttavat demokratian kivijalkaa. Samoin kuulen jo korvissani painostavasti kaikuvan vaatimuksen: ”No kerro miten se sitten pitäisi tehdä, ettei joku akateemikko norsunluutornistaan tulisi heristelemään sormeaan.” Valitettavasti on niin, että tehtiin se (mikä tahansa se) miten vain, aina löytyy joku heristelemään sormeaan.

5.4.2 Kansa murroksen kahta puolen

Kun aineistoni työn osalta jakautuu kahtia yksilöllisyyden suurta murrosta edeltä-vään aikaan ja tuon murroksen jälkeiseen aikaan, koskee paketointirakenne vain murroksen jälkeistä aikaa, viimeistä noin kymmentä vuotta. Ennen sitä paketointi-rakennetta ei esiintynyt.

Murrosta edeltävältä ajalta ei ole löydettävissä vastaavaa läpikäyvää raken-neratkaisua, rakennetta joka esiintyisi toistuvana työn eri aihealueilla. Sen sijaan löytyy muuta yhdistävää. Myöhemmän ajan paketointirakenne on eräs tekijä, joka tekee mahdolliseksi nähdä tämän muun yhdistävän. Luultavasti on niin, että vii-dentoista – kahdenkymmenen vuoden kuluttua nykyisistä uutisista löytyy asioita, joita minä en kykene näkemään, koska ne minulle aikalaisena ovat näkymättömiä.

Se mikä paketointirakenteen ja kuvista alun perin löytyneen yksilöllisyyden murroksen jäljiltä tulee näkyviin on se, ettei murrosta edeltävällä ajalla ole yksilöi-tä myöskään puheiden tasolla. Jonkin verran omituista tietenkin olisi, jos yksilöitä olisi näkyvillä puheissa, kun heitä ei kuvissakaan näy.

Suureksi murrokseksi kutsumani yksilön esiintulo uutisissa näkyy siis sekä kuvissa että puheissa. Samalla tavoin kuin yksilö murtautui kuviin 1990-luvun alussa, murtautui yksilö myöskin uutisten puheeseen. Tapahtui niin, että yksilö sai paitsi kasvot, myös nimen. Tässä esimerkkijutussa paketointirakenne ei esiinny selkeimmillään, sen sijaan se miten yksilöt identifioidaan näkyy hyvin.

<p>Ja vielä kuvataiteen pariin. Kuvataiteilijoille on nimittäin ruvettu etsimään töitä muotokuvamaalaamisesta. Parhaillaan työttömiä taiteilijoita kurssitetaan Limingan taidekoulussa. Työvoimaviranomaiset rinnastavat taiteilijan yrittäjään, ja kelpuuttavat hänet kortistoon vain jos hän todistaa luopuneensa taiteen tekemisestä.</p> <p>Speak: Nuorelle Miina Laineelle työttömyys, osa-aikaisuus tai työttömyysuhka ovat ankeita työvoimapolitiittisia termejä. Ne ovat kaukana hänen taiteilijaelämästään, vaikka juuri niillä perusteilla pääsi Limingan taidekoulun kursseille.</p> <p>Haastattelu: <i>Kuvataiteilijallahan on aina töitä. Että ehkä se rahatalous ei oo aina niin kondiksessä mutta.</i></p> <p>Speak: Arki on toinen. Työttömyyskortistossa on tätä nykyä kolmisen sataa työttömäksi ilmoittautunutta kuvataiteilijaa, jos maalareihin lisätään graafikot ja kuvanveistäjät, lähes neljä ja puolisataa. Tilanne on hienoisesti parantunut takavuosista. Taiteilijan kutsumus ei vaihdu kortiston turvaan ihan helposti, maalari on todistettava lopettaneensa taiteilunsa kuten yrittäjän bisneksensä saadakseen päivärahaa.</p> <p>Haastattelu: <i>Inspiraation katoaminen ei varmaankaan riitä todisteeksi et se saattaa tulla heti huomenna myöskin takasin.</i></p> <p>Speak: Todisteeksi on pitänyt luopua ateljeesta tai jopa myydä maalaustarvikkeensa, siksi vain puolelle työttömistä maksetaan päivärahaa. Ismo Lampisella ei ole enää romanttisia käsityksiä taiteilijan työstä, hän opettaa kansalaisopistossa elättääkseen perheensä. Häntä käsite taiteilijan työttömyysuhka ei suuremmin naurata.</p> <p>Haastattelu: <i>Mitä muutaman vuoden teki tuota niitä on nyt lähemmäs sata kappaletta kaapit täynnä niin se kyllä turhauttaa kun itse arvostaa niitä töitä tosi paljon kriitikot on kehunu kyllä mut se ei riitä pelkästään</i></p> <p>Speak: Ismo Lampinen hakee nyt uutta potkua maalaamiselleen muotokuvakursilta. Hän tuumaa hirtehisesti samastuvansa taidehistorian sankareihin, jotka keksitään vasta kuoleman jälkeen.</p> <p>Haastattelu: <i>Hirveen harvoin yhdistyy hyvä markkinoija ja hyvä taiteilija.</i></p> <p>Speak: Miksi taiteilijoiden markkinoita etsitään muotokuvamaalauksesta, joka ei ole erityisen arvostettu taiteenala – siksi, että ostaja haluaa muotokuvansa seinälleen, vaikka ei muuten taiteesta piittäisi-kaan.</p> <p>Haastattelu: <i>Se olis kauheen mukava että niitä tilattais nimenomaan taiteilijoilta, eikä kaikella</i></p>	<p>Kuvat:</p> <p>Maalaavia ihmisiä. Yksi maalaava ihminen, keskittynyt ilme. Pensseli ja kangas, lähikuvaa maalaamisesta. Pensseli ja paletti.</p> <p>Nuori nainen, sama kuin speakin kuvituksen yksittäinen ihminen. Kädessä pensselinippu. Sama tila kuin edellisissä otoksissa. Maalaavia ihmisiä. Yksi maalaava ihminen, maalaus näkyy. Lähikuva maalauksesta. Malli istuu. Maalari maalaa. Malli istuu, eri malli kuin edellä. Lähikuvaa maalaamisesta. Lähikuva paletista, palettiveitset ja värinsekoittamisesta. Mies, kauluspaita ja solmio, toimistossa.</p> <p>Kaksi ihmistä keskustelee maalauksen äärellä. Maalari tarkastelee maalituubeja. Lähikuva kasvoista, sivulta. Malli istuu. Maalari maalaa, panorointi malliin.</p> <p>Mies, sama kuin edellisen jakso maalituubien tarkastelija. Samassa tilassa kuin maalari. Sama mies maalaa. Maalaus. Maalari, vieressä lastenvaunut. Vauva nukkuu vaunuissa. Puolilähikuva maalaamisesta, maalari maalaa vauvan kuvaa. Nainen, maalaustilassa.</p> <p>Laaja kuva maalaustilasta. Maalari maalaa. Kolme maalaria maalaa. Maalari maalaa.</p> <p>Nainen, maalaustilassa, sama kuin edellä, malli istuu taustalla.</p>
--	---

<i>kunnioituksella, tietyiltä muotokuvaamaakareilta, jotka on aiheuttaneet sen, että muotokuva- taidetta ei niin kauheen suuresti arvosteta.</i>	
--	--

TV-uutiset 16.6.2000

Jutussa esiintyy kaksi identifioitua ”tavallista ihmistä”. Suuren murroksen jälkeisissä uutisissa tämä on tavallista, murrosta edeltävissä jutuissa se olisi tavatonta, mikäli sitä lainkaan tapahtuisi⁵⁰. Tavalliset ihmiset kertovat yksilön näkökulmasta kollektiivia koskettavasta asiasta, muodostavathan taiteilijat oman me/ne - kollektiivinsa, jonka jäseniä jotkut ovat ja jotkut eivät.

Ennen murrosta kollektiivin asioista eivät välttämättä kertoneet kollektiivin jäsenet, vaan edustajat. Kun haastatteluja koskevassa luvussa teen eron minäpuheen ja institutionaalisen minäpuheen välillä, on tämä ero suurelta osin päällekkäinen jäsenkerronnan ja edustajakerronnan kanssa. Esimerkiksi näin kerrottiin asioista ennen murrosta.

<p>Puhe:</p> <p>Standup: Tähän saakka kaikki vammaisten työkodit samoin kuin asunnotkin on sijoitettu kaupunkiympäristöön. Tämä Orimattilassa nyt toimintansa toimintaansa aloittava kehitysvammaisten työkoti on ensimmäinen joka on sijoitettu maaseudulle joka tarjoaa maaseutumaista työtä sekä asumista. Täällä Orimattilassa kunnostetaan nyt navettaa, tarkoitus on aloittaa karjanhoito ja yleensäkin maatalous tällä tilalla.</p> <p>Haastattelu: <i>Miksi valittiin maatalous täksi alaksi? Maatalous on kehitysvammaisille sopiva työala, missä jokainen voi osallistua, ja ruoka-aineiden tuotanto on heille ymmärrettävää ja he tietävät mitä he tekevät.</i></p> <p>Speak: Koska tällä tilalla on maatalouden harjoittaminen ollut jonkin aikaa keskeytyksissä, joudutaan tuotantorakennuksia nyt alkuvaiheessa kunnostamaan. Tällä hetkellä töissä on kymmenkunta henkilöä, maksimiksi on asetettu neljä - viisikymmentä asukasta. Sosiaalihuoltuksesta toodetaan tällaisen maataloustyön sopivan erittäin hyvin kehitysvammaiselle henkilölle. Ensinnäkin tässä tulos on nähtävissä, kun taas esimerkiksi liukuhihnatyö, jota vammaisille tarjotaan, saattaa olla vaikeaa. Yleensäkin meillä kehitysvammaisten työmahdollisuudet ovat yksipuolisia, koska ne on sijoitettu kaupunkiympäristöön. Maataloustöitä pidetään myös siksi sopivina vammaisille, että osa potilaista on</p>	<p>Kuvat:</p> <p>Mies, puolilähikuva</p> <p>Mies, puku ja kravatti, lievä korostus puheessa, identifioimaton sisätila</p> <p>Panorointi alkaen suurehkosta omakotitalosta piharakennuksiin, päättyy navettaan.</p> <p>Ihmisiä rakentamassa sisällä.</p> <p>Ihminen naulaa sisäkattoa.</p> <p>Ihminen lapioi jotakin kottikärryihin, kaksi muuta seisoo taustalla telineillä, sisätila. Sahaava ihminen.</p> <p>Kottikärryjen työntö sisältä ulos, kamera panoroit seuraten työntämistä</p> <p>Mies. Lähikuva.</p>
---	---

⁵⁰ En tietenkään voi väittää, että yhdessäkään ennen vuotta 1990 tehdyssä uutisessa ei esiinny identifioituja ihmisiä. Omassa satunnaisotannassani näin kuitenkin on, tavallisia ihmisiä ei identifioida lainkaan ennen vuotta 1990, joten mikäli identifiointia on tapahtunut ennen tätä aikaa, on se ollut erittäin harvinaista ja poikkeuksellista.

<p>maaseudulta, näin todetaan sosiaalihuollin- tuksesta. Näin ollen henkilöiden sovitta- minen kaupunkiympäristöön olisikin vä- kivaltaista.</p> <p>Standup: Tällä hetkellä onkin pulmana se, minne nuori tai aikuinen kehitysvammai- nen pääsee töihin sen jälkeen kun hän lai- toksessa on käynyt koulunsa. Tällä hetkellä meillä on paikkoja kehitysvammaisille vain noin satakunta, tarve on kuitenkin kym- menkertainen, siis tuhat. Tästä seuraa, että koulunsa päättävät kehitysvammaiset nuor- ret ja aikuisetkin joutuvat jäämään laitok- siin sopivien työmahdollisuuksien puuttu- essa. Ihannetapauksessa nuoret on tarkoi- tus näissä suojatyökodeissa valmentaa avoimille työmarkkinoille. Tärkeää on myös antaa kehitysvammaiselle henkilölle itsenäistymisen mahdollisuus laitostumi- sen sijasta, todetaan edelleen sosiaalihuollinuksesta</p>	<p>Kolme ihmistä tiskaamassa.</p> <p>Kädet pyörittelevät taikinaa, aukiveto niin että itse pyörittelijä tulee näkyviin. Taustalla kaksi muuta ihmistä.</p>
--	--

TV-uutiset 5.1.1975

On vaikea kuvitella, että samasta aiheesta nykyisin tehtäisiin juttu tällä tavoin. Emmeköhän me pääsisi kuulemaan itseään kehitysvammaisia jossakin vaiheessa juttua. Luultavasti asiantuntijakin pääsisi sanomaan sanasensa, mutta kohteiden kuuleminen olisi likimain varmasti mukana. Kohteet, kehitysvammaiset, esiintyvät tämänkin jutun kuvissa, mutta eivät missään vaiheessa sano mitään. Heidän puolestaan puhuu sosiaalihuolto, jonka terveiset kertoo toimittaja.

Vaikka esimerkin jutussa sattuvatkin puhumisen kohteina olemaan kehitysvammaiset, se ei ole minkäänlainen poikkeus murrosta edeltävien työn juttujen joukossa. Päinvastoin. Jutuissa kyllä vilahtelee tavallisia ihmisiä näkyvillä, mutta he eivät pääse puhumaan, ja näyttävät olevan tietämättömiä kameran läsnäolosta. Heidän puolestaan puhuu joku muu, joku jolle jostakin syystä on annettu edustuksellinen oikeus puhua heidän puolestaan. Tämä linja jatkuu myös yksilöllisyyden murroksen yli, eläekseen tämän jälkeen rinnakkaiseloa yksilöiden kanssa.

On siis olemassa kahdenlaisia ihmisiä, niitä joilla on oikeus edustaa jotakin kollektiivia, ja niitä joilta tuo oikeus puuttuu. Edustuksellisen puhumisen oikeus näyttää olevan päällekkäinen vallan kanssa. Jos on valtaa suhteessa kollektiiviin, siitä seuraa edustuksellisen puhumisen oikeus. Tämä tekee edustuksellisen puhumisen oikeudesta erään vallan osa-alueen. Vielä enemmän kuin paketointirakenne ja muu yksilön läsnäolo uutisissa murroksen jälkeen konstruoi yksilön vaille valtaa, konstruoi vallan oloa jossakin muualla yksilön puheoikeudettomuus murrosta edeltävissä jutuissa.

Ennen suurta murrosta Suomi näyttäytyy yhtenä suurena kollektiivina, suuren organisaationa. Organisaatiolla on eri tasoja, ja siinä on toki keskenään kamppailevia fraktioita, mutta ennen kaikkea siinä on hierarkkinen rakenne. Hierarkian alimmaisina ovat tavalliset ihmiset. Heidän yläpuolellaan ovat esimerkiksi sosiaalihuolto, työmarkkinatoimijat ja tutkijat. Kaiken yläpuolella taas on valtiovalta ja hallitus.

Tämä yhteiskunnallinen organisaatio näkyy siinä, että tavalliset ihmiset, nuo työmuurahaiset, ovat olemassa vain kollektiivina, heillä ei ole yksilömerkitystä. Organisaation keskitason toimijat taas toimivat ja selvittelevät omia keskinäisiä ristiriitojaan, mutta ennen kaikkea ohjaavat työmuurahaisten kollektiivin elämää. Jos taas käy niin, että keskitason toimijoiden konfliktit eivät ota ratketakseen, silloin astuu esiin liki myyttiseksi olennoksi kohonnut valtiovalta, jonka implikoidaan ratkaisevan konfliktit mahdollisesti kovallakin kädellä. Samoin tämä valtiovalta myös palkitsee, ja hoitaa suuria kollektiivisia asioita. Näyttää kuitenkin olevan niin, että keskitason toimijat ja valtiovalta ovat lähempänä toisiaan kuin työmuurahaiset ja keskitaso.

Kansa on siis ennen murrosta jakautunut kahtia toimijoihin ja toiminnan kohteisiin, ja tämä jako on tiukka. Yksilön murtautumisen uutisiin voi nähdä myös murroksena kansan kahtiajaossa, yksilö saa lisää arvoa suhteessa valtakeskittymiin, jotka ovat aiemmin tuottaneet kaiken toiminnan raamit. Siitä huolimatta että nykyisinkin yksilöt ovat objekteja, vaikka saattavat subjekteilta näyttääkin, he kaikesta huolimatta tekevät ja toimivat. Valtakeskittymien tekemiset aiheuttavat vaikutuksia yksittäisten ihmisten elämässä, seikka joka ennen murrosta ei lainkaan näkynyt uutisissa.

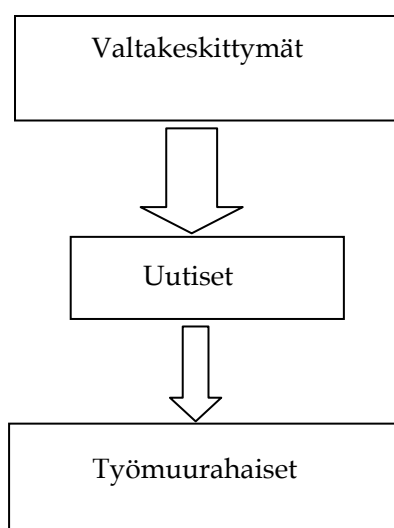
Muodista on sanottu, ettei se kehity vaan muuttuu. Onko yksilön esiintulo uutisissa sitten muutosta vai kehitystä? Näkisin niin, vaikka en mielelläni parempi – huonompi – jaotteluja teekään, että kyse on kehityksestä, parempaan päin menemisestä. Vaikka katselenkin nykyuutisia ja niiden tuottamaa todellisuutta kriittisesti, ei se tarkoita että olisi syytä palata menneeseen, etenkin kun menneisyys ei näytä tässä suhteessa kovinkaan ruusuiselta.

Yksilön näkymättömyys uutisissa ennen murrosta konstruoi yksilöstä merkityksetöntä. Yksilö on olemassa vain osana kollektiivia, vain sen osana hän näkyy. Nykyisin yksilö näkyy yksilönä, vaikka edelleen onkin kollektiivin edustaja. Vaikka tässäkin on sosiaalisen todellisuuden rakentumisen kannalta omat ongelmansa, niin nyt yksilöt saavat yksilön statuksen. He ovat olemassa julkisestikin, heillä on ajatuksia ja tunteita, he tekevät asioita.

Ristiriitana tässä on se, että murrosta edeltävässä ajassa kollektiivisuus oli ainakin ajoittain koko lailla voimakasta. Joko uutisten kautta näkyvät diskursiiviset rakenteet eivät ole samat kuin yhteiskunnassa yleisesti toimivat rakenteet, tai rakenteen pakottava voima ei ole kovin suuri.

Yksilön murroksessa ja sitä edeltävässä kahtia jaetussa kansassa näkyvät julkisen ja yksityisen ulottuvuudet. Samalla tulee näkyviin uutisten muuttunut suhtautuminen tehtäväänsä ja yhteiskuntaan. Yksilöllisyyden murroksen 1990-luvun alussa voi hyvin nähdä myös murroksena uutisten itseymmärryksessä, murroksena siinä, miten uutiset oman tehtävänsä näkevät.

Nykyhetkestä katsottuna uutiset ennen suurta murrosta näyttävät uutisten sijaitsevan selvästi yhteiskunnan institutionaalisten toimijoiden kaverina. Uutiset kertovat valtarakenteiden ja vallan keskittymien tekemisistä työmuurahaisille. Tätä roolia voisi kutsua postinkantajajournalismiksi. Uutiset kuljettavat sanomia, jotka niille on annettu kuljetettavaksi. Toisin sanoen uutiset samastuvat valtakeskittymiin, ja sanomat kulkevat ylhäältä alaspäin, uutisten toimiessa välittävänä mekanismina.

Uutissanomien virrat ennen murrosta

Murroksen jälkeen uutiset näyttävät siirtäneen samastumiskohdettaan enemmän kohti kansalaisyhteiskuntaa. Yksilöt, kansalaisyhteiskunnan toimijat, tulevat oman elämänsä kanssa esiin uutisissa, elämismaailma tulee julkisen maailman rinnalle uutisiin. Julkinen maailma ei tietenkään mitenkään lakkaa olemasta yksityisen tullessa mukaan, mutta sen tietämisen monopoli murtuu. Yksilöt yksityisine tietoi-neen haastavat julkis-kollektiivisen tiedon ja tietämisen.

Kun ennen murrosta uutisissa käsiteltiin liki yksinomaan kollektiiveja ja puheoikeus oli edustuksellinen, voi tämän ajatella olleen enemmän yksilöltä vallan käsitystä poistavaa kuin nykyisen esittämisen tavan, jossa yksilö on esillä. Kenties näin onkin. On kuitenkin toinenkin tapa ajatella tätä kysymystä, tapa jonka tunnen itselleni läheisemmäksi.

Kun uutiset jakoivat kansan kahtia niihin joilla on valtaa ja niihin joilla ei ole, syntyi samalla me - ne -jako. Tässä me - ne -jaossa yksilöt muodostavat sen kollektiivin, jolla ei ole valtaa. Tärkeää on kuitenkin, että heillä ei ole valtaa yksilöinä. Sen sijaan kun he liittyvät yhteen, syntyy kollektiivi, jolla on valtaa. Tämä asetelma on olemassa myös uutisissa.

Nykyisin taas, kun yksilöt näkyvät uutisissa, he näkyvät vailla valtaa. He näkyvät reagoivina toimijoina, subjekteina joiden toiminnan mahdollisuudet ovat tarkkaan rajatut ja jotka joutuvat mukautumaan jonkun toisen tekemiin päätöksiin. Kun aiemmin yksityinen maailma ja julkinen maailma olivat terävästi erotetut toisistaan, näin ei ole enää. Yksityinen on tullut julkisen osaksi julkisen ehdoilla.

Tässä huomaan tulleen arvoparadoksiin. Toisaalta nykyisen kaltainen tapa tuoda yksilöt ja heidän elämänsä esille uutisissa tuottaa positiivisia lopputuloksia, toisaalta negatiivisia. Kun tarkastellaan individualismi - kollektivismi -vastinparia uutiset sekä ennen murrosta että sen jälkeen toisaalta ruokkivat individualismia, toisaalta tukevat kollektiivisuutta. Ainakaan tämän tutkimuksen puitteissa ei tämän kysymyksen parissa ole mahdollista päästä juuri pidemmälle.

Uutiset rakentavat samastumisasemia. Aiemmin samastumisasemana oli kollektiivi, jonka jäsen itse oli (jos sellaista ylipäätään voi katsoa olleen), nykyisin sa-

mastumisasema on usein joku toinen yksilö. Vaikka tämä yksilö esiintyy kollektiivin edustajana, hän on kuitenkin ensisijaisesti oman elämänsä edustaja, ei edustaja samalla tavoin kuin vaikkapa työmarkkinajärjestöpomo.

Näkisinkin olevan niin, että tällä hetkellä yksilöllisyyttä tukeva juonne on voimakkaampi kuin mitä se ennen murrosta oli, ja vastaavasti ennen murrosta kollektiivisuutta tukeva juonne oli vahvempi kuin nykyisin. Mitä tästä sitten pitäisi ajatella on arvoarvostelma, mutta kuten aiemminkin olen tuonut esiin en pidä yksilöllistymistä positiivisena kehityssuuntana.

Haluaisinko sitten kieltää uutisista paketoitirakenteen? En. Onko minulla jokin parempi rakenne-ehdotus? Ei. Mutta se, ettei minulla ole vastauksia kysymyksiin ja ratkaisuja ongelmiin ei tarkoita sitä etteivätkö kysymykset ja ongelmat olisi olemassa. Eikä se mielestäni tarkoita sitäkään, etten voisi niitä tuoda esiin ja pohtia niitä.

Samastumis- ja positioasetelma rakennetaan myös uutisten ulospanossa televisiossa. Ainoat, joilla on oikeus puhua suoraan vastaanottaja-tulkitsijoille ovat toimittajat, joita ovat myös uutisankkurit. Haastateltavat taas puhuvat toimittajille, heidän puhettaan vastaanottaja-tulkitsijat kuuntelevat ulkopuolisina. Tämä lienee myös kerronnallinen strategia, jolla uutiset varaa tiettyjä esittämisen muotoja itselleen. Tarkemmin sanottuna uutiset varaa itselleen vastaanottaja-tulkitsijan henkilökohtaisen puhuttelemisen oikeuden.

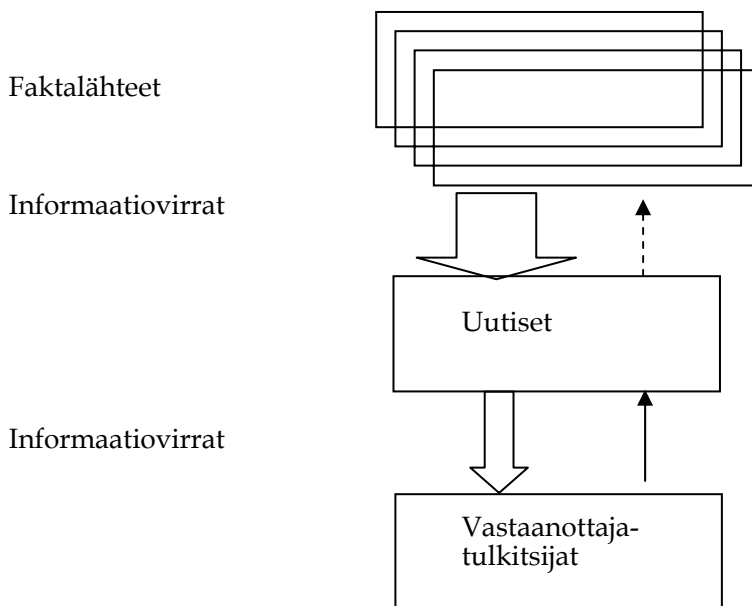
Aiemmin esittelemääni minä – me – ne –puheasemien jakoa voi tarkastella myös hieman toisin. Otetaan hieman erilainen lähtökohta, ja konstruoidaan asemat hieman toisin. Ensiksikin on kollektiivinen puhe. Kollektiivista puhetta puhuvat ne, jotka puhuvat jonkin joukon edustajina tuon joukon puolesta. Samoin tutkijat puhuvat tällä tavoin. He ovat nähdäkseni enemmän puhuvia virkoja tai asemia kuin varsinaisesti henkilöitä. Näin siksi, että he ovat uutisissa asemansa vuoksi. Toiseksi on minäpuhetta. Tätä puhuvat ”tavalliset ihmiset”, heidän puheensa avulla asiat tuodaan elämismaailman tasolle. Kolmantena on uutisten oma puhe, henkilökohtainen puhe. Tämä puhe on suunnattu suoraan vastaanottaja-tulkitsijoille. Positio ilmenee uutisankkureiden ja stand-upia tekevien toimittajien katseessa televisiosta ulos ja ihmisten olohuoneisiin. Muu toimituksellinen väki ei saa katsoa puhuessaan vastaanottaja-tulkitsijoita silmiin. Heidän on puhuttava puheensa jonkun muun kautta.

Henkilökohtaisen puhuttelemisen oikeus on nähdäkseni kommunikatiivisesti ja legitimitetin kannalta tärkeä. On helpompaa samastua johonkuhun, joka puhuu ’suoraan minulle’ kuin johonkin sellaiseen joka puhuu jollekulle toiselle. Tällä tavoin uutiset rakentavat samuutta itsensä ja vastaanottaja-tulkitsijoiden välille. Samuuden avulla taas luodaan luotettavuutta: koska ollaan samalla puolella, niin asiat myös nähdään samoista vinkkeleistä, ja luottamus on molemminpuolinen. Uutiset eivät tietenkään tarvitse molemminpuolista luottamusta oikeastaan mihinkään. Riittää, että vastaanottaja-tulkitsijat luottavat.

Diskursiivisesti samalla puolella olemisen asetelma on kaikkea muuta kuin merkityksetöntä. Samalla puolella olemisen lisää sanomien voimaa. Samalla puolella olemisen asetelma sekä rakentaa että tulee rakennetuksi kertovassa tilassa, jossa uutistoimitus ja vastaanottaja ovat samassa tilassa, mutta vain uutistoimitus

on samassa tilassa myös aiheiden kanssa. Uutiset ovat välittävä mekanismi maailman ja meidän välillä, meidän luotaimemme maailmaan.

Välittävä mekanismi ei kuitenkaan ole tasa-arvoinen tai tasapuolinen. Se ei välitä sanomia samalla tavoin eri suuntiin. Näkemykseni mukaan tietovirta uutisissa kulkee edelleen ylhäältä alas. 'Ylhäällä' ovat tässä yhteydessä faktalähteet, 'alhaalla' taas vastaanottaja-tulkitsijat. Uutiset sijoittuvat tässä asetelmassa, välittävän roolinsa mukaisesti, näiden väliin. Oheisessa jutussa on esitettyä yhteen juttuun liittyvät informaatiovirrat. Aiheista riippuen joku joka sijaitsee tietyssä yksittäisessä jutussa osastossa 'faktalähteet', sijaitseekin toisen jutun viitekehyksessä osastossa 'vastaanottaja-tulkitsijat'.

Uutisjutun toimijat ja informaatiovirrat murroksen jälkeen

Kun ennen murrosta informaatiovirrat kulkivat vain ja ainoastaan ylhäältä alas, valtakeskittymiltä työmuurahaisille, nykyisin kuvio on siis selvästi monimutkaisempi. Informaatiovirtojen voi nähdä kulkevan myös ylöspäin, eivätkä positiot ole yhtä kiinnitetyt kuin ennen murrosta. Faktalähteistä uutisten suuntaan kulkee edelleen massiivisia informaatiovirtoja. Näistä informaatiovirroista uutiset eivät tietenkään välitä eteenpäin kuin pienen osan. Vastaanottaja-tulkitsijoista uutisiin päin kulkevat virrat taas ovat melko lailla laihoja, ja uutisista faktalähteisiin päin olemattomista seuraavia. Juttukohtaisesti informaatiovirtojen paksuudet saattavat vaihdella, mutta harvemmin suhteet kääntyvät toisin päin.

Väitän siis uutisten välittävän tietoa ensisijaisesti ylhäältä alaspäin. Tässä väitteessä ei toki ole mitään uutta ja radikaalia, eikä mitään sellaista mitä normaali-järjellä varustettu katsoja ei uutisista itsekin näkisi, mikäli niitä sillä silmällä katsoisi. Kyse on kuitenkin saman sukuisesta ulottuvuudesta kuin objektin tekemisessä subjektiksi uutisissa. Faktavirtojen ja objektin subjektivoinnin ulottuvuudet vahvistavat toisiaan, yksilöllä ei ole valtaa. Todettava tässä on kuitenkin se, että

ennen murrosta faktavirtoja ei kulkenut kuviossa käytännössä lainkaan ylöspäin. Nyt näinkin tapahtuu.

Positioiden kannalta jonkinlaisena ongelmana voi nähdä sen, että kertovan tilan ja suoraan puhuttelemisen kautta uutiset rakentavat kuvion, jossa ne ovat nimenomaan vastaanottaja-tulkitsijan puolella. Samalla informaatiiovirta kulkee faktalähteistä vastaanottaja-tulkitsijoiden suuntaan. Toisinhan ei tosin voisi olla; ilman faktoja ei ole uutisia, jokaisessa uutisessa on oltava faktalähteensä. Samoin se, että faktalähteen ja vastaanottaja-tulkitsijan positiot eivät ole kiinnitetyt vaan vaihtelevat aiheen mukaan lieventää kuvion ankaruutta.

Toinen asia, jota on syytä tarkentaa, on se mitä faktana uutisissa pidetään. Aineisto näyttää, että uutisen varsinainen koukku, se mikä tekee jostakin asiasta uutisen, on hyvin usein numeraalista tietoa. Toinen suuri faktaryhmä on päättävissä asemassa olevien lausunnot esimerkiksi siitä mihin suuntaan he näkevät asioiden tulevaisuudessa menevän tai mihin suuntaan he yrittävät niitä muuttaa. Ilman tällaista tarkennusta konstruoimani kuvio menettäisi merkityksensä, sillä silloin faktaa ei voisi erottaa muusta uutisessa sanotusta. Toki muukin uutisessa sanottu on lähtökohtaisesti faktaa, koska se on uutisissa, mutta faktan kova ydin on numeroissa ja päättäjien sanomisissa.

Sekä numerot että päättäjien sanomiset liikkuvat kollektiivisella tasolla. Päättävissä ja johtavassa asemassa olevat puhuvat kollektiivin tasolla, heidän suustaan esitetään kuuluvan monien ääni. Numeraaliset faktat taas liittyvät aina väistämättä määriin, oli kyse sitten ihmisistä tai esineistä. Sen sijaan tavalliset ihmiset puhuvat minä-muodossa. He puhuvat minäpuhetta yksilön tasolla. Tämä on se asetelma, jota toimijat ja informaatiovirrat -kuvioni peilaa.

Tästä herää kysymys siitä, voisiko faktan määritellä toisin? Voitaisiinko ajatella, että uutisissa konstruointiin faktaksi jokin muu kuin numerotieto ja päättäjien lausunnot? Kansalaisjournalismista on Suomessakin puhuttu jonkin verran (ks. Heikkilä 2001 165-176). Nähdäkseni kansalaisjournalismin onnistuminen edellyttää jonkin asteista faktapositioiden uudelleenmäärittelyä. Siksi käytän edellä olevassa kuviossani ongelmalliseksi kokemaani faktan käsitettä kaikista sen ongelmista huolimatta.

Joka tapauksessa uutisten suhde lähteisiin, vastaanottaja-tulkitsijoihin ja yhteiskunnallisiin vallan keskittymiin on muuttunut. Nähdäkseni muutos on johtanut uutisten suurempaan riippumattomuuteen yhteiskunnallisesta vallasta. Näin jo yksinomaan siksikin, että uutisiin on olemassa muitakin puhujia kuin yhteiskunnallisen vallan edustajat. Jos ja kun uutisten riippumattomuutta pidetään hyveenä, on suuntauskin hyvä.

5.5 Työssä korporaatioiden alla

5.5.1 Aiheiden korporaatiot

Kun korporaatiot työntyvät uutisten aiheista ja osittain kuvistakin esiin niin selvästi kuin työntyivät, on paikallaan omistaa korporatiivisuuden olemukselle uutisissa kokonaan oma lukunsa.

Korporatiivisella järjestelmällä tarkoitetaan tarkalleen ottaen poliittista järjestelmää, jossa lainsäädäntövaltaa käyttävät valtion ohjaamat ja johtamat työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen yhteiselimet eli korporaatiot. Järjestelmä tällaisenaan on ollut käytössä fasisisessa Italiassa, 1930-luvun jälkipuoliskon Itävallassa, Francon Espanjassa sekä Salazarin Portugalissa.

Tällaisenaan Suomen työmarkkinapoliittisen järjestelmän kutsumista korporatiiviseksi voi pitää jopa voimakkaan pejoratiivisena, koska sanan historiaan liittyy niin voimakkaasti fasismi, johon puolestaan liittyy voimakkaan negatiivinen arvolataus. Nähdäkseni fasistinen lataus on kuitenkin poistunut sanasta, ja se on nykyisin arvolataukseltaan neutraali tai sen latauksen liittyvät enemmän ihmisen omiin arvoihin ja asenteisiin kuin sanaan itseensä. Nykysuomessa korporatiivinen järjestelmä tarkoittaakin lähinnä tehokkaasti järjestäytyneiden työmarkkinaetujärjestöjen valtaa työmarkkinapoliittisissa kysymyksissä⁵¹.

Suomen työmarkkinaetujärjestöillä on eittämättä valtaa, eikä niitä voida työhön liittyvissä kysymyksissä juuri sivuuttaa. Valta etujärjestöille tulee jäsenistön kautta; Suomen ammatillisen järjestäytymisen aste on korkea. Erityisen tärkeänä syynä on nimenomaan korporatiivinen järjestelmä, jossa etujärjestöt ovat erittäin voimakas työmarkkinapoliittinen vaikuttaja. Suomalaiset ajavat palkka- ja työsuhteolojaan etujärjestöjen kautta. Korkea järjestäytymisen aste tuottaa myös jo sinällään painetta liittyä liittoon. (Ilmonen & Kevätsalo 1995, 146.) Kyse on siis itseään voimistavasta kehästä, jossa liiton voima tuottaa painetta liittyä ammattiliittoon, mikä puolestaan entisestäänkin lisää liiton voimaa. Osaltaan liiton voima on tietenkin myös diskursiivinen kysymys, sillä liittoihin liittyvä puhe tuottaa niiden olemusta.

Korporativismi liittyykin keskeisesti tulopolitiikkaan, ja juuri tulopolitiikassa etujärjestöjen valta on suuri. Tulopolitiikkaan taas kytkeytyvät muut työoloihin ja -sopimuksiin liittyvät asiat, kuten työaikakysymykset. Suomessa tulopolitiikkaa on tehty 1960-luvun lopulta keskitettyinä tuloratkaisuina, tulopoliittisina kokonaisratkaisuuina (Tupo), joiden teossa osapuolina ovat valtio ja työmarkkinajärjestöt. Tupo-ratkaisuihin on sisältynyt jatkuvasti myös lainsäädäntövelvoitteita, mikä tavallaan palauttaa voimaan aiemmin esittämäni korporatiivisen järjestelmän ”vi-

⁵¹ Eräs ongelma on tietenkin määritellä missä alkaa työmarkkinapolitiikka, ja vastaavasti mihin jokin muu politiikan ala loppuu. Työmarkkinoihin ja niiden toimintaan vaikuttavat monenlaiset tekijät, joista kaikkia ei suinkaan nimitetä työmarkkinapolitiikaksi. Esimerkkinä vaikkapa talouspolitiikka kokonaisuudessaan: se, millaista talouspolitiikkaa maassa harjoitetaan, vaikuttaa myös työmarkkinoiden toimintaan. 1990-luvun alkupuoliskon korkean työttömyyden yhtenä syynä pidetään nykyään hallituksen tuolloin harjoittamaa tiukkaa budjetti- ja talouspolitiikkaa (Kiander ym 2001, 41-42).

rallista” määritelmää: työntekijä- ja työnantajajärjestöillä on *de facto* ollut lainsäädäntövaltaa, vaikka valta on ollutkin olemassa yhteistyössä valtiosäännön lainsäätäjiksi määrittelemien instanssien kanssa (Kyntjä 1993, 121-133). Korporaatioita valtiosääntö ei tunne.

Tällainen on lyhyesti se ympäristö, jossa uutiset ovat työstä kertoneet. Aiheiden tasolla uutisten työ yllättää korporaatioihin liittyvien aiheiden määrällä. Työtä käsittelevistä uutisista varsin suuri osa liittyy korporatiiviseen järjestelmään ja sen toimintaan eri muodoissaan. Liitän tässä samaan aihepiiriin myös lakot, jotka eivät sinällään ole korporatiivisia, mutta korporatiivisen järjestelmän sisällä tapahtuessaan ovat osa sitä.

Korporatiivisiksi olen tässä lukenut sellaiset uutiset, joissa käsitellään työehtosopimusneuvotteluja, työehtosopimuksen tekemistä, lakkoja tai tuloratkaisuja. Jotkin jutut eivät yksiselitteisesti istu mihinkään kategoriaan, vaan niissä saatetaan käsitellä useampaakin teema saman jutun sisällä. Kun jotkin, kohtalaisen harvat, jutut tätä kautta sattuvat otannassa kahteen luokkaan, tulee aiheiden lukumääräksi kaikkiaan pyöreä sata. Näistä sadasta aiheesta korporatiiviseen järjestelmään jollakin tavalla liittyviä on varovaisellakin luokittelulla puolet eli 50. Varovaisella luokittelulla tarkoitan tässä sitä, että jos jutun on voinut tulkita edustavan selkeästi enemmän jotakin muuta kuin korporatiivisen järjestelmän toimintaa, en ole laskenut sitä korporatiiviseksi, vaikka korporatiivinen elementti onkin mukana. Rajanveto on hankalaa, sillä Suomen työmarkkinakentässä liki kaikki työhön liittyvä liittyy myös korporatiiviseen järjestelmään.

Suurin yksittäinen aiheryhmä on sopimusneuvottelut, joita työn kokonaisaihemäärästä on liki viidennes, 19 kappaletta. Pitävän määrällisen analyysin tekoon aineistoni on liian pieni, mutta tämän aineiston perusteella sopimusneuvotteluihin liittyvät uutiset näyttäisivät jakautuvan suhteellisen tasaisesti eri vuosikymmenille. 1960-luku ja 1970-luku saattavat muodostaa poikkeuksen, ajan jolloin sopimusneuvottelu-uutisia oli vähemmän kuin tuon ajan jälkeen, mutta tämä aineisto ei anna perusteita yksiselitteisesti näin väittää.

Toiseksi yleisin aiheryhmä ovat lakot, joita käsitteleviä juttuja aineistossa on 17. Nämäkin jutut jakautuvat tasaisesti eri vuosikymmenille, paitsi että 1960- ja 1970-luvuilta lakkouutisia ei ole aineistossani. Edelleenkin aineiston rajallinen koko ei anna perustetta väittää yksiselitteisesti mitään. Kuitenkin yhdistettynä sopimusneuvotteluaiheista saamaani tulokseen, uskallan arvella, että jonkinlainen suunta saattaisi olla olemassa. 1960- ja 1970-luvuilla korporatiivista järjestelmää käsiteltiin kenties vähemmän kuin tultaessa lähemmäs nykyaikaa.

Haluan kuitenkin lausua tähän sen varauman, että kyse saattaa olla myös arkiston luonteesta ja arkistokäytännöistä. 1960- ja -70-luvuilta oli ylipäätään vaikeampaa löytää mitään materiaalia kuin tultaessa kohden nykyisyyttä.

Tarkastellessa korporatiivisten juttujen määriä eri vuosikymmenillä on syytä ottaa huomioon suhteellisuus. 1980-luvulla uutisia kaiken kaikkiaan tehtiin määrällisesti vähemmän kuin 1990- ja 2000-luvuilla. Näin se, että korporatiivisen järjestelmän toimintaan liittyviä uutisia tehtiin saman verran kuin myöhemmilläkin vuosikymmenillä tarkoittaakin sitä, että niitä 1980-luvulla tehtiin enemmän suhteessa uutisten kokonaismäärään. Kun aiemmin arvioin, että 1960- ja 1970-luvuilla korporatiivisuutta käsitteleviä uutisia olisi tehty vähemmän kuin nyttemmin, on

varsin mahdollista, että pienemmästä kokonaismäärästä huolimatta niitä on tehty suhteessa saman verran tai jopa enemmän kuin vaikkapa 1990-luvulla.

Korporatiivisen järjestelmän toimintaan liittyviä aiheita on siis runsaasti kautta vuosien, mutta erityisen korostuneita ne ovat 1980-luvulla. 1990-luvulle tultaessa aineisto muuttuu kirjavammaksi, kun esimerkiksi vuonna 1985 puolet otantaan päätyneistä jutuista käsitteli ensisijaisesti korporatiivista järjestelmää ja sen toimintaa.

Vuoden 1985 otanta on osa satunnaisotantaa, jossa poimin kaikista työtä käsittelevistä jutuista määrävälein. Otanta ei ole riittävän suuri siihen väitteeseen, että puolet kaikista vuoden 1985 työtä käsittelevistä jutuista liittyisi korporatiiviseen järjestelmään. Samoin se, että poiminnat on tehty uutislähteiden omista arkistoista niiden luokittelujärjestelmää hyväksikäyttäen heikentää varmuutta.

Korporatiivisen järjestelmän korostuminen on kuitenkin nähtävissä sekä YLE:n televisio- että radiouutisten arkistossa, jotka ovat itsenäiset toisistaan erilliset arkistot, joita ovat ylläpitäneet eri henkilöt. Niinpä henkilötekijä tai arkistoinnin tapa ei ole voinut suuresti vaikuttaa korporatiivisuuden korostumiseen työtä käsittelevissä uutisissa. Samoin kaiken kaikkiaan läpikäymäni arkistomateriaalin määrä oikeuttaa sanomaan, että korporatiivisen järjestelmän toiminta korostui radion ja television uutisissa 1980-luvulla verrattuna sitä edeltävään ja jälkeen tulevaan aikaan. Voi olla, että korporatiivisesta järjestelmästä suoraan kertovat uutiset eivät edusta puolta jutuista, edes vuonna 1985, mutta huomattavaa osaa kuitenkin.

Osaltaan korporatiivisuuden korostuminen 1980-luvulla on piilevää. Vaikka itse aihe ei mahdollisesti niin suoraan korporatiivinen olekaan, niin korporatiivisuus on mukana itse jutussa. Kun laskee suoraan aiheita, korporatiivisuus 1980-luvulla ei näytäkään niin korostuneelta. Sen sijaan kun katsoo itse jutut, tai vaikka pelkästään käy läpi arkistokortit, korporatiivisuuden osuus 1980-luvulla nousee selvästi esiin.

Korporatiivisen järjestelmän tärkeyttä 1980-luvun uutisissa alleviivaa vielä se, että 1980-luvulta löytyy korporatiivisia aiheita, joita muilla vuosikymmenillä ei juuri esiinny. Tällaisia ovat esimerkiksi korporaatioiden henkilövalintojen muita vuosikymmeniä suurempi rooli, sekä työmarkkinajärjestöjen erilaisten kokousten nousu uutiskynnyksen ylittäviksi, vaikka noissa kokouksissa ei sen suurempia päätöksiä tehtäisikään. Jotkin jutut näyttävät nykyinkkelistä jopa kummallisilta.

<p>Puhe:</p> <p>Juonto: Työmarkkinoiden pelisääntökiistojen selvittelyssä on tultu uuteen vaiheeseen. Valtakunnansovittelija Teuvo Kallio tekee nimittäin ensi viikolla oman ehdotuksensa pelisääntöjen uudistamiseksi. Tästä on sovittu pääministeri Sorsan ja Kallion tänäpäiväisessä tapaamisessa. Tätä ennen järjestöt ovat etsineet ratkaisua turhaan jo lähes vuoden.</p> <p>Haastattelu: <i>Ja tällä tavoin on sitten ensi viikolla katsottava löytyykö riittävän monta asiaa, jotta voidaan solmia paketti pelisääntöratkaisuksi. Minkälainen painoarvo teidän mielestänne tällä teidän ensi viikon esityksellänne on? No</i></p>	<p>Kuva:</p> <p>Keski-ikäinen mies vehreässä luonnossa. Hihatton kauluspaita, kravatti</p>
---	--

<p>sitäkin on vielä vaikea sanoa, kun tarkkaa selvyyttä esityksen sisällöstä ja siitä mitä kaikkea se voi pitää sisällään ei ole tiedossa. Parhaimmillaan se päättää tämänhetkisen pelisääntökustelun hallituksen ulkopuolella, ja huonoimmillaan se ilmaisee sen, että myöskään kahden kuukauden kuluttua ei ole parempaa tulosta odotettavissa, toisin sanoen komitean ulkopuolella niin poliittisen päätöksenteon taso kuin järjestötkin voivat myöskin siitä tehdä johtopäätöksiä. Eli tässä pyritään edelleenkin välttämään se, että tämä asia menisi hallitukseen ja toisaalta se, että koko asia jäisi ajelehtimaan kesän ajaksi? Niin, kumpaakin pyritään välttämään, ajelehtiminen on hyvin vaarallista tällaisissa tän tapaisissa asioissa koska ne voivat yleensä vain ajelehtia huonompaan suuntaan.</p> <p>Standup: Miksi tästä pelisääntöriidasta nyt niin paljon puhutaan ja miksi sitä kiirehditään? No esimerkiksi siksi että tämän kesän jälkeen tulee varmasti syksy, ja sen jälkeen aikanaan talvi, silloin ovat edessä palkka- ja tuloneuvottelut, ja jos tätä kiistakysymystä ei saada siihen mennessä kuntoon, niin on aivan varmaa, että nuo neuvottelut ovat huomattavasti tavanomaista vaikeammat.</p> <p>Jälkijuonto: Pelisääntökiistojen visaisiin kohtaan liittyy työntekijöiden irtisanomistilanteisiin.</p>	<p>Miestoimittaja vehreässä luonnossa, vaalea puku, kravatti.</p>
--	---

TV-uutiset 20.6.1985

Jutun substanssi tuntuu melko ohuelta. Esityksensä tulevaisuudessa tekevä virkamies kertoo, ettei tiedä vielä mitä aikoo esittää. Sitten hän kertoo, että esitys voi joko ratkaista asioita tai sitten ei. Sitten toimittaja kertoo, että kesän jälkeen tulee syksy ja sitten talvi, ja että jos on riitoja, neuvotteleminen on vaikeaa.

Mitä kaikki tämä korporatiivisuus sitten diskursiiviselta kannalta tarkoittaa? Uutisissa se mistä puhutaan on tärkeää, ja se mistä puhutaan paljon on erittäin tärkeää. Niinpä uutiset toiminnallaan ovat vahvistaneet korporatiivisen järjestelmän toimintaa, ja sillä tavoin tukeneet valtakuntaan valittua työmarkkinapolitiikan hoidon linjaa. Samalla uutiset ovat muodostaneet ja vahvistaneet käsitystä työstä julkisena ja kollektiivisena ilmiönä. Tältä osin uutiset ovat toimineet vallitsevaa järjestelmää tukevana apparaattina.

Kun työ diskursiivisesti muodostuu julkiseksi ja kollektiiviseksi, on se tätä kautta myös ihmisen suora yhteys julkiseen elämään. Työmarkkinoiden ja työelämän virtuaaliyhteisön kautta ihminen saa kokea olevansa osa jotakin suurempaa kokonaisuutta, ja uutiset välittävät hänelle tuon suuremman kokonaisuuden tärkeyttä. Uutisissa työmarkkinajärjestöt kokoavat mikrotason, henkilökohtaisen ja privaatin työn tason, ja tuovat sen kollektiivisen yhteisyyden tasolle. Mutta tämän yhteisyyden ne tuottavat kollektiivin ehdoilla. Niin kuin muurahainen ei ole mitään ilman muita muurahaisia, ei työntekijäkään ole mitään ilman järjestöään. Näin uutiset rakentavat kuvaa kollektiivisuuden ja joukon tärkeydestä. Samalla uutiset

kuitenkin siirtävät asiat pois privaattisfääristä, pois yksilön hallinnasta, hallittaviksi ja ratkaistaviksi kollektiivisella tasolla.

Näin rakennetaan diskursiivisesti työntekijälle asemaa, jossa työelämään liittyvät asiat ovat hänen yläpuolellaan, kenties jopa saavuttamattomissa. Samalla tuotetaan työmarkkinatoimijoista kuvaa niinä, joiden tekemisillä on oikeasti merkitystä. Kollektiivit tekevät työelämän, yksilö sopeutuu. Sama kollektiivisuus esiintyy myös sanaston tasolla, sellaisissa ilmauksissa kuin vaikkapa 'työvoima'.

Asetelma rakentaa lisäksi työn yhteiskunnallista luonnetta. Kun kollektiivinen korporatiivinen toiminta nousee esiin kohtalaisen voimakkaana, nousee samalla esiin yhteiskunta. Työ kytkee ihmiset tärkeäksi osaksi yhteiskunnallista kokonaisuutta. Tätä samaa alleviivaa se, että työttömyyttä on kautta linjan käsitelty yhteiskunnallisena kollektiivisena ongelmana. Työttömyys on samaa kuin työttömyysluput tai työttömyysprosentti. Se on harvemmin niitä asioita, joita työttömyydestä henkilökohtaisen elämän tai perheen tasolla seuraa.

Sama asetelma korostaa vallan tärkeyttä. Työmarkkinajärjestöt kollektiivina voi nähdä myös jäsentensä vallan kumuloitumina. Tähän perustuu koko joukkovoiman käsite. Tällöin työmarkkinajärjestöt, tai laajemmin kaikki työmarkkinapolitiikan kentän toimijat on nähtävä edustuksellisia. Ne toimivat jäsenistönsä tai taustaorganisaatioidensa edustajina sillä kentällä, jolla työmarkkinapolitiikka tehdään.

Jos työmarkkinapolitiikkaa ja korporaatioiden asemaa tarkastellaan edustuksellisuuden näkökulmasta, joka näkökulma nähdäkseni on sekä yhteiskunnallisesti että diskursiivisesti koko lailla väistämätön, tulee näkyviin koko korporatiivisuuden itseään vahvistava kehä. Työmarkkinajärjestöjen valta perustuu niiden edustuksellisuuteen, jota valtiosäännöllisesti legitiimi edustuksellisuus ei voi kieltää eikä kiistää, koska järjestöjen edustuksellisuuden aste on niin korkea. Itse asiassa edustuksellisuuden aste on suhteessa korkeampi kuin eduskunnan itsensä: työntekijöistä ja työnantajista suurempi osa kuuluu järjestöön kuin eduskuntavaaleissa äänioikeutetuista on äänestäjiä. Vuonna 2001 vakinaisessa työsuhteessa olevista 85 % kuului ammattijärjestöön ja/tai työttömyyskassaan, kun taas vuoden 1999 eduskuntavaaleissa äänestysprosentti oli 68 (Työolobarometri 2001, lokakuu; Tilastokeskus/vaalitilastot).

5.5.2 Korporatiivisuuden ihmiset

Paradoksinomaisessa tilanteessa uutiset yhtäältä korostavat joukkovoimaa, mutta toisaalta esittävät yksilön merkityksettömänä. Paradoksi kuitenkin aukeaa sillä, että uutisten tarjoamat samastumiskohteet ovat vähissä. Korporaatioiden yhteydessä jutuissa näkyy kahdenlaisia ihmisiä: niitä jotka pyörittävät järjestelmää, ja niitä 'tavallisia työntekijöitä', joiden puolesta korporatiivisen systeemin työntekijäjärjestöjen on määrä toimia. Näistä korporaatioiden edustajat ovat aktiivisia toimijoita, työntekijät taas kohteiden ominaisuudessa.

Kun tarkastellaan kenellä on puheoikeus korporatiivisen järjestelmän toimintaa käsittelevissä tai sivuavissa jutuissa, on ensivaikutelma se, että työntekijät pääsevät puhumaan alle kahdessa kolmasosassa siitä juttumäärästä, jossa äänessä ovat korporaatioiden edustajat. Vaikka määrät eivät menekään tasan, ei eroa voi pitää järjestyttävän suurenakaan. Mutta jos pois karsitaan lakkoja käsittelevät jutut, työn-

tekijät pääsevät ääneen enää alle puolessa siitä juttumäärästä, jossa korporaatioiden edustajat, korporatiivisen järjestelmän toimijat tai muut asiantuntijat pääsevät. Lakko onkin se paikka, jossa työntekijä on uutisissa aktiivinen. Toisin sanoen työntekijä nähdään uutisissa aktiivisena silloin kun hän ei tee työtä.

Työntekijät näyttäytyvät korporatiivisen järjestelmän subjekteina, ja silloin kun he pääsevät puhumaan, lakot poislukien, heidän roolinsa on esimerkinomainen. 1990-lukua edeltävällä ajalla työntekijät eivät puhu käytännössä lainkaan, ja näkyvätkin vain hyvin vähän. Työmarkkinajärjestöt ovat edustuksellisia järjestöjä, ja takavuosina tuo edustuksellisuus näyttää edenneen niinkin pitkälle ettei työntekijältä tarvitse lainkaan kysyä. Korporaatioiden edustajat puhuivat liki täysin heidän puolestaan. Samalla näkymä korporatiiviseen järjestelmään muodostui sellaiseksi, että järjestelmä tuntui olevan olemassa itseään varten.

Korporatiivisen järjestelmän toimijat puhuvat yleisellä tasolla, edustuksellisella tasolla. He ovat asiantuntijoita ja päättäjiä. Työntekijät, samoin kuin yksittäiset työnantajat, tuovat juttuihin henkilökohtaista tasoa, he ovat yksilöitä. Eroksi rakentuu sama kuin kenraalin ja jalkaväen sotilaan kokemuksissa ja kertomuksissa sodasta. Työntekijät ovat esimerkkejä, edustavat esimerkkityöntekijää, keskivertoa, kenties myös samastumiskohdetta. Etujärjestöön tai sen edustajaan kun on kuitenkin vaikeahko samastua.

Etujärjestöjohtajaa saatetaan pitää korkeassa arvossa jäsenten keskuudessa, mutta ei häneen samastuta. Pikemminkin etujärjestöjohtaja pyrkii ilmentämään samastumistaan jäsenistöön. Niinpä uutisetkin tarjoavat samastumiskohteeksi metallimiehen tai sairaanhoitajan. Työntekijät puhuvat usein minä-muodossa, vaikkeivät tuota sanaa välttämättä käyttäisikään. He kertovat joka tapauksessa omista asioistaan, toisin kuin järjestelmän toimijat.

Myös korporatiivisten juttujen kuvissa on samantyyppinen määrällinen asetelma kuin juttujen puhujissa, mutta tismalleen päinvastaisena. Työntekijät esiintyvät kuvissa selvänä enemmistönä korporatiivisen järjestelmän toimijoihin nähden, ja ajallinen jakauma on sama: 1980-luvulla korporatismi jyllää. Olen tässä laskenut kuvista pois haastatteluosuudet, jotka toki ovat myös kuvaa, mutta jonka olen jo käsitellyt käsitellessäni juttujen puhujia. Lisäksi haastateltavan ja 'vain' kuvissa olevan välillä on ero subjektipositioissa: kuvassa puhuva on aktiivinen tekijä, kuvassa oleva on kohde.

Vaikka juttu käsittelisi selkeästi korporatiivisen järjestelmän toimintaa, vaikkapa työmarkkinaneuvotteluja, sen kuvituksena saatetaan etenkin 1990- ja 2000-luvuilla kuitenkin käyttää työntekijöitä. Näin vaikka itse neuvotteluissa he ovat toden teolla passiivisia, heidän puolestaan neuvotellaan. Työntekijöiden passiivisuus korostuu tällaisessa rakenteessa, jossa he esiintyvät kuvissa tehden töitään, ja työmarkkinajärjestöjen edustajat tai asiantuntijat kuten tutkijat käyvät ruudussa kertomassa mitä näille nyt tulee tapahtumaan. Asetelma muistuttaa navettaa: isäntä kertoo, että teuraaksi ne nyt menevät; lehmät olla möllöttävät ja märehivät.

Tässä mielessä 1980-luvun kuvat ihmisistä auditorioissa ja puhujanpöntöissä ovat suoremmin itse asiaa. Työmarkkinajärjestöt tekevät sitä, tai aikovat tätä. Itse asia kun on monasti kuvaamismahdollisuuksien ulkopuolelta. Ei indeksiehdosta voi ottaa kuvaa.

Yksinkertainen selitys on tietenkin se, että työn tekemisestä saa dynaamisempaa ja elävämpää kuvaa kuin työmarkkinaneuvotteluista. Mutta se, että selitys on olemassa ei poista ilmiön olemassaoloa: työntekijät esiintyvät jutuissa passiivisesti vastaanottavana osapuolena. Korkeintaan he käyvät toteamassa, että eihän tämä kivalle tunnu, mutta ei voi mitään. Tämä voi tapahtua niinkin, etteivät korporatiivisen järjestelmän edustajat itse asiassa esiinny lainkaan koko jutussa. Toimittaja kertoo neuvottelutuloksia kuin ne olisivat valmista faktaa, joka ei ole tullut mistään vaan vain on. Työntekijän kannalta näin onkin, mutta tyhjästä neuvottelutulokset eivät ole tulleet.

<p>Puhe:</p> <p>Juonto: Täällä kotimaassa valtion siivoojat ovat tänään vähitellen palailleet töihin uuden Engel-yhtymän työntekijöinä. Jopa 600 ihmistä saattaa jäädä yhtiöittämisessä ilman työtä.</p> <p>Speak: Laila Husu siivooa aamupäivällä sisäministeriön aulaa niin kuin on siivonnut jo kymmenen vuotta. Hän on yksi tehtäviinsä palanneista työntekijöistä rakennushallinnon entisten siivoojien ja uuden Engel-yhtymän työriidan ratkettua.</p> <p>Haastattelu: <i>No eilen illalla syntyi Engeliin ja valtion rakennushallinnon vanhojen siivoojien välille sopu. Olitteko te tyytyväinen tuohon saatuun sopuun, onko se palkkataso sellainen kuin toivoitte?</i></p> <p><i>No kyllä se lähelle on sitä, mutta kyllähän siinä siivoojat jonkin verran hävisivät, ei aivan aivan sitä saatu mitä olis toivottu.</i></p> <p><i>Paljonko teidän palkastanne jäi puuttumaan, mihin millaiseen palkkaan te olisitte ollut tyytyväinen?</i></p> <p><i>No tietysti tavoitteena oli entiset edut ja entinen palkka, että kyllä se varmaan noin tuhannen markkaa jäi uupumaan vanhasta palkasta, mutta tämähän on semmoinen kompromissiratkaisu että hyvä näin, hyvä että työpaikka säily.</i></p> <p>Speak: Työt ovat monelle siivoojalle käynnistyneet hiljakseen. He joutuvat solmi- maan uuden työsuhteen, nyt valtion Engel-yhtymän kanssa. Vaikka 6250 keskipalkasta eilen sopuun päästiinkin, Engel yhtymä ei silti tarvitse kaikkia entisenrakennushallinnon siivoojia. 1100 saa töitä, mutta arviolta 600 joutuu etsimään muita hommia. Nämä ihmiset irtisanotaan, ja Engel-yhtymä järjestää heille irtisanomisaikana niin sanotun sopeuttamisohjelman. Sen aikana yritetään irtisanottu kouluttaa uuteen tehtävään tai siirtää hänet työttömyyseläkkeelle. Arviolta puolet 600 irtisanottavasta ei enää saa uutta tehtävää vaan heidän siivoojanuransa jatkuu nyt työttömyyseläkeläisenä.</p>	<p>Kuva:</p> <p>Siivooja moppaa lattiaa, erikokoisia kuvia. Kuva tiltaa suoraan liikkuvasta mopista siivoojaan, samalla kun haastattelija kysyy. Siivooja puhuu ja siivooa yhtäaikaan.</p> <p>Siivooja siivooa eri tavoilla.</p> <p>Siivoojan kärryt.</p> <p>Siivooja ajaa kärryt hissiin.</p>
--	--

Näin neuvottelutulokset rakentuvat faktoiksi, kiistämättömiksi tosiasioiksi. Tosiasioita ne tietenkin ovatkin, siinä vaiheessa kun neuvottelut on saatu päätökseen. Sitä ennen ne eivät ole olleet tosiasioita. Ne ovat olleet olemassa potentiaaleina, mahdollisina tosiasioina. Tosiasioiksi olisivat voineet muodostua myös jotkin muut kuin ne, joista loppujen lopuksi tuli tosiasioita. Uutiset kertovat useammin näistä suljetuista tiloista, jolloin tosiasiat on jo määritetty, kuin avoimista tiloista jolloin tosiasioiden määrittely on yhä kesken. Työtaistelut ja työehtosopimusneuvottelut ovat aiheita, joita voidaan enemmän avoimessa vaiheessa.

Uutiset tekevät jaon subjekteihin ja objekteihin, toimiviin ja reagoiviin olentoihin. Subjektit näyttävät esiintyvän enimmäkseen kollektiivisella tasolla, objektit henkilökohtaisella tasolla. Jako on täsmälleen sama kuin institutionaalisen minäpuheen ja minäpuheen kohdalla.

Subjekti-objekti -asetelmat sellaisenaan esiintyvät harvoin yksittäisissä jutuissa niin selkeinä kuin edellisessä esimerkissä, mutta kokonaisuus osoittaa tämän suunnan. Mikäli subjekti-objekti -asetelma toteutuisi yksittäisissä jutuissa, se olisi kenties diskursiivisesti liian selkeä ollakseen vaikuttava, sillä silloin subjekti-objekti -asetelma olisi näkyvä tai ainakin näkyvämpi. Kun kuitenkin on niin, että asiantuntijat ja päättäjät puhuvat ja työntekijät esiintyvät kuvissa, voi pitää selvänä, että uutiset rakentavat työstä korporatiivisuuden osalta subjekti-objekti -asetelmaa ja kollektiivisuutta. Tässä esimerkki:

Puhe:	Kuva:
<p>juonto: Työntekijät eivät pidä Suomessakin omaksutusta japanilaisesta tuotantomallista. Näin todetaan Helsingin yliopistossa tarkistetussa työelämää käsittelevässä väitöskirjassa. Tutkimuksen kohteena on ollut kaksi mahdollisimman erilaista ryhmää, konepajojen koneistajat ja pankkitoimihenkilöt.</p> <p>Speak: Monet näistä huippumodernin konepajan koneistajista ovat kokeneet suuren muutoksen työssään. Ennen he päättivät sorvinsa tahdistaa itse, nyt sen useimmiten tekee automaattisesti ohjattu tietokone. Tietokoneen avulla tehtaassa on siirrytty japanissa käytettyyn joustavaan tuotantoon, eli tuotteita tehdään markkinoiden tarpeen mukaan. Muutoksen uskottiin lisäävän työntekijöiden vapautta, mutta toisin on käynyt, väittää tutkija.</p> <p>Haastattelu, mies: <i>Ongelma on siinä, että he tahtovat menettää perinteisen työnsä työn itselisisyytensä joustavan tuotantomallin myötä. He ovat perinteisesti itse hallinneet omaa työtään, ikään kuin oman työpisteensä kiistattomina mestareina, ja nyt tämä on uhanalainen.</i></p> <p>Speak: Tutkijan mukaan työnantajat seuraavat ahkerasti markkinoiden muutoksia ja ohjaavat työntekijöitä sen mukaan. Tämä valvonta ja käskyttäminen on kasvattanut työntekijöiden tyytymättömyyttä. Kokeemukset ovat samanlaisia sekä pankeissa</p>	<p>Tehdassali, pari ihmistä kulkee, koneita. Suuri sorvi, kädet asentavat työntekijä puolilähikuvassa. Sorvi pyörii, työntekijä tarkastelee mittaria. Kaksi työntekijää tarkastelee tietokonemonitoreja. Laaja kuva salista, edellisen otoksen työntekijät monitoreineen näkyvät pieninä</p> <p>Haastateltava neutraalissa sisätilassa, jossa ei erityisiä piirteitä.</p> <p>Työntekijä tarkkailee digitaalinäyttöä, jossa numerot vilisevät. Työntekijä säätää sorvia, ei katso sorviin, vaan (ilmeisesti) edellisen kuvan näyttöön Sorvi pyörii, jäähdytysvesi valuu, lähikuva. Työntekijä katsoo oikealle. Pankkisali, asiakas ja kaksi virkailijaa Pankkitoimihenkilö puolilähikuvassa, tekee työtä, tarkkaavaisen näköinen Pankkitoimi-</p>

<p>että konepajoissa. Pankitkin halusivat 80-luvulla olla kehityksen kärjessä ja omaksuivat joustavan asiakasmyötäisen mallin. Myös siellä työn itsellisyys hävisi jatkuvasti uusien ylemmiltä toimihenkilöiltä tulleiden määräysten varjoon. Joillekin tästä mallista on kuitenkin ollut etua.</p> <p>Haastattelu, mies <i>Tällainen joustavan tuotantomallin sovellus ajaa erinomaisen hyvin ylemmien toimihenkilöiden etuja ja korostaa heidän asemaa, mutta samalla synnyttää ymmärrettävää tyytymättömyyttä alaisten keskuudessa.</i></p> <p>Speak: Konepajoista ja pankeista saatujen kokemusten perusteella tutkija yksinkertaistaa työnsä tuloksen.</p> <p>Haastattelu, mies: <i>Insinöörit on tuoneet maahan japanilaisen mallin, joka täkäläisiin olosuhteisiin ei yksinkertaisesti sovi.</i></p>	<p>henkilö tiskin takana, puhuu puhelimeen, panorointi toiseen joka palvelee asiakasta, asiakkaita jonossa Toimihenkilö kävelee, menee selaamaan papereita hyllylle.</p> <p>Sama haastateltava kuin edellä.</p> <p>Kaksi konepajan työntekijää keskustele näyttöpöytäiden äärellä</p> <p>Sama haastateltava kuin edellä.</p>
---	--

TV-uutiset 11.8.1992

Tutkija kertoo mitä mieltä työntekijät ovat. Työntekijät tekevät työtään, ovat jopa sen näköisiä kuin eivät olisi tietoisia kameran läsnäolosta. He ovat niin jutun kuin jutussa käsitellyn tutkimuksenkin kohteita. Tähän nostamani esimerkki on tietenkin ääripää, mutta näyttää tilanteen koko aineiston kannalta. Tämä esimerkki konkretisoi sen aseman, joka työntekijällä erityisesti korporatiivisissa uutisissa on.

5.5.3 Korporaatiot ja yksilö ajassa

Kaiken kaikkiaan – kun varsin suuri osa työtä käsittelevistä jutuista on korporatiivisen järjestelmän toimintaan liittyviä – voi sanoa jopa, että työtä käsitteleviä uutisia Suomen televisiossa ja radiossa ovat dominoineet korporatiivisen järjestelmän toimijat. Samalla on kuitenkin todettava, että tämä dominointi on selvästi lieventynyt vuosien mittaan. Se on tosin edelleen olemassa, mutta nyttemmin jo niin laimentuneena, että 1990- ja 2000-lukujen työtä käsitteleviä uutisia ilman aiempaa taustaa tarkastellessa eivät korporatiivisuus ja kollektiivisuus enää hyppää esiin likimainkaan yhtä selkeänä.

1980-luku näyttäytyy tässä aineistossa korporaatioiden kulta-aikana. Paljoa ei tarvitse kärjistä sanoessaan, että mitä tahansa korporaatiojohtaja sanoi, siitä kerrottiin uutisissa. Kertominen saattoi hyvin tapahtua kummemmin kontekstoimatta tai kytkemättä asiaa muille tasoille tai muihin asioihin, kuten työntekijöihin. Kontekstointi ei tosin ole uutisissa yleensäkään kovin keskeisellä sijalla. Konteksti korporaatiojohtajien kertomisiin saattoi hyvin olla olemassa yleisenä kollektiivisena tietona, jolloin erillistä kontekstointia ei edes tarvittu.

1980-luvulla korporaatiot olivat kaiken keskiössä. Tilanne kuitenkin muuttui kohti 1990-lukua tultaessa niin, ettei pelkkä puhetilaisuus enää ylittänyt uutiskynnystä, vaan tarvittiin enemmän sisältöä. 1990-luvulla taas korporaatioiden ylivalta radion ja television uutisissa on vähentynyt selvästi, ja myös työntekijät pääsevät esille enemmän kuin aiemmilla vuosikymmenillä. Samoin aiheet näyttävät monipuolistuneen.

Ututisten työ on korporatiivisuuden osalta liukunut kohti yksilöllisyyttä. Kollektivismi on heikentynyt oikeastaan läpi koko tarkastelujakson. Samalla työmarkkinajohtajat ja muut korporatiivisen järjestelmän toimijat ovat lähentyneet tavallisia ihmisiä. Heillä on edelleen asemansa luoma status, mutta he eivät enää ole kaukaisuudesta siintäviä Johtajia, jotka ohjailevat kansaansa, työntekijöitä lähinnä, läpi työmarkkinapolitiikan karikkoisten ja vaikeiden vesien.

Kollektiivisuus on vähentynyt myös aiheiden tasolla yleensä. 1990- ja 2000-luvuilla työtä käsittelevissä aiheissa yksilön osa ja asema ovat nousseet aiempaa suurempaan rooliin. On siirrytty palkkaa ja työehtoja korostavasta työuutisoinnista enemmän työolojen suuntaan. Samoin työttömyys ja työllisyyden hoito ovat nousseet aiempaa näkyvämpään osaan. 1980- ja -90-lukujen taitteessa näkyikin mielenkiintoinen käänne, kun uutisointi siirtyy hyvin nopeasti työvoimapulan ennakoinnista työttömyyden nopeaan nousuun. Siirtymä näyttää tapahtuvan muuttaman kuukauden aikana vuoden 1990 kesän taittuessa syksyyn.

Työolojen nousun keskeisempään asemaan uutisissa näen samansuuntaisena yksilöllisyyden esiintyöntymisen kanssa. Pidän työoloja yksityisempänä asiana kuin palkkaa ja palkoista sopimista. Palkat ovat osa selvästi kollektiivista korporatiivista järjestelmää, sen sijaan muissa työoloissa on enemmän liikkumavaraa. Työolot koskettavat enemmän ihmisen olemista ja kokemuksia kuin palkka.

Vaikka uutiset esittävätkin työolot pääosin kollektiivisella tasolla, käyttäen yksittäisiä ihmisiä esimerkinomaisesti, ovat työolot selkeästi enemmän osa henkilökohtaista kokemusmaailmaa kuin palkka. Kyse on myös hienovireisemmistä asioista, siitä miten jotakin esitetään. Tämäkin on kääntynyt 1990- ja 2000-lukujen uutisissa enemmän yksilöllisyyden suuntaan lähinnä siksi, että työntekijät kokemukseen ovat tulleet enemmän esille kuin aiemmillä vuosikymmenillä. Vuonna 2000 työntekijä henkilökohtaisine kokemuksineen tulee esiin tähän tyyliin.

<p>Puhe:</p> <p>Juonto: Suomalaiset tekevät töitä entistä väsyneimpinä. Työterveyslaitoksen mukaan jopa yli 40% työssäkäyvistä kärsii jatkuvasta univajeesta. Varsinkin vuorotyö sekoittaa elämänrytmiä ja altistaa monille sairauksille.</p> <p>Speak: Fazerin suklaatehtaalla paiskitaan hommia monessa vuorossa. Useimmat tekevät kolmivuorotyötä.</p> <p>Haastattelu, työntekijä, mies: <i>Väsyttääkö? No kyllä se yövuoro on, se on aina semmonen tiukka vuoro et mitä vanhemmaks tulee niin tota huommin sitä niinko kestää et.</i></p> <p>Speak: Töitä tehdään työpaikoilla entistä enemmän ja entistä väsyneempänä. Noin kolmasosalla suomalaisista on vuorotyö tai muutoin epäsäännölliset työajat. Jatkuvasta univajeesta ilmoittaa kärsivänsä 42 prosenttia.</p> <p>Haastattelu, tutkija, mies: <i>Kiireen kokeminen on lisääntynyt työelämässä viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana oleellisesti, samoitte kun mikä näkyy esimerkiksi siinä että taukoja</i></p>	<p>Kuvat:</p> <p>Suklaakone pyörii, suklaata kulkee</p> <p>Haastateltava tekee työtä samalla kun vastaa. Työvaatteet päällä, kohtalaisen kova taustamelu, haastateltavalla korvatulpat. Suklaa kulkee hihnalla, etenee erilaisissa kouruissa, ropisee kaukaloon.</p> <p>Haastateltavan taustalla lukuisa joukko monitoreja ja laitteita, ei taustamelua.</p> <p>Suklaa kulkee hinnalla, panorointi/tilttaus hinnan äärellä seisovaan naiseen.</p>
--	---

<p><i>pidetään vähemmän ja työpäivät tahtoo venyä.</i> Speak: Vuorokausirytmän hämmentäminen kiristää pinnaa, aiheuttaa keskittymisvaikeuksia ja mahavaivoja, sekä lisää riskiä sairastua masennukseen ja kroonisiin sairauksiin kuten sepelvaltimotautiin. Erityisesti yötyö lisää keskenmenon vaaraa ja hidastaa sikiön kasvua. Tutkimusten mukaan valtaosa vuorotyöläisistä ei käytännössä pysty sopeutumaan yövuoroihin. Jan Nyberg vaihtoi vuoden alussa kolmivuorotyön aamuvuoroon.</p> <p>Haastattelu, työntekijä, mies: <i>Jotenki tuntu siltä ettei jaksanu enää öisin olla töissä ja samoin iltavuorot oli yhtä hankaluutta ni... Mikä niissä oli vaikeinta? No, perhesuhteet kärsi. Ei oikeestaan ollu omaa vapaa-aikaa ollenkan.</i> Speak: Työssä jaksamiseen voi vaikuttaa. Hyvä kunto, terveellinen ruoka ja säännölliset terveystarkastukset auttavat. Keskimäärin kolmen kaksitoistatuntisen työpäivän tiivistetty viikko kiinnostaa monia. Siitä saadut tulokset ovat ristiriitaisia. Haastattelu tutkija, sama kuin edellä: <i>Jos sillä kahdentoista tunnin järjestelyllä päästään siihen, että työvuoorkierto säännöllistyy ja ylitöiden osuus vähenee, niin tällä saattaa olla jopa edullisia vaikutuksia uneen ja vireyteen.</i> Speak: Toisaalta kellon ympäri -vuorot eivät turvallisuusriskin takia sovi esimerkiksi kuljetusalalle, missä töitä joudutaan usein tekemään myös yöaikaan.</p>	<p>Laajempi kuva saman hihnan äärestä, kaksi työntekijää. Lähikuva suklaakonvehteja poimivista käsistä, käsissä puuvillahansikkaat, sama hihna rullaa. Suklaalevyt kaartavat hihnalla, aukiveto tarkkailevaan työntekijään. Iso kone pyörii, työntekijä tulee kuvaan ja työntää kätensä koneen sisään. Lähikuva kädestä, jossa suklaarakeita. Haastateltava tunnistettavissa edellisen kuvasarjan työntekijäksi. Taustalla rullaavat suklaatehtaan linjat, kohtalaisen kova taustamelu.</p> <p>Suuri kone, kädet puhdistavat liinalla. Tilttaus käsien mukana, jotka ryhtyvät pyörittämään ilmeisesti ohjauslaitetta. Aukiveto ja koko ihminen näkyviin, siirtyy taas puhdistamaan. Sama henkilö tekee samat asiat toiselta puolen kuvattuna.</p> <p>”Monitorihaastateltava” uudelleen.</p> <p>Panorointi suklaatehtaan saleissa, koneita ja työntekijöitä.</p>
---	--

TV-uutiset 2.5.2000.

Vuonna 1980 taas työntekijän kokemukset ja yksilön maailma ovat uutisista poissa, niin aiheissa kuin itse jutuissakin. Tyypillisenä 1980-luvun juttuna nostan esiin tämän:

<p>Puhe:</p> <p>Speak: Työntekijäpuolihan on tuota vastapainoa hakenut. Lakkosakkoja määrättäessä olisi otettava huomioon myös työnantajan syyllisyys. Vahingonkorvausvelvollisuus olisi poistettava yksittäiseltä työntekijältä. Työnantajat puolestaan vaativat pakkosovittelumahdollisuutta avainryhmien työtaisteluissa sekä lakkoavustusten muuttamista verollisiksi. Siinä eräitä esimerkkejä täysin erilaisista linjanvedoista. SAK:ssa esityksiä ei pidetä millään tavalla yhteismittallisina. Syy työriitakomitean tämänhetkiseen kivillemenoon nähdään selvänä. Haastattelu, mies: <i>Tässä ei todella ole minkään vertaa edetty, en katso voivani syyttää ketään muuta kuin juuri komitean komiteassa olevia työnantajien edustajia ja heidän taustajärjestöjään. Tämä ei lupaa kovin hyvää myöskään jat-</i></p>	<p>Kuva:</p> <p>SAK:n päämaja iltavalaistuksessa, aukiveto SAK-valokirjaimista katolla. Zoomaus työnantajien päämajan, valokirjaimelliseen tekstiin ”Palace”. Mies toimistossa, tumma puku, puhuu, mutta ääni ei kuulu. Laaja puolikuva.</p> <p>Edellisen kuvan mies puolikuvassa</p>
---	--

<p><i>kossa, tämä selvästi näyttää sitä, että työmarkkinailmapiiri entisestään kiristyy, sillä nyt esillä olleet asiat eivät määrältään todella olleet kovin suuria mitä palkansaajajärjestöt esittivät. Tämä kuvaa valitettavasti työmarkkinajärjestöjen selvästi kiristyvää neuvotteluilmapiiriä ja asioiden kehittämisilmapiiriä jonka yhtenä välikappaleena, näyttää siltä, on myöskin maan hallitus joutunut olemaan.</i></p> <p>Speak: Työnantajien päämajassa asioita katsotaan toisin. Ei ole syytä ylidramatisointiin, edetään edelleen pienin askelin. Samalla kiistetään että hyvityssakkojen korotuksista olisi jäänyt mitään maksettavaa.</p> <p>Haastattelu, mies: <i>Sopii kysyä tässä yhteydessä, että kumpi tässä on jäänyt nyt sitten maksumieheksi, tai onko tässä tapahtunut jotain erilaista tasapainoa. Kyl minä sanoisin, että näiden sopimussakkojen nostamisen yhteydessä työnantajapuolen vastuuta korotettiin ja korostettiin paljon enemmän kuin työntekijäpuolen vastuuta, ja tästä on syntynyt nyt sitten tällainen käsitys, että jotain tuli työnantajan eduksi, mutta ei työntekijän eduksi, ja tämän minä torjuisin kyllä.</i></p> <p>Speak: Työriitakomitea jatkaa työtään joka tapauksessa jo ensi viikolla. Tähän on syytäkin, sillä komitean puheenjohtaja valtakunnansovittelija Teuvo Kallio joutui toteamaan osapuolten esityksen puutteelliseksi, ja että ne johtaisivat ennakoimattomiin oikeudellisiin vaikutuksiin. Mielenkiintoista on nyt nähdä puuttuuko maan hallitus asioiden kulkuun. Tähän on selvästi varauduttu niin työnantaja kuin työntekijäleirisäkin.</p>	<p>Aukiveto työnantajien päämajasta, alkaen "Palace" -tekstistä.</p> <p>Puolikuva, mies tummassa puvussa, neutraali tunnistamaton sisätila.</p> <p>Ihmisiä, miehiä ja naisia, hevosenkengän muotoisen pöydän ääressä. Aukiveto miehen torsosta, niin että myös pää tulee näkyviin. Mies lukee paperia kynä kädessä. Aukiveto jatkuu niin että suurempi osa pöytää ja ihmisiä tulee näkyviin. Kuvia ihmisistä pöydän ympärillä.</p>
---	--

TV-uutiset 2.1.1985

Kun yksilöllisyys korostuu uutisissa, on sitä vaikea pitää muista asioista erillisenä ilmiönä. Oletukseni on, että työtä käsittelevien uutisten yksilöllistymiskehitys on samansuuntainen yleisemmän yksilöllistymiskehityksen kanssa. Diskursiivinen muunnos yksilöllistymisen suuntaan heijastuu uutisissa, jotka puolestaan edelleen vahvistavat yksilöllistymiskehitystä.

Yksilöllistymisen ilmeneminen ei ole niin selkeää, että siitä voisi tehdä ehdotomia johtopäätöksiä. Sen verran selkeää se kuitenkin on, että pidän sitä ilmeisenä.

Yksilöllistymiskehitys on ristiriidassa korporatiivisen järjestelmän kollektiivisen luonteen kanssa. 1990-luvulla aiempaa voimakkaammin esiin nousseet työttömyyskysymykset tietenkin tukevat liittojen toimintaa, onhan ansiosidonnainen työttömyysturva yksi liittojen keskeisistä toiminta-alueista. Eron tekisin tässä niin, että kun uutisten aiemmin voi katsoa liki suoraan diskursiivisesti tukeneen etenkin ammattiyhdistysliikkeen toimintaa, tämä ulottuvuus on käytännössä poistunut 1990-luvulla. Näin siksi, että paitsi työuutiset ovat siirtyneet kohti henkilökohtaisen ja kokemuksen tasoa, myös motiivointi on siirtynyt toiseen suuntaan.

Kun motivointina aiemmin olivat palkka ja työolot, hyvin eksplisiittisesti, nyt motivointina on työttömyysturva, ja sekin enemmänkin implisiittisenä. Työttömyysturvakin näyttäytyy yksilöllisenä ja yksilön elämänhallintaan ja turvaan liittyvänä asiana. Ammattiliitto on kuin vakuutusyhtiö, sen keskeisenä funktiona työntekijälle on mahdollisen työttömyysajan taloudellisen toimeentulon turvaaminen. Siten ammattiyhdistysliike on työntekijän näkökulmasta yhä enemmän ja enemmän päällekkäinen työttömyyskassajärjestelmän kanssa. Itse asiassa ammattiyhdistysliikkeestä on tullut enemmän kuin vakuutusyhtiö. Siitä on tullut tavara-talo tarjouksineen, etuineen ja alennuksineen (esim. Helsingin Sanomat 6.1.2002).

Näyttäisikin siltä, että panostuksen kulun suunta uutisten suhteessa ammattiyhdistysliikkeeseen on kääntynyt. Siinä missä työntekijät aiemmin antoivat joukkovoimansa ammattiyhdistysliikkeen käyttöön, on nyttemmin tultu tilanteeseen, jossa ammattiyhdistykset antavat jäsenistölle työttömyysturvan. Toki näin on ollut aiemminkin, mutta kyse onkin siitä millaista kuvaa uutiset diskursiivisesti luovat. Tällainen diskurssi ay-liikkeestä antajana on omiaan heikentämään ay-liikkeen voimaa. Kun ay-liike on diskursiivisesti siirtynyt saajasta antajaksi, on osa sen joukkovoimasta liuennut.

Toisaalta, samalla kun se minkä uutiset näyttävät ammattiyhdistysliikkeen rooliksi on muuttunut ammattiyhdistysliikkeen kannalta huonompaan suuntaan, on se minkä uutiset näyttävät ammattiyhdistysliikkeen ja sen jäsenten suhteeksi kehittynyt liikkeen kannalta parempaan suuntaan. Tällä tarkoitan sitä, että samalla kun panostuksen suunta on ammattiyhdistysliikkeen kannalta joukkovoiman saamisesta ansiosidonnaisen työttömyysturvan antajaksi, liikkeen keskeiset toimijat ovat tulleet inhimillisemmiksi, ja työntekijät (edes) näkyvät osana korporatismien kenttää.

Työnantajajärjestöt ovat uutisissa selvästi näkymättömämpiä kuin työntekijäjärjestöt. Tämä saattaa olla osittain työnantajien strateginenkin valinta, mutta ensisijaisesti katsoisin sen johtuvan 'tavallisesta ihmisestä'. Tavallisen ihmisen ei nähdä kuuluvan työnantajajärjestöön vaan työntekijäjärjestöön, työnantajat ovat yrityksiä, eivät ihmisiä. Uutisia taas tehdään 'tavallisille ihmisille'. Toisaalta työnantajien läsnäolo on jollakin tapaa itsestään selvyys, vaikkei työnantajista puhutakaan samassa laajuudessa kuin työntekijöistä.

Työnantajajärjestöjen puolella edustuksellisuus on vielä selvempää kuin työntekijäjärjestöissä. Työpaikat esiintyvät ympäristöinä, joissa työntekijät toimivat. Näiden fyysisten työpaikkojen puolesta puhuvat järjestön edustajat, harvemmin yritysten omistajat tai itse työnantajat. Jos työntekijät näkyvät uutisissa passiivisina, vielä passiivisempänä näkyvät työnantajat. Jopa siihen mittaani asti, että kun uutisissa puhutaan työnantajista, kyse on liki poikkeuksesta työnantajajärjestöstä. Työnantaja hämöttää monessa jutussa vain taustalla, maininnan varassa, tarjoten jutun kuville ikään kuin lavasteet, joissa työntekijäjärjestön ohjaamat työntekijät esiintyvät.

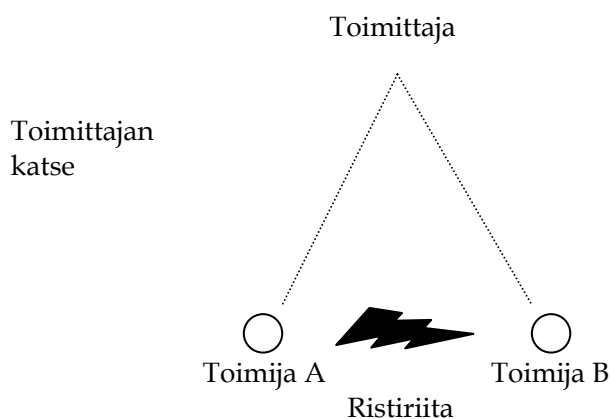
Suomessa on puhuttu kohtalaisen runsaasti yrittämisen tarpeellisuudesta ja jonkin verran ihmeteltykin suomalaisten passiivisuutta yrittäjyyden suhteen. Ainakin uutisissa luodaan kuitenkin diskursiivisesti kuvaa yrittämisestä jonakin erityisenä. Tämä diskurssi ei ole kovinkaan ilmeinen, mutta näyttäytyy edellä kuvaamallani tavalla. Yrittäjien näkymättömyyden uutisissa voi katsoa tekevän yrit-

tämisestä erityisen asian, joka ei ole sinun taikka minun taikka täällä, vaan jossakin tuolla ja joidenkin muiden.

5.5.4 Kenen joukoissa seisot?

Kun korporatiivinen järjestelmä on niin vahvasti läsnä uutisissa, ei voi välttyä kysymästä kenen joukoissa uutiset seisovat, korporatiivinen järjestelmä kun on luonteeltaan jakautunut. Päällimmäinen vaikutelma on se, että uutiset ovat työntekijän ja pienen ihmisen puolella. Uutisissa kerrotaan erilaisten päätösten vaikutuksista tavallisen ihmisen ja työntekijän elämään. Harvemmin uutiset valitsevat näkökulmakseen työnantajien, yritysten tai koko yhteiskunnan näkökulman tai asettuu ikään kuin seisomaan näiden joukkoon. Näinkin kuitenkin tapahtuu.

Päällimmäinen vaikutelma ei kuitenkaan ole sama kuin se, mitä uutiset tarkemmin katsoen oikeastaan tekevät. Uutiset eivät ota kantaa, eivät valitse puoltaan. Kyse lienee legitiimisydestä: uutiset eivät voi ryhtyä äänenkannattajaksi. Lehdistössä puolueiden äänenkannattajia löytyy, niin avoimen sitoutuneita kuin "sitoutumattomia, puoluetta X lähellä olevia". Parlamentaarisesti valvotulle ja valtion omistamalle yhtiölle, jollainen YLE on, sitoutuneisuus ei tietenkään käy, mutta tässä mielessä vapaamman MTV3:n uutiset toimivat samalla tavoin kuin YLE:nkin uutiset. Etenkin uutisjournalismi operoikin valtaosin legitiimisyyskolmion avulla. Legitiimisyyskolmio käsittää usein kaksi toimijaa, näiden välisen ristiriidan sekä ulkopuolisen, objektiivisen tarkkailijan, journalistin.

Legitiimisyyskolmio

Katse on samanlainen vaikka suoranaista ristiriitaa ei olisikaan, vaikka juttu keskittyisi raportoimaan jostakin tietystä yhdestä asiasta. Jutussa voi olla myös enemmän kuin kaksi toimijaa, tai se voi olla vailla ristiriitaa. Toimittajan uutiskatse toimii kuitenkin samalla ainakin näennäisen näkökulmattomuuden logiikalla. Uutiskatse on etäännytetty ja objektiivis-analyttinen, olennaista on asettuminen kohteen ulkopuolelle ja kantaaottamattomuus.

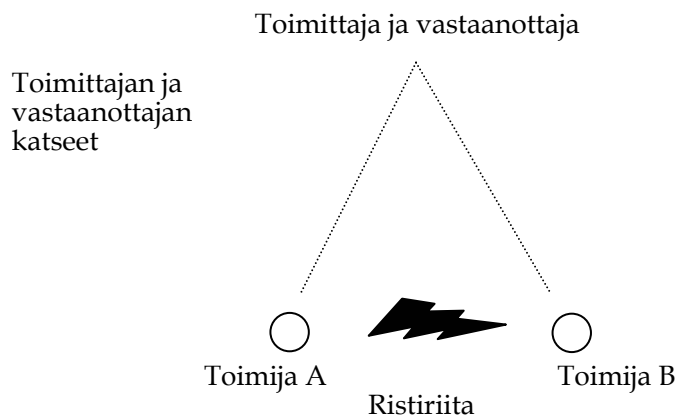
Varsinainen päänäkökulma uutisten katseessa työhön, tai mihin tahansa muuhun asiaan, onkin siis ulkopuolisen näkökulma. Ulkopuolisen näkökulmassa toimittaja ei ota kantaa, vaan kertoo molempien osapuolten näkemykset asioista, ja jättää varsinaiset johtopäätökset yleisöille. Tällaista kuvaa uutiset itsestään raken-

tavat, ja tämä on myös uutisten perinne objektiivisena tiedonvälityksenä. Tämä ei tarkoita etteikö uutisissa oltaisi analyttisiä. Analyysia kyllä tehdään, mutta puolueettomina ainakin pyritään pysymään, onhan se jo osa journalistin ammatti-identiteettiä.

On hieman kyseenalaista kuinka tämä vaikuttaa katsojasuhteeseen. Oma arvioni on, että ainakin osittain uutiset asettavat katsojan samaan asemaan kuin toimittaja on ottanut eli ulkopuolelle. Toimittajat ovat 'meitä', samalla puolella kuin vastaanottaja-tulkitsijat, joten myös vastaanottaja-tulkitsijat omaksuvat helposti saman position kuin mitä toimittaja on omaksunut. Tätä kautta legitimitetin lunastaminen kuvatulla tavalla jota voi nimittää legitimiisyyden hankkimiseksi, myös vieraannuttaa uutisia seuraavaa aiheista ja asioista joita uutisissa esitetään. Uutiset rakentavat kuvaa asioista, joiden ulkopuolella vastaanottaja-tulkitsijat ovat.

Että uutiset diskursiivisesti sijoittavat vastaanottaja-tulkitsijan asioiden ulkopuolelle sivustakatsojan asemaan tarkoittaa myös sitä, että tullakseen osallisiksi vastaanottaja-tulkitsijoiden on aktiivisesti tehtävä itsensä osallisiksi. Näin etenkin asioissa, jotka eivät hyvin eksplisiittisesti ole heidän omiaan. Tuskinpa vaikkapa romanikansalaisen tarvitsee erityisesti ponnistella tunteakseen itsensä asianosaiseksi, kun juttu kertoo romanien oloista Suomessa. Mutta silloin kun yhteys on abstraktimpi, kuten se esimerkiksi työntekijöiden tapauksessa on, diskursiivisesti luotu katsojapositio on merkittävä. Rooli työntekijänä tai ammattiliiton jäsenenä ei ole yhtä vahva kuin vaikkapa kansallisuusrooli, jollainen vähemmistökansallisuusroolikin on. Tämä ei tietenkään estä vastaanottaja-tulkitsijoita toimimasta niin kuin he ymmärtääkseni myös toimivat, muodostamasta tulkintoja annetusta.

Toimittaja ja uutiset yleensä ovat vastaanottajiensa silmät ja korvat aiheeseen. Kun ulkomaankirjeenvaihtajista mainitaan joskus, että heidän tehtävänä on katsella kohdemaataan suomalaisin silmin, sama pätee hieman muunnettuna jokaiseen toimittajaan. Toimittaja on aina aiheensa kirjeenvaihtaja, hänen tehtävänä on katsella aihetta vastaanottajien silmin, ja tehdä päätöksiään tältä pohjalta. Tätä katsetta varten toimittajan on tietenkin itse konstruoitava vastaanottaja tai vastaanottajien joukko. Tämä konstruointi on valtakunnallisissa yleisuutisissa harvoin tietoista. Samalla toimittaja ottaa tuon vastaanottajan tai joukon aseman, ja tekee juttunsa siihen sopivasti. Tätä kautta toimittaja myös sitoo katsojan omaan positiionsa. Positiot toistavat legitimiisyysskolmion asetelmat.

Usein uutisissa onkin niin, että työntekijä reagoi joihinkin päätöksiin, kertoo miltä tuntuu. Uutisissa on piilonäkökulma. Piilonäkökulma kertoo, etenkin yhdistettynä toimittajan position kautta luotuun ulkopuolisen näkökulmaan, vastaanottajatulkitajalle ettei hän voi tehdä mitään. Hän on ulkopuolella, mikä taas tukee korporatiivisten rakenteiden yhteydessä löytämäni työntekijän asemaa subjektina ja esimerkkitapauksena. Tätä kautta voi väittää, että samalla kun uutiset lisäävät tietoa yhteiskunnallisista asioista, ne kertovat ettei näihin asioihin oikeasti voi vaikuttaa: kabinettien miehet ja naiset ovat sopineet ne jo.

Haluan tuoda esille sen, ettei toimittajan katse toimi kaikissa jutuissa. Konstruoimani toimittajan katse ei ole mikään luonnonlaki, mutta säännönmukaisuus se ilman muuta on. Aineistossa on juttuja, joissa toimittaja asettuu selvästi ja kaikilla tasoilla ristiriidan jonkun osapuolen tukijaksi, mutta niitä on sen verran harvassa, että niitä voi pitää suorastaan poikkeuksellisina.

6 LOPUKSI

Työn ja kodin diskurssien tarkastelussa nousee esiin monenlaisia asioita. Kun lähtökohtanani on ollut yrittää antaa teoreettisen viitekehyksen läpi tarkastellun uutisaineiston itse kertoa mitä siinä – tuon viitekehyksen läpi katsottuna – on, tulokset eivät keräännä eivätkä keskity minkään tietyn ilmiön ympärille. Esiin nousevia diskurssiivisia muodostumia on erilaisia ja eri vahvuisia. Yhdellä sanalla tätä voi nimittää tulosten hajanaisuudeksi. Sitä voi nimittää myös monipuolisuudeksi. Tässä tapauksessa katson hajanaisuuden olevan tutkimustapaan liittyvän seikan, ei suoranaisten puutteen. Kyse on perustutkimuksesta, jonka tarkoituksena on selvittää mitä aineistossa on, ja siellä on monenlaisia asioita.

Tulosten moninaisuuden kautta tulee näkyväksi se, miten tekstit yleensä ja diskurssit erityisesti maailman kuvaa kutovat. Kertoessaan tietystä aiheestaan tietyn sanoin ja kuvin, uutiset tulevat samalla kertoneeksi monista muistakin asioista. Uutiset kiinnittävät juttunsa verkkoon, joka on paljon itseään juttua laajempi. Tarkastelemalla juttua on mahdollista saada tietoa myös tuosta verkosta. Uutisten kautta tulee näkyväksi yhteisön käsityksiä maailmasta sekä maailman muutoksia.

Tiettyjä asioita nousee tuloksista esiin vahvempina kuin joitakin muita. Näitä voinee pitää tuloksista varmimpina ja selkeimpinä. Selkeimpänä ja läpikäyvimpänä linjana nousee esiin yksilöllistyminen, joka ilmestyy aineistosta liki kaikissa yhteyksissä ja ulottuvuuksissa. Tätä pidän itse myös tutkimukseni tärkeimpänä tuloksena. Yksilöllistymisessä näkyy erityisen selkeästi tavallisten ihmisten ilmestyminen uutisiin 1990-luvun alussa. Tämä muutos on niin nopea ja jyrkkä, että olen nimennyt sen suureksi murrokseksi. Etenkin työn aineistossa raja on niin jyrkkä, että aineistoa on osittain analysoitava murrosta edeltävä ja sen jälkeinen aika erillään toisistaan, sillä ne eivät ole yhteismitallisia.

Yksilöllistyminen näkyy erityisesti työn uutisissa, mutta kun se on työn uutisten kautta tullut näkyväksi, on se nähtävissä myös kodin uutisissa. Kodin uutisissa ilmiö ei kuitenkaan näyttäyty yhtä selkeänä kuin työn uutisissa.

Muutos näyttäytyy niin aiheissa, kuvissa kuin ihmisten puhumisen tavoissakin. Ennen yksilön murtautumista uutisiin minä-muotoinenkin puhe oli olemukseltaan kollektiivista. Puhuvan minän takana oli jokin kollektiivi, jonka edustajana puhuja toimi. Murroksen jälkeen asemat muuttuivat siten, että puhuva yksilö saat-

toi edustaa myös vain ja ainoastaan itseään. Erojen osoittaminen institutionaalisen minäpuheen ja todellisen minäpuheen välillä on hieman hankalaa, mutta tämän muutoksen olemassaolosta ei ole epäselvyyttä⁵². Erot näyttävät liittyvän puheen kognitiivisuuden ja kollektiivisuuden asteeseen.

Samassa yhteydessä kun tavalliset kansalaiset ilmaantuivat uutisiin, lisääntyi myös minäpuheen määrä. Tämä tapahtui puhuja-asemaltaan määrittelemättömän puheen sekä me-puheen kustannuksella.

Nämä muutokset ovat ilman muuta toisiaan tukevia. Yksilön ja yksilöllisen maailman olemassaolo ja tärkeys vahvistuvat tällaisen diskursiivisen rakenteen kautta. Samalla kollektiivisuus ryhmään kuulumisena vähenee. Toisaalta samaan aikaan kollektiivisuus ryhmään kuulumattomuutena voimistuu. Ryhmään kuulumattomat eivät kuitenkaan diskursiivisessa mielessä muodosta omaa kokemuksellista kollektiiviaan. Tällaisesta kollektiivista puuttuu yhteenkuuluvuuden tunne, se on kollektiivi vain ulkopuolisen silmin.

Nähdäkseni tämä kokonaisuus tuottaa ja tukee individualismia. Individualismi ja yksilöllisyyskin ovat sanoja, joita käytetään monessa merkityksessä. Tässä tutkimuksessa tarkoitan individualismilla yksilön aseman ja yksilön olemisen korostumista. Yksilöitä on toki olemassa kollektivismisakin, mutta kyse on siitä painotetaanko joukkoa vai yksilöä. Kun yhteiskunta on perusluonteeltaan kollektiivi, on vaikea nähdä kuinka kehitys kohti individualismin korostumista olisi kokonaisuuden kannalta hyvä. Tämä huomautus taas on normatiivinen, koska se sisältää ajatuksen siitä mikä on hyvä, eikä ota huomioon sitä laajaa yhteiskuntateorioiden joukkoa, joissa kehitystä pidetään hyvänä, koska sen ajatellaan johtavan loppujen lopuksi suurempaan hyvään kaikille.

Hyvänä puolena tavallisen ihmisen julkisen tärkeyden lisääntymisessä – sillä julkista tärkeyttäuhan uutiset ilmentävät – voi pitää sitä, että ihminen kenties saa elämäänsä lisää kokemuksellista tärkeyttä. Toisaalta taas ne, jotka syrjäytyvät yhteiskunnasta, ne joitten elämä ei ota onnistuakseen, syrjäytyvät tällaisen yksilöllisen rakenteen seurauksena entisestään. He eivät kuulu edes siihen diskursiiviseen ryhmään joka suljetaan ulkopuolelle, vaan heistä tulee merkityksettömiä.

Laajassa linjassa tuloksistani, yksilöllistyminen mukaan luettuna, on luettava myös uutisten liikkuminen lähemmäs ihmisiä. Tätä muutosta taas on vaikea pitää huonona. Uutisia tekevät kuitenkin ihmiset ihmisille, ja usein ihmisten tekemistä asioista. Tässä muutoksessa erilaisten kollektiivien valta on muuttanut muotoaan suuntaan, jossa ihmisillä on enemmän valtaa toimia omien ratkaisujensa kautta.

Tulos ei kuitenkaan ole yksioikoinen. Samalla kun yksittäinen ihminen on saanut enemmän valtaa ja näkyvyyttä, hänen valtansa puitteet näyttävät entistä rajatummilta. Yksilöllä on kyllä valtaa, mutta samalla hänen toimintamahdollisuutensa ovat rajatummalla kuin aiemmin. Aina 1980-luvulle saakka yksilö ja yhteiskunta olivat selkeästi erillään toisistaan, ne toimivat eri tavoin ja eri paikoissa. Yksilön yhteiskunnan alapuolinen vapaus näytti suuremmalta kuin 1990-luvun alun jälkeen. Yhteiskunta puuhaili mitä puuhaili, ja yksilöt samoin. Tämä ei tarkoita,

⁵² Institutionaalisisessa minäpuheessa "minä" ei välttämättä viittaa minkäänlaiseen henkilökohtaisuuteen, kun taas todellisessa minäpuheessa viittaussuhde on olemassa.

että yhteiskunta olisi ollut yksilön kannalta merkityksetön, vaan sitä että yksilöt kokoontuivat kollektiiveiksi keskustellakseen ja vaikuttaakseen.

1990-luvulle tultaessa yksilön ja yhteiskunnan välillä ei enää ollut samanlaista kuilua. Yhteiskunnan toiminta vaikutti suoraan yksilöiden toimintaan. Tämä vaikutus taas oli aiemmin läsnä vain implisiittisesti tietona siitä, että kollektiivi muodostuu yksilöistä. Tämä muutos tarkoittaa myös yksilön toimien yhteiskunnallistumista ja politisoitumista, sillä samalla kun yhteiskunnalla näyttää olevan yksilölle entistä enemmän merkitystä, myös yksilön ja yhteiskunnan suhde muuttuu entistä ongelmallisemmaksi. Kenties tästä juontaa osansa perinteisen politiikan arvostuksen ja mielletyn merkityksen vähenemisestä. Poliitiikka on jo toisaalla.

Uutisten liikkuminen lähemmäs ihmistä taas tarkoittaa uutisten ja uutisten tekijöiden aseman muuttumista yhteiskunnallisella sijaintikartalla. Oletettavaa on, että tähän muutoksen liittyy kuvaamani kaltainen sijaintikartan itsensä muuttuminen toisenlaiseksi. Uutisten kautta tarkasteltuna tämä muutos näyttää yksilöllisyyden ja yksilön nousulta ja politisoitumiselta. Politisoitumisella tarkoitan tässä sitä, että yksilön tekemiset ovat tulleet aiempaa näkyvämmiksi. Näkyvyys taas uutisissa tarkoittaa likipitään samaa kuin merkittävyys. Kun uutiset ovat keskeinen yhteiskunnallisen tiedonkulun rajapinta, tarkoittaa tämä sitä, että yksilö on tullut yhteiskunnallisesti aiempaa merkittävämmäksi. Iskulause henkilökohtaisen poliittisuudesta näyttää tulleen todeksi.

Tähän liittyy myös se, että politiikan keskeiseksi alueeksi näyttää muodostuneen talous. Samalla kuitenkin talous on liukunut perinteisen politiikan ulkopuolelle, koska markkinavoimat esitetään luonnonvoimanomaisina. Näihin voimiin taas ei voi kukaan vaikuttaa, vaan ne elävät omaa elämäänsä, tuottaen suuren intentionaalisten tekojen joukon summana myös lopputuloksia joita kukaan toimijoista ei tarkoittanut. Yksilön toiminnan poliittisuudesta huomattava osa onkin kuluttajaidentiteetin luomaa. Ihmiset tietävät, että kuluttajina he käyttävät suoraa valtaa luonnonvoimaiseen talouteen. Samalla kiinnostus perinteiseen politiikkaan vähenee, koska tuo perinteinen politiikka ei voi markkinoille mitään. Kun vielä talous ylipäättään on diskursiivisesti tuotu maailman menon ja tärkeyden keskiöön, ei kiinnostuksen väheneminen politiikkaan tunnu kovin yllättävältä.

Samaan aikaan ihmistä kohti liikkumisen kanssa uutiset liu'uttavat yksityistä kohti julkista. Yksilön murros uutisiin on samalla myös julkisen murros yksityiseen. Kun yksilö tulee julkiseksi, julkiseksi tulee jotakin aiemmin yksityistä. Tämä murros näkyy erityisen selvästi työn uutisissa. Kun työ siirtyy kollektiivisesta toiminnasta yksilön toiminnaksi, tulee yksilöstä samalla julkinen. Tavallisten ihmisten murros uutisiin onkin samalla yksityisen tuloa julkiseksi.

Kodin uutisista nousee erityisesti esiin kaksi puolta. Ensiksikin kodit ovat selkeän yksityisiä, uutiset eivät puutu niihin. Siinä missä työ on tehnyt siirtymää yksityisestä julkiseen, koti on pysynyt yksityisen paikkana. Toisekseen esiin nousee se miten uutiset tuottavat ja uusintavat käsitystä Suomesta parhaana paikkana. Vaikka asiat eivät olekaan täydellisesti, ne ovat kuitenkin paremmin kuin muualla. Tämä näkyy erityisesti kahdessa ulottuvuudessa. Ensimmäinen näistä on se, että Suomessa rakennetaan kun taas muualla tuhoutuu ja tuhotaan. Toinen on se, että suomalaiset ovat aktiivisia toimijoita, kun taas muualla ihmiset ovat toiminnan kohteita. Toimijat ja kollektiivista puhetta puhuvat muissa maissa kuin Suomessa

ovat liki poikkeuksetta länsimaisia, vaikka paikka olisi missä, ja paikalliset toimivat esimerkkeinä. Paikallisten ihmisten rooli ulkomaisista kodeista kerrottaessa on samankaltainen kuin työntekijöiden rooli kodin uutisissa.

Myös työn uutisissa on nähtävissä kansakuntaa konstruoiva ulottuvuus, mutta ei yhtä selkeänä kuin kodin uutisissa.

Ovatko nämä muutokset diskursseissa merkittäviä? Tekevätkö ne todella jotain, vaikuttavatko ne ihmisiin, saavatko heidät toimimaan eri tavoin kuin aiemmin, muuttavako arvoja ja asenteita? Jos he toimivat eri tavoin kuin aiemmin, miten näyttää toteen että se johtuu ainakin osittain diskurssiivisista muutoksista? Kuinka suuri osa diskurssimuutoksilla on, ja mitä ovat ne muut muutokset? Entä jos diskurssiiviset muutokset ovatkin vain ja ainoastaan heijastuksia jostakin mitä objektiivisessa todellisuudessa tapahtuu, eikä kaksisuuntaisuutta diskurssiivisten muodostumien ja objektiivisen todellisuuden välillä olekaan? Konstruktionismin, diskurssiajattelun ja sisällönanalyysin piirissä näyttään tällaisia kysymyksiä pyrittävän monesti lakaisemaan maton alle olemalla mainitsematta niitä lainkaan. Itse olen sitä mieltä, että nämä ja samankaltaiset kysymykset ovat olennaisia ja ne tulisi pyrkiä ratkaisemaan.

Tieteellä on arvoa ja merkitystä samalla tavoin kuin taiteella, omana itsenään ilman mitään muuta. Tietäminen tietämisen vuoksi, selvänottaminen selvänottamisen vuoksi, ne ovat arvokkaita asioita. Mutta avoimia kysymyksiä ei itseisarvoista, ja tieteeseen kuuluu avoimiin kysymyksiin tarttuminen. Mikäli avoimiin kysymyksiin ei tartuta, hävitetään myös tieteen itseisarvo.

Tulokset, joita sisällönanalyysillä on mahdollista saada, ovat käyttökelpoisia usein analogian tapaan. Kun sisällönanalyysillä saadaan selville jotakin, tässä erilaisia diskursseihin liittyviä asioita, on nämä asiat helpompaa havaita muualla. Diskurssi, joka on tunnettu ja tunnistettu ei enää ole niin vahva, voimakas ja pakottava kuin diskurssi joka ei näy. Näkymätön diskurssi on maailman ominaisuus eikä meidän tapamme katsella ja nähdä. Ei puhe, ei kieli, eikä mikään merkityksiä välittävä toiminta koskaan voi kuvata maailmaa sellaisenaan. Maailmassa sellaisenaan ei ole merkityksiä, vain sosiaalisessa todellisuudessa tapahtumiin ja objekteihin ylipäättään liittyy merkityksiä (Väliverronen 1998, 28-19; Lehtonen 1996, 30; Pietilä 1995, 11).

Sisällönanalyysiin keskittyvä tutkimus ei voi kertoa muusta kuin siitä mitä tutkittavan aineiston sisällössä on. Tämä lienee kyseisen tutkimustavan suurin puute. Näin on myös tämän tutkimuksen osalta. Kun sisältö on analysoitu, uusia avoimia kysymyksiä nousee esiin. Näin on kuitenkin myös muunlaisen tutkimuksen kanssa. Kun jotain saadaan selville, avautuu näistä asioista uusia kysymyksiä ja tutkimuskohteita.

Eli: mitä kaikkea tästä jää käteen? Tutkimus on tehty ja tulokset selvillä. Oma vahva vaikutelmani on se, että näiden tulosten takaa löytyy paljonkin selvitettävää, mutta samalla tulokset myös kertovat sosiaalisesta todellisuudesta ja sen rakentumisesta. Olen rajannut tämän tutkimuksen tarkastelemaan aineistoja, toisin sanoen tutkimaan mitä uutisissa on ja miten. Nyt kun on tiedossa mitä uutisissa on ja kuinka se siellä on, voidaan ryhtyä tutkimaan miksi siellä on sitä mitä on. Olen sitä mieltä, että pelkkä "mitä" -kysymykseen vastaaminen ei ole kokonaisuuden kannalta riittävää, vaikka se yhdelle tutkimukselle onkin riittävä tavoite. On kysyttävä

myös ”miksi”. Ei kuitenkaan ole mahdollista kysyä miksi jotakin on, jos koko kohteen olemassaolosta ei tiedetä.

Olen itse nostanut tutkimukseni tärkeimmäksi tulokseksi yksilöllistymisen. Tuloksissa näkyy esimerkiksi yksilöiden, tavallisten ihmisten, tulo uutisiin 1990-luvun alussa. Aineisto ei kuitenkaan millään lailla valota sitä miksi tavalliset ihmiset tulivat uutisiin ja miksi juuri tuolloin. Tästä muutoksesta voi lukea ulos kollektiivisuuden murtuman sekä yksilön merkitysarvon nousun, mutta ei syitä. Samaan aikaan ajoittuu kuitenkin Suomen suuri lama. On tietenkin mahdollista, että tämä on vain sattumaa, mutta on mahdollista että ei ole. Samoin on mahdollista, että vaikkapa YLE:ssä on käynyt kouluttaja, joka on esitellyt paketoitiratkaisuksi kutsumani jutun rakennemallin. Tämä malli on tunnettu hyväksi, ja sitä on ryhdytty käyttämään. Koska se on käyttökelpoinen ja varma uutisjutun nopean rakentamisen malli, se on myös levinnyt nopeasti. On mahdollista, että molemmatkin edellä kaavailemani asiat ovat vaikuttaneet. Tai sitten ei.

Kyse on tutkimuksen kolikon kahdesta puolesta. Toisaalta tutkimuksen tehtävänä on tehdä havaintoja aineisto(i)sta ja analysoida nämä havainnot. Toisaalta tutkimuksella pyritään selvittämään havaintoja.

Sisällönanalyysin kautta meillä on nyt siis tieto vaikkapa siitä, että tällainen paketoitirakenteeksi kutsumani malli on tullut uutisiin. Mutta kuinka vaikkapa tätä yksittäistä kysymystä siitä miksi yksilö tuli uutisiin, ja miksi juuri 1990-luvun alussa, pitäisi lähestyä? Väitöskirjan tekijän on ehkä vaarallista sanoa näin, mutta metodologinen tietämykseni ja näkemykseni eivät yksinkertaisesti riitä tyhjentävään vastaukseen. Näyttäisi kuitenkin siltä, että jonkinlaista konteksteja rekonstruoivaa työtä lähestymisessä tarvittaisiin.

Kun ryhdyin työskentelemään tämän tutkimuksen kimpussa, ajatukseni olivat melko lailla erilaisia kuin ne ovat nyt. Pidin diskursiivisia muodostumia niin itsenäisinä ja niin tärkeinä, ettei niissä tapahtuvia muutoksia tarvitsisi jäljittää ja yhdistää objektiiviseen todellisuuteen ja siinä tapahtuviin asioihin. Uskoin vakaasti diskursiivisten rakenteiden voimaan ja niiden käyttökelpoisuuteen selittäjinä. Tutkimuksen kuluessa mieleni on muuttunut, olen liukunut jonkinlaisesta ehdottomuudesta kohti epäilevämpää ja kenties epäselvempääkin aluetta.

Olen edelleen sitä mieltä, että diskursiivisilla muodostumilla on subjektiivista voimaa, että ne ovat ”toimijoita”. Diskurssit puhuvat ihmistä, vaikuttavat arvo- ja asennemaailmoihin, ja sitä kautta toimintaan objektiivisessa todellisuudessa. Toisaalta ihmiset käyttävät diskursseja ja käyttäessään muokkaavat niitä. Diskursiivista sosiaalista todellisuutta ja reaalityodellisuutta ei voikaan erottaa toisistaan, vaan aineistosta esiin konstruoidut diskurssit sekä niiden syyt ja seuraukset kietoutuvat toisiinsa monimutkaiseksi vyyhdeksi. Työ, joka diskurssiteorialla ja diskurssianalyysillä mielestäni on edelleen tekemättä, on tämän vyyhden selvittäminen.

Norman Fairclough on ’suuressa projektissaan’ esittänyt erästä tapaa selvittää syiden ja seurausten vyyhtiä (Fairclough 1997, 50-51). Tästä esityksestä saa jo kuvan siitä minkä laajuisesta projektista on kyse, projekti kattaa monia eri lähestymistapoja ja monia analyysin tasoja. Käytännössä tällainen työ on yhdelle ihmiselle mahdoton ja työryhmällekin valtaisa. Olenkin taipunut olemaan sitä mieltä, että kenties ainoa toimiva tapa tarkastella sekä ”mitä” että ”miksi” kysymyksiä on tie-

teen kumulatiivisuus. Tutkimukset tuottavat tutkittuja tuloksia, niitä vain täytyisi kyetä yhdistämään.

Kumulatiivisuuden hankala puoli on siinä, että tiedon määrä ja laajuus kasvavat hallitsemattomiksi. Vaikka yhden ihmisen ei tarvitse – eikä hän voikaan – enää hallita koko kenttää, josta hän tietää hallitsevansa olennaisen ja tutustuneensa keskeiseen aiempaan tutkimukseen alalta. Niin sanottuja kirjastotutkimuksia ylenkatsotaan ehkä syyttäkin, tällaiset tutkimukset kun eivät tuota suoraan uutta tietoa. Sen sijaan ne uudelleenjärjestävät ja kokoavat vanhaa, jo tutkittua tietoa, tuloksia ja ajatuksia. Samalla ne parhaassa tapauksessa tekevät tiedettäväksi sen mitä loppujen lopuksi tiedämme, vai tiedämmekö juuri mitään.

Eräs mahdollisuus lähestyä diskurssien ja objektiivisen todellisuuden suhdetta olisikin käyttää jo tehtyjä tutkimuksia ja niiden tuloksia, ja pyrkiä löytämään niistä toisiaan tukevia ja/tai toisiaan vastaan toimivia. Tätä kautta olisi kenties mahdollista tarkastella sisällönanalyysin tulosten yleistä merkittävyyttä yhteiskunnassa ja tieteen sisällä.

Näkisin toisena mahdollisuutena historia- ja yhteiskuntatieteen metodologian ja sisällönanalyysin (joka toki kuuluu myös historia- ja yhteiskuntatieteiden metodien joukkoon) yhdistämisen. Tällä tarkoitan sitä, että kenties sisällönanalyysin yhteydessä tai jälkeen olisi syytä tehdä kontekstien rekonstruointityötä. Tällaiseen työhön taas historiasta ja yhteiskuntatieteistä löytyy välineitä. Monimetodisuus on suuri urakka, sillä yhdenkin metodin haltuunotto työkaluksi asti on työlästä. Työläys ei tietenkään saisi olla este, mutta jo nykyiset tutkimusrahoitukset ja projektien kestot asettavat tutkijalle aikapaineita.

Jotakin kautta reduktio yhteiskunnalliseen todellisuuteen olisi kuitenkin syytä saada aikaan. Diskurssiteorian nykyvaihe on sellainen, että sen olisi syytä päästä eteenpäin ja selkiytyä. Tällä hetkellä ei edes voi olla varma onko diskursiivisilla muodostelmilla todella pakottava voima, kuten osa diskurssiteoria esittää, vai onko kyse jostakin aivan muusta. Pelkkä diskurssiteorioiden ja konstruktivismin suosio ja kiinnostavuus eivät tarkoita sitä, että ne olisivat oikeassa.

Konstruktivismiin ja diskurssiajatteluun kuuluu tiedon ja tietämisen kohteen erottaminen toisistaan. Toisaalta tämänkin eron tekeminen on jossain määrin metafyyssistä. Koska esineeseen tai olentoon sinällään ei ole yhteyttä, ei ole myöskään mitään tapaa osoittaa että tiedon ja tietämisen kohteen välillä on ero. Niinpä on kyseessä metafysiikka.

Toisaalta taas on olemassa ilmiöitä, joiden selittäminen muutoin kuin tiedon ja tietämisen kohteen erottamisella toisistaan on vaikeaa. Yksi näistä alueista on tieteellinen tieto. Kärpästen tiedettiin syntyvän liasta, aina siihen asti kun osoitettiin ettei näin ole. Mikäli tietäminen olisi todella kohteen ominaisuus, kärpästen olisi synnyttävä liasta, sillä kun tiedetään kärpästen syntyvän liasta, liasta syntyminen on kärpästen ominaisuus. Jokaisena aikana tieteen tekijöiden on käyttäydettävä niin kuin silloinen hyväksytty tieteellinen tieto olisi oikeaa. Koskaan se ei ole ollut (mikä ei tietenkään tarkoita ettei nyt voisi olla, muistuttaapahan vain varovaisuudesta totuuksien suhteen).

Tieto ei ole varmaa, mutta tietämisen kohteen ominaisuudet tietynä ajan hetkenä taas ovat juuri ne jotka ovat. Ne ovat varmat, mutta niitä ei voi tietää. Diskurssit ovat tietämisen kohteita. Ne ovat tietämisen kohteita jopa siinä määrin, että

riippuu näkökulmasta onko niitä lainkaan olemassa ilman niistä tietämistä. Tieteistä ainoana filosofia tarkastelee metafysiikkaa ja metafyyssyyden rajoja, joten filosofiankin tulisi olla osa projektia.

Diskurssianalyysin, tai yleensä sisällönanalyysin keinoin, on mahdotonta tietää mitä vastaanottaja-tulkitsijat "todella" tekevät ja ajattelevat. Vastaanottaja-tulkitsijat ovat toiminnassaan aktiivisia, eikä mitään selkeitä tulkintakoneistoja tai vastaanottomekanismeja näytä olevan olemassa, ei ainakaan siihen mittaan että poikkeukset todella olisivat poikkeuksia. Mikäli ihmisillä olisi suhteellisen pysyvät ja määriteltävissä olevat tavat tuottaa merkityksiä sanomista, joukkotiedotus olisi äärimmäisen vaarallinen asia. Sisällönanalyysiin olisi siis syytä liittää myös reseptitutkimus ja psykologia.

Näyttääkin siltä, että mikäli sisällönanalyysissa todella halutaan päästä pidemmälle ja selitysvoimaisempiin tutkimuksiin kuin mitä on tehty, tarvitaan monitieteellistä otetta. Sisällönanalyysilla on niin selvät menetelmiin ja aineistoihin liittyvät rajansa, että niiden yli ulottuakseen sen laajennuttava. Mikäli näin ei käy, saatetaan tulla tilanteeseen, jossa sisällönanalyysi on 'ammennettu tyhjäksi', koska sen relevanssi kyseenalaistuu. "Entäs sitten?" -kysymyksen kumu kuuluu koko ajan kovemmin.

SUMMARY

Every research project is a product of curiosity in one form or another; there is a need for an answer. That is the case with this study also. I am interested in things that appear as self-evident, although they are a product of the social. I am also interested in language, in how it builds an image or images of reality. Language in this study does not mean just the language that we speak and write, but also other forms of communication, be they conscious or not.

The main research questions of this study are: what are work and home, how are they constructed, what other views, perspectives or concepts are being constructed by and with the use of the concepts, and what changes appear in the context of these concepts when moving in a timeline from mid-sixties to 21st century. A hypothesis is that if something changes in news discourse, it reflects and produces changes also outside that particular discourse and all the way to the 'real world'.

The name of this study comes from two dimensions of reality that news seem to have. News aim at describing reality. But while doing that they also produce social reality by giving a certain view to the world. This study aims at demonstrating how that reflection and production of meanings happen with the concepts of work and home in the news.

Theoretical background and methodology of this study arise from constructivism and discourse analysis. One objective of the study is also to test the usability of discourse analysis on television news footage. At least with the approach taken in this study, discourse analysis seems to be a tool that can be used to analyse the meanings of television news footage. Theoretically it can be argued, and also is argued in this study, that discourse analysis can be used to analyse any system of meanings. Also discourse analysis on television images has been done rather seldom, although the material is abundant. Much more literature can be found on news photographs.

Discourse as a concept is a vague one. The only thing in common with all the definitions of discourse seems to be communication and social reality. Discourses in this study are seen in a foucaultian way to be practices that systematically form the objects of which they speak, but the discourse analysis, or the study as a whole, is not foucaultian. The main idea however is that language, speech, does something to reality. This leads to dividing reality into two: the 'real world' and the 'social reality', as speech can only do so much to objects *an sich*. The real world consists of pure entities; the social reality consists of meanings given to those entities. Discourses exist in the real world, but operate in the social reality.

Discourse analysis in this study is not as much a tool or a method as it is a way of thinking and approaching the research material. There was nothing that I was especially looking for; I was just trying to let the material tell me what it contains. The method used cannot be written down with precision, but in short it is reading and re-reading the material; construction, deconstruction and reconstruction of meanings, observation of regularities, irregularities and changes; and just

spending time with the material and thinking about it.

The object of analysis is mainly YLE television news items on work and home, both handpicked and a result from a random sampling, from a time period between 1965 and 2000. Also some YLE radio news items and MTV3 television news items are analysed. Total amount of news items is several thousands, roughly 500 had a closer inspection and about 200 were thoroughly analysed.

On discourses of home it can be seen that home is still the private sphere. News do not go to people's homes, even the word is seldom mentioned, and if it is mentioned it is usually in connection with a country. So one clear result is the absence of home in the news. This, however, does not construct home as a place of little meaning. Quite the opposite is done by news of leaving and returning, which are the two most common categories in the news on home. So home, although practically invisible in the news because of its private nature, must be a place of importance, because leaving home is news.

When comparing foreign and domestic news, a clear distinction between "us" and "them" can be seen in the news on home. In Finland homes and houses are being built, in other countries homes are being wiped away by wars or natural catastrophes. In short news show daily why and how the old saying that "being born a Finn is like winning the lottery" is accurate and correct. So through news on home, actually the nation is being constructed.

On discourses of work it becomes apparent that work is still considered to be something physical and not enjoyable, and that there still are rather strict gender boundaries between different types of jobs. Also the power of labour unions and the organisations of the employers on even the legislation on work is clearly visible in the material. Majority of the news items concerned with work have explicit connections to the labour market system. News underline this power also by showing workers as objects and in many cases hiding the actual subject that is on the system level. In these cases news tend to present the worker-object as if he was a subject, but a powerless one. This in turn produces a social reality where there is a gap between the individual and the society.

The main result or finding of this study however is the rise of individualism and an individual during the research period. This might seem contradictory with the finding that there is a gap between the individual and the society, but it is not. They are actually two sides of the same coin. It is just that news have turned more and more towards the individual, which also looks to be feeding the presentation of the object as a subject.

In time the work of one becomes a subject of the news. This turn becomes apparent at the early 1990s, when individuals make a sharp break into news. Before that time individuals, even when they spoke in first person, still spoke in the voice of a collective. The change is so sharp and thorough, that it has in this study been named "the great change". This change is visible especially in the news on work, but can also be found in the news on home. The break of an individual into news is also the break of public into private.

From this study also arise a number of questions and problems concerning the research method. The main problem is that of the nature of content analysis. That is that content analysis can only tell what there is in the content. Studies need

to continue after content analysis to see why there is what there is, and what those things actually do in the real world, if anything. So far, although discourse analysis is hugely popular, quite little of this has been done.

LÄHTEET:⁵³

- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.
- Alasuutari, P. 1996. Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994. Vastapaino. Tampere.
- Allan, S. 1999. News Culture. Open University Press. Buckingham.
- Altheide, D. L. & Snow, R. P. 1979. Media Logic. Volume 89 Sage Library of Social Research. Sage Beverly Hills.
- Anderson, J. A. 1998. Qualitative Approaches to the Study of the Media. Theory and Methods of Hermeneutic Empiricism. Teoksessa Research Paradigms, Television, and Social Behavior (eds. Asamen, J., K. & Berry, G. L.). Sage. Thousand Oaks.
- Arstila, A. & Siekkinen, S. 1990. Viestinnän virrat. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Aula, M-K. 1991. Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla. Tutkimus-raportti 5/1991. Oy. Yleisradio Ab.
- Baym, G. 2000. Constructing Moral Authority: We in the Discourse of Television News. Julkaisussa Western Journal of Communication, Winter 2000, vol 64, Issue 1. Western States Communication Association, Department of Speech Communication, California State University. Fresno.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1995. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Gaudeamus. Helsinki.
- Berkowitz, D. 1997. Overview: Why a "Social Meaning of News" Perspective. Teoksessa Social Meaning of News. A Text Reader (ed. by Berkowitz, D.). Sage. Thousand Oaks.
- Biederman, I.: 1987. "Recognition-by-Components: A Theory of Human Image Understanding." Psychological Review, Vol. 94, no. 2.
- Bourdieu, P. 1998. On Television and Journalism. Pluto Press. London.
- Bourdieu, P. 1999. Televisiosta. Otava. Helsinki.
- Brosius, H-B. & Donsbach, W. 1997. How do Text-Picture Relations Affect the Informational Effectiveness of Television Newscasts? Julkaisussa Journal of Broadcasting and Electronic Media, spring 96, vol 40, issue 2. Broadcast Education Association. Washington DC.
- Brown, G. & Yule, G. 1983. Discourse Analysis. Cambridge University Press. Cambridge.
- Bruun, M., Koskimies, I., Tervonen, I. 1989. Uutisoppikirja (2. painos). Tammi. Helsinki.
- Carey, J. W. 1986. Why and How? The Dark Continent of American Journalism. Teoksessa Reading the News (eds. Manoff, R. K. & Schudson, M.). Pantheon. New York.

⁵³ Julkaisujen Western Journal of Communication, Journal of Broadcasting and Electronic Media ja niin&näin artikkelit on siteerattu WWW:stä tulostetuista versioista. Sivunumerot viittaavat näihin paperitulosteisiin, eivät painettujen versioiden sivunumeroihin, ja ovat siten ohjeellisia. Samoin julkaisuissa, jotka tässä luettelossa on mainittu WWW-julkaisuiksi, mahdolliset sivunumerot viittaavat paperitulosteisiin. Nämä numerot voivat vaihdella tietokoneen ja tulostimen asetusten seurauksena.

- Christians, C. G. & Carey, J. W. 1989. *The Logic and Aims of Qualitative Research*. Teoksessa *Research Methods in Mass Communication*. Second Edition (eds. Stempel, Guido H. III & Westley, Bruce H.). Prentice Hall. Englewood Cliffs.
- Connell, I. & Mills, A. 1985. *Text, Discourse and Mass Communication*. Teoksessa *Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication* (ed. by van Dijk, T. A.). W. de Gruyter. Berlin.
- de Cillia, R., Reisigl, M. Wodak, R. 1999. The discursive construction of national identities. In *Discourse & Society* Vol. 10(2). Sage. London.
- Dellinger, B. 1995a. *Critical Discourse Analysis*.
<http://users.utu.fi/bredelli/cda.html> (haettu verkosta 29.11.1999).
- Dellinger, B. 1995b. A Critical Cross-Cultural Analysis of the American Commercial Discourse Style. *Acta Wasaensia* No. 43 *Linguistics* 6. Universitas Wasaensis. Vaasa.
- Dowding, K. 1996. *Power. Series Concepts in the Social Sciences*. Open University Press. Buckingham.
- Dunwoody, S. 1997. *Science Writers at Work*. Teoksessa *Social Meaning of News. A Text Reader* (ed. by Berkowitz, D.). Sage. Thousand Oaks.
- Eliasoph, N. 1997. Routines and the Making of Oppositional News. Teoksessa *Social Meaning of News. A Text Reader* (ed. by Berkowitz, D.). Sage. Thousand Oaks.
- Enqvist, K. 1996. *Näkymätön todellisuus*. WSOY. Helsinki.
- Ettema, J. S., Whitney, C. D., Wackman, D. B. 1997. *Professional Mass Communicators*. Teoksessa *Social Meaning of News. A Text Reader* (ed. by Berkowitz, D.). Sage. Thousand Oaks.
- EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma 2001. <http://www.mol.fi/tiedotus/nap200125.html> (haettu verkosta 11.6.2002). Työministeriö. Helsinki.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. Polity. London.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Vastapaino. Tampere.
- Fiske, J. 1992. *Merkkien kieli*. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Vastapaino. Tampere.
- Fornäs, J. 1998. *Kulttuuriteoria*. Vastapaino. Tampere.
- Fortner, R. S. & Christians, C. G. 1989. Separating Wheat from Chaff in Qualitative Studies. Teoksessa *Research Methods in Mass Communication*. Second Edition (eds. Stempel, G. H. III & Westley, B. H.). Prentice Hall. Englewood Cliffs.
- Foucault, M. 1972. *Archaeology of Knowledge*. Routledge. London.
- Foucault, M. 1973. *Madness and Civilization. A History of Insanity in the Age of Reason*. Vintage Books. New York.
- Foucault, M. 1980a. *Tarkkailla ja rangaista*. Otava. Helsinki.
- Foucault, M. 1980b. *Language, Countermemory, Practice: Selected Essays and Interviews* (ed. by Bouchard, Donald, F.). Cornell University Press.
- Foucault, M. 1986. *The History of Sexuality. Vol. 2, the Use of Pleasure*. Viking. New York.

- Foucault, M. 1991. Politics and the study of discourse. Teoksessa *The Foucault Effect. Studies in Governmentality* (eds. Burchell, G., Gordon, C., Miller, P.). Harvester Wheatsheaf. London.
- Friedell, E. 1989. Uuden ajan kulttuurihistoria 1. WSOY. Juva.
- Andersson, J., Furberg, M. 1974. Kieli ja vaikuttaminen: argumentoinnin semantiikkaa. Otava. Helsinki.
- Gadamer, H-G. 1985. *Truth and Method*. Sheed and Ward. London.
- Gans, H. J. 1983. *Towards a Human Architecture: A Sociologist View on the Profession*. Teoksessa *Professionals and Urban Form* (eds. Blau, J., La Gory, M., Pipkin, J. S.). State University of New York Press.
- Gorz, André 1982. *Eläköön työttömyys! Kirjoituksia työstä, ekologiasta ja vapaudesta*. Kansan Sivistystyön Liitto. Helsinki.
- Granfelt, R. 1998. *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Greimas, A. J. 1979. *Strukturaalista semantiikkaa*. Gaudeamus. Helsinki.
- Haataja, L., Pietilä, J., Pietiläinen, T. 1996. *Demokraattinen journalisti. Suuri suomalainen sillanrakennus maailman mahtavimmassa toimittajajärjestössä*. WSOY. Helsinki.
- Haavio-Mannila, E., Jallinoja, R., Strandell, H. 1984. *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. WSOY. Juva.
- Habermas, J. 1987. *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981–1985* (toim. Kotkavirta, J.). Gaudeamus. Helsinki.
- Hall, S. 1973. *The Determination of News Photographs*. Teoksessa *The Manufacture of News: A Reader* (eds. Cohen, S. & Young, J.). Sage. Beverly Hills.
- Hall, S. 1984. *Encoding/Decoding*. Teoksessa *Culture, Media, Language. Working Papers in Cultural Studies 1972–79* (ed. by Hall, S., Hobson, D., Lowe, A., Willis, P.). Hutchinson. London.
- Hardt, H. 1991. *Words and Images in the Age of Technology. Media Development*. Vol. 38.
- Hedquist, R. 1978. *Emotivt Språk: en studie i dagstidningars ledare*. Acta Universitas Umensis. Umeå Studies in the Humanities 25. Umeå.
- Heikkinen, V. 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Helén, I. 1990. *Peilivirta. Elokuvan poliittinen tiedostamaton*. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Helland, K. 1993. *Public Service and Commercial News. Contexts of Production, Genre Conventions and Textual Claims in Television*. Report No. 18. Department for Media Studies. University of Bergen.
- Hellman, H. & Sauri, T. 1988. *Suomalainen prime-time. Tutkimus television uudesta kilpailutilanteesta sekä Yleisradion ja MTV:n parhaan katseluajan ohjelmarakenteesta vuosina 1970–1986*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 10/1988. Jyväskylä.

- Hellman, H. 1999. From Companions to Competitors. The Changing Broadcasting Markets and Television Programming in Finland. Acta Universitas Tamperensis 652. University of Tampere.
- Hellsten, I. & Pöntinen, P. 1997. Kriittisen diskurssianalyysin uudet haasteet. Norman Fairclough mediadiskurssien kimpussa. Tiedotustutkimus 1/95. Tiedotusopillinen yhdistys. Tampere.
- Helsingin Sanomat 6.1.2002. Ammattijärjestöistä on tullut etujättejä.
- Hemánus, P. 1989. Teoksessa Revon haamusta taivaskanaviin (toim. Hemánus, P. & Kähkölä, P.). Hanki ja Jää. Helsinki.
- Hemánus, P. 1995. Opettaako journalistia Siperia vai tieto-oppi? Teoksessa Tietopista mediapeliin -journalismin tutkimuksen näkökulmia (toim. Sana, E.). WSOY. Helsinki.
- Hietala, V. 1990. Teeveen merkit. Television lukutaidon aakkoset. Oy. Yleisradio Ab. opetusjulkaisut. Helsinki
- Hodge, R. & Tripp, D. 1986. Children and Television. A Semiotic Approach. Stanford University Press. Stanford.
- Hoikkala, T. 1990. Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. Teoksessa Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta (toim. Mäkelä, K.). Gaudeamus. Helsinki.
- Holland, P. 2000. The Television Handbook. 2nd Edition. Routledge. London.
- Husa, S. 1995. Foucault'lainen metodi. Julkaisussa niin&näin. Filosofinen aikakauslehti 3/95. Eurooppalaisen filosofian seura. Tampere.
- Ilmonen, K. & Kevätsalo, K. 1995. Ay-liikkeen vaikeat valinnat. Sosiologinen näkökulma ammatilliseen järjestäytymiseen Suomessa. Palkansaajien Tutkimuslaitoksen tutkimuksia 59. Helsinki.
- Ilmonen, K. 1996. Tekniikka, kaiken perusta: Yleisradion historia osa 3. Yleisradio Oy. Helsinki.
- Interteksti ja konteksti 1998 (toim. Saariluoma, L. Hakkarainen M-L.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 701. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Jalonen, J. 2002. Lajityypistä riippumaton totuus. Journalismin, dokumenttielokuvan ja fiktioelokuvan todellisuussuhteet. Journalistiikan Pro Gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.
- Jokinen, A., Juhila, K., Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.
- Junkala, P. 1995. Mies ja koti: kodin tilojen ja rajojen kulttuuriantropologista tarkastelua 1960-luvulla syntyneiden akateemisten miesten näkökulmasta. Kulttuuriantropologian pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.
- Juppi, P. 2002. Terroristeja, disney-sukupolvea vai eettistä etujoukkoa? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Journalistiikan lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto.
- Kalimo, R. & Toppinen, S. 1997. Työuupumus Suomen työikäisellä väestöllä. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Kanerva, J. 1989. Esipuhe: teksti, lukija, merkitys. Teoksessa Poliitiikan teorian moderneja klassikoita (toim. Kanerva, J.). Gaudeamus. Helsinki.

- Kant, I. 1997 (alkuteos 1783). Prolegomena eli johdatus mihin tahansa metafysiikkaan, joka tulevaisuudessa voi käydä tieteestä. Gaudeamus. Helsinki.
- Karisto, A., Takala, P., Haapola, I. 1988. Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka – suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. WSOY. Helsinki.
- Karisto, A. & Vilkkio, A. 2000. Koti tutkimuskohteena ja näkökulmana. Janus 8 (3). Sosiaalipoliittinen yhdistys ry. Joensuu.
- Kasvio, A. & Nieminen, A. 1999. Kilpailu työstä. Tutkimus globalisaatiosta, maailmanlaajuisesta työpaikkakilpailusta ja Suomen mahdollisuuksista. Sitran julkaisusarja, nro 211. Sitra ja Tampere University Press. Tampere.
- Kasvio, A. 1997. Luottamus, sosiaalinen asema ja kilpailukyky. Pohjoismaiden asema 21. vuosisadan maailmanlaajuisessa työpaikkakilpailussa. Teoksessa Kuusi esseitä työn ja työyhteiskunnan tulevaisuudesta. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle, osa II, oheisjulkaisu I. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1997/5. Helsinki.
- Kepplinger, H. M. & Daschmann, G. 1997. Today's News -Tomorrow's Context: A Dynamic Model of News Processing. Julkaisussa Journal of Broadcasting and Electronic Media, Fall 97, Vol 41, issue 4. Broadcast Education Association. Washington DC.
- Kiander, J., Vartia, P., Vihriälä, V. 2001. Kun kaikki muuttui. Suomen Kuvalehti 44/2001. Yhtyneet Kuvalehdet. Helsinki.
- Kinnunen, U., Loikkanen, E., Mauno, S. 1995. Työn ja perheen vuorovaikutus. Ongelmien yleisyys, syyt ja seuraukset. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 5. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö.
- Kirjonen, Juhani 1984. Työn tutkimisen lähtökohdista. Teoksessa Työ ja työsuojelu (toim. Perkka, K.). Tammi. Helsinki.
- Kiuru, S. 1990. Puhetta tuulta vastaan. Yleisradion ohjelmapolitiikan pohdintaa suurten muutosten aikana. Oy. Yleisradio Ab. Helsinki.
- Klages, M. 1997. J. Derrida. Structuralism/Poststructuralism. <http://www.colorado.edu/English/ENGL2012Klages/1derrida.html> (Haettu verkosta 26.5.2000).
- Koch, T. 1990. The News as Myth. Fact and Context in Journalism. Contributions to the Study of Mass Media and Communication Number 17. Greenwood Press. New York.
- Kohti ensi vuosituhatta: näkymiä erikoissairaanhoidon laadunhallintaan 1996. Erikoissairaanhoidon laadun kehittämisen asiantuntijatyöryhmän loppuraportti (toim. Mikkola, T. & Outinen, M.). Stakes. Helsinki.
- Kokkonen, H. 2000. Työ ja koti – perheellisen palapeli. <http://www.mll.fi/tyojakoti.htm>. (Haettu verkosta 12.10.2001.)
- Kolbe, L. 1994. Perhe, koti, nainen ja hyvinvointivaltio – erilaisia eurooppalaisia lähestymistapoja. Julkaisussa Kanava 6/1994. Yhtyneet Kuvalehdet. Helsinki.
- Kortteinen, M. 1982. Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava. Helsinki.
- Kortteinen, M. 1997. Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Hanki ja jää. Hämeenlinna.
- Koskiahho, B. 1984. Työ ihmisen sosiaalisen ympäristön osana. Teoksessa Työ ja työsuojelu (toim. Perkka, K.). Tammi. Helsinki.

- Koskiahho, B. 1990. *Ohi, läpi ja reunojen yli. Tutkimuksenteon peruskysymyksiä.* Gaudeamus. Helsinki.
- KOTA-tietokanta. <http://www.csc.fi/kota.kota.html>. Opetusministeriö. Helsinki.
- Kristeva, J. 1993. *Puhuva subjekti: tekstejä 1967–1993.* Gaudeamus. Helsinki.
- Kuhn, T. S. 1994. *Tieteellisten vallankumousten rakenne.* Art House. Juva.
- Kusch, M. 1986. *Ymmärtämisen haaste.* Kustannus Pohjoinen. Oulu.
- Kusch, M. 1993. *Tiedon kentät ja kerrostumat – Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat.* Kustannus Pohjoinen. Oulu.
- Kyntäjä, T. 1993. *Tulopolitiikka Suomessa. Tulopoliittinen diskurssi ja instituutiot 1960-luvulta 1990-luvun kynnykselle.* Gaudeamus. Helsinki.
- Kytömäki, J. & Ruohomaa, E. 2002. *YLEn yleisökertomus 2001. YLEn monimediallinen yleisösuhte.* Yleisradio. Helsinki.
- Laclau, E. & Mouffe, C. 1985. *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics.* Verso. London
- Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (8.8.1986/609).
- Lehtonen, M. 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia.* Vastapaino. Tampere.
- Leiwo, M. & Pietikäinen, S. 1996. *Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Teoksessa Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat (toim. Palonen, K. & Summa, H.).* Vastapaino. Tampere.
- Levinson, S. C. 1983. *Pragmatics.* Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press. Cambridge.
- Levo-Henriksson, R. 1994. *Televisiokulttuurin tutkimuksesta. Teoksessa Ihmiset, mediat ja merkitykset (toim. Tiuhonen, P.).* Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen julkaisuja 2 B/1/94. Helsinki.
- Lotman, J. 1989. *Merkkien maailma. Kirjoitelmia semiotiikasta.* SN-Kirjat. Helsinki.
- Luukka, M-R. 1995. *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersoonallisiin piirteisiin.* Jyväskylän Studies in Communication 4. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Lyons, J. 1986. *Semantics 2.* Cambridge University Press. Cambridge.
- Malaska, P. & Salminen, L-M. 1994. *Työ ja murros. Opetusministeriön suunnittelusihteeristön keskustelumuistioita 22.* Opetusministeriö ja Turun kauppa- ja korkeakoulun Tulevaisuudentutkimuskeskus. Helsinki.
- Mann, M. 1995. *The Sources of Social Power. Vol. 2. The Rise of Classes and Nation-States.* Cambridge University Press. Cambridge.
- Messararis, P. 1994. *Visual Literacy. Image, Mind & Reality.* Westview Press. Boulder.
- Metz, C. 1974. *Language and Cinema.* The Hague.
- Mills, S. 1997. *Discourse.* Routledge. London.
- Mitrache, L. 1999. *Intertextualität und Phraseologie in den drei Versionen der Panne von Friedrich Dürrenmatt: Aspekte von Grotteske und Ironie.* Acta Universitatis Upsaliensis, Sarja Studia Germanistica Upsaliensia 38. Uppsala.
- Männistö, A. 1999. *Islam länsimaisessa hegemonisessa diskurssissa. Myyttis-ideologinen näkökulma sivilisaatioiden kohtaamiseen. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus: Tutkimuksia No. 87. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Tampereen Yliopisto. Tampere.*

- Naiset, miehet ja uutiset 1995 (toim. Sana, Elina). Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja A:1. Yleisradio. Helsinki.
- Nevanlinna, R. 1964. Suhteellisuusteorian periaatteet. WSOY. Porvoo.
- Newhagen, J. E. 1998. TV News Images that Induce Anger, Fear and Disgust: Effects on Approach-avoidance and Memory. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, Spring 98, vol 42, issue 2. Broadcast Education Association. Washington DC.
- Niiniluoto, I. 1995. Todellisuus - onko sitä? Teoksessa Tieto-opista mediapeliin - journalismin tutkimuksen näkökulmia (toim. Sana, E.). WSOY. Helsinki.
- Nordenstreng, K. & Wiio, O. A. 1986. Suomen viestintäjärjestelmä. Weilin & Göös. Tampere.
- Nordenstreng, K. 1989. Teoksessa Revon haamusta taivaskanaviin (toim. Hemánus, P. & Kähkölä, P.). Hanki ja Jää. Helsinki.
- Norris, C. 1982. *Deconstruction. Theory and Practice*. Methuen. New York.
- Nunan, D. 1993. *Introducing Discourse Analysis*. Penguin. London.
- O'hear, A. 1989. *Introduction to the Philosophy of Science*. Clarendon. Oxford.
- O'hear, A. 1992. *Karl Popper*. Routledge. London.
- Ojakangas, M. 1999. Yritys kodin poliittiseksi filosofiaksi. Julkaisussa *Tiede ja edistys* 3/1999. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Peirce, C. 1931-1958. *Collected Papers*. Harvard University Press. Cambridge.
- Pekonen, K. 1991. Symbolinen modernissa politiikassa. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 25. Jyväskylä.
- Perelman, C. 1982. *The Realm of Rhetoric*. University of Notre Dame Press. Notre Dame.
- Pietikäinen, S. 2000. *Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts*. Jyväskylä Studies in Communication 12. Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, V. 1981. Selittämisestä yhteiskuntatieteissä. Tampereen yliopisto, yhteiskunta tieteiden tutkimuslaitos sarja C: 27. Tampere.
- Pietilä, V. 1983. Miten tiede kehittyy? Tiedusteluretkiä tieteenteorian kentälle. Vasta-paino. Tampere.
- Pietilä, V. 1995. Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 86. Tampere.
- Pietilä, V. 1995. TV-uutisista, hyvää iltaa. Merkityksen ulottuvuudet televisio-uutisjutuissa. Yleisradion julkaisusarja: Tutkimus 4/1995. Vastapaino. Tampere.
- Pihlström, Sami 1997. Tutkiiko tiede todellisuutta? Realismi ja pragmatismi nykyisessä tieteenfilosofiassa. Helsingin yliopiston Filosofian laitoksen julkaisuja. Helsinki.
- Popper, K. 1995. Arvauksia ja kumoamisia. Tieteellisen tiedon kasvu. Gaudeamus. Helsinki.
- Potter, J. What is Reflexive about Discourse Analysis? A Case of Reading Readings. Teoksessa *Knowledge and Reflexivity: New Frontiers in the Sociology of Knowledge* (ed. by Woolgar, Steve). Sage. London.

- Pöntinen, P. 1995. Metodisella matkalla. Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi ja mediaetnografian ongelmat. *Tiedotustutkimus* 3/95. Tiedotusopillinen yhdistys. Tampere.
- Rahkonen, K. 1996. Utopiat ja anti-utopiat. Kirjoituksia vuosituhannen päättyessä. *Gaudeamus*. Tampere.
- Ramey, B. 1998. *Derrida and Deconstruction: An Introduction*.
<http://ourworld.compuserve.com/homepages/billramey/derrida.htm>
 (haettu verkosta 26.5.2000).
- Rantanen, J. 1997. Visio työelämän kehityksestä tulevana vuosikymmenenä. Teoksessa *Kuusi esseitä työn ja työyhteiskunnan tulevaisuudesta*. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle, osa II, oheisjulkaisu I. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1997/5. Helsinki.
- Ridley, M. 2000. *Perimä – ihmisen historia* 23 kappaleessa. Art House. Helsinki.
- Romano, C. 1986. What? The Grisly Truth about Bare Facts. Teoksessa *Reading the News* (eds. Manoff, R. K. & Schudson, M.). Pantheon. New York.
- Ruuska, P. 2002. *Kuviteltu Suomi. Globaalisuuden, nationalismin ja suomalaisuuden punos julkisissa sanoissa 1980–90-luvuilla*.
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5277-1.pdf> (haettu verkosta 8.7.2002). *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 156. Tampereen yliopisto.
- Rykwert, J. 1993. *House and Home*. Teoksessa *Home: A Place in the World* (ed. Mack, Arien). New York University Press. New York.
- Saarikangas, K. 1998. *Suomalaisen kodin likaiset paikat. Hygienia ja modernin asunnon muotoutuminen*. Julkaisussa *Tiede ja edistys* 3/1998. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Saint-Martin, F. 1990. *Semiotics of Visual Language*. Indiana University Press. Bloomington.
- Salavuo, K. 1982. *Yhteiskunnan kriisi – perheen kriisi*. Julkaisussa *Lapset ja yhteiskunta* 2/1982. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Sallinen, A. 1994. *Televisioesiintyminen, mediaretoriikka ja poliittinen vaikuttaminen*. Teoksessa *Puheesta ja vuorovaikutuksesta* (toim. Isotalus, P.). Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 11. Jyväskylä.
- Salo, M. 2000. *Imageware. Kuvajournalismi mediafuusiossa*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 59. Helsinki.
- Salokangas, R. 1996. *Aikansa oloinen: Yleisradion historia osa 2 1949–1996*. Yleisradio Oy. Helsinki.
- Schiffirin, D. 1987. *Discourse markers*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Schiffirin, D. 1994. *Approaches to Discourse*. Blackwell. Cambridge.
- Schudson, M. 1995. *The Power of News*. Harvard University Press. Cambridge.
- Schudson, M. 1997. *The Sociology of News Production*. Teoksessa *Social Meaning of News. A Text Reader* (ed. by Berkowitz, Dan). Sage. Thousand Oaks.
- Selby, K., Cowdery, R. 1995: *How to Study Television*. MacMillan, Houndmills.
- Seppälä, A. 1998. *Uutisrivien välissä. Emotiivisuus, modaalisuus ja presuppositiot radion ja television uutisissa*. Journalistiikan pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.
- Seppälä, M. 2002. *Helsingin Sanomat, raha ja talous*. Julkaisematon käsikirjoitus, tekijän hallussa.

- Seppänen, J. 2001. Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 17. Vastapaino. Tampere.
- Shapiro, M. J. 2001. Sights and Sounds of Nationhood. Lecture at the University of Jyväskylä 31.5.2001.
- Sigal, L. V. 1973. Reporters and Officials. D. C. Heath. Lexington.
- Silverman, D. & Peräkylä, A. 1990. AIDS counselling: the interacional organisation of talk about 'delicate' issues. Julkaisussa *Sociology of Health and Illness* 12.
- Silvo, I. 1988. Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja N:o 2. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.
- Sinkko, R. 1982. Kolme uutisviikkoa – tv uutisten sisältövertailu. Helsingin yliopisto, tiedotusopin laitos. Sarja A/2/1982.
- Sirkkunen, E. 1996. Yksi uutinen – monta puntaria. Aivovoimistelua sanomalehti uutisen ympärillä. Teoksessa *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia* (toim. Luostarinen, H., Kivikuru, U., Ukkola, M.). Oppimateriaaleja 56. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Lahti.
- Slembrouck, S. 2001. What is meant by "discourse analysis"?
<http://bank.rug.ac.be/da/da.html> (haettu verkosta 27.4.2001)
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 43. Turku.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen ennakointityöryhmän mietintö 2001. Komiteamietintö 2001:7. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki.
- Stephens, M. 1988. *History of News. From Drums to Satellites*. Viking New York.
- Sumiala-Seppänen, J. 2001. Nomadit rippituolissa. Medioidun uskonnon moraalisen järjestyksen dynamiikka (post)modernin television ja kulttuurin kontekstissa. *Jyväskylä Studies in Communications* 15. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä.
- Tanner, M-L. 1999. *The News Beat. A study of the Center-periphery News Flow in the EU*. University of Helsinki. Department of Communications. Academic Dissertation. Helsinki.
- Tilastokeskus 2000:
<http://statfin.stat.fi/statweb/start.asp?LA=fi&lp=catalog&clg=tyomarkkinat> (haettu verkosta 11.6.2002). Tilastokeskus. Helsinki.
- Tilastokeskus/Vaalitilastot: Puolueiden äänimäärät ja äänestysprosentti kunnittain 1999 ja muutos edellisiin vaaleihin verrattuna.
<http://www.stat.fi/tk/he/vaalit/vaalit99/suuretpuolueet.xls> (haettu verkosta 14.6.2002). Tilastokeskus. Helsinki.
- Torvinen, T. 1982. Ulkomaisen sanomalehdistön historia. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 6. Weilin & Göös. Espoo.
- Tuchman, Gaye 1978. *Making News. A Study in the Social Construction of Reality*. The Free Press. New York.
- Tuomi, Ilkka 1997. Palkkatyön tulevaisuudesta. Teoksessa *Kuusi esseitä työn ja työyhteiskunnan tulevaisuudesta*. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle, osa II, oheisjulkaisu I. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1997/5. Helsinki.

- Työllisyys toimialoittain 2001/4 JA 2002/4.
<http://www.tilastokeskus.fi/tk/el/tyoll03s.html> (haettu verkosta 3.6.2002). Tilastokeskus. Helsinki.
- Työolobarometri 2001, lokakuu. ennakkotiedot. ketkä työskentelevät määräaikaissa työsuhhteissa?
<http://www.mol.fi/julkaisut/tyoolobarometri20016.html> (haettu verkosta 14.6.2002). Työministeriö. Helsinki.
- Töttö, P. 1997. Pirullinen positivismi. Kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle. JYY julkaisusarja 41. Kampus Kustannus. Jyväskylä.
- Vahvaan Yleisradioon 1993. Yleisradion ohjelmien kehittämistyöryhmän mietintö. Yleisradio. Helsinki.
- Vainikkala, E. 1998. Kolme tapaa tehdä kulttuuri. Konteksti tulkinnassa, artikulaationa ja merkitsijänä. Julkaisussa Kulttuurintutkimus 15(1988): 3. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikkö/Kulttuurintutkimuksen verkosto. Jyväskylä.
- Valaskivi, K. 1999. Relations of Television. Genre and Gender in the Production, Reproduction and Text of a Japanese Family Drama.
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-4674-7.pdf> (haettu verkosta 28.6.2002). Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication.
- Valta - näkymätön labyrintti 1992. Valta Suomessa -tutkimushanke, julkaisuja 1. Tampereen Yliopisto. Tampere.
- Valtaoja, E. 2001. Kotona maailmakaikkeudessa. Ursan julkaisuja 80. Ursa. Helsinki.
- Valtonen, S. 1998. Hyvä, paha media: diskurssianalyysi kriittisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Media-analyysi: tekstistä tulkintaan (toim. Kantola, A., Moring, I., Väliverronen, E.). Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- van Dijk, T. A. 1988. News as Discourse. Lawrence Erlbaum Associates. Hillsdale.
- van Dijk, T. A. 1999. On context. In Discourse & Society Vol 10(3). Sage. London.
- Varis, Tuula 1989. Vallan genealogia: tutkimus Michel Foucault'n valtakäsityksistä. Tampereen Yliopiston politiikan tutkimuksen laitos. Rauhan- ja kehitystutkimuksen yksikön tiedotteita. Tampere.
- White, D. M. 1997. The "Gate Keeper". A Case Study in the Selection of News. Teoksessa Social Meaning of News. A Text Reader (ed. by Berkowitz, Dan). Sage. Thousand Oaks.
- Wilenius, R. 1990. Ihminen ja työ yhteiskunnallisessa murroksessa. Teoksessa Työn ilo ja tekemisen vapaus. Ilmarinen. Jyväskylä.
- Volkmer, I. 1999. News in the Global Sphere. A Study of CNN and its Impact on Global Communication. University of Luton Press. Luton.
- Woolgar, S. 1993. Science: the Very Idea. Routledge. London.
- Väliverronen, E. 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Media-analyysi: tekstistä tulkintaan (toim. Kantola, A., Moring, I., Väliverronen, E.). Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.